

ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО
РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА
КЮСТЕНДИЛ ЗА
ПЕРИОДА
2021-2027 Г.

Съдържание

Използвани съкращения	7
Речник на използваните термини	12
Списък на таблиците	15
Списък на фигурите	16
Увод.....	19
Цели и обхват на ПИРО Кюстендил	19
Структура и съдържание на ПИРО Кюстендил	19
Законодателна рамка.....	20
Стратегически документи	21
Отговорности на институциите и партньорите за разработването и приемането на ПИРО Кюстендил	23
Актуализация на ПИРО	23
Наблюдение и оценка на ПИРО	24
Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциала за развитие на община Кюстендил	24
Териториален обхват	24
Ландшафт	30
Кюстендилска котловина	30
Геоложки условия.....	31
Води	32
Ситуационен анализ на икономиката в общината	34
Секторна структура.....	34
Селско стопанство	38
Горско стопанство.....	40

Индустриален сектор	42
Услуги.....	43
Туризм	43
Дял на общинската икономика от областната икономика	45
Развитие на социалната сфера и човешките ресурси	48
Демографска динамика и структура, естествен прираст	49
Икономическа активност, заетост, равнище на безработица	70
Доходи на домакинствата, средна продължителност на живота, бедност и неравенства.....	73
Етно-конфесионална структура. Управление на конфесионалните общности	78
Образователна система: образователна, териториална структура и тенденции	80
Предучилищно образование.....	80
Училищно образование	83
Здравеопазване и обществено здраве.....	89
Лечебни здравни заведения	90
Медицински персонал	93
Практикуващи лекари по пол и възраст	94
Туризм	95
Природни забележителности.....	96
Зимен туризм	97
Алтернативен туризм	97
Спорт, физическа активност и масовост.....	99
Съоръжения за спорт и възстановяване.....	99
Социални услуги	105
Култура.....	110
Състояние на инфраструктурата в общината: транспортна свързаност и достъпност и териториална интегрираност	115

Териториална структура на транспортната система. Транспортна достъпност и ефективност	115
Енергийна мрежа и ВЕИ. Енергийна ефективност.....	119
Телекомуникационна мрежа	122
Екология: състояние и устойчивост на околната среда	124
Състояние и ефективност на екологичната инфраструктура.....	124
Екологични услуги: водоснабдяване и канализация, пречистване на питейни и отпадъчни води, организация и управление на битовите отпадъци	126
Антропогенно въздействие върху околната среда: замърсяване на води, въздух, почви, шум, радиация, биоразнообразие.....	130
Пространствена структура на защитените територии в обхвата на Националната мрежа Натура 2000.....	132
Екологични политики и рискове	133
Административен капацитет на общинската администрация: състояние, оценка и укрепване.	137
Структура на общинската администрация: функционален капацитет	137
Укрепване на административния капацитет	139
Системен модел за реализация на ПИРО	140
Дейности в сектор култура.....	142
Териториална структура на културно-историческото наследство	142
Културно-исторически ценности и политики за достъпност	144
Селищна мрежа и жилищен сектор.....	152
Пространствена структура, функции и йерархичност на населените места. Зониране на селищната мрежа.	152
Насоки за интегриране със селищните мрежи на съседните общини и преход към устойчиво развитие на населените места.	154
Жилищен сектор: състояние и насоки	156
Културно наследство в градовете на общината	158
Паметници от изключителна културна стойност.....	158

Наследствени елементи с местно значение	160
Съвременни градски елементи.....	161
Съседство на община Кюстендил: анализ, оценка и насоки.....	161
Силни страни на съседството и ограничения за развитие.....	161
Съвместни проекти за изпълнение със съседни общини.....	162
Инфраструктурни проекти с национално и регионално значение в общината	163
Интегриран SWOT анализ	164
Взаимообвързаност на общината с районите на национално ниво (в съответствие с НЦТР).....	167
Цели и приоритети за развитие за периода 2021 – 2027	171
Визия за развитие на общината	171
Специфичен потенциал за бъдещото развитие.....	172
Интегриране на икономическите и социалните фактори за регионално и пространствено развитие	174
Преодоляване на неравенствата между града и селските територии.....	176
Стратегически цели и приоритети	178
Комуникационна стратегия на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие при изпълнение на ПИРО и спазване на принципите: партньорство, информационно осигуряване, публичност и инициативност	183
Цели на Комуникационната стратегия	183
Принципи на Комуникационната стратегия	184
Целеви групи.....	185
Анализ на ситуацията	187
Приоритети на Комуникационната стратегия.....	189
План за изпълнение на комуникационната стратегия.....	190
Основни форми на комуникация	193
Мониторинг и оценка на ефективността.....	195
Актуализация	196

Подходи за насърчаване на партньорите и заинтересованите страни.....	196
Мерки за пространствено развитие на общината.....	198
Описание на заинтересованите страни и подбор на участниците, разработили ПИРО	202
Провеждане на публични събития в контекста на изготвяне на ПИРО Кюстендил за периода 2021-2027 години	202
Комуникационен механизъм осигуряващ информация, отчетност и прозрачност при изпълнение на плана	204
Мерки по включване на заинтересованите страни и партньори по бъдеща актуализация на програмата за реализация и идентифициране на нови проектни идеи в ПИРО.	205
Определяне на зони за прилагане на интегриран подход за идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за сътрудничество с други общини	206
Приоритетни зони за въздействие в общината	207
Програма за реализация на ПИРО и характеристика на интегрирания подход за развитие	209
Програма за развитие на туризма	211
Мерки за ограничаване на климатичните промени, за адаптиране и намаляване на риска от бедствия	212
Глобално затопляне, природни бедствия, рискови територии и зони	213
Сектор селско стопанство	214
Сектор биологично разнообразие и екосистеми	214
Сектор енергетика	215
Сектор гори.....	215
Сектор човешко здраве.....	216
Сектор туризъм	217
Сектор транспорт	217
Сектор градска среда	218
Сектор води.....	218

Законодателство	219
Трети национален план за действие по изменение на климата	221
Мерки за ограничаване на климатичните промени, за адаптиране и намаляване на риска от бедствия в община Кюстендил	223
Ресурсна осигуреност	227
Действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО	227
Индикатори за продукт	229
Индикатори за резултат	229
Предварителна оценка на основание чл.32 от ЗРР	230
Заклучение	230
Използвани източници на информация	232
Приложения	233

Използвани съкращения

АЗ	Агенция по заетостта
АНКПР	Актуализирана национална концепция за пространствено развитие
АПИ	Агенция Пътна инфраструктура
АУЕР	Агенция за устойчиво енергийно развитие
БАСЕТ	Българска асоциация за селски и екологичен туризъм
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВЕЦ	Водоелектроцентрала
ВОИ	Вътрешни отоплителни инсталации
ВОМР	Водено от общностите местно развитие
ГИС	Географска информационна система
ГКПП	Гранично-контролен пропускателен пункт
ГПМ	Газопреносна мрежа
ГППДМП	Групова практика за първична дентална медицинска помощ
ГС	Газоразпределителна станция
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕЗФРСР	Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕЕ	Енергийна ефективност
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз

ЕСГРАОН	Единна система за гражданска регистрация и административно обслужване на населението
ЕСМ	Енергоспестяващи мерки
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗА	Закон за администрацията
ЗЗРК	Закон за закрила и развитие на културата
ЗЗТ	Закон за защита на територията
ЗКН	Закон за културното наследство
ЗМСМА	Закон за местното самоуправление и местната администрация
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗПКОНПИ	Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ИЗП	Използваеми земеделски площи
ИПВГР	Интегриран план за градско възстановяване и развитие
ИППМП	Индивидуална практика за първична медицинска помощ.
ИППДМП	Индивидуална практика за първична дентална медицинска помощ
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение на средствата на ЕС в България
ИТИ	Интегрирани териториални инвестиции
КАВ	Качество на атмосферния въздух
КЕВР	Комисия за енергийно и водно регулиране
КЕП	Коефициент за естествен прираст
КФ	Кохезионен фонд

МЕ	Министерство на енергетиката
МЗ	Министерство на здравеопазването
МЗХГ	Министерство на земеделието, храните и горите
МИ	Министерство на икономиката
МИГ	Местна инициативна група
МК	Министерство на културата
МОН	Министерство на образованието и науката
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МСП	Малки и средни предприятия
МС	Министерски съвет
МТ	Министерство на туризма
МТИТС	Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията
НЕЛК	Национална експертна лекарска комисия
НЕМ	Национална екологична мрежа
НИНКН	Национален институт за недвижимо културно наследство
НИРД	Научно-изследователска и развойна дейност
НКЖИ	Национална компания „Железопътна инфраструктура“
НКПР	Национална концепция за пространствено развитие
НКЦ	Недвижими културни ценности
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
НЦТР	Национален център за териториално развитие
НЧ	Народно читалище
ОВОС	Оценка на въздействието върху околната среда

ОП	Оперативна програма
ОПИК	Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“
ОПЛ	Общопрактикуващ лекар
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда“
ОПР	Общински план за развитие
ОПРР	Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 година
ОПТ	Оперативна програма „Транспорт“
ОСР	Областна стратегия за развитие
ОПТТИ	Оперативна програма „Транспорт и транспортна инфраструктура“
ОУПО	Общ устройствен план на община
ПИРО	План за интегрирано развитие на община
ППЗРР	Правилник за прилагане на закона за регионално развитие
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадъчни води
ПСПВ	Пречиствателна станция за питейна вода
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РСПр	Регионални схеми за пространствено развитие
СБДПЛР	Специализирана болница за долекуване, продължително лечение и рехабилитация
СГО	Структури на гражданското общество
СЗР	Северозападен район от ниво 2
СИР	Североизточен район от ниво 2
СЦР	Северен централен район от ниво 2
ТЕЛК	териториална експертна лекарска комисия
ТП	Териториално поделение
ЦСМП	Център за спешна медицинска помощ

ЮЗР	Югозападен район от ниво 2
ЮИР	Югоизточен район от ниво 2
ЮЦР	Южен централен район от ниво 2
NUTS	Nomenclature des unités territoriales statistiques – Обща класификация на териториалните единици за статистически цели

Речник на използваните термини

Агломерационен ареал - “Functional Urban Area” (FUA) – активна част от територията на община или на група общини, в която се осъществяват интензивни функционални връзки между града-център и други населени места и обекти.

Агломерационно ядро – самостоятелен град-център или с пространствено приобщени към него съседни населени места и други обекти в обща непрекъсната пространствена система.

Брутен вътрешен продукт (БВП) - характеризира крайния резултат от икономическата дейност и се измерва с добавената стойност, създадена при производството на стоки и услуги от единиците, резиденти на икономическата територия на страната.

Екологично състояние на повърхностни води – състояние, определено от биологични, физико-химични и хидроморфологични елементи на качеството на водите.

Електронно управление (е-управление) - управление в електронна среда на нормативните взаимоотношения, административните процеси и обслужване и взаимодействието с потребителите с използване на информационни, статистически и математически модели и методи на обработка на данни, информация и знания, които осигуряват по-високо ниво на ефективност на управлението.

Интермодален транспорт - комбиниран транспорт на хора или стоки като се използват два или повече вида транспортни средства (за въздушен, железопътен, плавателен или автомобилен транспорт).

Културен коридор - традиционно териториално направление в даден регион, по чието протежение циркулират културни ценности, идеи и иновации в един постоянен континуитет на връзки, влияния и взаимодействия.

Културен маршрут – традиционен път, материално детерминирано историческо трасе, съответства на определена историческа функция и цел, включва материални и нематериални културни феномени.

Малки населени места – села или градове съгласно градовете с население до 30 000 жители.

Местообитание - район със специфични абиотични и биотични фактори, в който определен растителен или животински вид се намира в някои от стадията на своя жизнен цикъл.

Оси на урбанистично развитие – (полицентрични зони), пространства с линеен характер, формирани при интегрирането на полюсите на развитие с транспортно-комуникационната мрежа на страната.

Производителност на труда – съставен икономически показател, който съпоставя постигнатия резултат (новосъздаден продукт) с вложения трудов фактор при осъществяването на определена икономическа активност на определена икономическа територия за определен период.

Пространствено планиране - процесът на създаване на териториална основа за координиране на секторните политики на национално, регионално и местно ниво чрез система от йерархично обвързани документи, които в съответствие с териториалния потенциал определят стратегията за интегрирано пространствено развитие.

Пространствено развитие – еволюцията на територията във всичките ѝ измерения (икономически, социални, екологични и физически).

Територии с особена териториално-устройствена защита - защитени територии за природозащита по Закона за защитените територии, за културно-историческа защита по Закона за културното наследство, други територии със специфична характеристика, чийто режим на устройство и контрол се уреждат в отделни закони (високопланинските и крайграничните територии, морското крайбрежие, територията на Столицата и други), свлачищните територии.

Трансевропейска транспортна мрежа (TEN-T) – обща транзитна транспортна система от автомобилни пътища, железопътни линии, водни пътища, пристанища и летища на Европейския съюз.

Транспортен коридор – територия с линеен характер, която може да включва автомагистрала, железопътна линия, плавателен канал или варианти на тяхното съчетаване.

Изменението на климата се отнася до промяна в климата, дължаща се пряко или косвено на човешката дейност, която променя състава на глобалната атмосфера и която е в допълнение към естествената променливост на климата, наблюдавана в сравними периоди от време.

Глобалното затопляне се отнася до постепенното нарастване, наблюдавано или прогнозирано, на глобалната повърхностна температура, като една от последиците от засилването на радиацията, причинено от антропогенни емисии.

Адаптацията е процес на адаптиране към действителните или очакваните неблагоприятни последици от изменението на климата и предприемане на подходящи действия за предотвратяване или свеждане до минимум на щетите, които те могат да причинят. В човешките системи адаптацията има за цел да намали или да избегне вредата или да използва полезните възможности. В някои природни системи човешката намеса може да улесни адаптирането към очаквания климат и неговите последици.

Смекчаване (на изменението на климата) е човешка намеса за намаляване на източниците или подобряване на поглъщането на парникови газове (ПГ).

Уязвимост към изменението на климата е степента, до която всяка система е възприемчива и не може да се справи с негативните въздействия, които изменението на климата ѝ налага. Уязвимостта е функция на естеството, величината и степента на изменение на климата, на които е изложена системата и нейната чувствителност и адаптивен капацитет.

Устойчивостта е противоположна на уязвимостта и се определя като способността на социалната или екологичната система да абсорбира смущенията, като при това запазва същата основна структура и начини на функциониране, способност за самоорганизация и способност да се адаптира към стреса и промяната.

Рискът е потенциалната възможност от последствия, при които в залог има нещо стойностно и резултатът е несигурен, като се отчита разнообразието на стойностите в залог. Рискът често се представя като вероятност за възникване на опасни събития или тенденции, умножени с въздействията, ако тези събития или тенденции се появят.

Списък на таблиците

Таблица 1	Население в община Кюстендил по населени места. Източник НСИ.....	50
Таблица 2	Демографска статистика. Източник НСИ.	53
Таблица 3	Гъстота на населението по населени места в община Кюстендил. Източник НСИ.	54
Таблица 4	Население на възраст над 65 години по пол. Източник: НСИ.	60
Таблица 5	Население под, в и над трудоспособна възраст по пол и населени места към 31.12.2019. Източник: НСИ.....	63
Таблица 6	Естествено движение на населението. Източник: НСИ.	70
Таблица 7	Брой безработни в община Кюстендил по образование към 31.12.2019 година. Източник АЗ.	71
Таблица 8	Основни индикатори за бедност. Източник: НСИ.....	74
Таблица 9	Детски ясли и места в тях по години. Източник: НСИ.	80
Таблица 10	Места на 100 деца в детските градини. Източник: НСИ.....	83
Таблица 11	Самостоятелни паралелки в професионалните училища. Източник: НСИ.	88
Таблица 12	Лечебни заведения в област Кюстендил по общини към 31.12.2019 година. Източник: НСИ.....	90
Таблица 13	Брой медицински персонал в област Кюстендил. Източник: НСИ.....	94
Таблица 14	Спортни клубове, регистрирани на територията на община Кюстендил	99
Таблица 15	Спортен календар на община Кюстендил за 2021 година.....	100
Таблица 16	Републиканска пътна мрежа в област Кюстендил (км).....	116
Таблица 17	Изградени мощности по видове ВЕИ в област Кюстендил.	121
Таблица 18	Водоснабдено население в област Кюстендил.	126
Таблица 19	Системен модел за реализация на ПИРО.	141
Таблица 20	Културен календар на община Кюстендил за 2019 година.	149

Списък на фигурите

Фигура 1	Кръгова икономика.	22
Фигура 2	Географска карта на община Кюстендил.	26
Фигура 3	Годишни валежи в община Кюстендил.	28
Фигура 4	Максимални и минимални температури и валежи в община Кюстендил.	28
Фигура 5	Слънчеви, облачни и дъждовни дни в община Кюстендил.	29
Фигура 6	Скорост на вятъра по месеци в община Кюстендил.	29
Фигура 7	Водосборен басейн на река Струма.	32
Фигура 8	Нефинансови предприятия на територията на община Кюстендил за периода 2014-2019 г. Източник НСИ.	34
Фигура 9	Произведена продукция за периода 2014-2019 г. на територията на община Кюстендил. Източник НСИ.	35
Фигура 10	Брой предприятия по сектори към 31.12.2029. Източник: НСИ.	36
Фигура 11	Произведена продукция в хил.лв към 31.12.2019. Източник: НСИ.	37
Фигура 12	Разходи за придобиване на ДМА за периода 2014-2019 г., на територията на община Кюстендил. Източник НСИ.	37
Фигура 13	Чуждестранни преки инвестиции за периода 2014-2020 г., на територията на община Кюстендил. Източник НСИ.	38
Фигура 14	Процентно увеличение на условията в местата за настаняване и приходите от нощувки в края на 2018 година спрямо 2014 година. Източник НСИ, собствени изчисления.	44
Фигура 15	Карта на област Кюстендил.	45
Фигура 16	Брой предприятия по общини в област Кюстендил. Източник НСИ.	46
Фигура 17	Произведена продукция по общини в област Кюстендил в хил.лв. Източник НСИ.	46
Фигура 18	Нетни приходи от продажби по общини в област Кюстендил в хил.лв. Източник НСИ.	47
Фигура 19	Използвани средства по европейските фондове с натрупване на човек от населението в левове. Източник НСИ.	47
Фигура 20	Общ брой население в община Кюстендил по години. Източник НСИ.	54
Фигура 21	Брой население в града и селата в община Кюстендил по години. Източник НСИ.	57

Фигура 22	Относителен дял на населението в селата и град Кюстендил от общия брой население (%). Източник: НСИ.....	57
Фигура 23	Полова структура (%) на населението на община Кюстендил към 31.12.2019. Източник: НСИ.....	57
Фигура 24	Полова структура на населението в селата (брой). Източник: НСИ.....	58
Фигура 25	Полова структура на населението в град Кюстендил (брой). Източник: НСИ. 58	
Фигура 26	Брой население по пол и възраст в община Кюстендил към 31.12.2019. Източник: НСИ.....	59
Фигура 27	Брой население 0-14-годишна възраст. Източник: НСИ.	60
Фигура 28	Дял на населението на възраст 65+ години от общия брой население (%). Източник: НСИ.....	60
Фигура 29	Дял на населението на възраст 65+ години по пол от общия брой население (%). Източник: НСИ.....	61
Фигура 30	Коефициент на възрастова зависимост на населението. Източник: НСИ.	61
Фигура 31	Брой население по пол и възраст в селата към 31.12.2019. Източник: НСИ.....	62
Фигура 32	Брой население по пол и възраст в град Кюстендил към 31.12.2019. Източник: НСИ.....	63
Фигура 33	Брой население под, в и над трудоспособна възраст. Източник: НСИ.	64
Фигура 34	Коефициент на демографско заместване (%). Източник: НСИ.	64
Фигура 35	Брой живородени деца по пол. Източник: НСИ.	65
Фигура 36	Брой живородени деца в града и селата. Източник: НСИ.	65
Фигура 37	Брой деца по тип на раждането (брачни и извънбрачни). Източник: НСИ.....	66
Фигура 38	Брой живородени деца по възраст на майката. Източник: НСИ.....	66
Фигура 39	Брой починали в община Кюстендил. Източник: НСИ.	67
Фигура 40	Брой починали в община Кюстендил по пол. Източник: НСИ.....	67
Фигура 41	Естествен прираст на населението в страната, област Кюстендил и община Кюстендил (%). Източник: НСИ.....	68
Фигура 42	Брой сключени бракове по години. Източник: НСИ.....	68
Фигура 43	Брой разводи по години. Източник: НСИ.	69
Фигура 44	Механичен прираст на населението в община Кюстендил. Източник: НСИ...	69
Фигура 45	Средномесечна линия на бедност на едно лице от домакинство по области за 2019 година. Източник: НСИ	73
Фигура 46	Относителен дял на населението в риск от бедност или социално изключване в област Кюстендил. Източник: НСИ.	75
Фигура 47	Средна брутна месечна работна заплата по области. Източник: НСИ.	76

Фигура 48	Разпределение на бедните пенсионери по области за 2020 година. Източник: НСИ.	77
Фигура 49	Средна брутна годишна работна заплата на наетите лица по години. Източник: НСИ.	77
Фигура 50	Средна брутна годишна работна заплата на наетите лица по икономически сектори. Източник: НСИ.	78
Фигура 51	Етническа структура на населението в община Кюстендил към 01.02.2011. Източник: НСИ.	79
Фигура 52	Места и деца в детските градини в област Кюстендил. Източник: НСИ.	81
Фигура 53	Брой деца в детските градини. Източник: НСИ.	81
Фигура 54	Брой деца в детските градини по пол. Източник: НСИ.	81
Фигура 55	Брой групи в детските градини. Източник: НСИ.	82
Фигура 56	Брой самостоятелни паралелки в общообразователните училища. Източник: НСИ.	84
Фигура 57	Брой ученици по пол в общообразователните училища. Източник: НСИ.	85
Фигура 58	Брой ученици по пол и години в прогимназиалните класове на общообразователните училища. Източник: НСИ.	85
Фигура 59	Брой ученици завършили ов общообразователните училища по степен на образование. Източник: НСИ.	86
Фигура 60	Брой учители в общообразователните училища по степени на преподаване. Източник: НСИ.	86
Фигура 61	Брой ученици в професионалните училища. Източник: НСИ.	88
Фигура 62	Брой ученици завършили средно образование в професионалните училища. Източник: НСИ.	89
Фигура 63	ЦСМП област Кюстендил.	93
Фигура 64	Брой медицински персонал в община Кюстендил. Източник: НСИ.	95
Фигура 65	Общоевропейски транспортни коридори през България.	116
Фигура 66	Пътна карта на селищата в община Кюстендил.	118
Фигура 67	Широколенов достъп до интернет в България.	123
Фигура 68	Комплексна оценка на изпълнението на ПИРО Кюстендил.	192

Увод

Планът за интегрирано развитие на община Кюстендил (ПИРО Кюстендил) за периода 2021-2027 година е средносрочен стратегически документ и основен инструмент за управлението на общината през следващите седем години. Обхватът на ПИРО е град Кюстендил като общински център и 71 села и съвместява в рамките на един документ плана за развитието на общината и спецификите за развитието на Кюстендил като град от 3-то йерархично ниво съгласно Националната концепция за пространствено развитие (НКПР) 2013-2025 година и нейната актуализация (АНКПР).

ПИРО Кюстендил е разработен в съответствие с нормативните изисквания в областта на регионалното развитие, а също така и с националните и регионалните цели и приоритети за развитието на България, като включва и разпоредбите, свързани с местното самоуправление, териториалното устройство, опазването на околната среда, кадастъра и имотния регистър за територията на общината. Освен това планът е в съответствие с целите на кохезионната политика на ЕС за същия период и особено в частта на политика 5 „Европа по-близо да гражданите чрез насърчаване на устойчивото и интегрирано развитие на градските, селските и крайбрежните райони и на местните инициативи“.

Цели и обхват на ПИРО Кюстендил

ПИРО Кюстендил е част от системата от стратегически документи. Той интегрира регионалното и пространственото развитие на общината. Вследствие направения анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциала за развитие на общината, природното и културно наследство, съществуващите проблеми и мястото на общината в областното, регионалното и националното пространство са дефинирани визията и приоритетите за нейното развитие и планирани мерките за постигането им. Планирането и изпълнението включва интегрирани подходи за териториално и градско развитие, както и на местни инициативи, с които ще се постигнат националните цели и приоритети за регионално и местно развитие.

ПИРО Кюстендил е разработен за цялата територия на общината, но са определени зони за прилагане на интегриран подход за решаване на анализираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и съвместни действия със съседни общини.

Структура и съдържание на ПИРО Кюстендил

Структурата на ПИРО Кюстендил е в съответствие с разпоредбите на чл. 13 от ЗРР и Методическите указания за разработване и прилагане на ПИРО 2021-2027 години, публикувани от МРРБ.

Документът е разработен съгласно следната структура:

1. Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Кюстендил, включващ:
 - обща характеристика на общината: местоположение, географски особености, природни ресурси;
 - местната икономика;
 - социалната сфера и човешките ресурси;
 - инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията;
 - екологично състояние и рискове;
 - анализ на административния капацитет на общинската администрация;
 - анализ на културно-историческото наследство;
 - анализ на състоянието на жилищната мрежа и жилищния сектор;
 - описание на градското културно наследство;
 - връзките на общината със съседните общини;
 - големи инфраструктурни проекти с регионално и национално значение;
 - SWOT анализ;
2. Цели и приоритети за развитие на общината за периода 2021-2027;
3. Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност;
4. Определяне на зони за прилагане на интегриран подход - приоритетни зони за въздействие;
5. Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход за развитие;
6. Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия;
7. Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО;
8. Предварителна оценка, съгласно условията на чл. 32 от ЗРР;
9. Приложения 1, 1А, 2, 3, 3а и 4.

Законодателна рамка

Закон за регионалното развитие – разработването на ПИРО е регламентирано в ЗРР, както и в Правилника за прилагане на ЗРР (ППЗРР), като планът е част от системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие. Йерархията на

стратегическите документи е: АНКПР, Интегрирана териториална стратегия за развитие на ЮЗР, ПИРО. Те се изготвят за период от 7 години, като ПИРО определя за този период целите и приоритетите за развитието на общината в съответствие с тези, посочени в ОУПО и интегрираната стратегия за развитието на ЮЗР.

Закон за туризма – в ПИРО следва да бъде включен самостоятелен раздел с общинския план за развитието на туризма (чл. 11 от ЗТ), който да е в съответствие с областната стратегия за развитието на туризма и Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма.

Стратегически документи

Да преобразим света: програма до 2030 година за устойчиво развитие, приета от Организацията на обединените нации (ООН) през септември 2015 година (Програма 2030) представлява нова амбициозна рамка за постигане на устойчиво развитие и изкореняване на бедността. Тя включва 17 цели и 169 целеви показатели и ще послужи като план за действие на международната общност и националните правителства до 2030 година да сложат край на бедността и глада навсякъде; да се преодолеят неравенствата във и между страните; да се изградят мирни и справедливи общества, които да не изключват никого; да се защитават правата на човека и да се насърчава равенството на половете и овластяването на жените и момичетата; да се осигури достъп до образование, здравеопазване и прехрана; да се гарантира дълготрайното опазване на планетата и природните ѝ ресурси; да се създадат условия за устойчив икономически растеж, споделен просперитет и достойна работа за всички, като се отчитат различните степени на национално развитие и възможности.

Документ за размисъл Към устойчива Европа до 2030 година – изтъква необходимостта от ускоряване на действията както в рамките на ЕС, така и в другите части на света с цел изпълнение на визията и целите на Програма 2030 на ООН. За целта ЕС поставя основите на политиката за устойчиво бъдеще:

- от линейна към кръгова икономика – кръговата икономика намалява количеството отпадъци и необходимостта от извличането на нови ресурси

- устойчивост от фермата до трапезата – селскостопанският сектор и селските райони са от решаващо значение за благосъстоянието на европейците и целта е постигането на устойчива продоволствена система, основана на принципите на кръговата икономика, и чрез превръщането на иновативно, здравословно, щадящо околната среда и съдържащо хуманно отношение към животните производство на безопасна и питателна храна;
- енергетика, сгради и мобилност, ориентирани към бъдещето – чиста енергия, енергийна ефективност, ВЕИ;
- гарантиране на социално справедлив преход – насърчаване на социалните права и благосъстоянието за всички; осигуряване на база за достойни работни места, образование, обучение, учене през целия живот; добро здраве в чиста околна среда.

Национална програма за развитие България 2030 – прилага приоритетите на ЕС към националните нужди и специфики и определя три стратегически цели:

- **технологична трансформация;**
- **демографски подем;**
- **намаляване на неравенствата.**

и 5 оси на развитие:

- **Иновативна и интелигентна България** с три национални приоритета: образование и умения; наука и научна инфраструктура; интелигентна индустрия;
- **Зелена и устойчива България** – с три национални приоритета: кръгова и нисковъглеродна икономика; чист въздух и биоразнообразие; устойчиво селско стопанство;
- **Свързана и интегрирана България** – с три национални приоритета: транспортна свързаност; цифрова свързаност; местно развитие;
- **Отзивчива и справедлива България** – с два национални приоритета: институционална рамка и социално включване;
- **Духовна и жизнена България** – с два национални приоритета: здраве и спорт; култура, наследство и туризъм.

Интегрирана териториална стратегия за развитие (ИТСР) на Югозападен регион 2021-2027 – средносрочен стратегически планов документ, определящ политическата, икономическата, пространствената и тематичната рамка на развитието на региона за периода 2021-2027 години, разработен в съответствие с НКПР и АНКПР и отчита

секторните стратегии в областта на икономическото развитие, здравеопазването, образованието, науката, социалните услуги, транспорта, водния сектор, енергетиката, широколентовите комуникации, туризма и околната среда. В него са дефинирани следните приоритети за развитието на региона:

- Подкрепа на регионалните потенциали за устойчив растеж;
- Инвестиране в човешкия капитал и преодоляване на регионалните дисбаланси в осигуряване на достъп до качествени услуги;
- По-добре свързан и устойчив регион.

Отговорности на институциите и партньорите за разработването и приемането на ПИРО Кюстендил

Съгласно чл. 19 от ППЗРР кметът на общината организира изработването, съгласуването и актуализирането на ПИРО и осъществява координация и контрол върху тези процеси. ПИРО се обсъжда и съгласува с широк кръг от заинтересовани страни – населението на общината, бизнеса, НПО, граждански сдружения и др. Техните становища и коментари се отразяват по преценка на общинския съвет.

Кметът на общината предоставя на общинския съвет плана за интегрирано развитие за обсъждане и приемане. След одобряването на плана, той се представя от кмета пред областния съвет.

ПИРО и решението на общинския съвет за неговото приемане се публикуват на интернет страницата на общината и на портала за обществени консултации на Министерски съвет.

Актуализация на ПИРО

ПИРО се актуализира при наличие на някое от следните обстоятелства:

- при съществени промени в икономическите и социалните условия в общината;
- в резултат на промени в свързаното с него национално законодателство или в правото на ЕС;
- при съществени промени в национални или секторни стратегии, концепции и програми, които влияят на изпълнението му;
- при приемане или изменение на бюджета на общината и утвърждаване на индикативните разчети за средства от ЕС се актуализира и програмата за изпълнение на плана.

Актуализираният ПИРО се приема при условията и реда за изработване и приемане на плана.

Наблюдение и оценка на ПИРО

Съгласно чл. 24 от ППЗРР изпълнението на ПИРО се отчита ежегодно с доклади за наблюдение, изготвени на базата на програмата за реализация. В средата на периода на действие на плана се извършва междинна оценка, включваща:

- оценка на първоначалните резултати;
- оценка на степента на постигане на съответните цели;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- изводи и препоръки.

След изтичане на периода на неговото действие се извършва последваща оценка не по-късно от една година, като тя трябва да включва:

- оценка на постигане на целите и устойчивостта на резултатите;
- оценка на общото въздействие;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциала за развитие на община Кюстендил

Териториален обхват

Община Кюстендил е разположена в Югозападна България, в историко-географската област Краище. Нейното местоположение е пригранично и периферно, същевременно преходно и стратегически важно. За развитието на общината предимствата и ограниченията са свързани с граничната позиция - на запад тя е с широка контактна зона към двете съседни на България държави – Северна Македония и Сърбия. Друга особеност е, че по площ и населени места община Кюстендил е една от най-големите в страната и Югозападна България. Природният релеф „разделя“ общинското пространство на две части – западна, висока, планинска и неурбанизирана територия, и северна и източна – по-ниска, низинно-котловинна част, в която са локализирани повечето населените места и главните транспортни артерии. Геополитическите предимства се определят от обстоятелството, че тя е в обхвата на хартланда на Югоизточна Европа (София – Скопие –

Ниш). Това е пространството, в което се пресичат най-важните транспортни коридори в Югоизточна Европа, което капитализира нейното местоположение. Хартландът на региона осигурява достъпността и свързаността на Черноморието и Горнотракийската низина с Адриатическото крайбрежие, както и на българските дунавски пристанища – Видин, Лом и Свищов през проходите на Стара планина, за най-обширната и висока котловина – Софийската, и от там на юг за топлите морски басейни и Егейски пристанища. В този план геополитическите особености осигуряват допълнителни възможности за компенсиране на изолираността и преодоляване на периферността на топографската позиция на общината.

В административно-териториален план Кюстендил е център на област и е в границите на Югозападния статистически район, от ниво NUTS2. Граничното местоположение и периферност и негативната социално-икономическа динамика през последните десетилетия е основна причина за задържане на урбанизационните и особено на агломерационните процеси в общините на областта. Заедно с това се усилват процесите на депопулация, населението в общината намалява, влошава се възрастовата структура, променя се етническата структура на човешките ресурси и функциите на населените места.

Местоположение, площ, морфология, съседство и административен център

Пространствената позиция на община Кюстендил се характеризира със следните особености: периферност – държавната граница ограничава транспортно-икономическите връзки с част от западните покрайнини; широки контактни зони със Северна Македония и Сърбия и отворени гранични контролно-пропускателни пунктове с възможности за задълбочаване на трансграничното сътрудничество; разнообразен релеф с доминация на планинския; наличие на лековити минерални води; значително горско богатство и минерални суровини.

В границите на общината са най-западните територии на България и части от граничните български планини – Милевска, Чудинска, Конявска, Лисец и Осогово. На север и североизток община Кюстендил граничи с общините Трекляно, Земен и Радомир, на изток с община Бобовдол, а на югоизток и юг има широка граница с община Невестино. Западната граница на общината със Северна Македония се пресича при граничен пункт село Гюешево за Крива паланка, а със Сърбия - при село Долно Уйно (граничен пункт Олтоманци) - за Босилеград. В тези граници площта на община Кюстендил е 979.9 км², или близо 1/3 от територията на едноименната област. Община Кюстендил е най-голямата по площ община в областта и Югозападния район на страната.

Фигура 2 Географска карта на община Кюстендил.

Природното положение се характеризира с доминация на средновисоки планини и котловините Кюстендилска и Каменишка. Сложният геоложки строеж и разнообразен скален състав са причина за формиране на привлекателни и живописни природни феномени – проломи, скални образувания и пещери. Важна особеност на природното положение е неговия преходен характер. При конкретния анализ и оценка на климата и климатичните ресурси, на релефа, водите, почвите, флората и фауната се установява преходността на природния комплекс. За структурата и динамиката на природната система в общината силно влияние имат граничните планини и главно долината на река Струма. От юг по долината прониква средиземноморско климатично влияние, което

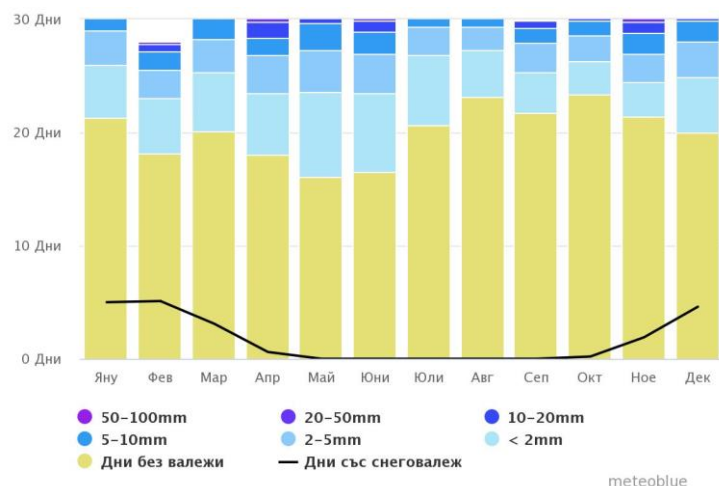
достига и моделира природния комплекс в източната, по-ниска част на общината. Всъщност тук преминава зоналната граница между умерено-континенталния и континентално-средиземноморски тип климат на България. Това доказва преходния характер на природната система в общината. Нейната територия попада в две природни области – Осоговско-Беласишка и Средно-Струмска и две природни подобласти – Осоговска и Кюстендилско-Благоевградска.

Икономическото положение се свързва и оценява с ограниченията на държавната граница и главно с транспортните комуникации и достъпност на общинското пространство. Транспортното положение разкрива, че Кюстендил отстои на еднакви разстояния от Крива паланка и Дупница (40 км), до Босилеград (52 км) и Перник (58 км), до Благоевград (68 км), София (86 км) и Куманово (96 км). В този изохрон – 60 – 90 минути, се формират основните пътнико- и стокопотоци към община Кюстендил. От София през Кюстендил и Гюешево за Куманово – Скопие – Тирана и Дурас се предвижда преминаването на важния Общоевропейски транспортен коридор №8. Сега комуникациите по това трасе се поддържат от първокласен път. Връзките на Кюстендил с Дупница се осигуряват чрез второкласен път, а от Кюстендил за ГКПП Олтоманци и Босилеград - по третокласен път. Със стратегическо значение е транспортната комуникация от Кюстендил за Дупница и Самоков, а оттам - за Горнотракийската низина. Предимствата и ограниченията за развитие на пространствената позиция на община Кюстендил следва да се оценяват системно, периодично и стратегически – във връзка с промените които настъпват в геополитическата ситуация на региона (Югоизточна Европа), на глобалните и регионалните климатични промени и изграждането на нови транспортни коридори и връзки.

Климат и климатични ресурси

Климатът и климатичните ресурси са най-динамичния природен фактор, моделиращ структурата на природната система и влияещ силно върху икономиката и бита на човешките ресурси в община Кюстендил. В северозападната част са южните разклонения на Милевска планина, на север Чудинска и Конявска, на запад планините Лисец и Осогово, които са с надморска височина над 1 400 м. Те са причина за доминирането на планински тип климат. По-голямата част от територията на община Кюстендил – котловините Каменишка, Кюстендилска, Дупнишка и историко-географската област (покрайнина) Разметаница, попадат в преходната климатична област. Най-съществените климатични характеристики на котловините са топло лято, мека зима, по-малка годишна амплитуда на температурата на въздуха, проявление на два годишни максимума на

валежите (през май-юни и ноември – декември), и два изразени минимума (август и февруари) и ежегодна, но неустойчива снежна покривка.

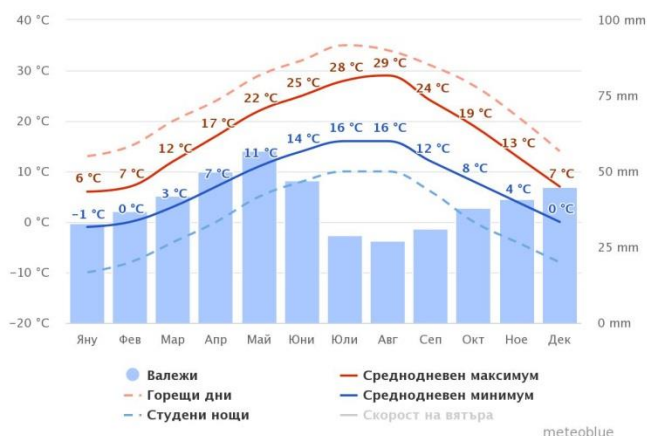

Фигура 3 Годишни валежи в община Кюстендил.

Западната част на общината с граничните български планини Милевска, Конявска, Лисец и Осогово, формират зона с изразен умереноконтинентален климат. Климатичните характеристики на тази част са топло лято и студена зима, голяма годишна амплитуда на температурата на въздуха, максимума на валежите е пролетно-летен, а минимума – зимен.

Снежната покривка през годината е устойчива и продължителна. Средната годишна температура в планинската част е между 3° и 6°C, а в ниската източна, югоизточна и южна част - между 9° и 11°C. Средната януарска температура е от минус 4-6°C във високопланинската част на Осогово, до 1-2°C в Кюстендилската котловина.

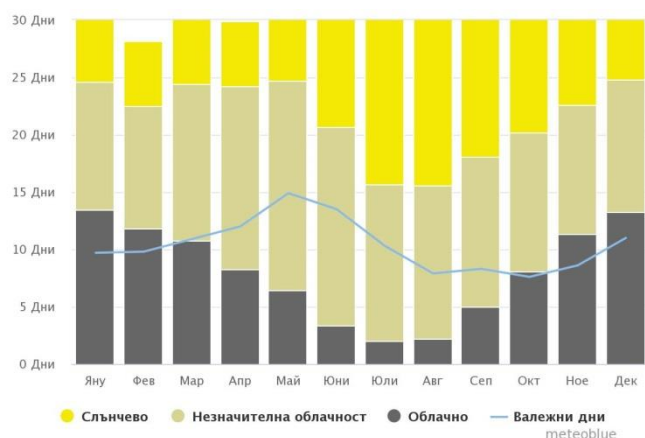
Такива различия са характерни и за средните юлски температури – 16-18°C в планинската част и 22°C в котловините. През зимата в котловините са характерни температурни инверсии и температурите достигат до минус 20-25°C. За земеделието определящи са температурните суми през активния вегетационен период – от 1 200° в Осогово до 3 500° в котловинната зона. Териториални различия са характерни и за годишните валежни количества – от

Фигура 4

Максимални и минимални температури и валежи в община Кюстендил.

900 – 950 mm, до 550 – 600 mm.

Фигура 5 Слънчеви, облачни и дъждовни дни в община Кюстендил.

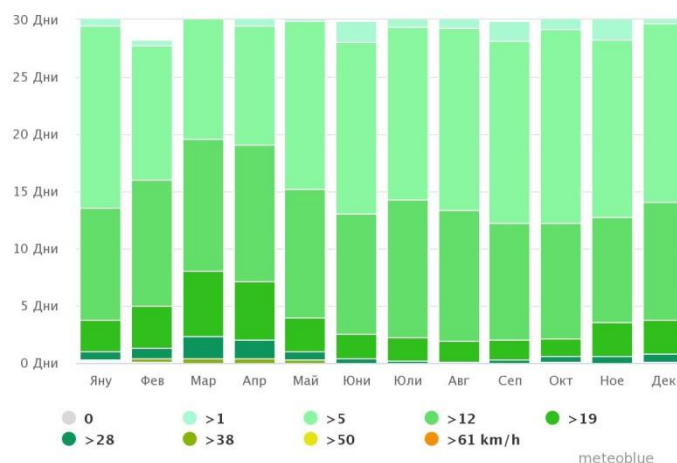
По-съществени са различията по отношение на годишния брой дни със снежна покривка – от 130 дни в планинската част, до 20 – 22 дни в котловините.

Продължителността на немразовитото време през годината е различно - от 140 (в планинската част) до 200 (в ниската част) денонощия. Такива различия са характерни и за годишната температурна амплитуда – от 17 – 18°C във високите земи, до 22 – 23°C в по-ниските части.

Средната годишна скорост на вятъра е съответно – 4m/s в териториите с надморска височина над 1 400 м, до 1m/s в земите с малка надморска височина. Броят на дните с вятър над 14 m/s е от 50 за високата част до 10 дни в ниската зона.

Годишният брой на ясните безоблачни дни се колебае от 60 до 75 дни с различна надморска височина.

Планинският климат, характерен за Осогово е хладен до студен, с постоянна влажност, а над 1600 м надморска височина характеристиките са близки до алпийския климат. Следователно съществуват условия за развитие на зимни спортове.

Фигура 6 Скорост на вятъра по месеци в община Кюстендил.

Природното многообразие и устойчивото усвояване на климатичните ресурси на територията на община Кюстендил налага необходимостта от ефикасно управление. Целесъобразно е да се извършват регулярни регионални и локални анализи на

протичащите климатични промени, да се остойностяват получените резултати и да се прилагат обосновани политики за развитие на интензивно земеделие и приоритетно производство на биопродукти. Същевременно да се запазят традициите в овощарството, зеленчукопроизводството и животновъдството в общината през следващите години. Необходимо е провеждане на политики за ограничаване проявлението на природния риск.

Ландшафт

Територията на община Кюстендил е в Рило-Родопската област, Кюстендилско-Благоевградски район Среднострумска подобласт. Кюстендилското котловинно понижение е с неогенско-квартерна възраст, с добре подчертани оградни склонове с линейна конфигурация, с дълбоки основи, запълнени с млади податливи на ерозия и денудация седименти. Река Струма и притоците ѝ са развили система от речни тераси, а към планинските склонове са очертани широки, стръмни, етажно разположени староквартерни подножия – тип гласи. Основното направление на разломните структури е от север-северозапад към юг-югоизток.

Характерът на морфоструктурите по дължината на Среднострумската подобласт определя и тяхната висока сеизмогенност. Тук попада и едно от най-активните в България сеизмично огнище. Скалната основа в подобластта включва различни метаморфни разновидности, а също така и младопалеогенски и неогенско-квартерни седименти.

Кюстендилска котловина

Територията се характеризира със сложен релеф от котловини и планински редици. Релефът на Община Кюстендил е котловинно-планински, включващ Кюстендилската котловина, граничеща от юг и запад със склоновете на планината Осогово, на североизток с Конявската планина, на север-северозапад с Лисец планина и на югоизток е отворена по поречието на река Струма. Релефът на общината е изключително разнообразен и включва по-голямата част от Кюстендилската котловина, със средна надморска височина приблизително 500 m.

Кюстендилската котловина е разположена в Западна България, в средното поречие на река Струма, между Земенския и Скринския пролом на реката, в южната част на физикогеографската област Краище. Тя е част от Каменишко-Дупнишката котловинна ивица. Котловината е една от големите в южна България, като площта ѝ е около 140 -150 км².

Котловината има форма на неправилна елипса, чиято дълга ос е ориентирана в направление северозапад-югоизток и има дължина около 20 км, а ширината ѝ варира от 7

до 10 км, със средна надморска височина от 460 при село Невестино (община Невестино) до 870 м при село Вратца. От всички страни, с изключение на югоизток, котловината е обградена от планини: на юг – Осоговска, на запад и северозапад – Лисец и Чудинска, на север – Земенска, на североизток и изток – Конявска. На изток чрез хълмистите и ниски южни ридове на Конявска планина е широко отворена към историкогеографската област Разметаница, на север Земенският пролом я свързва с Радомирската котловина, а на югоизток Скринският пролом – с южната част на Дупнишката котловина (Бобошевско поле). На северозапад и запад проломът на река Драговищица я свързва с Босилеградската котловина (Сърбия), а проломът на река Бистрица и проходът Вратца – с Каменишката котловина.

Формирането на котловината започва през стария терциер и продължава през стария плиоцен. Котловинната основа е разчленена и хълмиста, а оградните склонове се издигат рязко към заобикалящите я планини. Речните долини са с широки алувиални дъна. На базата на геоложкия строеж са малките находища на лигнитни староплиоценски въглища в района на село Николичевци, а ограничаващите я разседи са предпоставка за множеството карстови извори в подножието на Конявска планина и в източния дял на Осогово. Най-голямата отводнителна артерия в района е река Струма, която пресича цялата Кюстендилска котловина. От навлизането си в котловината до напускането ѝ река Струма има дължина приблизително 20 км. Тя играе роля на водосбор на реките от оградните планини.

Геоложки условия

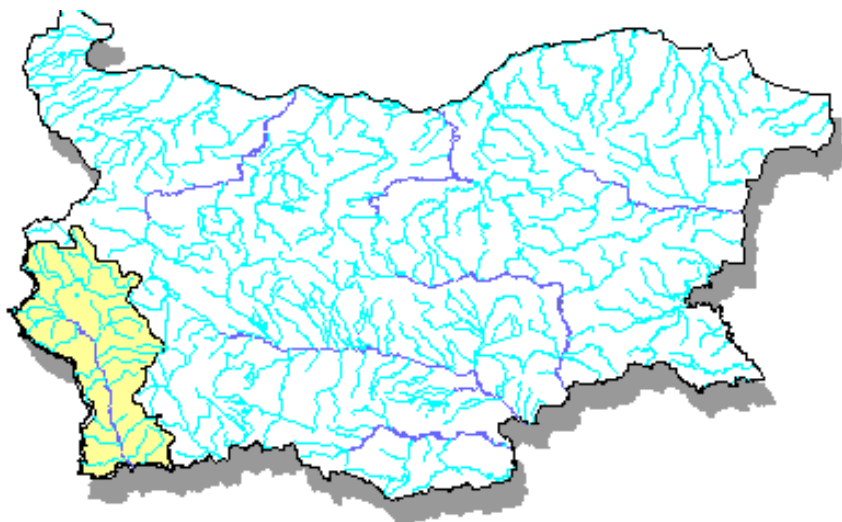
Литоложният списък от слоисти и неслоисти формации, които се разкриват в района на изследване, е много пъстр и разнообразен. Това се дължи и на значимите тектонски движения и сложни структури, които допринасят за пъстрата геоложка среда. Изследваният район обхваща площи много различни по своя начин на формиране и генезис. Различават се добре обособената Кюстендилска котловина, която е запълнена със съвременни кватернерни отложения, които в дълбочина преминават в неогенски и палеогенски материали. Същите неозойски материали са широко разпространени в дълбоките грабенови структури югоизточно и североизточно от котловината. В северната част на района, попадащ в Краище, са отложени дебели седиментни пластове главно от триаски и кредни материали. В северозападната и югозападната част се срещат основно интрузивни скали, които са били подложени на метаморфизъм в различна степен. Те изграждат изцяло Лисец планина и голяма част от Осоговска планина. Възрастта на геоложките формации също е много разнообразна, като на терена се разкриват скали, датирани като протерозойски до кватернерни образувания и съвременни отложения.

Територията е част от водосборния басейн на река Струма, която е и най-голямата река в областта. Нейните притоци са сравнително равномерно разположени на територията на община Кюстендил. През града минават реките Банщица и Колушка. По-големите реки в района са: Драговищица, Соголянска, Бистрица, Банщица, Новоселска, Берсинска, Елешница, Лилячка и др. Десните притоци на р. Струма са по-големи и водообилни.

Особено значение за водния баланс на общината имат язовирните води. По-големите язовири на територията са „Берсин“, „Дренов дол“ и „Багреници“. Предназначението на техните води е предимно за поливни нужди, а също и за рекреация.

Повърхностните води – водни площи и течения имат огромна роля както за подобряване на микроклимата на средата, така и за разнообразяване на въздействието на ландшафта, за съхраняване на биологичното разнообразие чрез по-богатите екосистеми, които се развиват в близост до влажни зони.

Районът се характеризира с богати ресурси на грунтови води в алувиалните отложения и наносните конуси, както и с обилни термални води. Термоминерални извори има в южната част на Кюстендил с дебит до 50 dm³/s и температура до 79°C. Те са съсредоточени в разлома, разделящ Осоговската планина от Кюстендилската котловина. Изворите са над 40 и са едни от най-горещите в страната.

Фигура 7 Водосборен басейн на река Струма.

В миналото водосборният басейн на река Струма е подложен на ерозия и отлага големи количества наносен материал, отнася и залива плодородна земя. Сега ерозията е предотвратена, извършена е корекция на реките с обща дължина 47 км. Водите им се

използват за напояване на около 70 000 дка и за завиряване на язовири с общ обем 12 млн. м³. В наслагите на котловинното дъно има подпочвени води. В резултат на значителните притоци средногодишният отток на река Струма се увеличава с около 16 м³/сек.

Почви, флора и фауна

В котловинното дъно преобладават алувиалните и алувиално-ливадните почви, на места има излужени канелени горски и кафяви горски почви, рядко се срещат черноземни смолници. За склоновете на Конявска планина са характерни хумуснокарбонатните почви, за източния дял на Осогово – излужените канелени горски и ерозираните излужени канелени почви, за склоновете на планината Лисец и западния дял на Осогово – кафявите горски почви, а за склоновете на планините от Краището – излужените канелени горски почви. По заливните и надзаливните речни тераси са разпространени алувиално-ливадните почви, които заедно с канелените горски почви имат най-голямо стопанско значение. Разнообразната почвена покривка предопределя успешното отглеждане на овощни и други, характерни за района, култури.

В котловинното дъно и в подножията на планините са разположени ниви, ливади, пасища, овощни градини, насаждения от орех. Отглеждат се и тютюн, зърнени и фуражни култури, зеленчуци и др. Котловината е известна още като овощната градина на България. По склоновете на планините има изкуствени насаждения от бор, гори от бук, цер, благун, горун и космат дъб, срещат се клен и келяв габър. Храстите са червена хвойна, пистация, смрадлика, глог, дрян, воден габър, обикновен и келяв габър.

Животинският свят е представен от див заек, дива свиня, сърна, вълк, лисица, обикновена полевка, катерица, невестулка, етиопски лешояд, балкански ливаден гущер. Птиците са представени от кеклик, яребица, гривяк, пъдпъдък, гургулица, патица, бекаса, гъска и др. Водният свят е представено от дългокрака гръцка жаба, речен кефал, черна мряна, скобар, каракуда, шаран и др.

Ситуационен анализ на икономиката в общината

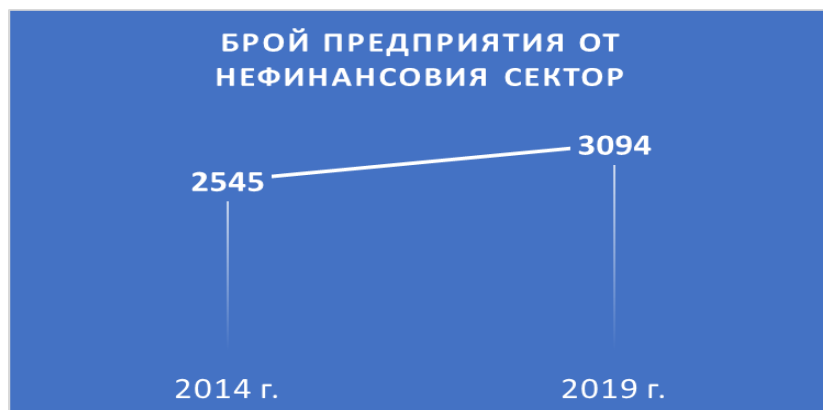
Икономическото състояние на област Кюстендил и община Кюстендил постепенно се подобрява в последните години, но и областта, и общината се развиват по-бавно от останалата част на страната. Община Кюстендил, независимо от изключително благоприятните природно-исторически дадености, е сред общините с умерени инвестиции и потенциал в усвояване на европейски средства. Развитието на инфраструктурата и качеството на административните услуги в общината са близки до средните за областта и страната. Местните данъци и такси в общината са едни от най-привлекателните в страната. Община Кюстендил работи активно по привличане на европейски средства, за реализацията на ключови проекти, като с натрупване към 2020 година те възлизат на 821 лева на човек от населението, а преките чуждестранни инвестиции на човек от населението са 546 евро, което като процент е малко под средното за страната.

Секторна структура

В края на 2018 година общият брой на предприятията в община Кюстендил са 2 971. Към 31.12.2019 година в общината има 3 094 предприятия или общият брой на предприятията е увеличен с 4%. В рамките на периода 2014-2019 г., броят на нефинансови предприятия оперираща на територията на общината е нараснал с 549 бр. или отчитахме почти 18% ръст.

Фигура 8
НСИ

Нефинансови предприятия на територията на община Кюстендил за периода 2014-2019 г. Източник

Произведената продукция от фирмите през 2018 година е 547 582 хил. лв., в това число и произведената продукция от хотелите и ресторантите за 10 193 хил. лв. Към 31.12.2019 година произведената продукция е общо за 589 939 хил. лв. или увеличението е 7.2%.

Фигура 9
НСИ.

Произведена продукция за периода 2014-2019 г. на територията на община Кюстендил. Източник

Произведената продукция от хотелите и ресторантите към 31.12.2019 година са 11 474 хил. лв. или са се увеличили с 11.2%. Приходите от дейностите на предприятията към 31.12.2018 година възлиза общо на 765 153 хил. лв., а към 31.12.2019 година – 826 558 хил. лв. или увеличението е 7.4%. Заетите лица във фирмите в края на 2018 година общо са 12 000 души, а наетите – 9 746 души, докато в края на 2019 година са съответно 11 982 и 9 634, като намалението е с 0.15% и 1.15%.

Преработващата промишленост е представена към края на 2018 година от 244 предприятия, които са генерирали продукция от 193 803 хил. лв. В края на 2019 година предприятията в преработващата промишленост са се увеличили на 252 и произвеждат продукция за 188 662 хил. лв., което е намаление спрямо предходната година, защото повече предприятия са произвели продукция за по-ниска стойност. В сектор „Транспортни услуги“ има 574 фирми към 31.12.2018 година, които са произвели продукция за 166 893 хил. лв., а в края на следващата година предприятията в този сектор са 567 с произведена продукция за 188 402 хил. лв. Предприятията намаляват със 7, но произведената продукция е увеличена с 11.42% спрямо предходната година. Най-много фирми през двете години има в сектора „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 1 022 броя в края на 2018 и 1 067 в края на 2019 година. Те генерират и най-големи приходи от дейността – 213 169 хил. лв. към 31.12.2018 и 240 499 хил. лв. към 31.12.2019 година, което е съответно 28% и 29.1% от общите приходи на предприятията.

В края на 2018 година наетите лица в селското и горското стопанство са 169, а заетите – 256 души, които са произвели продукция за 15 600 хил. лв. с нетни приходи от продажби 16 936 хил. лв.

В края на 2019 година наетите лица в селското и горското стопанство са 188 (увеличение с 10.11%), а заетите – 276 души (увеличение със 7.2%), които са произвели продукция за 13

681 хил. лв. с нетни приходи от продажби 21 124 хил. лв. Данните показват, че по-малко произведената през 2019 година продукция спрямо 2018 година (намаление с 12.3%) е генерирала по-големи нетни приходи от продажби (увеличение с 20%).

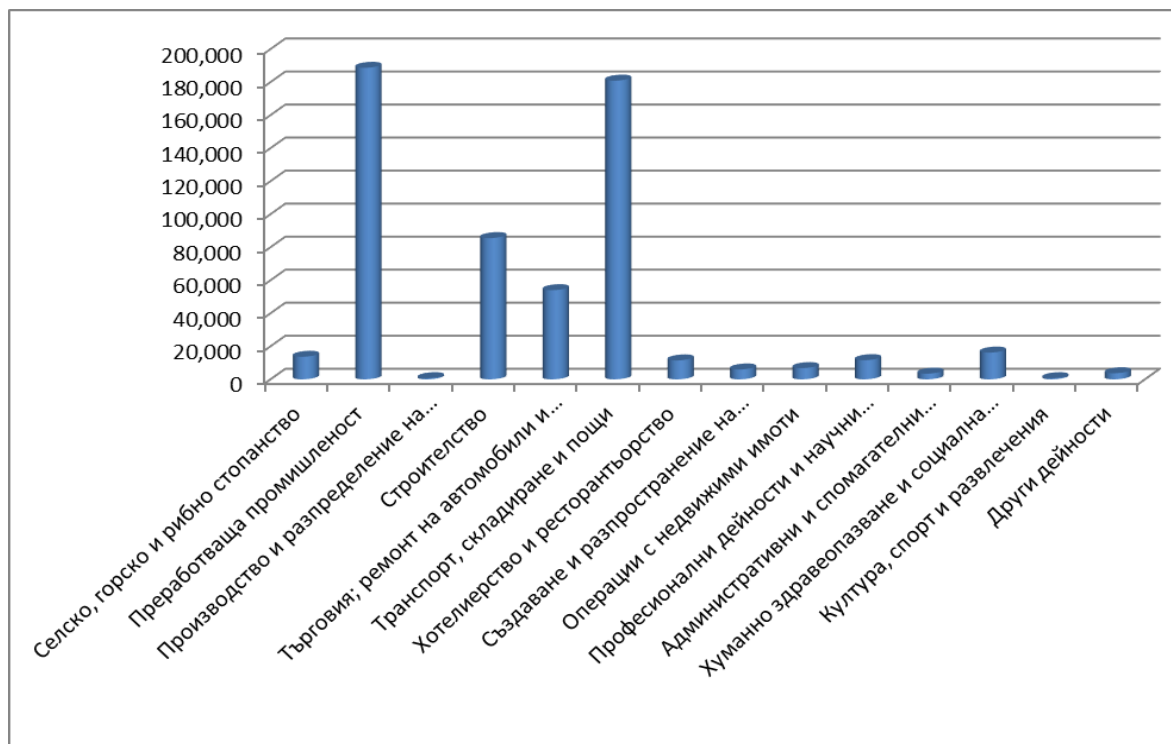
В строителството работят 161 фирми с 1 196 заети лица и 1 048 наети лица, произвели продукция за 71 973 хил. лв. към края на 2018 година, а след една година те са 177 (увеличение с 9%), произведената продукция е за 85 519 хил. лв. (увеличение с 16%), заетите лица са 1 108, а наетите – 1 000 (намаление съответно със 7.4% и 4.6%).

Структурата на общинската икономика не се променя в последните години и е типична за областта и страната. Най-голям дял в БДС има секторът на услугите -53-59%, дялът на индустрията е в границите 30 - 35%, а на селското стопанство – 10-11%. Развитието на икономиката на територията на общината зависи от следните фактори: демография, ресурси и инвестиции.

Фигура 10
НСИ.

Брой предприятия по сектори към 31.12.2019. Източник:

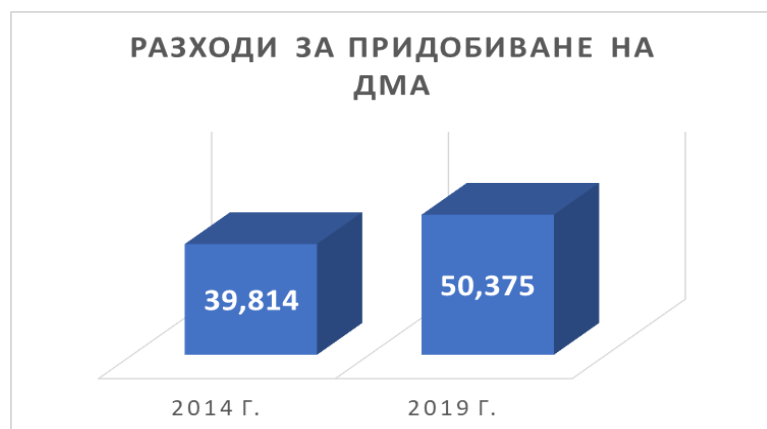
Фигура 11

Произведена продукция в хил.лв към 31.12.2019. Източник: НСИ.

Разходите за придобиване на дълготрайни материални активи в края на 2019 година са 50 375 хил. лв. В своята същност те представляват ресурси, придобити в резултат на минали сделки, които участват в дейността на предприятията продължително време (повече от един отчетен период) без видимо да променят своята първоначална форма на съществуване. Те са инвестирани средства, целящи увеличаването на капитала и разширяване дейността на предприятията. Видно от графиката за периода 2014-2019 г., разходите за придобиване на ДМА, на територията на общината са се покачили с почти 21%.

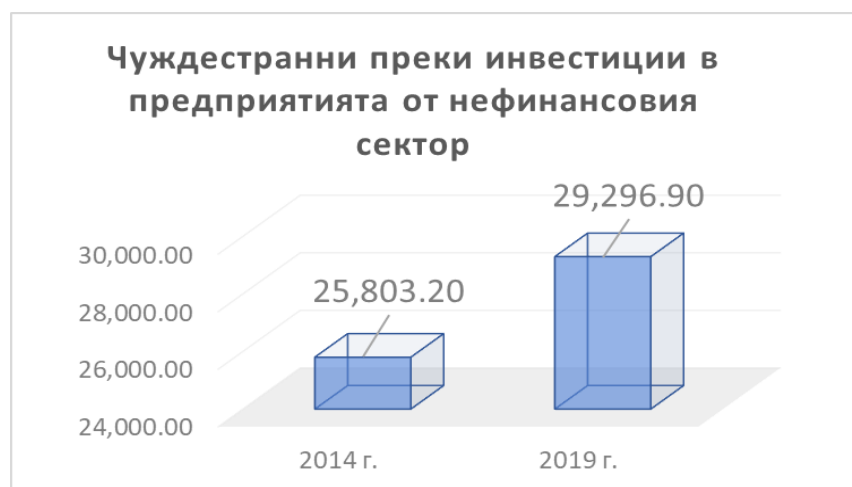
Фигура 12

Разходи за придобиване на ДМА за периода 2014-2019 г., на територията на община Кюстендил. Източник НСИ

Неизменно през последните няколко години, преките чуждестранни инвестиции покачват своята стойност поради драстичното увеличение на инвестиционната активност на бизнеса намираща се на територията на общината. Преките чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансов сектор към 2019 г., имат стойност от 29 296.9 хил. евро. През отделните години, стойността им е динамична като се отчита покачване и спад. Видно от графиката за периода 2014-2019 г., статистиката е положителна, отчитайки покачване към 2019 г., с 12%.

Фигура 13 Чуждестранни преки инвестиции за периода 2014-2020 г., на територията на община Кюстендил.
Източник НСИ

Селско стопанство

Първичният сектор е с вековни традиции в общината. Селското стопанство е представено от растениевъдство и животновъдство. Териториалните условия му са разнообразни и поради климата, почвите, както и средиземноморското влияние на река Струма, условията за развитие на овощарство са изключително добри. Област Кюстендил и община Кюстендил са наричани „овощната градина на България“. С площта си от 979.915 км² е най-голямата община в областта, което съставлява 32.11% от територията на областта и една от най-големите в България (11-о място). Земеделските земи са 456 454 дка или 48% от територията.

Основните отглеждани зърнени култури през последните години са: жито, царевица за зърно, овес и други култури, сеитбооборотът е сравнително постоянен, независимо от сравнително ниските добиви, респективно приходи.

Зеленчукопроизводството е свързано с отглеждане на домати, фасул и картофи и е предимно за задоволяване на собствени семейни нужди.

В последните пет години се забелязва тенденция на засаждане на нови насаждения от ябълки, череши и по-малко лозя, което се дължи и на европейските фондове за създаване на нови трайни насаждения. Постепенно навлиза и биопроизводството (дължащо се също на европейските фондове), като изградената градина от био череши в село Соголяно вече е сертифицирана.

В община Кюстендил са изградени напоителни системи, използващи води от река Струма, река Банщица и язовирите.

В Кюстендил функционира Институт по земеделие - структурно звено на Селскостопанска Академия към Министерство на земеделието и храните и е специализирано научно-изследователско учреждение за решаване на теоретични и практически проблеми на земеделието, внедряване на български и чужди постижения, оказване помощ на земеделските производители. В института се разработват технологии за биологично отглеждане на овошки, ефективно и устойчиво ябълково производство, подобряване на генетичните ресурси при черешите и вишните, нетрадиционни зеленчукови култури за полско производство, нови български сортове на зеленчукови култури и ябълки, контрол на вредителите, опазване на околната среда. Учените изнасят семинари на различни тематики в областта на земеделието на жителите на общината и областта.

Животновъдството е с по-слаби позиции в селското стопанство. Традиционно се отглеждат говеда, овце, кози, свине и птици. Основните данни за отглежданите животни за изминалия период дават една песимистична картина. С изключение на говедовъдството, което бележи лек ръст в последните години, другите отрасли са в застой или силен спад. Животновъдството не е добре развито, което се дължи на завишени санитарни изисквания към животните и фермите. Освен това съществува и неразбиране на големия икономически интерес за сдружаване на отделните собственици за общи действия – създаване на по-големи масиви, прилагане на модерни методи на земеделие и защита на общите интереси, както закупуване и експлоатация на селскостопанска техника и реализация на продукцията. Регистрират се предимно животновъдни обекти тип „лично стопанство“, няма регистрирани индустриални ферми.

Добрите природо-климатични дадености предлагат условия за развитието на планинско и екологично чисто животновъдство.

Селското стопанство е важен икономически отрасъл за всяка държава. За съжаление в повечето села в България с малко население, както и в такива села в община Кюстендил, селскостопанската продукция е предназначена главно за нуждите на семейството, с изключение на овощарството, а съществуват благоприятни условия за развитие на

растениевъдство и животновъдство, както и научен институт за подобряване на производството.

Горско стопанство

Общата площ на горския фонд в община Кюстендил е 431.163 хектара и съставлява 44% от общата площ на общината и е значително по-висок от средния за страната – 33.5%. Горите са държавна, общинска и частна собственост, като преобладаващата е държавната, но и общината притежава голям горски фонд. Площта на общинските горски територии е 6 948,1 ха, в т.ч 4 091,2 ха са горски територии или 58,9 % от общата площ, 2854,8 ха земеделски територии, придобили характеристика на гора или 41,1 % от площта и 2,1 ха водни територии. Горите на Община Кюстендил попадат в териториалният обхват на ТП ДГС “Кюстендил” и ТП ДЛС “Осогово”. Общата залесена площ на горските територии и земеделските територии придобили характеристика на гора, собственост на Община Кюстендил е 6 829,0 ха, което е 98,2 % от общата площ.

Най-голям е делът на естествените насаждения - основно иглолистни с обща площ от 2 008,1 ха, или 29,4 % от площта. По вид гора преобладават иглолистните – 3614,9 ха, следвани от издънковите за превръщане – 1579,9 ха и широколистните високоствълбени – 1466,6 ха. Изредените насаждения са с площ от 71,4 ха – 1,0 %. Общият запас на основните насаждения е 1 108 490 куб.м. Средният запас на 1 ха е 162 куб.м, а средният прираст на 1 ха е 2,84 куб.м. Средната възраст на дъростоите е 51 години. Общото здравословно състояние на общинските гори е добро, като 5 083,5 ха или 74,4 % не са засегнати от повреди.

Разпределението на площта на горите собственост на община Кюстендил по категории и функции е както следва:

- горски територии със защитни функции- 285,7 ха
- горски територии със специални функции-2 501,7 ха
- горски територии със стопански функции- 4 106,7 ха

Общата площ на Защитените зони по Натура 2000, разположени върху горските територии и земеделските територии придобили характеристика на гора собственост на Община Кюстендил е 2005,5 ха, което представлява 58,9 % от площта общинските горски територии. С Решение №165/28.05.2020г. Общински съвет Кюстендил е определил със статут „гори във фаза на старост“ общински горски територии в землището на с. Дождевица, с.Жиленци и с.Гюешево, общ.Кюстендил, които са отразени в новия ГСП на Община Кюстендил на площ от 169 ха по смисъла на §1, т.43 от допълнителните разпоредби на Наредба №8 /5 август 2011г. за сечите в горите.

Цели:

Целта е гарантиране на многофункционалното и устойчиво развитие на горските екосистеми и създаване в горите на благоприятни условия за:

- увеличаване на тяхната кислородо - продуктивна способност;
- подобряване на хидрологичната функция на горите във водосборните басейни;
- опазване на почвите от ерозионни процеси;
- осигуряване на благоприятни санитарно - хигиенни условия
- гарантиране и увеличаване производството на дървесина и недървесни горски продукти чрез природосъобразно стопанисване на горските територии;
- поддържане на добра горска инфраструктура и разширяването и в труднодостъпните райони;

В горите с основно дървопроизводителни и средообразуващи функции целта е производство на строителна дървесина на единица площ, като се използва най-рационално почвеното плодородие, без да се нарушават водоохранните и почвозащитните функции на гората.

Съобразно с поставената цел и състоянието на насажденията се проектират подходящи лесовъдски мероприятия, а именно:

- замяна на сечнозрелите дървостои с млади чрез съответните възобновителни сечи;
- извеждане на най-подходящи по вид и интензивност отгледни сечи в младите, средновъзрастните и дозряващите дървостои, с оглед подобряване на състоянието им и постигане на висока продуктивност;
- опазване на горите от вредители и пожари;

Направлението на стопанисване на горите и земите със защитни и рекреационни функции се състои в запазване на естетичните, рекреационните, водоохранните, защитните и други функции в съчетание с използването и на останалите ползи (дърводобив, странични ползвания, лов и други). Направлението на стопанисване на горите и земите със защитни и рекреационни функции се състои в запазване на естетичните, рекреационните, водоохранните, защитните и други функции в съчетание с използването и на останалите ползи (дърводобив, странични ползвания, лов и други).

Също така в общината има значими недървесни горски ресурси – гъби, билки, горски плодове.

Териториално поделение „Държавно горско стопанство Кюстендил“ е разположено върху планинска верига Краище, по южните склонове на Милевска планина, югозападната част

на Конявска планина и част от Земенска планина, с обща площ 35 832 хектара. Около 60% от държавните горски територии са защитени зони по НАТУРА 2000, а горите във фаза на старост са 9.6%. Лесистостта е 92.7%. Релефът е разнообразен - хълмист по границата с Република Сърбия, хълмисто-предпланински и планински. Надморската височина варира от 450 до 1 487 м при връх Виден, намиращ се в Конявска планина. Горите в района на стопанството са основно от бук, дъб, бял и черен бор. Представители на фауната са дивата свиня, сърната, заекът, златката, вълкът, лисицата и дивата котка. Птичето царство е представено от планински кеклик, яребица, пъдпъдък, гривяк, бухал, горска улулица, голям ястреб, горски бекас и др.

ТП Държавно ловно стопанство (ДЛС) „Осогово“ в град Кюстендил е стопанин на 27 358.3 хектара с надморска височина от 450 до 2 251 метра при връх Руен. Горите в ловното стопанство са от бук и бял бор. На територията на стопанството се намира резерват „Църна река“, създаден с цел запазване богатството от букови съобщества. 64% от държавните територии попадат в защитени зони по НАТУРА 2000. В ДЛС „Осогово“ се ловуват диви свине, сърни, вълци, лисици. Птичето царство е представено от яребица, кеклик, гривяк.

Не са редки случаите на нерегламентирано изсичане на иглолистни и широколистни дървета в горския фонд.

В селското и горското стопанство работят 109 микро предприятия, като Агроинвест ЕООД – град Кюстендил, Андея-93 ЕООД – село Богослов, Балдер-Дару ЕООД - град Кюстендил, Българско рибовъдство ООД – село Долно Уйно, Еколес ЕООД - град Кюстендил и др.

Индустриален сектор

Вторичният сектор в община Кюстендил е представен предимно от преработващата промишленост. Водещите производства са:

- производство на професионално кухненско оборудване;
- текстил и трикотаж;
- производство на трансформатори;
- производство на детски играчки;
- шивашка промишленост и ишлеме;
- производство на обувки;
- хранително-вкусова промишленост – месо и месни изделия, мляко и млечни продукти, плодове – пресни, сушени и замразени, хляб и хлебни изделия, сладкарски изделия и др.;
- производство на спиртни напитки;
- строителство.

Фирмите, производители на професионално кухненско оборудване, са Торготерм АД – град Кюстендил и АБ Терм – село Гърляно. Фирма Детска радост в село Лозно произвежда детски играчки. Елпром Трафо произвежда трансформатори, Аркотроникс-България АД – кондензатори, Конис Къмпани ЕООД - електрически кондензатори - моторни, пускови, електролитни, лайтинг, силови и филтрови. Обувки и чанти произвеждат фирмите Дарис ЕООД, Дживал ООД и др. Фирма Мони Петров ЕООД произвежда дънкови облекла, ТПК Осогово – дамска и мъжка конфекция и спално бельо, Бонсиг ЕООД – трикотаж, ЕТ Валентин Златков – производство на мъжки ризи, Витал ЕООД – дамски и мъжки панталони, Велбъжд АД – преди за машинно и ръчно плетиво, Светли Р И М ООД – детски и бебешки трикотажни облекла и др. В областта на хранително-вкусовата промишленост работят много микропредприятия, като: Хлебозавод Кюстендил – производство на хляб, закуски, сандвичи, пити, погачи, Хлебопроизводство и сладкарство АД – хляб и сладкарски изделия, Серена ЕООД – 100% натурални и сушени плодове и зеленчуци, ЕТ Феста и Меком К АД – месопреработване, Петър Митов – Универсал ЕТ – мляко и млечни продукти, Балкан фрут село Николичевци – пресни, сушени и замразени плодове и др. Избата на Винпром Кюстендил АД е в село Граница, обособена предимно в производство на плодови ракии – гроздова, вишнева, черешова, ябълкова, сливова и кайсиева. В областта на строителството работят 161 фирми, като: Дарсас ЕООД, Билдинг строй ЕООД, Могилата – КН ЕООД и др. През 2020 година германската фирма VolaPlast, която произвежда пластмасови компоненти основно за автомобилната индустрия, избира района на Кюстендил за първата си производствена база извън Германия. Компанията ще инвестира 4 млн. евро в проекта, който трябва да заработи по план през февруари 2021 година. Първоначално в предприятието ще работят 30 души, а дългосрочната перспектива е работниците да достигнат 100 - 120 души. В българския завод ще се произвеждат пластмасови компоненти за автомобилостроенето и ще се асемблират системи за измиване на автомобилни стъкла. Предприятието ще се намира край село Лозно, община Кюстендил, и ще бъде разположено на парцел над 17 дка. Проектът включва производствена сграда с площ 4300 кв.м, складова база и административна постройка.

Услуги

Третичният сектор е най-силно застъпен от следните отрасли:

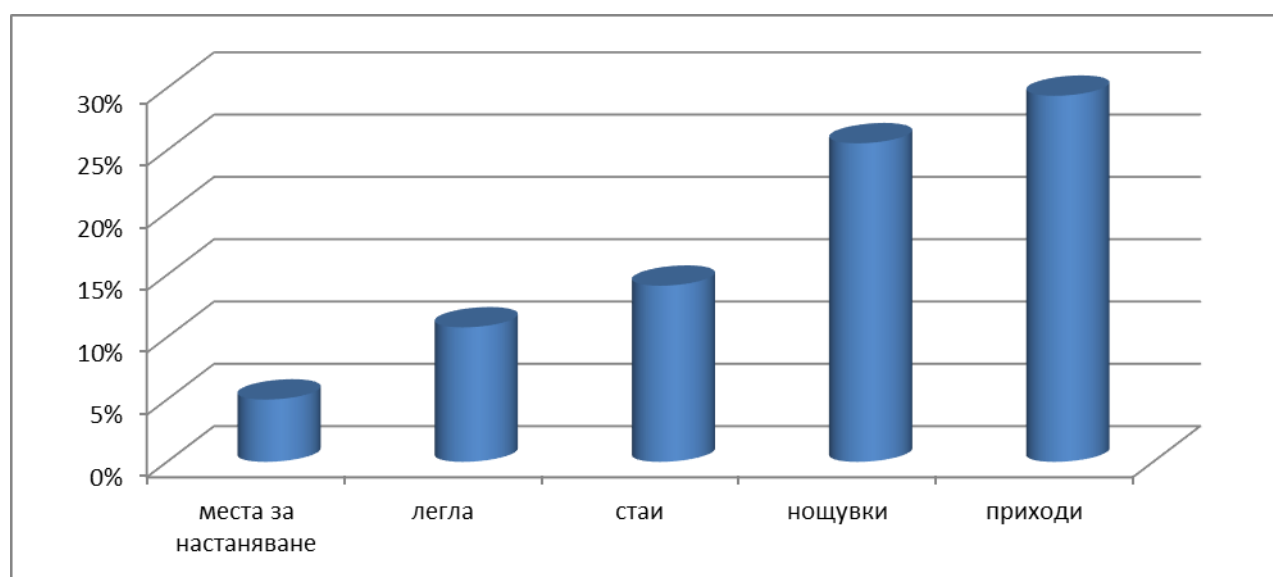
- хотелиерство и ресторантьорство;
- търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети;
- транспортни услуги за пътнически и товарен транспорт.

Туризм

Развитието на туризма е национален приоритет за социално-икономическото подобряване на условията на живот на населението. В икономиката това е важен отрасъл за община Кюстендил.

В края на 2018 година по данни на НСИ в община Кюстендил има 20 места за настаняване, от които 11 хотела; 382 самостоятелни стаи, от които 320 в хотели, със 732 легла, от които 598 в хотели. Реализираните нощувки са 58 157, които са генерирали приходи от 3 053 421 лева, от които 2 886 000 лева в хотелите.

Туризмът в общината се развива в последните години с изграждането на къщи за гости, като легловата база, заведенията за хранене и развлечения се увеличават и условията се подобряват.

Фигура 14 Процентно увеличение на условията в местата за настаняване и приходите от нощувки в края на 2018 година спрямо 2014 година. Източник НСИ, собствени изчисления.

Горните данни показват, че в този сектор легловата база се увеличава и използва все по-интензивно.

Хотелите в общината са предимно в град Кюстендил, с изключение на комплекс Тихият кът в село Солокощица и семеен хотел „Парадайс“ – с. Жиленци. Хотел Стримон Гардън СПА – Кюстендил е с 5 звезди, къща за гости България – с 2 звезди, семеен хотел Рамира – с 3, къща за гости Розовата къща – с 3, хотел Лазур – с 3, къща за гости хотел Red House – с 3, Почивна станция Пауталия – с 2, хотел Руен – с 2, хотел Велбъжд – с 1, хотел Казино&Ринг – с 3.

В общината действат и много къщи за гости или се дават добре обзаведени и оборудвани апартаменти под наем, като къща за гости „Вила Панорама“, къща за гости „Терма Асклепий“, „гости „Selena Spa House“, апартамент за гости „Ринг“, апартамент за гости „До

банята“, къща за гости „При баба“, апартамент за гости „Сажитариус“. Все повече от категоризираните места за настаняване предлагат собствени Спа центрове и услуги, което не само повишава качеството и разнообразието на туристическия продукт, но и налага Кюстендил като все по-предпочитана дестинация с балнео насоченост.

Дял на общинската икономика от областната икономика

Област Кюстендил се състои от 9 общини – Бобов дол, Бобошево, Дупница, Кочериново, Кюстендил, Невестино, Рила, Сапарева баня и Трекляно.

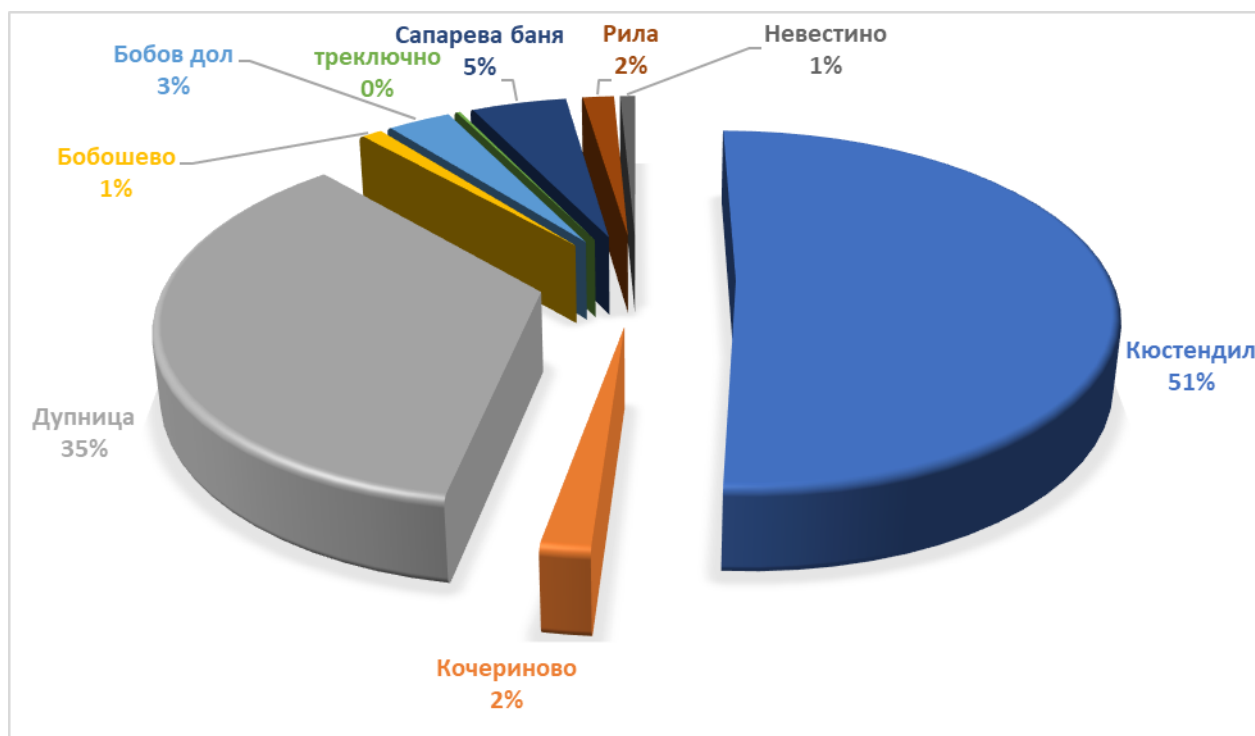
Фигура 15 Карта на област Кюстендил.

Граничи с областите: Перник, Софийска и Благоевград, като западната граница е изцяло с Република Сърбия.

С цел придобиване на по-ясна картина за дела на община Кюстендил в икономически аспект в областта Кюстендил е необходимо да се разгледат няколко икономически показатели, като:

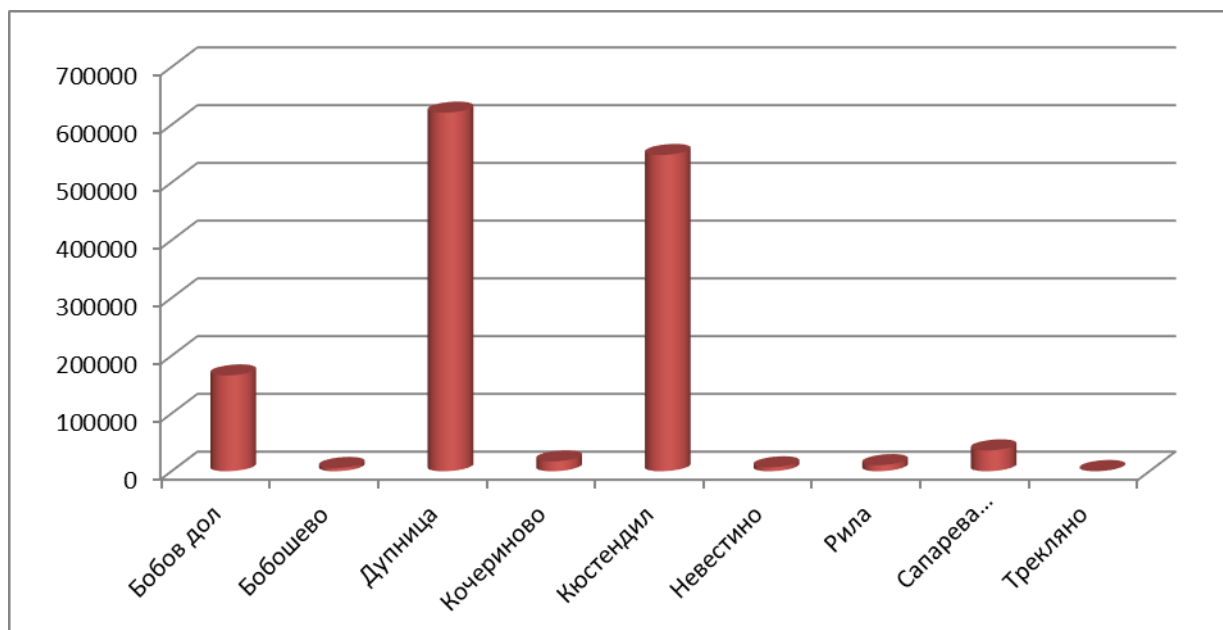
- брой предприятия;
- произведена продукция;
- разходи за ДМА;
- нетни приходи от продажби;
- средства от европейските фондове на човек от населението.

Община Кюстендил е най-голямата община в областта както по територия, така и по население – площ 32% и население 44.9% от тези на областта. Предприятията в община Кюстендил представляват почти 51% от общия брой в областта.

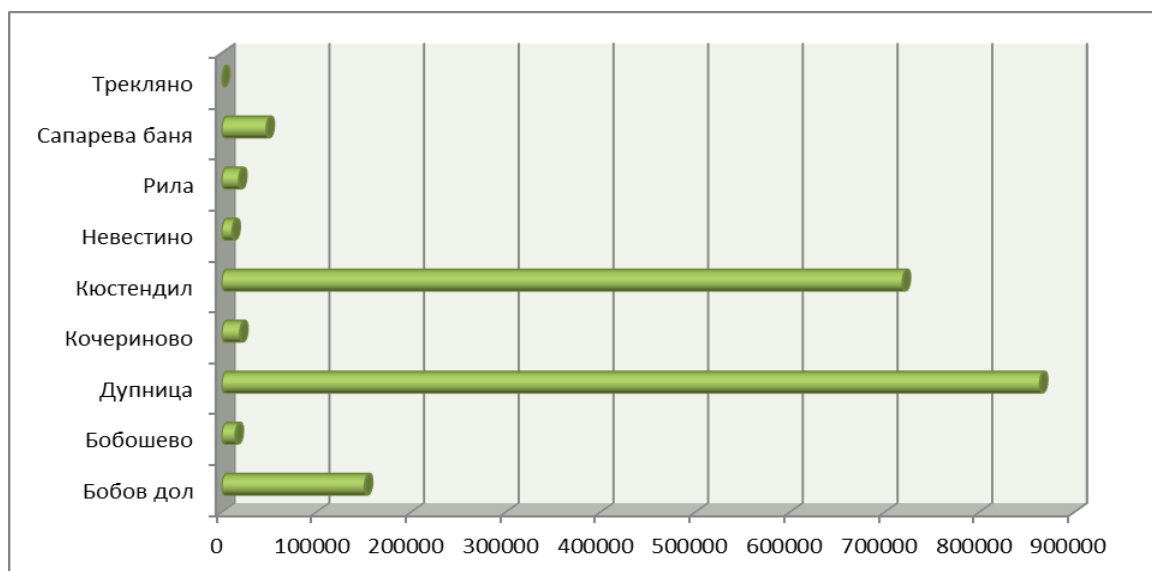

Фигура 16 Брой предприятия по общини в област Кюстендил. Източник НСИ.

Произведената продукция в общината е 38.82% от общо произведената в областта и генерираните нетни приходи в общината са съответно 38.95% от тези в областта.

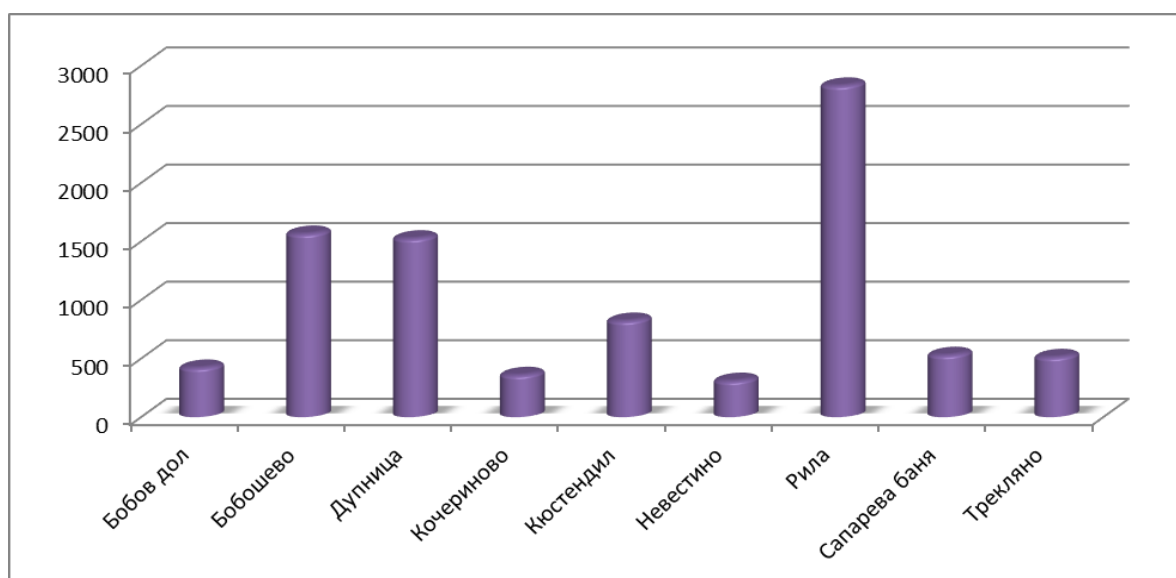

Фигура 17 Произведена продукция по общини в област Кюстендил в хил.лв. Източник НСИ.

Фигура 18 Нетни приходи от продажби по общини в област Кюстендил в хил.лв. Източник НСИ.

Към 2020 година използваните средства по европейските фондове с натрупване на човек от населението са недостатъчно – делът на общината по този показател е едва 9.26% от общите за областта. Една от причините за този процент е факта, че общината съставлява почти 45% от населението на територията на областта. Също така 2020 г., беше последна за програмния период 2014-2020 г. и възможностите за привличане на европейски средства бяха ограничени. COVID-19 пандемията, допълнително допринесе за влошаване на икономическата ситуация, тъй като бе необходимо влягането на допълнителни средства в борбата с пандемията и преструктуриране на остатъчните европейски средства.

Фигура 19 Използвани средства по европейските фондове с натрупване на човек от населението в левове. Източник НСИ.

Разходите за придобиване на ДМА в общината представляват 54.4% от общите разходи за областта, като те са предимно за закупуване на земя и за изграждане на сгради, строителни съоръжения и конструкции чрез възлагане и по стопански начин, за доставка и монтаж на ДМА, за закупуване на машини, съоръжения, оборудване и транспортни средства, за геоложки и хидроложки проучвания, за проучвателни и проектантски работи, обслужващи строителството, и други разходи, свързани с придобиването на ДМА.

Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

Хората са най-важният и ценен ресурс на България. Те имат право на достойно съществуване и пълноценно участие в обществото, на добро здраве и продуктивен живот. Политиката за демографско развитие на населението е интегрална част от цялостната политика за икономическо, културно и социално развитие на страната. Устойчивото развитие е средство за осигуряване на благосъстоянието на българските граждани – както на живеещите днес, така и на бъдещите поколения. Гаранциите за устойчиво развитие се създават с разумно и балансирано управление на населението, ресурсите и околната среда.

През последните години учените и политиците в страната поставят акцент не само върху необходимостта от увеличаване броя на населението, но и върху качествени характеристики, като състав и баланс по възраст, пол и образование. Това е свързано както с навлизането на информационните технологии, глобализацията и екологичните промени, с които съвременното общество трябва да се съобразява, така и с разкриването на сложните връзки между качеството на живота и ръста на населението. Оптимизирането на баланса на населението означава установяване на такива пропорции по отношение на възраст, образование, здравен статус, пол и социална инфраструктура, които да водят до устойчиво повишаване на качеството на живота на хората. Устойчивият икономически растеж във всяка територия се реализира под въздействието на комплекс от фактори. Те представляват функция на природните, историческите, социално-икономическите, интелектуалните и други дадености. Една част от тези фактори е от общонационален характер, а другата част е строго специфична за конкретната територия. Всички те променят своите функции и роля в зависимост от промените в социално-икономическите реалности. Местните социални, икономически, технологични и екологични условия определят сравнителните предимства на община Кюстендил, както и възможностите им за устойчив икономически растеж. Общината се характеризира със специфично географско положение, което в някаква степен лимитира развитието на територията. При правилно планиране и управление съществуват възможности за развитие на икономиката и на социалния капитал с цел превръщане на територията в добре функционираща общност.

Демографска динамика и структура, естествен прираст

Демографската динамика е сред онези социални фактори, които придават смисъл на пространственото и регионалното планиране и влияят на цялостното развитие на страната. Намалването на раждаемостта, увеличаването на продължителността на живота, нарастването на броя на представителите на най-възрастното поколение и увеличаването на тежестта върху младото поколение са причина за този проблем да се говори като за „бомба с часовников механизъм“. Намалването и застаряването на населението е фактор, който има сериозно отражение не само върху икономиката и качеството на живот, но и върху потребността от специфични социални услуги, услуги в сферата на здравеопазването, отдиха и туризма, културата, административните услуги и обитаването. Част от това застаряващо население живее в трудно достъпните, периферно разположени общини, в които в повечето страни от ЕС, в резултат на държавната регионална политика, процесите на обезлюдяване са ускорени.

В повечето страни от Източна Европа, включително и в България, дори и в тези с положителен естествен прираст и по-малка смъртност от тази в нашата страна, населението намалява и в резултат на продължаващите емиграции към по-развитите страни на запад и север поради забавени темпове на икономическо развитие. Това движение на населението има отрицателен ефект върху националното пространство, защото съществува риск от обезлюдяване на значителни територии. Данните на НСИ доказват, че България не прави изключение. През последните години се е увеличило само населението на областите София-град и Варна. Трайна е тенденцията на обезлюдяване на най-малките населени места.

Община Кюстендил включва 72 населени места, от които един град – Кюстендил, и 71 села: Багреници, Берсин, Блатец, Бобешино, Богослов, Буново, Вратца, Гирчевци, Горановци, Горна Брестница, Горна Гращица, Горно Уйно, Грамаждано, Граница, Гурбановци, Гърбино, Гърляно, Гюешево, Дворище, Дождевица, Долна Гращица, Долно село, Долно Уйно, Драговищица, Жабокрът, Жеравино, Жиленици, Ивановци, Каменичка Скакавица, Катрище, Коняво, Копиловци, Коприва, Кутугерци, Кършалево, Лелинци, Леска, Лисец, Лозно, Ломница, Мазарачево, Николичевци, Нови чифлик, Ново село, Пиперков чифлик, Полетинци, Полска Скакавица, Преколница, Радловци, Раждавица, Раненици, Режинци, Ръсово, Савойски, Сажденик, Скриняно, Слокощица, Соголяно, Стенско, Таваличево, Търновлаг, Търсино, Церовица, Црешново, Цървена ябълка, Цървендол, Цървеняно, Чудинци, Шипочано, Шишковци, Ябълково. Административно населените места са организирани в 48 кметства, от които кметът на общината и кметове в селата: Багреници, Берсин, Бобешино, Богослов, Буново, Вратца, Гирчевци, Горановци, Горна

Брестница, Горна Гращица, Грамаждано, Граница, Гърляно, Гюешево, Дворище, Долна Гращица, Долно село, Драговищица, Жабокрът, Жилenci, Каменичка Скакавица, Катрище, Коняво, Копиловци, Лозно, Ломница, Мазарчево, Николичевци, Нов чифлик, Ново село, Пиперков чифлик, Полска скакавица, Преколница, Радловци, Раненци, Раждавица, Савойски, Скриняно, Слокощица, Соголяно, Стенско, Таваличево, Търновлак, Цървеняно, Шипочано, Шишковци и Ябълково.

Характерно за много общини в страната и в Кюстендилска област е концентрацията на население в градовете и обезлюдяване на малките села. В община Кюстендил населението е концентрирано в града и в най-големите села – Жилenci, Слокощица, Багреници, Граница, Жабокрът, Коняво, Копиловци, Пиперков чифлик и Ябълково; в останалите села има малко на брой и предимно застаряващи жители.

Таблица 1 Население в община Кюстендил по населени места. Източник НСИ.

Населени места	Население 2011 г. (брой)	Население 2019 г. (брой)	Разлика 2019 г.- 2011 г. (брой)
Община Кюстендил	59 913	52 460	-7 453
с.Багреници	667	553	-114
с.Берсин	172	146	-26
с.Блатец	23	13	-10
с.Бобешино	32	17	-15
с.Богослов	364	299	-65
с.Буново	15	18	3
с.Вратца	218	191	-27
с.Гирчевци	142	121	-21
с.Горановци	91	54	-37
с.Горна Брестница	60	49	-11
с.Горна Гращица	378	306	-72
с.Горно Уйно	13	3	-10
с.Грамаждано	296	245	-51
с.Граница	567	501	-66
с.Гурбановци	2	1	-1
с.Гърбино	2	5	3
с.Гърляно	141	120	-21
с.Гюешево	223	165	-58
с.Дворище	157	138	-19

Населени места	Население 2011 г. (брой)	Население 2019 г. (брой)	Разлика 2019 г.- 2011 г. (брой)
с.Дождевица	10	7	-3
с.Долна Гращица	100	77	-23
с.Долно село	99	68	-31
с.Долно Уйно	13	10	-3
с.Драговищица	457	394	-63
с.Жабокрът	675	572	-103
с.Жеравино	3	0	-3
с.Жилenci	1 141	967	-174
с.Ивановци	-	1	
с.Каменичка Скакавица	86	55	-31
с.Катрище	130	89	-41
с.Коняво	810	687	-123
с.Копиловци	676	540	-136
с.Коприва	4	1	-3
с.Кутугерци	9	6	-3
с.Кършалево	5	1	-4
гр.Кюстендил	44 111	39 284	-4 827
с.Лелинци	32	20	-12
с.Леска	1	0	-1
с.Лисец	7	5	-2
с.Лозно	810	712	-98
с.Ломница	7	42	35
с.Мазарачево	60	35	-25
с.Николичевци	405	349	-56
с.Нови чифлик	183	173	-10
с.Ново село	27	17	-10
с.Пиперков чифлик	942	794	-148
с.Полетинци	16	8	-8
с.Полска Скакавица	46	30	-16
с.Преколница	119	72	-47
с.Радловци	127	119	-8
с.Раждавица	265	231	-34
с.Раненци	133	88	-45

Населени места	Население 2011 г. (брой)	Население 2019 г. (брой)	Разлика 2019 г.- 2011 г. (брой)
с.Режинци	2	1	-1
с.Ръсово	41	26	-15
с.Савойски	7	8	1
с.Сажденик	2	2	0
с.Скриняно	225	189	-36
с.Слокощица	1 651	1 415	-236
с.Соволяно	673	572	-101
с.Стенско	158	115	-43
с.Таваличево	298	234	-64
с.Търновлаг	127	100	-27
с.Търсино	21	15	-6
с.Церовица	28	13	-15
с.Црешново	11	3	-8
с.Цървена ябълка	6	7	1
с.Цървендол	2	1	-1
с.Цървеняно	46	42	-4
с.Чудинци	2	1	-1
с.Шипочано	98	80	-18
с.Шишковци	512	439	-73
с.Ябълково	931	798	-19

От горната таблица се вижда, че към 31.12.2019 година две села са без жители, 17 села от общия брой на селата са с едноцифрен брой жители, а 22 села от общия брой села в общината са с двуцифрен брой жители. За периода 2016 година - 31.12.2019 година единствено в селата: Буново, Гърбино, Ломница, Нови чифлик, Радловци, Савойски, Търсино, Цървена ябълка и Цървеняно се е увеличил незначително броят на жителите.

Териториите в риск от обезлюдяване са в селата: Блатец, Бобешино, Буново, Горановци, Горна Брестница, Горно Уйно, Гурбановци, Гърбино, Дождевица, Долна Гращица, Долно село, Долно Уйно, Жеравино, Ивановци, Каменичка Скакавица, Катрище, Коприва, Кутугерци, Кършалево, Лелинци, Леска, Лисец, Ломница, Мазарчево, Ново село, Полетинци, Полска Скакавица, Преколница, Раненци, Режинци, Ръсово, Савойски,

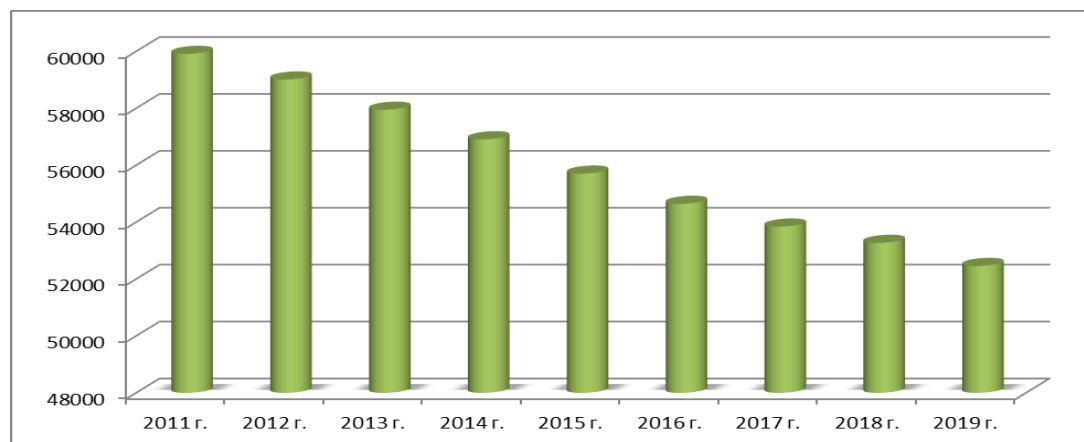
Сажденик, Търновлаг, Търсино, Церовица, Црешново, Цървена ябълка, Цървендол, Цървеняно, Чудинци, Шипочано – 41 на брой села.

Териториалното разпределение на населението е твърде неравномерно по населени места. С относително по-висок брой на населението, освен общинския център са селата Лозно, Жилenci, Багрени, Граница, Жабокрът, Коняво, Копиловци, Соколщица, Соголяно, Ябълково и Шишковци. В следваща таблица са представени данни за дела на селищата от общия брой населени места в общината.

Таблица 2 Демографска статистика. Източник НСИ.

Населени места с население	2019 година	
	брой	Дял от общия брой населени места (%)
до 10 души	19	26.38%
от 10 до 100 души	23	31.94%
от 101 до 200 души	10	13.89%
от 201 до 500 души	8	11.10%
от 501 до 1 000 души	10	13.89%
над 1 000 души	2	2.8%
Общо	72	100%

От последното преброяване през 2011 година до 31.12.2019 година населението в община Кюстендил намалява, както следва: през 2012 година с 900, през 2013 година – с 1 063, през 2014 година – с 1 039, през 2015 година – с 1 205 и през 2016 година – с 1 061, през 2017 година – с 800, през 2018 година – с 572, през 2019 година – с 813 души в сравнение със съответната предходна година или общо със 7 453 души спрямо 2011 година. В град Кюстендил намалението на населението за разглеждания период е с 4 827 жители спрямо началото на разглеждания период, а в селата от общината – с 2 626 жители.

Фигура 20

Общ брой население в община Кюстендил по години. Източник НСИ.

Съгласно прогнозните данни на НСИ тенденцията за намаляване на населението в общината ще продължи от 2020 година до 2060 година, както следва:

- I вариант - **реалистичен** (Конвергентност) – намаление с 43% през 2060 година спрямо 2020 година;
- II вариант – **оптимистичен** (Относително ускоряване) - намаление с 38% през 2060 година спрямо 2020 година;
- III вариант – **песимистичен** (Относително забавяне) - намаление с 46% през 2060 година спрямо 2020 година;

В допълнение към горните данни друг критерий за населеността на община Кюстендил е гъстотата на населението. През 2011 година тя е средно 62.14 души/км², докато към 31.12.2019 година е 53.54 души/км² при неизменна площ на землището - 979.915 км², като средната гъстота на населението е по-голяма от тази за област Кюстендил за 2019 година (37.91 жители/км²) и по-ниска от средната за страната (62.63 жители на км²).

Таблица 3

Гъстота на населението по населени места в община Кюстендил. Източник НСИ.

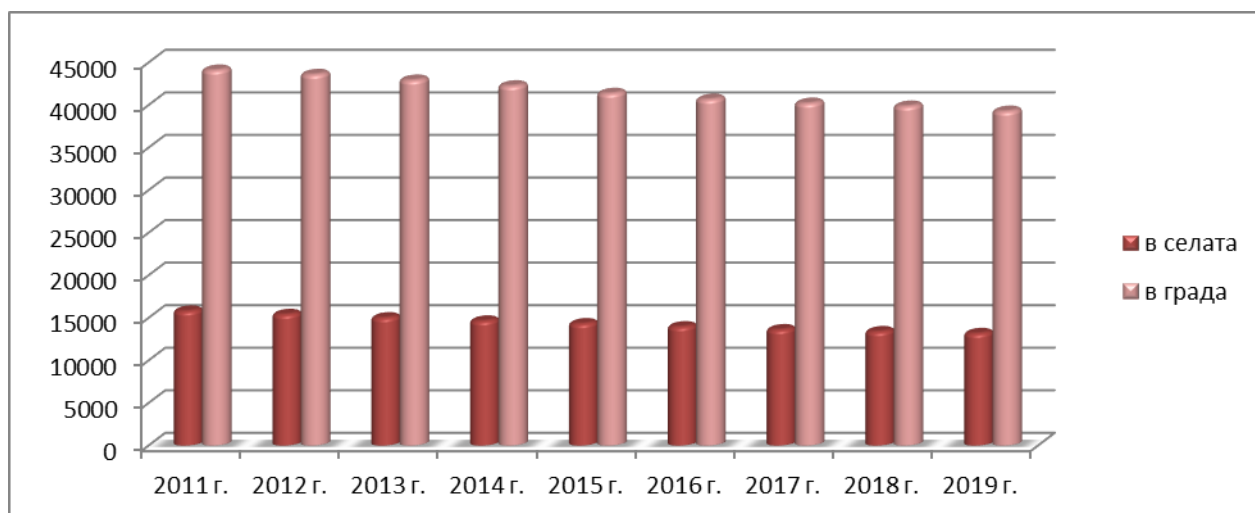
	Население 2011 г. (брой)	Население 2019 г. (брой)	Площ (км ²)	Гъстота на населението 2011 г. (жители/км ²)	Гъстота на населението 2019 г. (жители/км ²)
Общо за страната	7 327 224	6 951 482	110 994	66.01	62.63
Област Кюстендил	134 990	116 915	3 084.3	43.77	37.91
Община Кюстендил	59913	52 460	979.915	61.14	53.54
с.Багрени	667	553	8.137	81.97	67.96
с.Берсин	172	146	10.74	16.01	13.59
с.Блатец	23	13	7.459	3.08	1.74
с.Бобешино	32	17	14.506	2.21	1.17
с.Богослов	364	299	31.243	11.65	9.57
с.Буново	15	18	20.437	0.73	0.88
с.Вратца	218	191	18.103	12.04	10.55
с.Гирчевци	142	121	2.563	55.40	47.21
с.Горановци	91	54	20.486	4.44	2.64
с.Горна Брестница	60	49	7.724	7.77	6.34
с.Горна Гращица	378	306	12.153	31.10	25.18
с.Горно Уйно	13	3	27.057	0.48	0.11
с.Грамаждано	296	245	6.935	42.68	35.33
с.Граница	567	501	14.3	39.65	35.03
с.Гурбановци	2	1	5.721	0.35	0.17

	Население 2011 г. (брой)	Население 2019 г. (брой)	Площ (км ²)	Гъстота на населението 2011 г. (жители/км ²)	Гъстота на населението 2019 г. (жители/км ²)
с.Гърбино	2	5	15.796	0.13	0.32
с.Гърляно	141	120	11.851	11.90	10.13
с.Гюешево	223	165	17.256	12.92	9.56
с.Дворище	157	138	5.823	26.96	23.70
с.Дождевица	10	7	8.554	1.17	0.82
с.Долна Гращица	100	77	4.998	20.01	15.41
с.Долно село	99	68	21.738	4.55	3.13
с.Долно Уйно	13	10	10.748	1.21	0.93
с.Драговищица	457	394	43.524	10.50	9.05
с.Жабокрът	675	572	3.735	180.72	153.15
с.Жеравино	3	0			
с.Жилenci	1141	967	25.797	44.23	37.48
с.Ивановци	-	1			
с.Каменичка Скакавица	86	55	25.07	3.43	2.19
с.Катрище	130	89	12.054	10.78	7.38
с.Коняво	810	687	13.102	61.82	52.43
с.Копиловци	676	540	3.454	195.72	156.34
с.Коприва	4	1	9.471	0.42	0.11
с.Кутугерци	9	6	12.228	0.74	0.49
с.Кършалево	5	1	6.464	0.77	0.15
гр.Кюстендил	44111	39 284	18.72	2356.36	2098.50
с.Лелинци	32	20	5.633	5.68	3.55
с.Леска	1	0	7.778	0.13	0.00
с.Лисец	7	5	7.501	0.93	0.67
с.Лозно	810	712	11.61	69.77	61.33
с.Ломница	7	42	13.534	0.52	3.10
с.Мазарачево	60	35	17.937	3.35	1.95
с.Николичевци	405	349	5.719	70.82	61.02
с.Нови чифлик	183	173	13.534	13.52	12.78
с.Ново село	27	17	17.937	1.51	0.95
с.Пиперков чифлик	942	794	3.05	308.85	260.33
с.Полетинци	16	8	33.724	0.47	0.24
с.Полска Скакавица	46	30	3.564	12.91	8.42
с.Преколница	119	72	9.877	12.05	7.29
с.Радловци	127	119	11.545	11.00	10.31

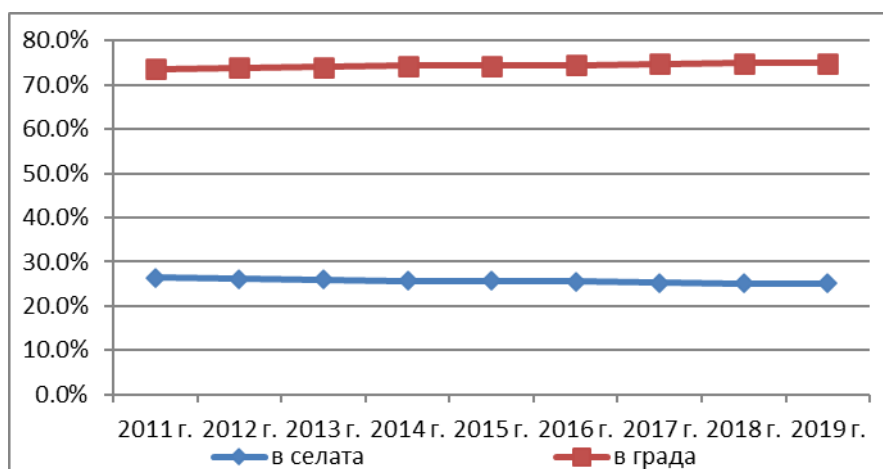
	Население 2011 г. (брой)	Население 2019 г. (брой)	Площ (км ²)	Гъстота на населението 2011 г. (жители/км ²)	Гъстота на населението 2019 г. (жители/км ²)
с.Раждавица	265	231	15.562	17.03	14.84
с.Раненци	133	88	43.962	3.03	2.00
с.Режинци	2	1	3.79	0.53	0.26
с.Ръсово	41	26	9.508	4.31	2.73
с.Савойски	7	8	18.283	0.38	0.44
с.Сажденик	2	2	31.241	0.06	0.06
с.Скриняно	225	189	7.265	30.97	26.02
с.Слокощица	1651	1 415	15.043	109.75	94.06
с.Соволяно	673	572	15.067	44.67	37.96
с.Стенско	158	115	6.698	23.59	17.17
с.Таваличево	298	234	25.262	11.80	9.26
с.Търновлаг	127	100	2.878	44.13	34.75
с.Търсино	21	15	4.372	4.80	3.43
с.Церовица	28	13	9.899	2.83	1.31
с.Црешново	11	3	4.959	2.22	0.60
с.Цървена ябълка	6	7	23.293	0.26	0.30
с.Цървендол	2	1	4.196	0.48	0.24
с.Цървеняно	46	42	29.678	1.55	1.42
с.Чудинци	2	1	9.698	0.21	0.10
с.Шипочано	98	80	7.283	13.46	10.98
с.Шишковци	512	439	7.749	66.07	56.65
с.Ябълково	931	798	2.578	361.13	309.54

Макар че като община Кюстендил включва 72 населени места, от които само един град и 71 села, тя е средно урбанизирана. В последните години в града живеят почти 3 пъти повече жители, отколкото общо в селата и махалите около тях.

През последните години с бавни темпове започва да се наблюдава процес по завръщане на местни жители към селата. Селата като част от социално-икономическата система на общината, предлагат специфични възможности и условия за живот. Перспективите са населените места от тази категория да продължат да бъдат атрактивни, особено за по-младото население и през идните 10 години.

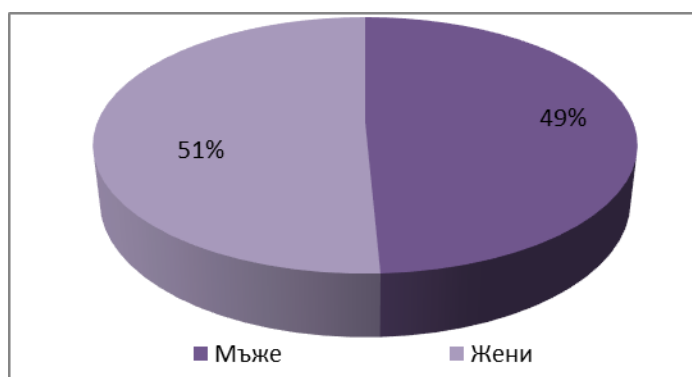
Фигура 21 Брой население в града и селата в община Кюстендил по години. Източник НСИ.

Данните за същия период показват, че делът на жителите в селата от общия брой население в община Кюстендил намалява, но делът на жители-те в града от общия брой население на общината се увеличава.

Фигура 22 Относителен дял на населението в селата и град Кюстендил от общия брой население (%). Източник НСИ.

Съгласно данните на НСИ към 31.12.2019 година разликата в броя на мъжете и жените, както и съотношението между тях на ниво община Кюстендил – съответно 25 468 мъже и 26 992 жени (49%, 51%) е минимална и на 1 000 мъже се падат 1 060 жени.

Фигура 23 Полова структура (%) на населението на община Кюстендил към 31.12.2019. Източник: НСИ.

Дисбалансът между половете в общината е почти същият, както този за страната и областта: за страната – мъже 48.58%, жени – 51.42% или на 1 000 мъже се падат 1 063 жени; за областта: мъже – 49.08%, жени – 50.92% или на 1 000 мъже се падат 1 054 жени.

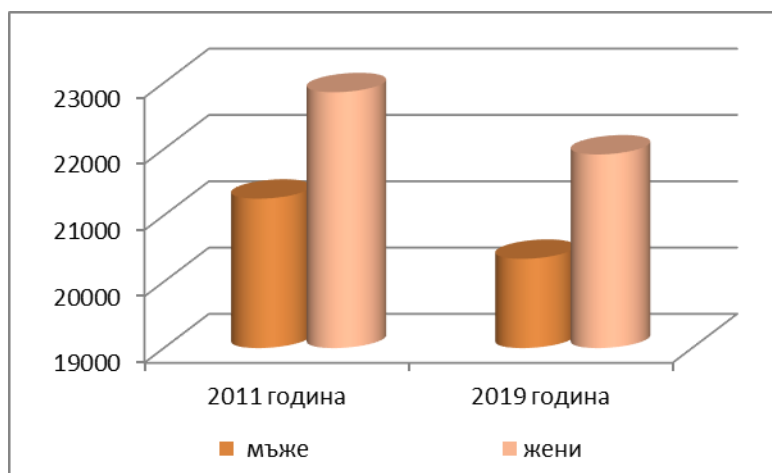
Преобладаването на жените е тенденция, която е характерна за България и ЕС и е резултат от по-високата продължителност на живот на женското население. В някои от селата този дисбаланс е по-голям в полза на жените (Грамаждано, Гърбино, Преколница, Ръсово, Церовица, Цървен дол, Цървеняно, Чудинци, Шишковци), а в други – мъжете (Цървена ябълка, Црешново, Търсино, Савойски, Раненци, Раждавица, Бобешино, Буново, Горановци, Гърляно, Дождевица, Долно село, Кутугерци, Лелинци, Лисец, Ломница, Нови чифлик).

Фигура 24 Полова структура на населението в селата (брой). Източник: НСИ.

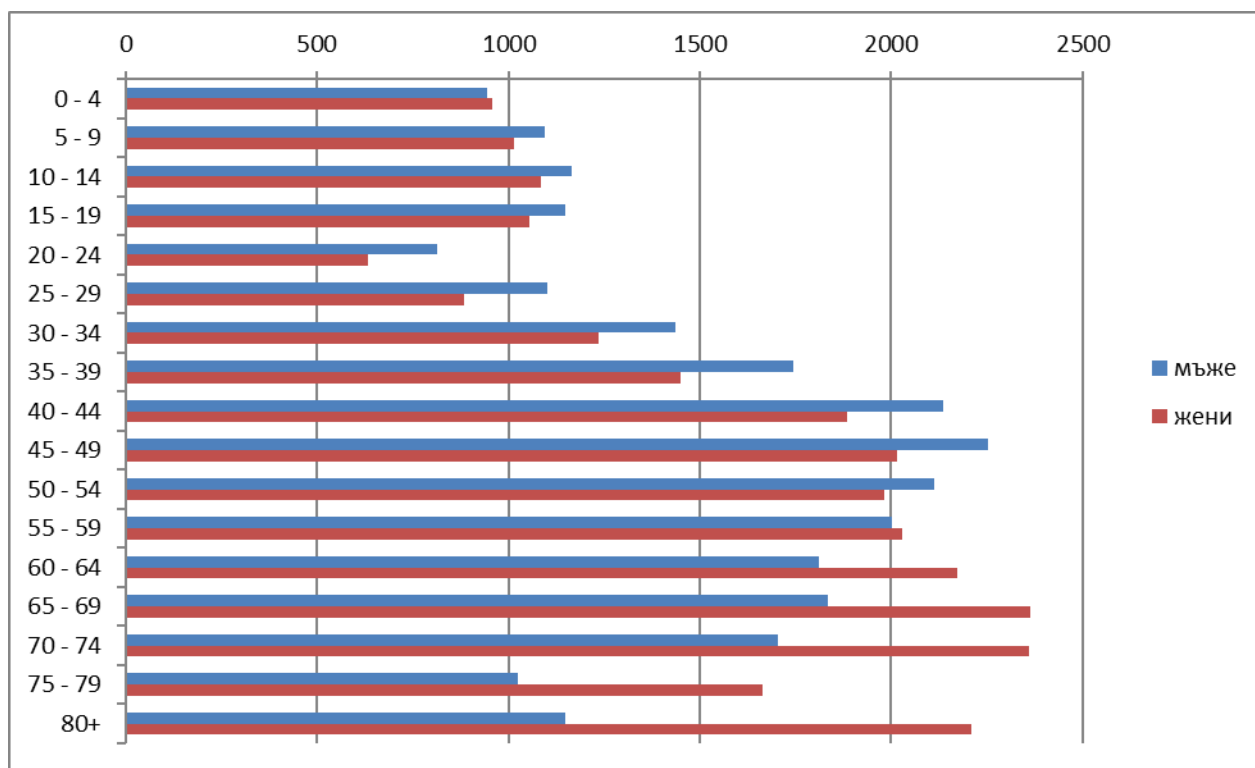
В селата през 2011 година на 1 000 мъже средно са се падали 1 046 жени, докато към 31.12.2019 година на 1 000 мъже средно вече се падат 1 152 жени.

В град Кюстендил през 2011 година на 1 000 мъже са се падали 1 076 жени. Към 31.12.2019 година това съотношение е почти същото – на 1 000 мъже се падат 1 074 жени, но за тези почти 9 години мъжете са намалели с 2 311 души, а жените – с 2 516 души или общо за града за този период – намаление от 4 827 души.

Фигура 25 Полова структура на населението в град Кюстендил (брой). Източник: НСИ.

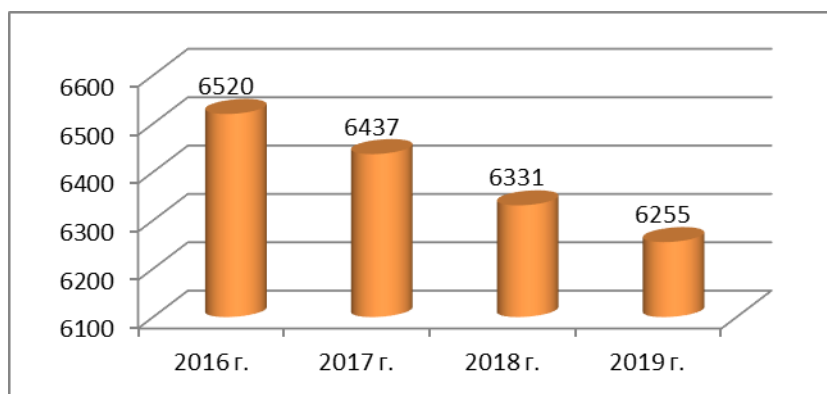
За община Кюстендил, както за областта и цялата страна, е налице процес на демографско остаряване. Тези процеси са характерни за почти всички страни от Западна Европа, като България не прави изключение. Демографските процеси, ярко изразени на територията на страната следва да бъдат обект на държавата политика, като мерките предвидени за справяне с негативните тенденции следва да бъдат последователни и методични.

Фигура 26 Брой население по пол и възраст в община Кюстендил към 31.12.2019. Източник: НСИ.

От горната фигура е видно, че броят на мъжете в община Кюстендил преобладава във възрастта 0-54 години, а на жените – над 55-годишна възраст.

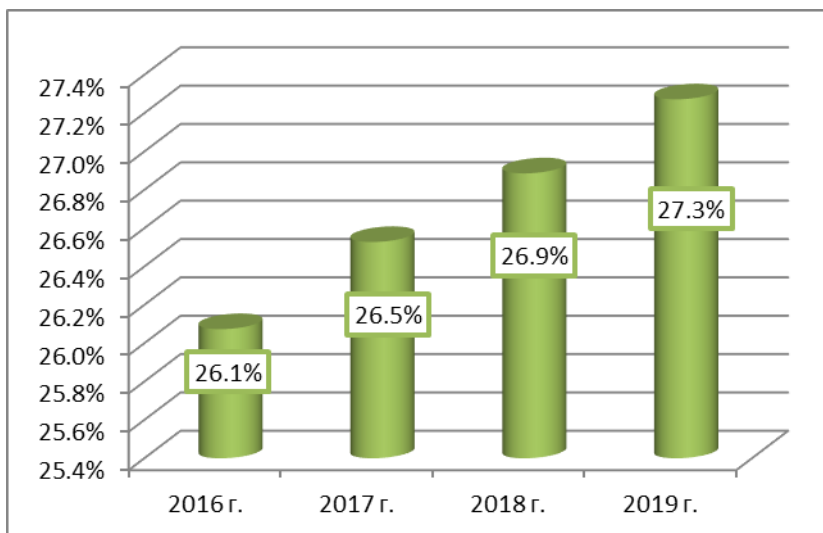
Един от показателите е намаляване на абсолютния брой и относителния дял на населението под 15 годишна възраст.

Фигура 27 Брой население 0-14-годишна възраст. Източник: НСИ.

През годините намалява абсолютният брой и относителният дял на населението под 15-годишна възраст от общия брой жители на общината. За периода 2016-2019 години децата са намалели с 265.

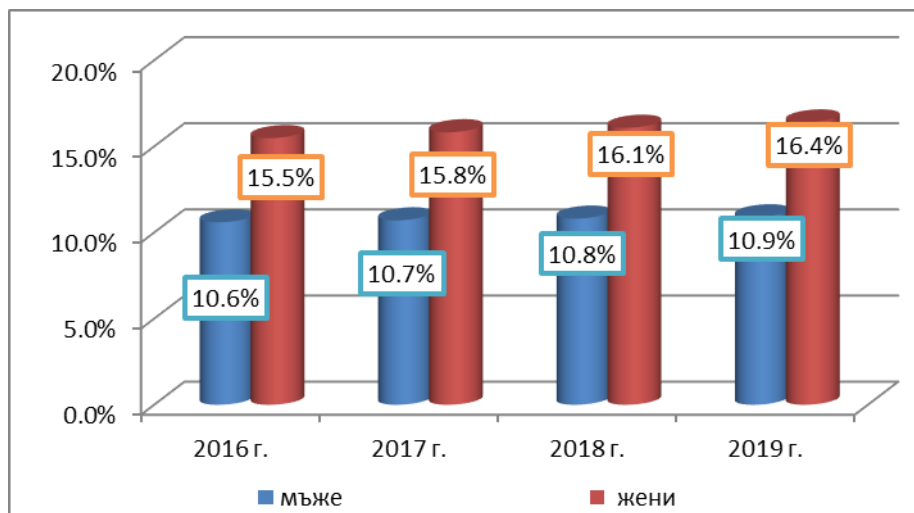
От друга страна продължава процесът на застаряване на населението в общината и се наблюдава увеличаване на дела на населението на възраст 65 и повече години. В регионален аспект делът на хората на 65 и повече навършени години в област Кюстендил (27.7%) е третият по големина в страната и данните на община Кюстендил са близки до тези на областта.

Фигура 28 Дял на населението на възраст 65+ години от общия брой население (%). Източник: НСИ.

Таблица 4 Население на възраст над 65 години по пол. Източник: НСИ.

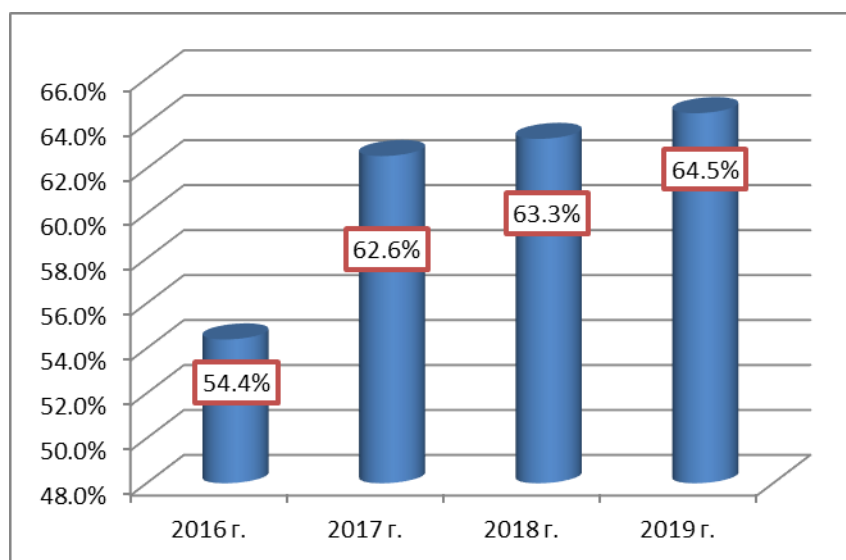
	Мъже на възраст 65+ (брой)	Жени на възраст 65+ (брой)
2016 г.	5 789	8 459
2017 г.	5 765	8 519
2018 г.	5 757	8 566
2019 г.	5 709	8 598

През същия период с нарастване възрастта на населението се увеличава плавно и относителният дял на жените от общия брой жители на общината.

Фигура 29 Дял на населението на възраст 65+ години по пол от общия брой население (%). Източник: НСИ.

За община Кюстендил към 31.12.2019 година общият коефициент на възрастова зависимост¹ е 64.5%, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-малко от две лица в активна възраст. За сравнение през 2016 година той е бил 54.4%.

Фигура 30 Коефициент на възрастова зависимост на населението. Източник: НСИ.

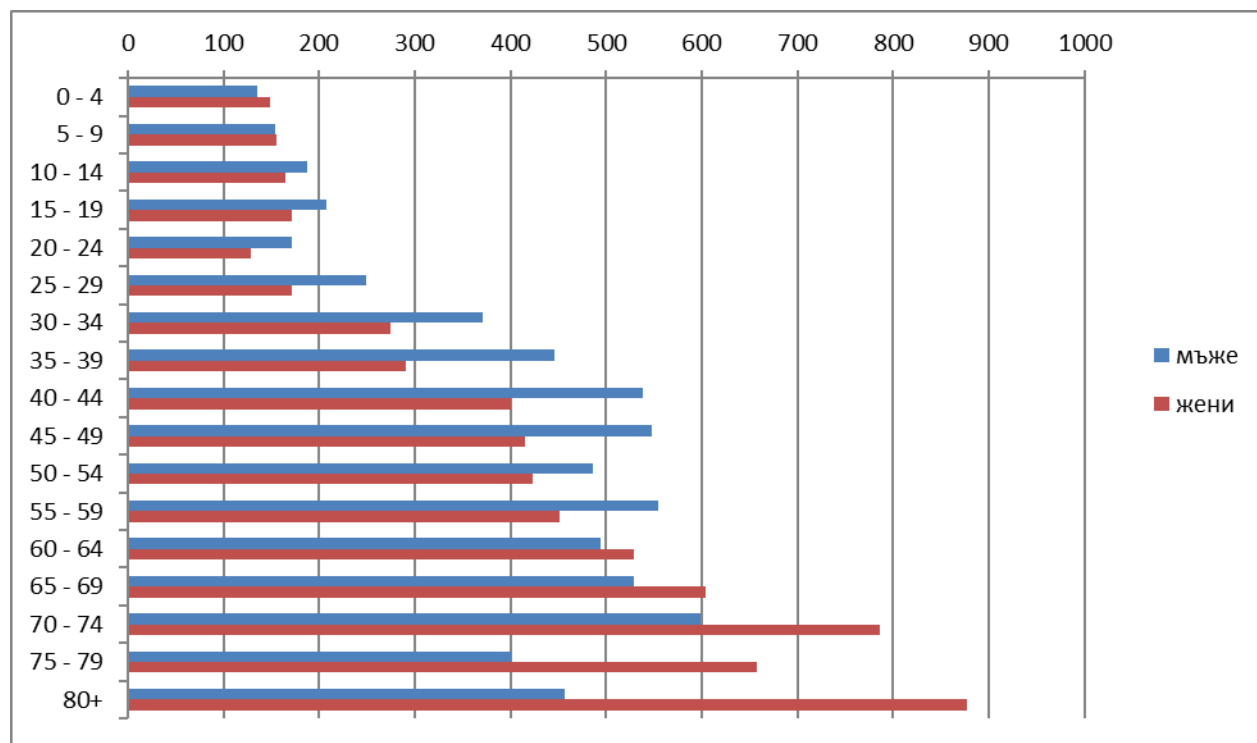
За влошаването на възрастовата структура у нас съществено допринасят мащабните емиграционни процеси предимно сред младите възрастови групи. Емигрирането на цели млади семейства (заедно с децата) и млади хора в детеродна възраст обуславя ускоряването на процеса на остаряване. Поради нарастването на общата смъртност и

¹ Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и 65+ навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

забавянето на растежа на средната продължителност на живота, скоростта на остаряване на населението все още не оказва значителен натиск върху икономиката и социалните системи, но с всяка изминала година рискът се увеличава.

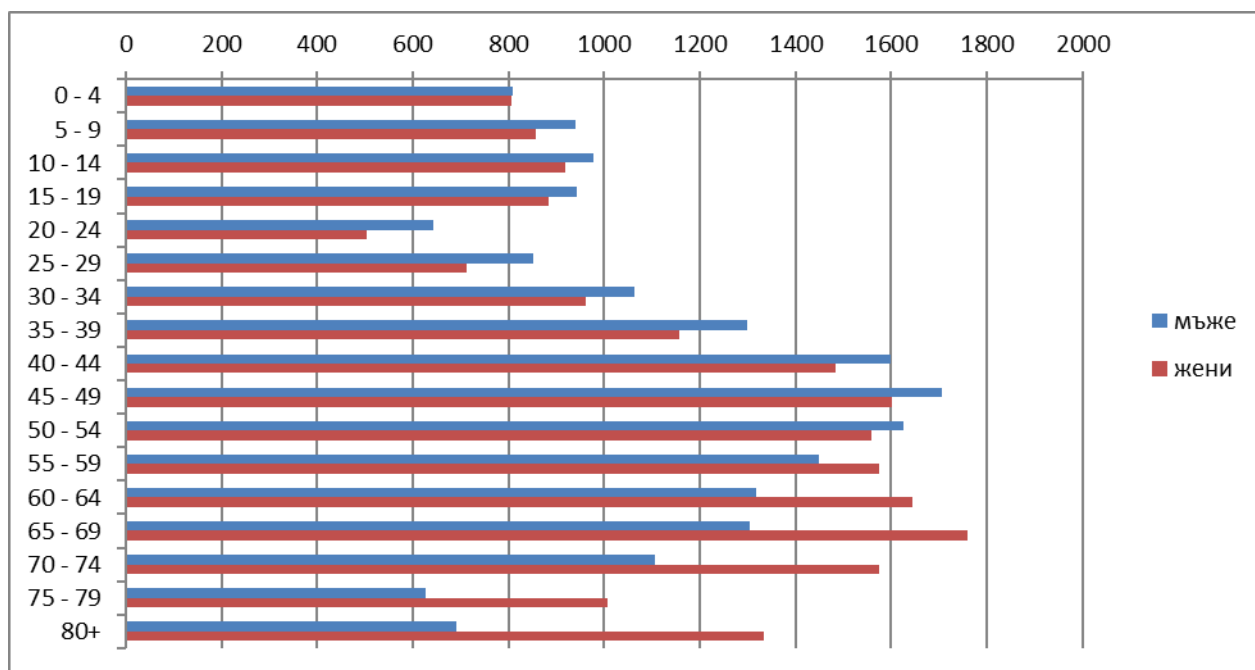
Процесът на застаряване на населението е характерен както за селата, така и за града.

В селата на община Кюстендил броят на мъжете във възрастовата група до 60 години е по-голям от жените в тази възрастова група, но след 60-годишна възраст намалява.

Фигура 31 Брой население по пол и възраст в селата към 31.12.2019. Източник: НСИ.

От фигурата по-долу е видно, че броят на мъжете в град Кюстендил във възрастовата група до 54 години е по-голям от броя на жените в същата възрастова група и в следващите възрастови групи плавно намалява.

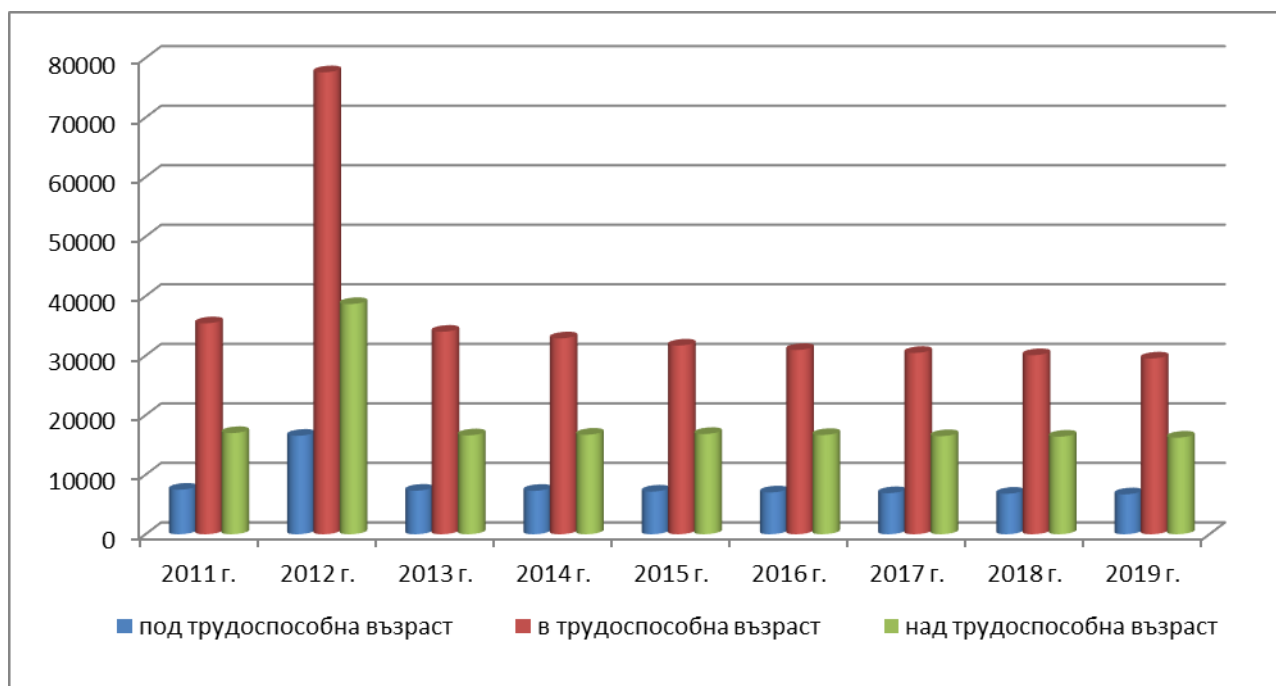
Фигура 32 Брой население по пол и възраст в град Кюстендил към 31.12.2019. Източник: НСИ.

По време на преброяването през 2011 година населението под трудоспособна възраст в община Кюстендил е 7 483 души, в трудоспособна – 35 431 души и над трудоспособна възраст – 16 999 души. Към 31.12.2019 година населението под трудоспособна възраст е 6 255 души, в трудоспособна – 31 898 души и над трудоспособна възраст – 14 307 души.

Таблица 5 Население под, в и над трудоспособна възраст по пол и населени места към 31.12.2019. Източник: НСИ.

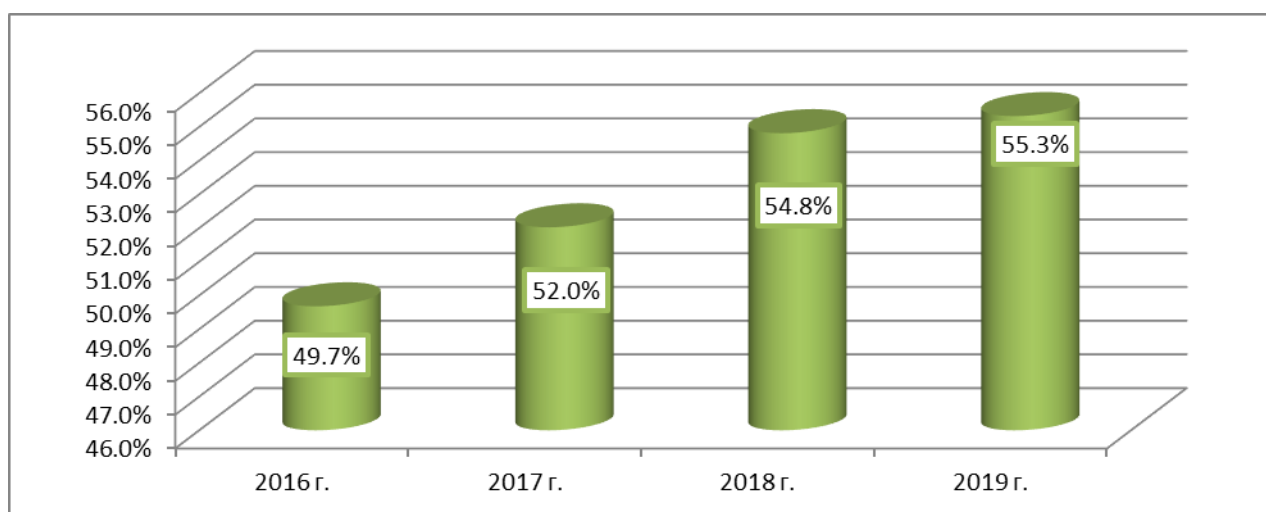
	Общо			в град Кюстендил			в селата		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Община Кюстендил	52 460	25 468	26 992	39 284	18 942	20 342	13 176	6 526	6 650
Под трудоспособна възраст	6 255	3 202	3 053	5 309	2 726	2 583	946	476	470
В трудоспособна възраст	31 898	16 557	15 341	24 577	12 491	12 086	7 321	4 066	3 255
Над трудоспособна възраст	14 307	5 709	8 598	9 398	3 725	5 673	4 909	1 984	2 925

Данните показват, че населението под трудоспособна възраст през 2019 година е намаляло с 16.41% спрямо 2011 година, населението в трудоспособна възраст – с 10% и това над трудоспособна възраст – с 16%.

Фигура 33 Брой население под, в и над трудоспособна възраст. Източник: НСИ.

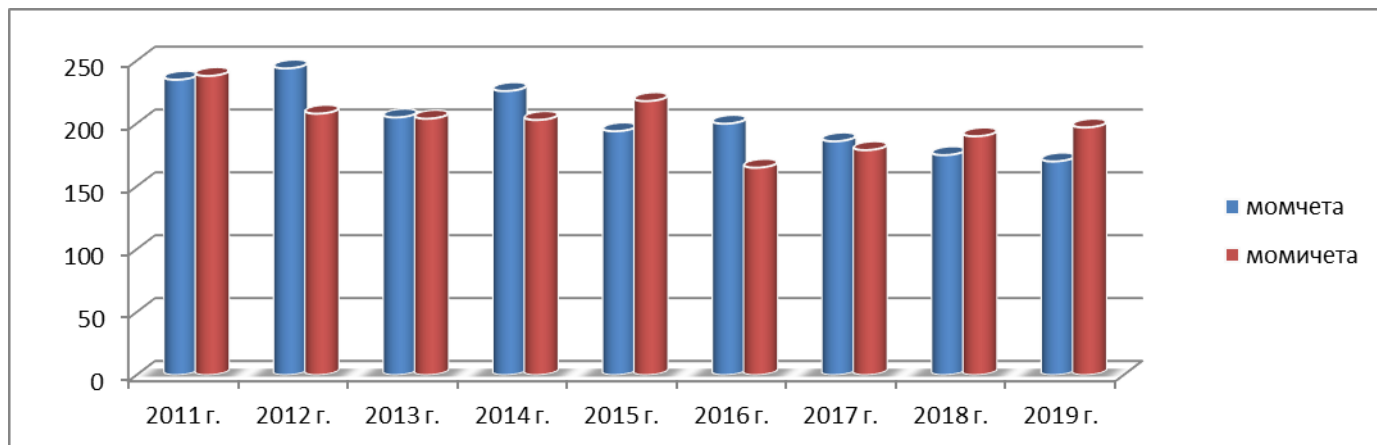
Коефициентът на демографско заместване² за периода 2016-2019 години в община Кюстендил е показан на следващата фигура. Стойностите към края на 2019 година означават, че на всеки 100 души от населението във възрастовата група 60-64, които напускат работа, има едва 55 души на възраст от 15 до 19 години, които ще се включат в трудовия процес.

Фигура 34 Коефициент на демографско заместване (%). Източник: НСИ.

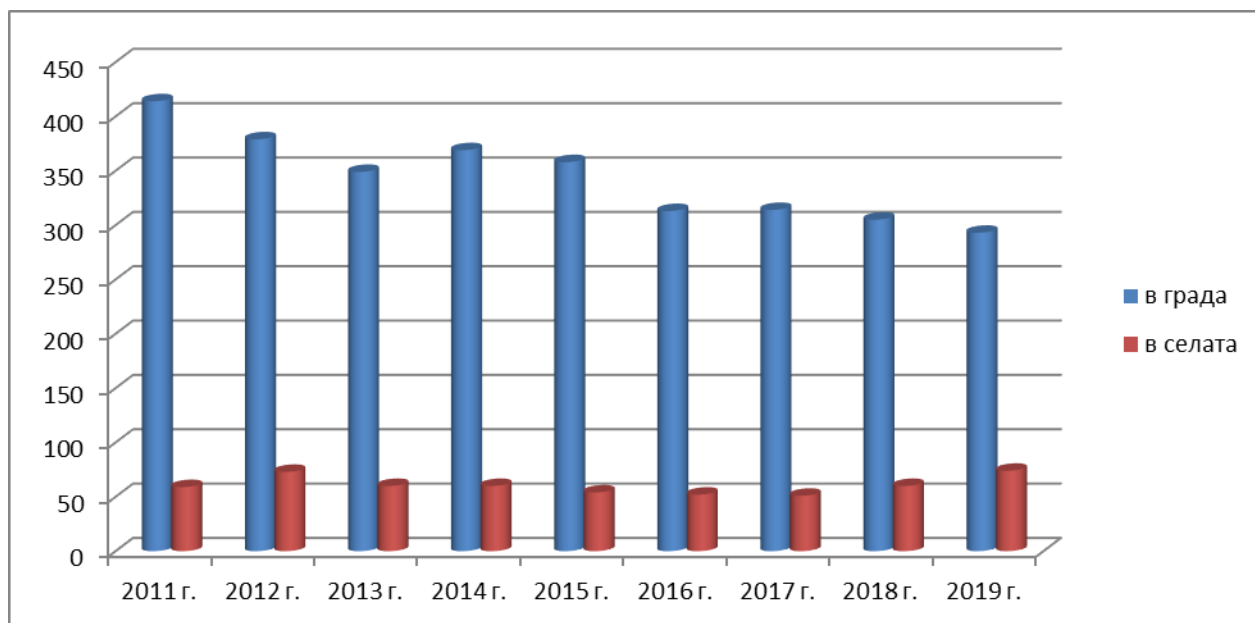
² Коефициентът на демографско заместване показва съотношението между лицата, които влизат в трудоспособна възраст (15-19 години) и лицата, които излизат от нея (60-64 години).

Броят на ражданията през периода 2011-2019 година постепенно намалява. Докато през 2011 година са родени общо 473 деца, от които 235 момчета и 238 момичета, то през 2019 година живородените деца са 367 (170 момчета и 197 момичета).

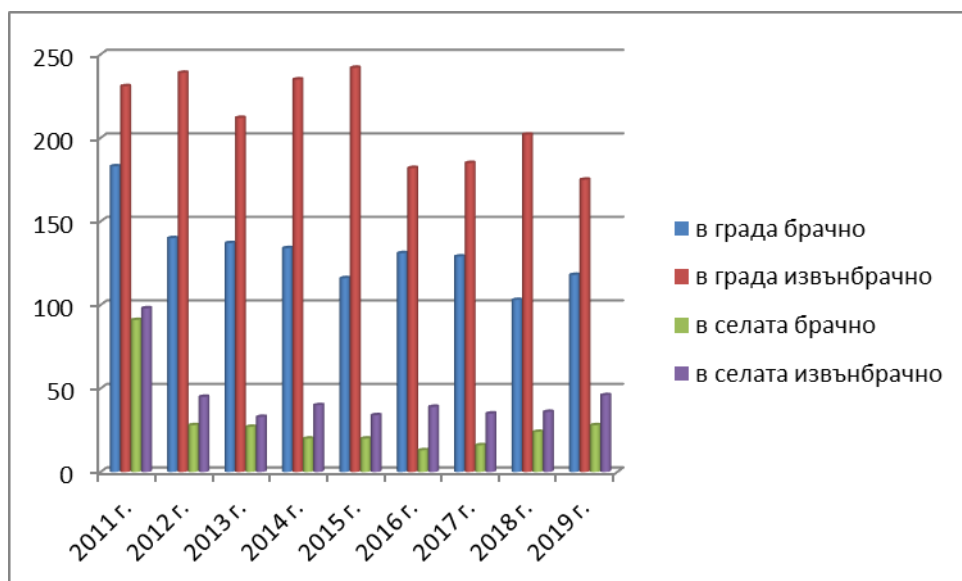

Фигура 35 Брой живородени деца по пол. Източник: НСИ.

Децата, родени в града, са в пъти повече отколкото децата, родени във всички села, вследствие на броя население населяващо град Кюстендил.

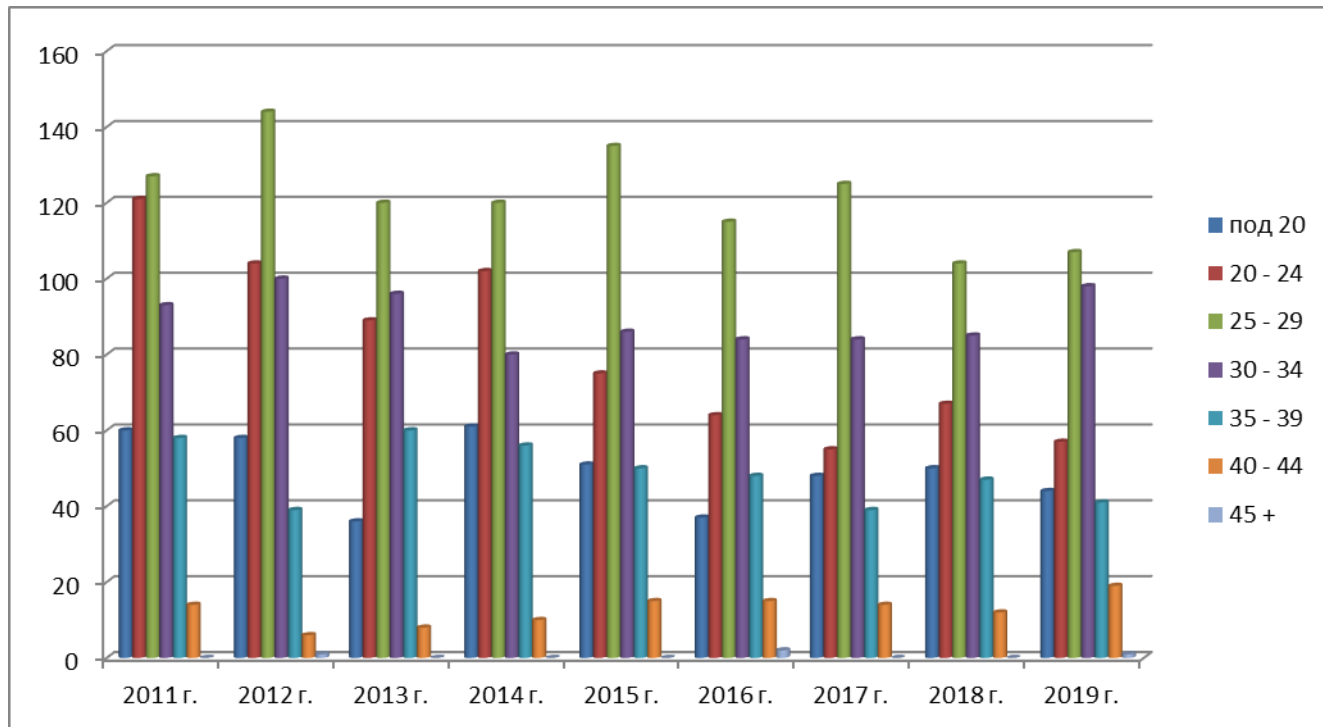
Фигура 36 Брой живородени деца в града и селата. Източник: НСИ.

През разглеждания период се затвърждава тенденцията броят на извънбрачно живородените деца да е много по-голям от броя на брачно живородените деца както в града, така и в селата.

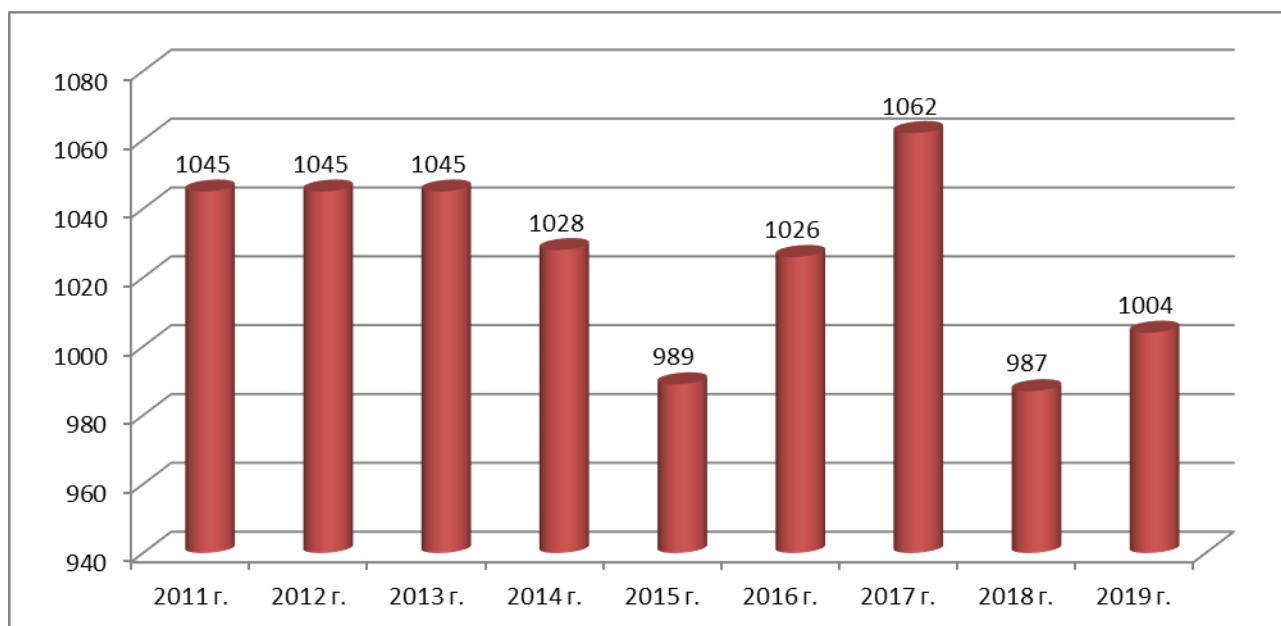
Фигура 37 Брой деца по тип на раждането (брачни и извънбрачни). Източник: НСИ.

Докато през 2011 година най-много деца са родени от майки във възрастовите групи 20-24 и 25-29 години, то за периода до 2019 година децата, родени от майки във възрастовите групи 25-29 и 30-34 години, постепенно се увеличават.

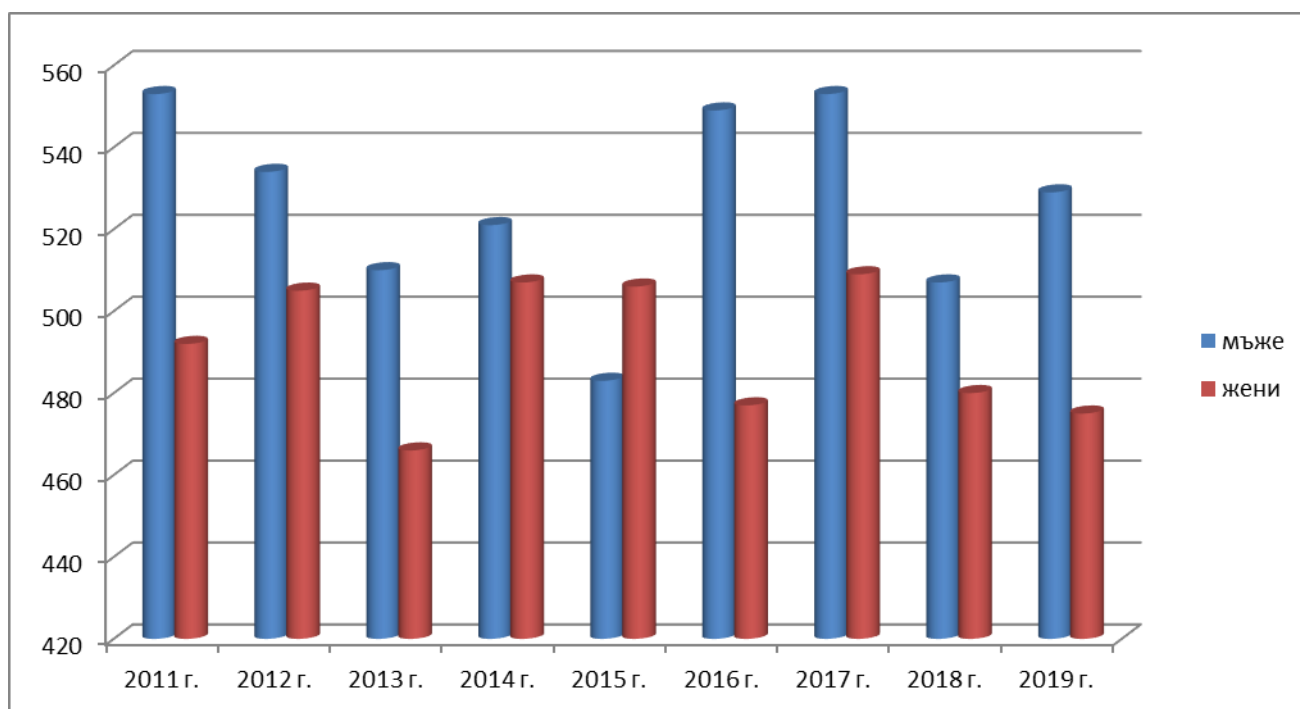
Фигура 38 Брой живородени деца по възраст на майката. Източник: НСИ.

В периода 2011-2019 години в община Кюстендил са починали общо 9 156 души.

Фигура 39 Брой починали в община Кюстендил. Източник: НСИ.

От общо починалите жители на общината през същия период 4 739 души са мъже и 4 417 - жени.

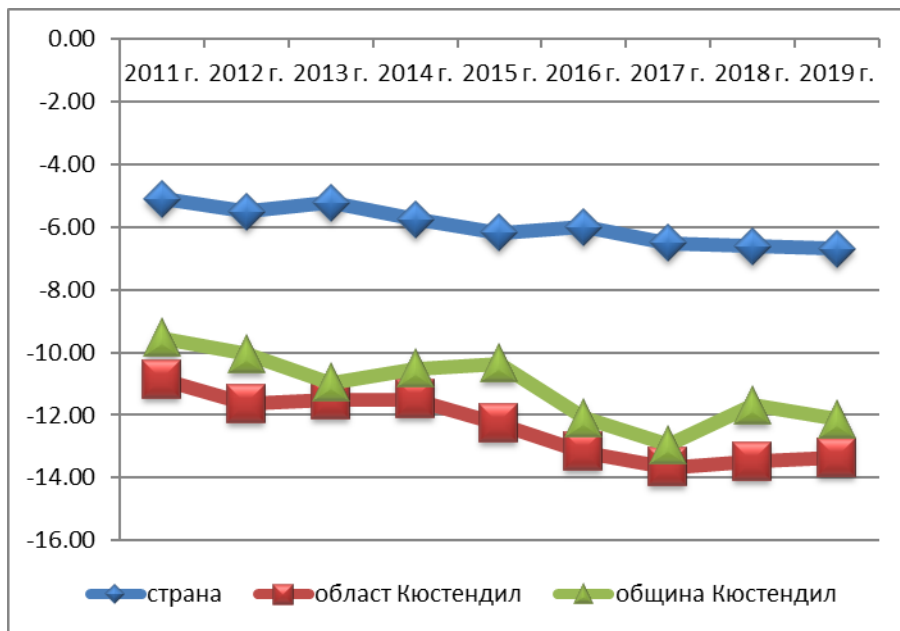

Фигура 40 Брой починали в община Кюстендил по пол. Източник: НСИ.

Естественят прираст на населението в Република България, област Кюстендил и община Кюстендил в периода 2011-2019 години е постоянно отрицателен. За страната през 2011

година е -5.11‰ и към 31.12.2019 година е -6.70‰ и това е най-ниската стойност за периода.

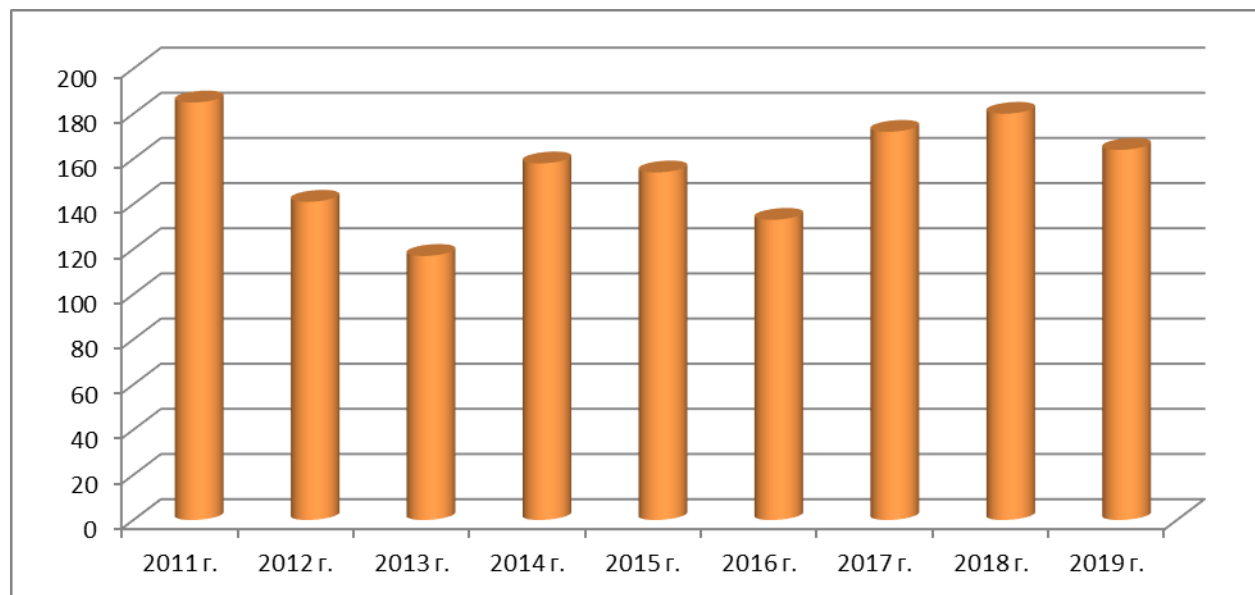
В област Кюстендил естественият прираст през 2011 година е -10.86, а към 31.12.2019 година е -13.37‰, или два пъти по-висок от този за страната. Естественият прираст в община Кюстендил е с по-добри показатели от този за областта, като през 2011 година е -9.55‰, постепенно намалява като през 2017 година бележи най-висока стойност -12.94‰. През 2018 година има стойност от -11.68‰, но през 2019 година отново се повишава до -12.14‰.

Фигура 41

Естествен прираст на населението в страната, област Кюстендил и община Кюстендил (%). Източник: НСИ.

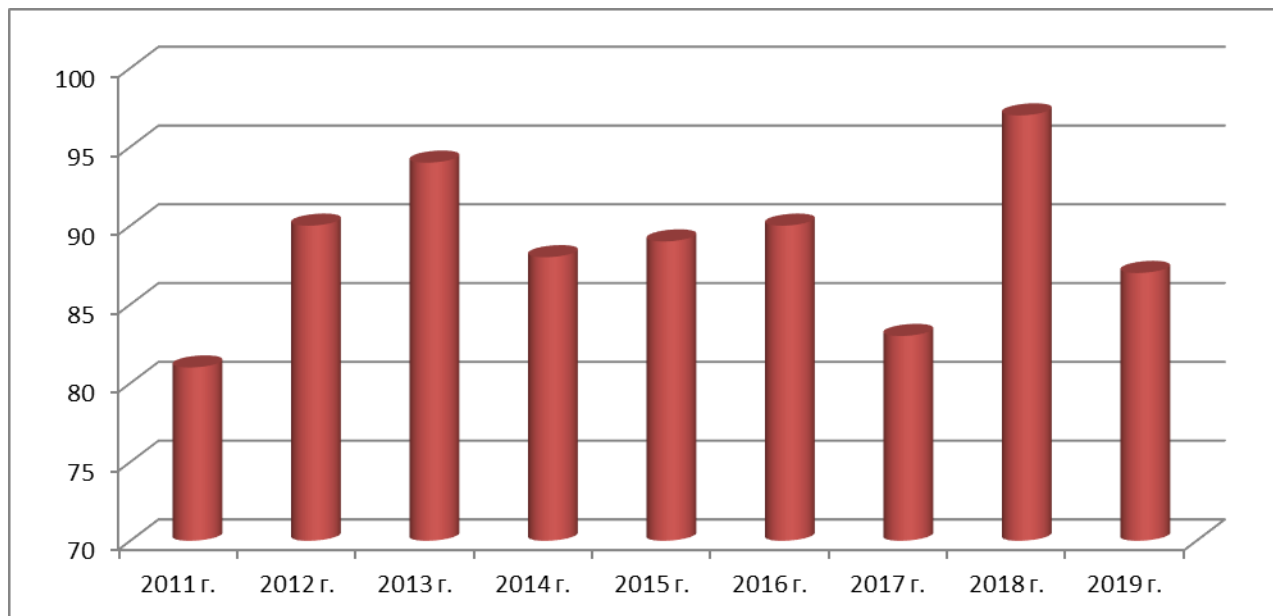
През периода 2011-2019 година са сключени общо 1 404 брака, като 1 153 от тях са в град Кюстендил, а останалите 251 са в селата.

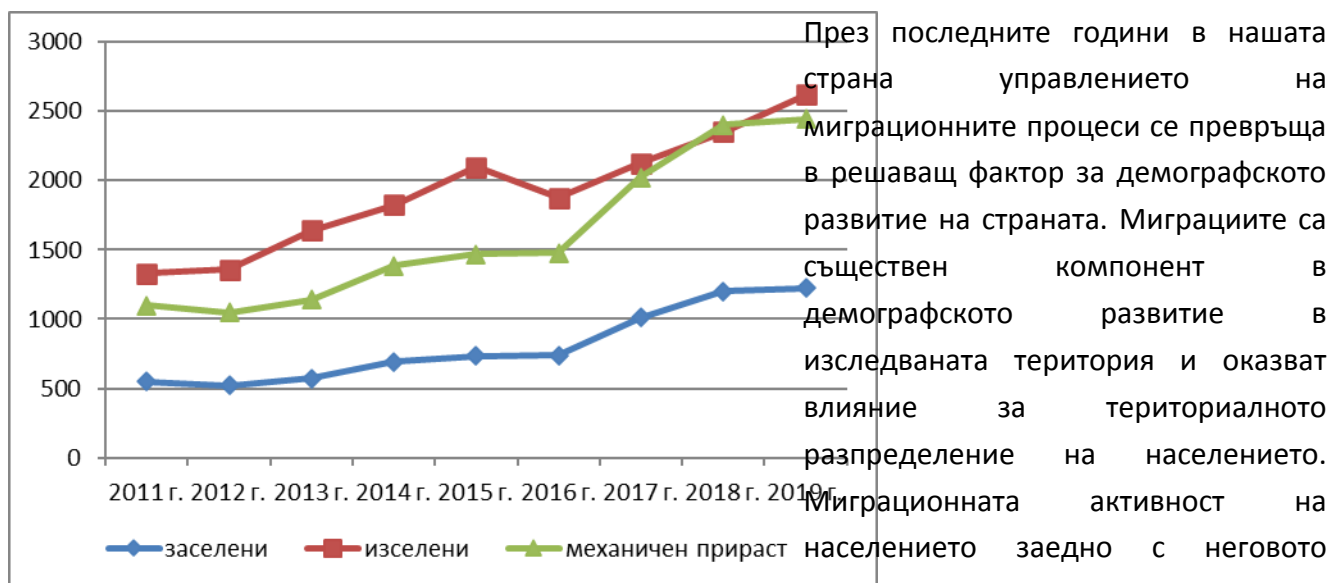
Фигура 42

Брой сключени бракове по години. Източник: НСИ.

През същия период броят на бракоразводите е общо 799, като 640 от тях са в град Кюстендил, а останалите 159 – в селата.

Фигура 43 Брой бракоразводи по години. Източник: НСИ.

Фигура 44 Механичен прираст на населението в община Кюстендил. Източник: НСИ.

През последните години в нашата страна управлението на миграционните процеси се превръща в решаващ фактор за демографското развитие на страната. Миграциите са съществен компонент в демографското развитие в изследваната територия и оказват влияние за териториалното разпределение на населението. Миграционната активност на населението заедно с неговото естествено възпроизводство определят съвременните тенденции в демографското развитие на община Кюстендил.

През 2011-2019 години в общината са се заселили общо 7 245 души, но са се изселили общо 9 982 души. Механичният прираст в общината е положителен единствено през 2018 година.

Таблица 6

Естествено движение на населението. Източник: НСИ.

	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.
Сключени бракове (брой)	185	141	117	158	154	133	172	180	164
Бракоразводи (брой)	81	90	94	88	89	90	83	97	87
Живородени (брой)	473	452	409	429	412	365	365	365	367
Умрели (брой)	1045	1039	976	1028	989	1026	1062	987	1004
Умрели деца на възраст до 1 година (брой)	1	2	4	4	1	6	1	2	0
Естествен прираст (брой)	-572	-587	-567	-599	-577	-661	-697	-622	-637

Вследствие на протичащите демографски процеси в общината се налагат следните изводи:

- Продължаващо намаляване и застаряване на населението;
- Задълбочава се дисбалансът в териториалното разпределение на населението;
- Нараства общият коефициент на възрастова зависимост. Населението в трудоспособна възраст намалява, а това над трудоспособна възраст се увеличава. Нисък коефициент на демографско заместване;
- Намаляване на абсолютния брой на живородените;
- Трайна тенденция на увеличаване на извънбрачните живородени деца;
- Отрицателен естествен и механичен прираст.

Икономическа активност, заетост, равнище на безработица

В края на 2019 година броят на зетите в Югозападния район от ниво 2 е 1 065.4 хиляди души. Показателят бележи увеличение спрямо края на 2018 година с 33.6 хил. души.

Спадът на безработицата в района, макар безспорно положителен феномен, показва, че свободният трудов ресурс постепенно намалява. Броят на регистрираните безработни през 2019 година в бюрата по труда на Югозападен район възлиза на 38 972 души средномесечно, от които 55.9% са жени и 44.1% - мъже. Голям е средномесечният абсолютен брой на безработните в област Кюстендил – 4 213 души. Средномесечното равнище на безработица в област Кюстендил е 7.4%.

Развитието на пазара на труда през последните години (с изключение на 2020 година) е сред силните страни както на областта, така и на община Кюстендил. Безработицата в областта спада значително под средната за страната.

В община Кюстендил от 2017 година нивото на безработица леко и бавно спада, но остава по-високо от това за областта.

По данни на АЗ към края на 2019 година общо регистрираните безработни в общината са 3 147 лица, като 1 768 или 56.2% от тях са жени. Делът на безработните с висше образование е 6%, със средно образование – 32%, със средно професионално – 27%, с основно – 11% и с начално или по-ниско – 24%.

Таблица 7 Брой безработни в община Кюстендил по образование към 31.12.2019 година. Източник АЗ.

Регистрирани безработни	Общо	По образование				
		висше	средно	в т.ч. средно професионално	основно	начално и по-ниско
Общо	3 147	212	994	838	343	760
от тях жени	1 768	132	549	451	180	456
до 19 год.включително	32	0	4	3	11	14
от тях жени	15	0	2	2	6	5
от 20 до 24 год.включително	170	10	58	45	25	32
от тях жени	90	9	26	20	12	23
от 25 до 29 год.включително	281	46	78	62	38	57
от тях жени	160	26	43	33	22	36
от 30 до 34 год.включително	323	27	92	74	26	104
от тях жени	185	16	52	41	14	62
от 35 до 39 год.включително	405	27	119	95	35	129
от тях жени	224	10	61	48	17	88
от 40 до 44 год.включително	388	31	109	99	39	110
от тях жени	237	22	67	60	19	69
от 45 до 50 год.включително	388	21	130	108	56	73

Регистрирани безработни	Общо	По образование				
		висше	средно	в т.ч. средно професионално	основно	начално и по-ниско
от тях жени	221	14	77	64	28	38
от 50 до 54 год. включително	452	16	153	140	53	90
от тях жени	255	13	83	73	32	54
над 55 години	708	34	251	212	60	151
от тях жени	381	22	138	110	30	81

Регистрираните безработни в рисковите групи за 2019 година са общо 359 лица, от които 269 или 75% от тях са жени. От всички регистрирани в рисковите групи 180 или почти 50% са с намалена трудоспособност, 110 или 31% са самотни родители, 59 – майки на деца до 3-годишна възраст.

Коефициентът на трайна безработица в общината през 2019 година е 3.16% и е на трето място по големина и в областта след общините Невестино (8.44%) и Трекляно (5.56%). Средният коефициент за областта е 2.67%. Ниската безработица до голяма степен се обяснява с относително ниския коефициент на икономическа активност. Регистрираните трайно безработни са общо 815 лица, от които 58% са жени. Наблюдава се, че най-многобройни са лицата от възрастовите групи 35-44 години и над 50 години. През 2020 година броят на безработните отново се повишава по обективни причини (извънредното положение по време на пандемията COVID19).

В област Кюстендил намалява броят на икономически активните лица съгласно данните на Териториално статистическо бюро – Югозапад. Окончателните основни резултати от наблюдението на работната сила през 2019 година сочат, че икономически активните лица на възраст 15 - 64 навършени години в област Кюстендил са 49.5 хиляди или 69.4% от населението на същата възраст. В сравнение с предходната година коефициентът на икономическа активност намалява с 0.6 процентни пункта.

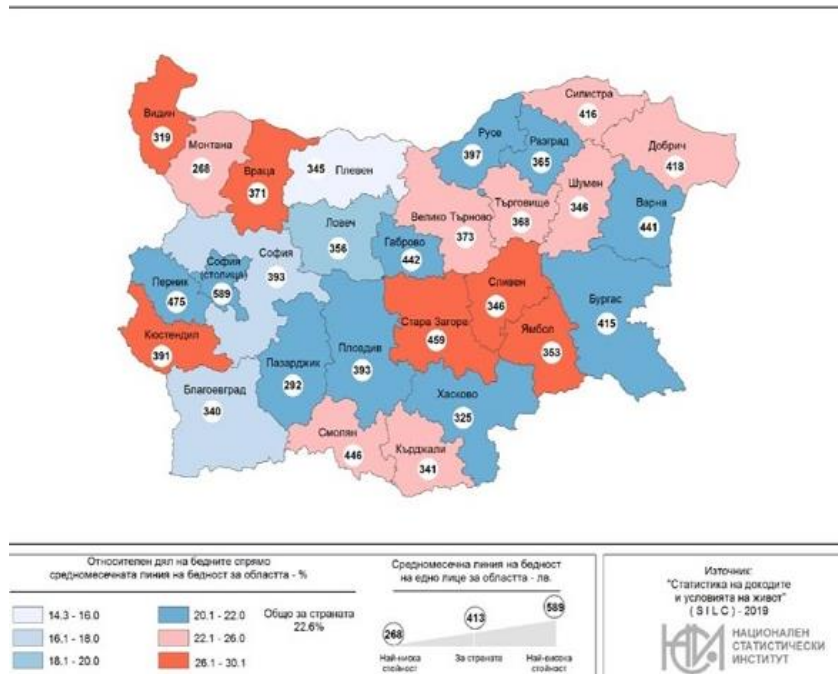
В община Кюстендил общият брой на заетите лица е 48.3% от населението на 15 и повече навършени години. Коефициентът на заетост на населението на възраст 15-64 години е 69.3%, като коефициентът на заетост за възрастовата група 25-34 навършени години

намалява, както и този за възрастова група 35-44 навършени години. Минимално нарастване спрямо 2018 година има при коефициента на заетост на възрастовата група 45-54 навършени години и 55-64 навършени години (съответно 0.1 процентни пункта и 4.3 процентни пункта). По степен на образование коефициентът на заетост е най-висок при лицата с висше образование, а при лицата със средно образование – тези, които имат придобита степен на професионална квалификация.

Доходи на домакинствата, средна продължителност на живота, бедност и неравенства

Индикаторите за бедност и социално включване са част от общите показатели на Европейската общност за проследяване на напредъка на страните в борбата с бедността и социалната изолация. Основен източник на статистически данни за пресмятане на индикаторите е ежегодно провежданото наблюдение „Статистика на доходите и условията на живот (EU-SILC)“.

Важен аспект в изследването на бедността е нейното проявление в регионален аспект по области. При изчисляване на линията на бедност за всяка област е приложен същият метод както при линията на бедност на национално ниво - 60% от средния общ разполагаем нетен доход на домакинствата.

Фигура45

Средномесечна линия на бедност на едно лице от домакинство по области за 2019 година. Източник: НСИ

За 2019 г. в област Кюстендил размерът на средномесечната линия на бедност на едно лице от домакинство е 391.42 лв., като под прага на линията на бедност е живяло 28.8% от населението на областта или около 34.5 хил. лица.

Таблица 8

Основни индикатори за бедност. Източник: НСИ.

Област Кюстендил	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.
Линия на бедност - средномесечен размер - левове	290.0	314.8	345.58	329.08	391.42
Брой лица под линията на бедност - хиляди	14.1	23.1	21.4	17.8	34.5
Относителен дял на бедните - % от населението	11	18.3	17.3	14.7	28.8
Относителен дял на бедните преди получаването на социалните трансфери - % от населението	46.3	50.2	46.9	44.0	49.1
Относителен дял на бедните преди получаването на социалните трансфери, с включени пенсии - % от населението	26.3	23.3	27.8	22.2	32.6
Отношение между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от населението (S80/20)	3.7	4.2	4.7	4.8	6.8
Неравенство в разпределението на дохода (коефициент на Джини ³)	25.4	26.5	28.9	29.6	30.8

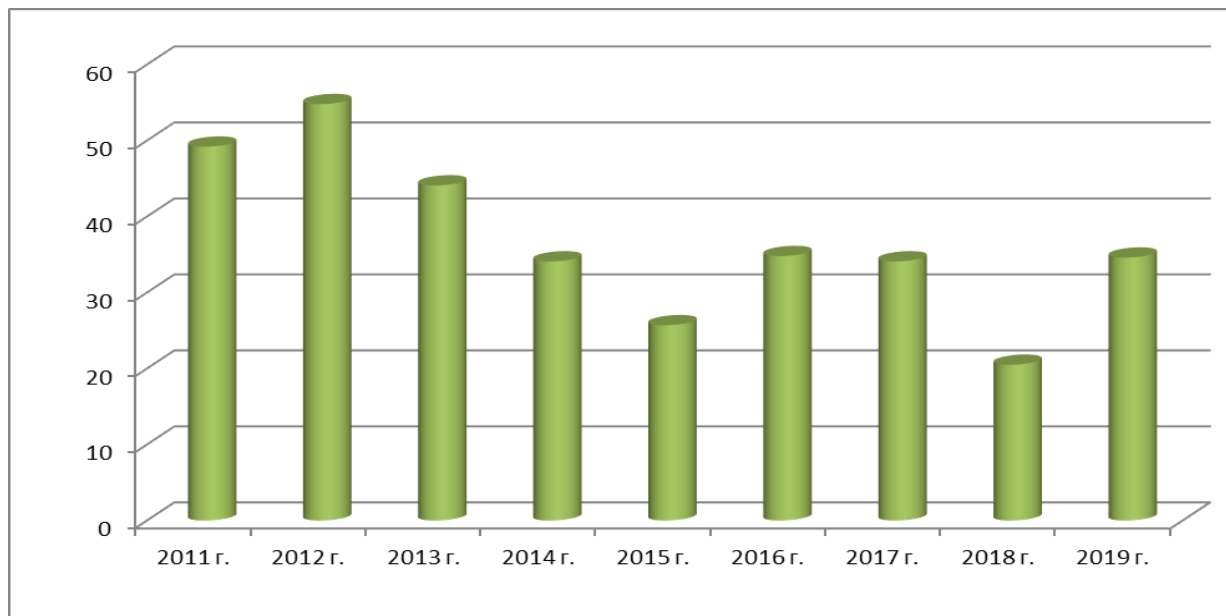
За сравнение общо за страната линията на бедност е 413.04 лева средномесечно за лице от домакинство. При този размер линията под прага на бедност е 22.6% от населението на България.

Системата за социална защита има съществено значение за редуциране на бедността. За област Кюстендил данните за 2019 година показват, че ако в доходите на домакинствата се включат доходите от пенсии, но се изключат останалите социални трансфери (обезщетения, социални и семейни помощи и добавки), равнището на бедност се повишава от 28.8% до 32.6%, или с 3.8 процентни пункта. Съответно при изключване на пенсиите и останалите социални трансфери равнището на бедност за областта нараства до 49.1% или с 20.3 процентни пункта.

Поляризацията на населението в област Кюстендил по доход, измерен чрез съотношението на доходите между бедните и богатите слоеве на обществото за 2019 година, показва, че най-бедните 20% от домакинствата в областта имат над шест пъти по-

³ Статистическа характеристика на разликата между благосъстоянието на бедните и богатите в едно общество.

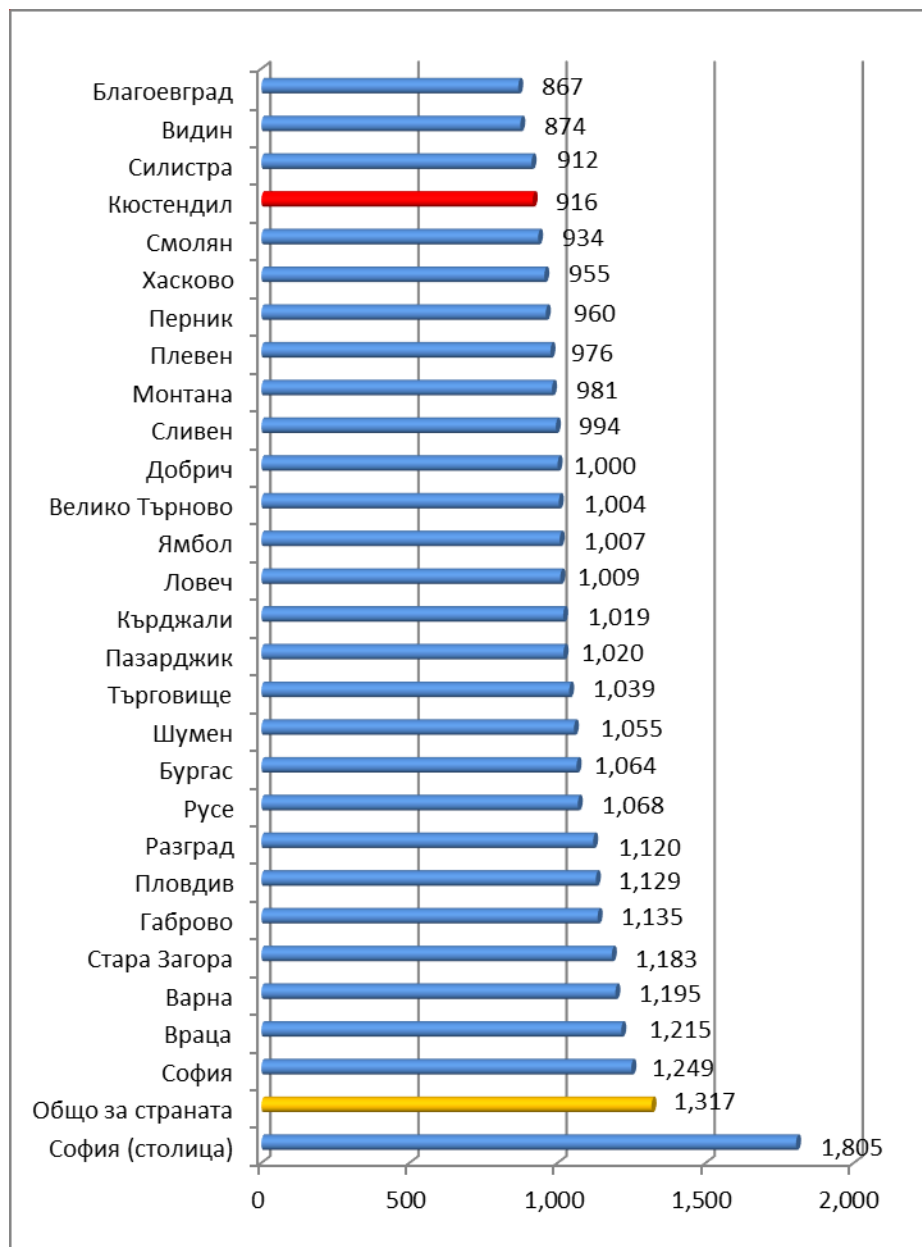
нисък доход от най-богатите 20%, като спрямо 2018 година поляризацията се увеличава с 2.0 единици.

Фигура 46 Относителен дял на населението в риск от бедност или социално изключване в област Кюстендил.
Източник: НСИ.

В сравнение с предходната година през 2019 г. размерът на линията на бедност за област Кюстендил се увеличава с 18.9%, а относителният дял на бедното население - с 14.1 процентни пункта.

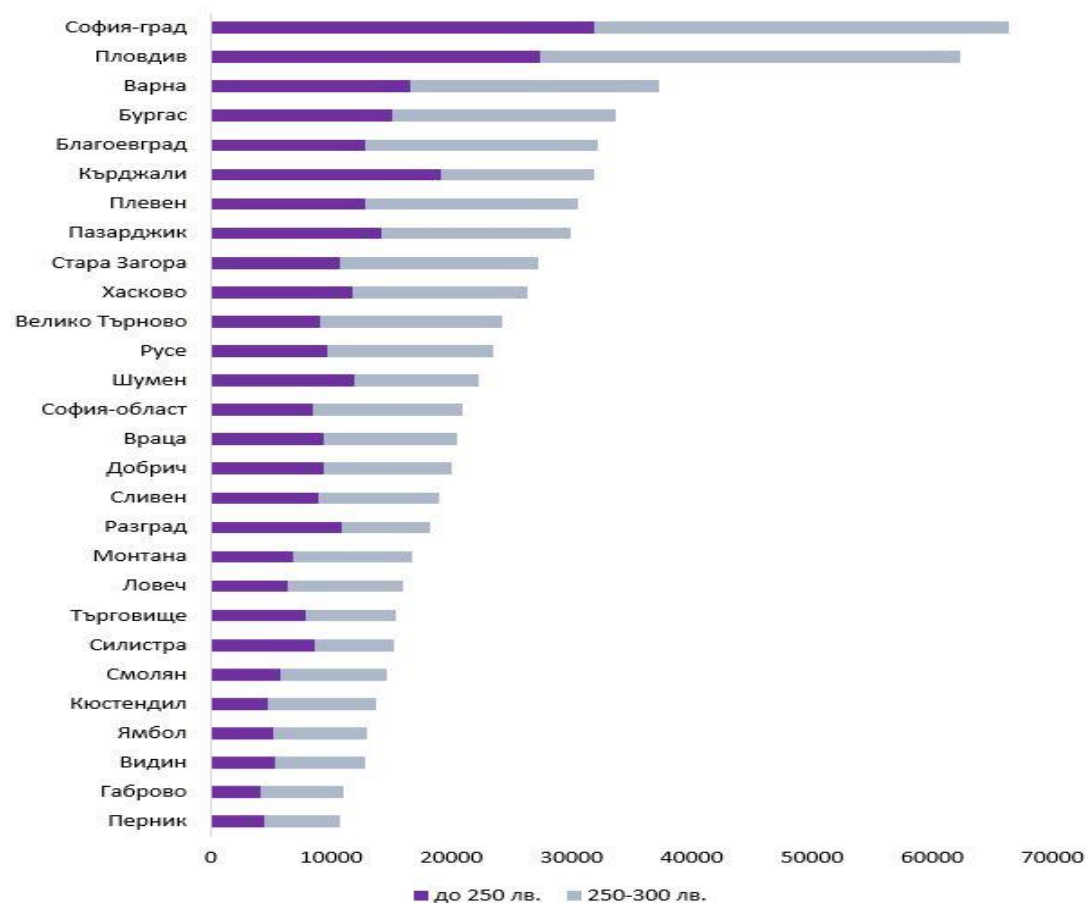
Съгласно данни от регионалната статистика област Кюстендил е на 25-то място по показател средна брутна месечна работна заплата в сравнение с останалите области в страната през първото тримесечие на 2020 година – 916 лева. В община Кюстендил средната брутна месечна работна заплата за същия период е 875 лева.

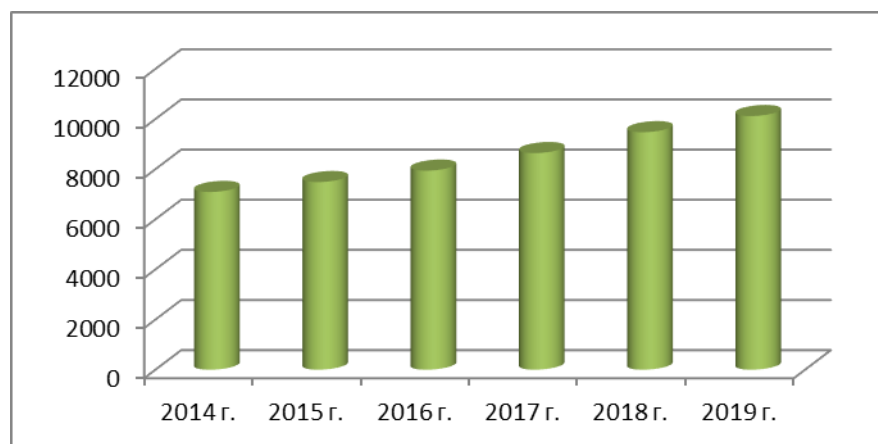
Фигура 47 Средна брутна месечна работна заплата по области. Източник: НСИ.

Данните, които НОИ публикува в своята онлайн статистическа система, позволяват да се разгледа и броят и регионалното разпределение на бедните пенсионери – последните достъпни данни са за септември 2020 година. В случай, че са част от домакинство (дори и само с още един пенсионер със същия размер на пенсията), в групата на „бедните“ – според линията за бедността за същата година – биха попаднали само пенсионерите с размер на пенсията под 250 лева месечно. Тъй като трябва да отчетем и напълно реалистичната възможност немалка част от тях да живеят сами, то заедно с тях

разглеждаме в групата на бедните и лицата с размер на месечната пенсия между 250 и 300 лева.

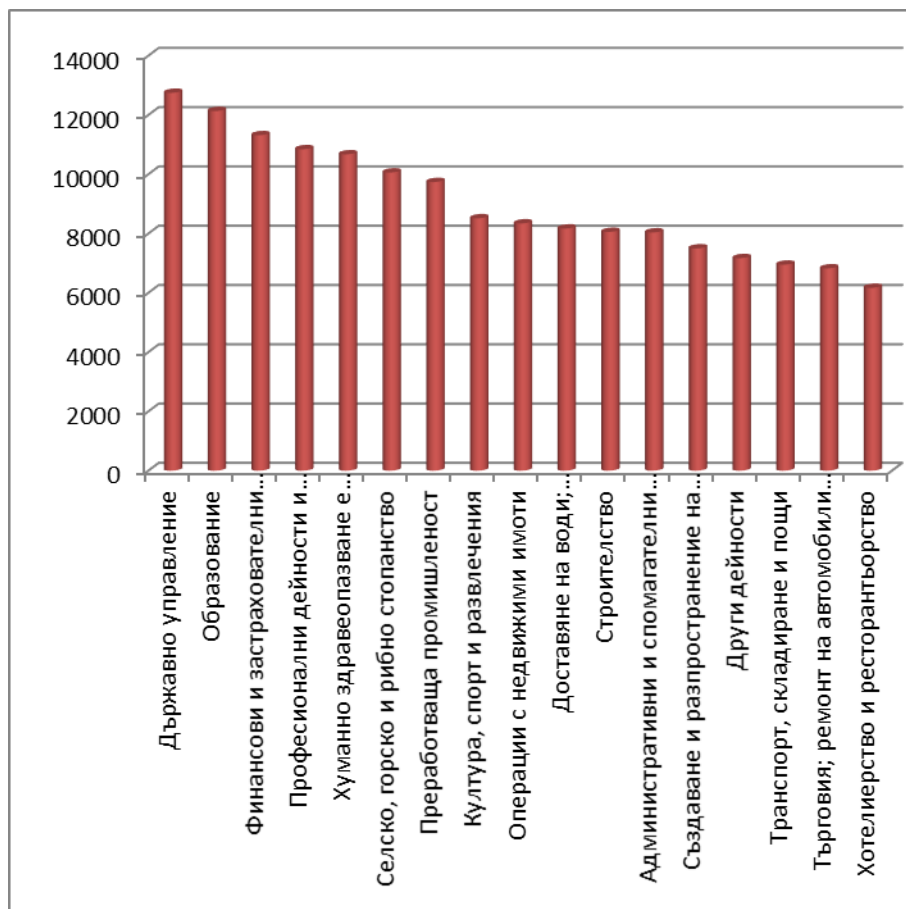
Фигура 48 Разпределение на бедните пенсионери по области за 2020 година. Източник: НСИ.

Фигура 49 Средна брутна годишна работна заплата на наетите лица по години. Източник: НСИ.

Средната брутна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение през годините плавно расте в община Кюстендил, като през 2014 година е 7 091 лева, а през 2019 година – 10 120 лева.

През последната година най-висока средна брутна годишна заплата в общината е на наетите в държавното управление, следвана от тази в сектор образование.

Фигура 50

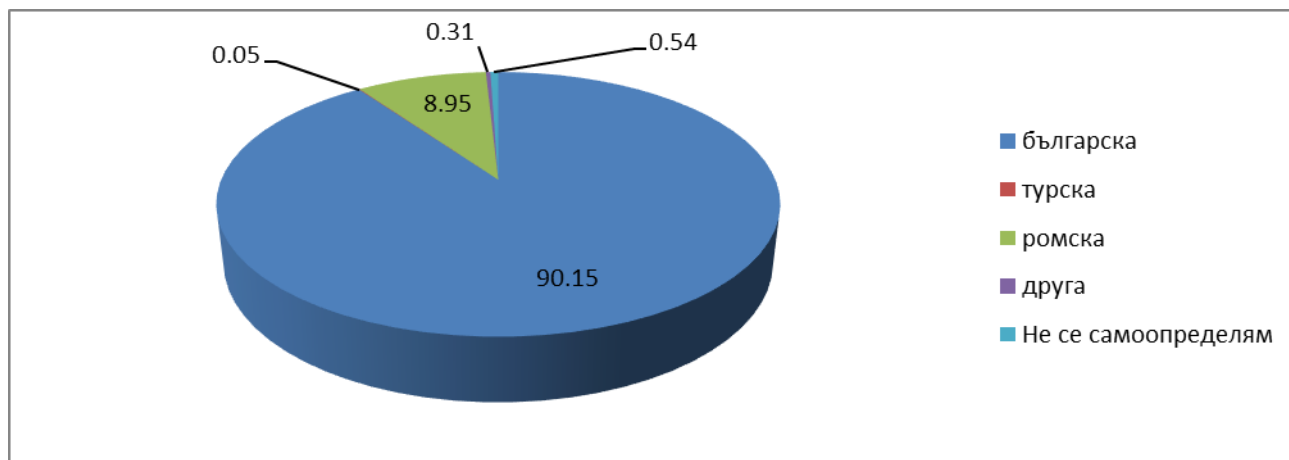
Средна брутна годишна работна заплата на наетите лица по икономически сектори. Източник: НСИ.

Етно-конфесионална структура. Управление на конфесионалните общности

Данните от преброяването на населението и жилищния фонд в Република България 2011 година по отношение на етническата принадлежност са непълни. Част от хората, които околното население назовава като „роми“ или „цигани“, се самоопределят като българи, което произтича от правото на преброяваното лице само да определи етническата си принадлежност или да не посочи такава. Трябва да се има предвид, че извън преброяванията на населението, данни по етнически признак не се събират.

Най-многобройната етническа група на територията на област Кюстендил е българската. Към нея са се самоопределили 121 351 души, или 92.91% от лицата, отговорили на доброволния въпрос по време на преброяване на населението. Втората по численост етническа група е ромската, общо 6.4% от всички лица, отговорили на доброволно на въпроса за етническата си принадлежност.

Община Кюстендил следва тенденциите на област Кюстендил. При преброяването на населението през 2011 година 52 496 души са се самоопределили като българи, което представлява 90.15% от отговорилите на доброволния въпрос за етническа принадлежност. Ромската етническа група е втората по численост, като към нея са се самоопределили 5 210 души, или 8.75% от населението. Към турската етническа група са се самоопределили 30 души или 0.05%, 315 души не са се самоопределили, а 178 са посочили друга етническа група.

Фигура 51 Етническа структура на населението в община Кюстендил към 01.02.2011. Източник: НСИ.

Тези особености в етническата структура на селищата в общината определят съществуващите вътрешнообщински различия в равнището на раждаемост и образованост на населението, неговата трудова заетост, миграционна подвижност и др.

В област Кюстендил най-голям е дялът на самоопределилите се като роми в община Кюстендил - 5 210 души или 8.75%, като най-голям брой са в град Кюстендил – 5 179 души, село Скриняно – 19 и в село Шишковци – 3. От самоопределилите се като турци 21 души са в града, 4 в село Горна Гращица, 3 в село Долно Уйно. От самоопределилите се в „друга“, различна от гореизброените етническа група, 143 са в града, 6 в село Дворище, 4 в село Жиленци.

В община Кюстендил е разработен План за действие и изпълнение на областната стратегия за интегриране на ромите за периода 2015-2020 година, в който е анализирано състоянието на социално-икономическото положение, наличните проблеми и мерките за действие в областта на образование, жилищни условия, заетост и социално включване, здравеопазване, култура.

Образователна система: образователна, териториална структура и тенденции

Предучилищно образование

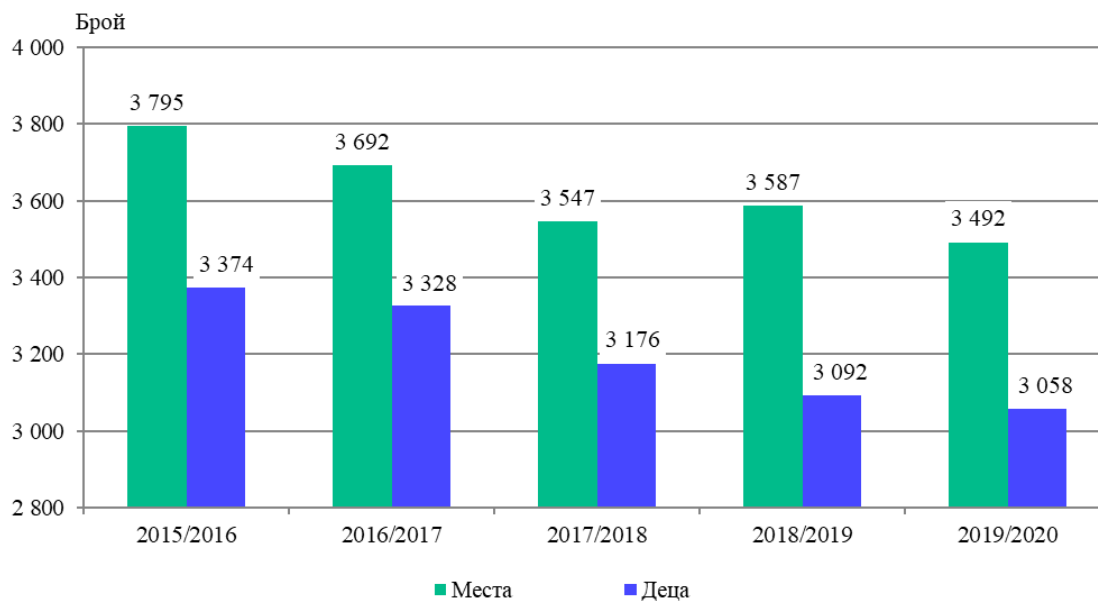
Към 31.12.2019 година в област Кюстендил функционират 13 самостоятелни детски ясли и яслени групи към детски градини (ДГ) с общо 439 места в тях. В сравнение с предходната година броят на местата в детските ясли в областта намалява с 13, или с 2.9%.

Таблица 9 Детски ясли и места в тях по години. Източник: НСИ.

	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.
Заведения	21	19	15	14	13
Места –общо	605	564	473	452	439
В самостоятелни детски ясли	223	192	152	170	170
В състава на ДГ	382	372	321	282	269

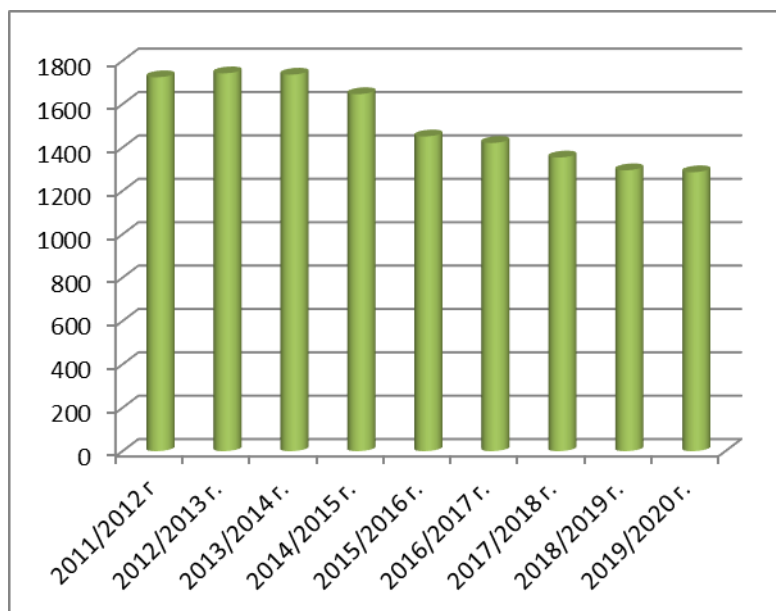
В градовете детските ясли са 11 с 397 места, а в селата - 2 с 42 места.

В областта към 31.12.2019 година самостоятелните детски ясли разполагат със 170 места и се отглеждат 137 деца, а яслени групи към ДГ - с 269 места, като са посещавани от 200 деца.

Фигура 52

Места и деца в детските градини в област Кюстендил. Източник: НСИ.

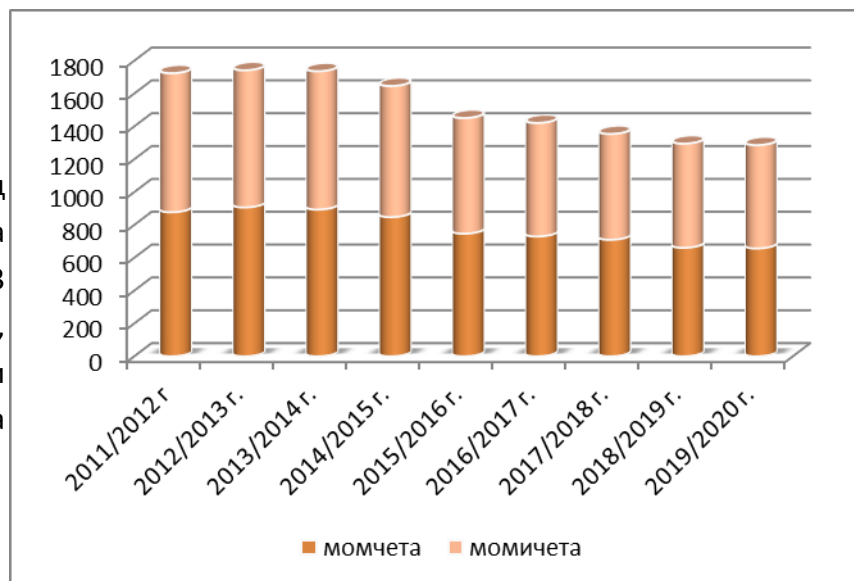

През учебните 2011/2012 и 2012/2013 години броят на детските градини в община Кюстендил е 9. През следващата година той става 6 и остава такъв до 2020 година. През учебната 2011/2012 година броят на децата в детските градини е 1 724, докато през 2019/2020 година е 1 286. Намалението в абсолютна стойност е 438 деца или с 25.4%.

Фигура 53

Брой деца в детските градини. Източник: НСИ.

През разглеждания период детска градина са посещавали общо 6 623 момичета и 7 032 момчета, като през всички години преобладава броят на момчетата.

Фигура 54

Брой деца в детските градини по пол. Източник: НСИ.

Общинската ДГ Славейче се намира в град Кюстендил и се състои от централна сграда и 2 филиала и млечна кухня. Посещавана е от 230 деца, разпределени в 9 групи – 1 група ясла и 8 групи за деца над 3 години, като 3 от тях са предучилищни. Филиал Райна Цанева има 3 градински групи. Филиал Димчо Дебелянов има 1 градинска група, а в централната база – 1 яслена група и 4 градински групи.

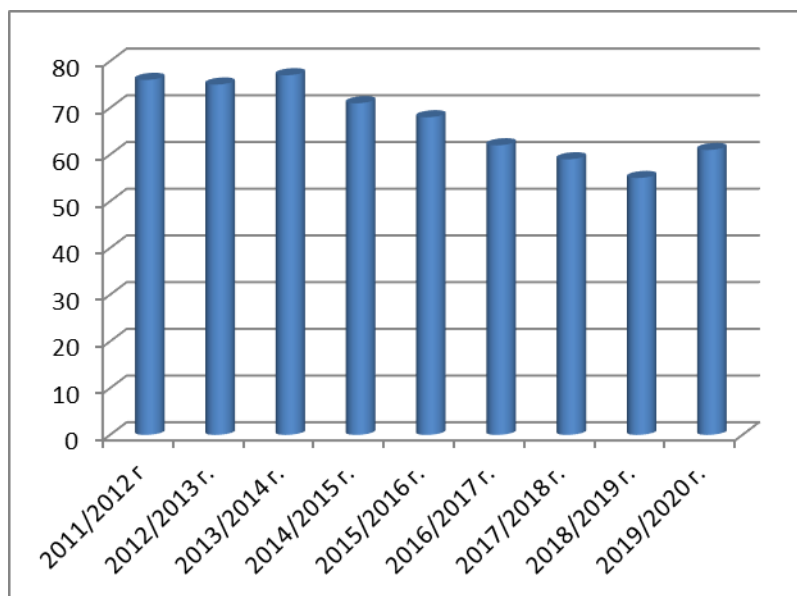
ДГ Слънце е разположена също в град Кюстендил, има 2 яслени групи и 10 градински заедно с предучилищните групи и няколко филиала/ централна сграда и четири филиала, от които единият е в село Слокощица/ от които единият е в село Слокощица.

ДГ Еделвайс се намира в град Кюстендил/ има централна сграда и 2 филиала, единият от които е в село Жиленци/ и има капацитет за 194 деца на възраст от 3 месеца/от 1 година/ до 7 години, но в момента децата са 170. Има 1 яслена група и 8 градински.

ДГ Мечта се намира в град Кюстендил, има 1 яслена група, 3 разновъзрастови групи и 5 подготвителни и 2 бази.

ДГ Май с капацитет за отглеждане и обучение на 150 деца в 8 групи / 6 градински групи в централна сграда на ул. „Места“ №7А, 1 градинска група в село Коняво и 1 яслена група във филиал на ул. „Ефрем Каранов“№35/ е в град Кюстендил

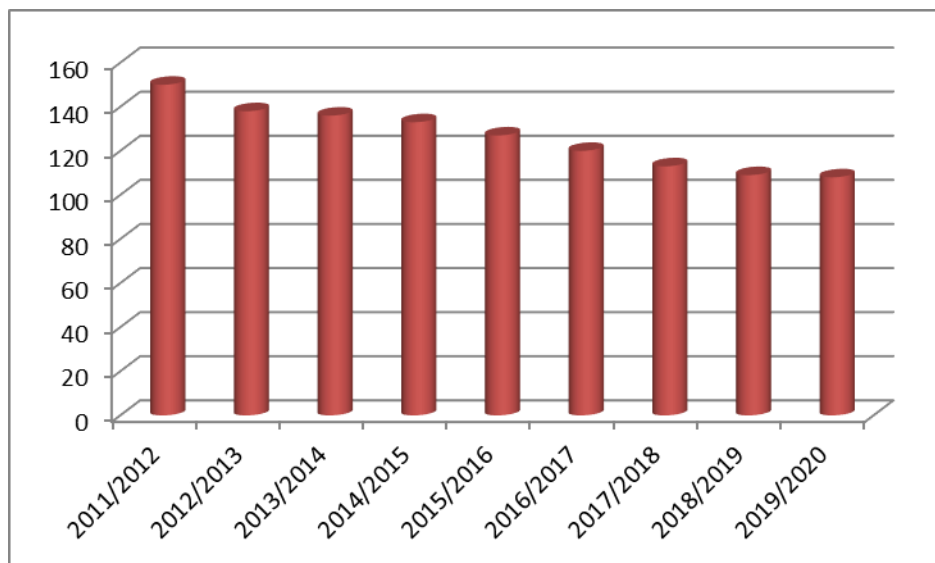
ДГ Първи юни има 3 бази, децата са 331 на брой над 3-годишна възраст, разпределени в 13 групи, и се намира в град Кюстендил. Градината има 2 филиала, единият от които е в село Соголяно. Всяка детска градина на територията на общината разполага с млечна кухня.

Поради намаляване на децата в детските градини, групите също плавно намаляват през разглеждания период, като най-много групи има през учебната 2013/2014 година – 77, следвана от 2011/2012 – 76 групи, най-малко групи има през 2018/2019 – 55, но през учебната 2019/2020 година те се увеличават на 60.

Фигура 55 Брой групи в детските градини. Източник: НСИ.

С намаляване на децата в детските градини, броят на детските градини и групите в тях намалява и броят на учителите. През 2011/2012 година той е бил 150, а през 2019/2020 година – 108 или намаление с 28%.

Фиг. 44 Брой детски учители в детските градини по години. Източник: НСИ.

Както в областта, така и в общината, в детските градини има достатъчно места, за разлика от други общини в Югозападния район, в който те не достигат.

Таблица 10 Места на 100 деца в детските градини. Източник: НСИ.

	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020
Общо за страната	103	102	102	102	105	106	106	107	108
Югозападен район	94	92	94	93	95	97	98	101	103
Област Кюстендил	110	105	108	107	112	111	112	116	114
Община Кюстендил	110	107	117	111	121	114	114	119	114

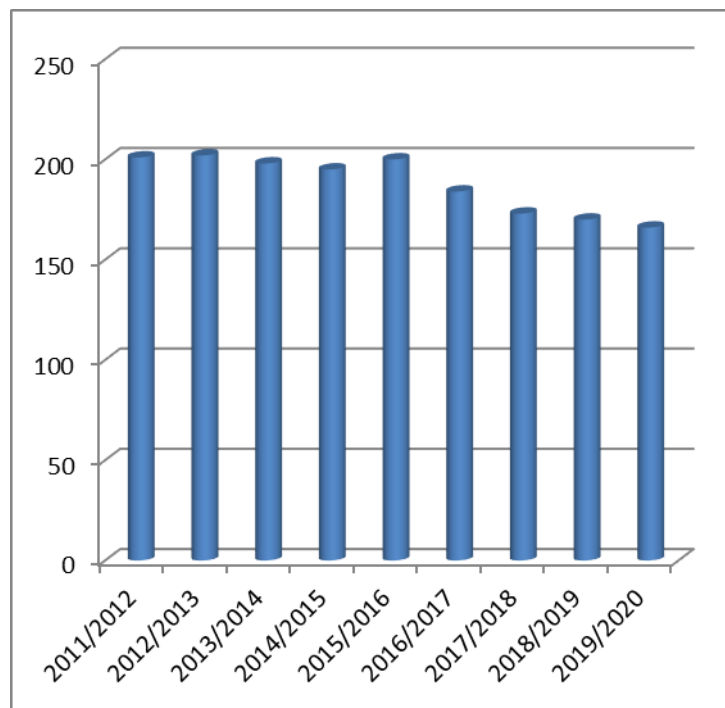
В община Кюстендил действа и Център за подкрепа за личностно развитие - Обединен детски комплекс (ЦПЛР-ОДК) – за развитие на интересите, способностите, компетентностите и изявата на учениците в областта на науките, технологиите, изкуствата и спорт; кариерно ориентиране и консултиране/ център за подкрепа на развитието на личностите, социалните контакти, интересите способностите и потребностите в свободното време с цел обогатяване, разширяване и допълване на знанията, уменията и навиците на децата и учениците, придобити в училище. В момента към ОДК работят 12 извънучилищни форми с 39 групи/45 групи за 2019/2020 учебна година и 48 групи за 2020/2021 учебна година/ за обучение, които се посещават от над 500 деца. Формите са разделени в 3 области: "Науки и технологии", "Изкуства" и "Спорт".

Училищно образование

В началото на учебната 2019/2020 година в област Кюстендил учебни занятия се водят в 30 общообразователни училища¹, от които 2 начални, 19 основни, 3 гимназии и 6 средни училища. От края на 2015 година в област Кюстендил няма специални училища.

През учебната 2019/2020 година броят на учениците във всички видове общообразователни училища е 8.6 хиляди. В сравнение с предходната учебна година броят им намалява със 180 ученици.

В община Кюстендил през учебните 2011/2012 и 2012/2013 години има общо 19 училища, но поради намаляване на броя на учениците през учебната 2013/2014 година броят на училищата се оптимизира и намалява с едно, а през учебната 2016/2017 година с още едно. От 15.09.2020 г. броят на училищата е 13, от които 2 начални училища, 3 основни училища, 2 профилирани гимназии, 1 спортно училище и 5 професионални гимназии.

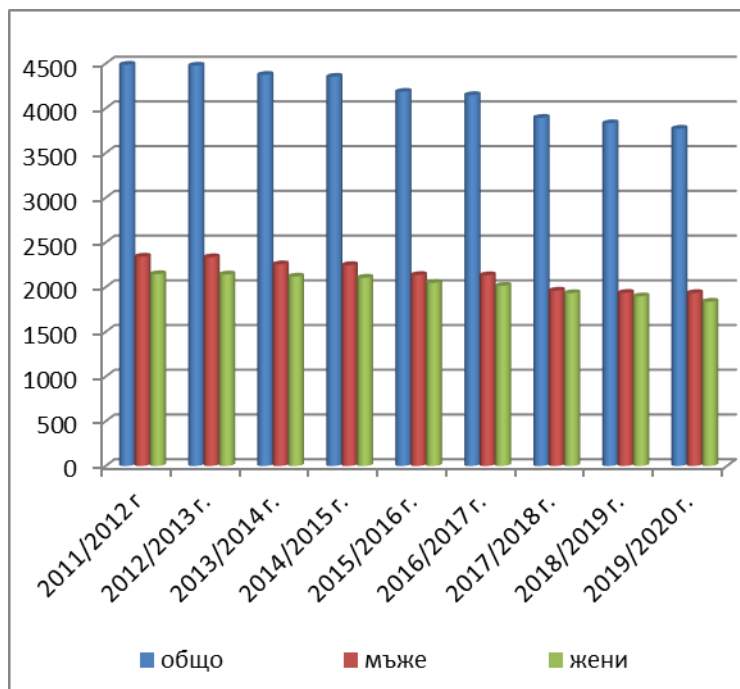

В общината успоредно с броя на училищата се оптимизира и броят на самостоятелни паралелки в тях. През разглеждания период те намаляват от 201 до 166 или с със 17%.

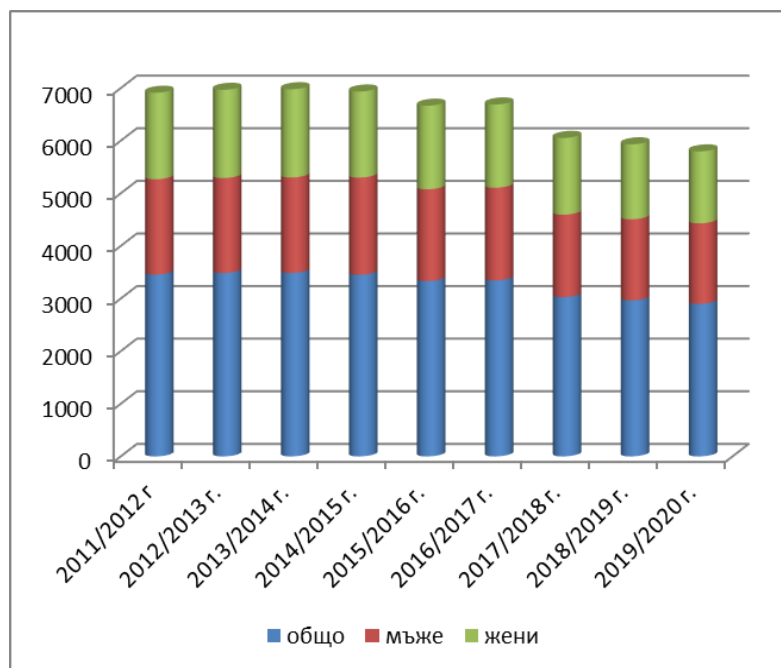
В община Кюстендил има 2 начални училища (НУ) – НУ „Св. Климент Охридски“ в град Кюстендил и НУ „Св. Св. Кирил и Методий“ в село Раждавица, 3 основни училища – ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, ОУ „Проф. Марин Дринов“ и Шесто ОУ „Св. Паисий Хилендарски“.

Фигура 56 Брой самостоятелни паралелки в общообразователните училища. Източник: НСИ.

За разглеждания период общият брой ученици в образователните училища е намалял със 715 или с 16%, от които 407 мъже.

Фигура 57 Брой ученици по пол в общообразователните училища. Източник: НСИ.

Фигура 58 Брой ученици по пол и години в прогимназиалните класове на общообразователните училища. Източник: НСИ.

В прогимназиалните класове на общообразователните училища през учебната 2019/2020 година учат общо 2 899 ученици от общо 3 772.

През последните години броят на завършилите средно образование в община Кюстендил е в пъти по-малък от броя на завършилите основно образование (2017 година – 5.2 пъти, 2018 – 4 пъти, 2019 – 3 пъти).

Фигура 59 Брой ученици завършили ов общообразователните училища по степен на образование. Източник: НСИ.

Учителите (включително директорите и заместник-директорите с преподавателска заетост) в общообразователните училища в общината през учебната 2019/2020 година са 324. От тях 97.1% са с придобити образователно-квалификационни степени „бакалавър” или „магистър”. Относителният дял на преподавателите на възраст (в навършени години) от 40 до 59 г. е 73.3%. В учителската професия преобладават жените, които съставляват 85.8% от общия брой на учителите.

Фигура 60 Брой учители в общообразователните училища по степени на преподаване. Източник: НСИ.

В езиковата гимназия в града ЕГ „Д-р Петър Берон“ се преподават 3 езика – английски, немски и испански. В природоматематическата гимназия ПМГ „Проф. Емануил Иванов“ се предлага интензивно изучаване на английски език и обучение в профилите:

- Математика - математика и информатика;
- софтуерни и хардуерни науки - информатика и информационни технологии;
- природни науки – биология и химия;

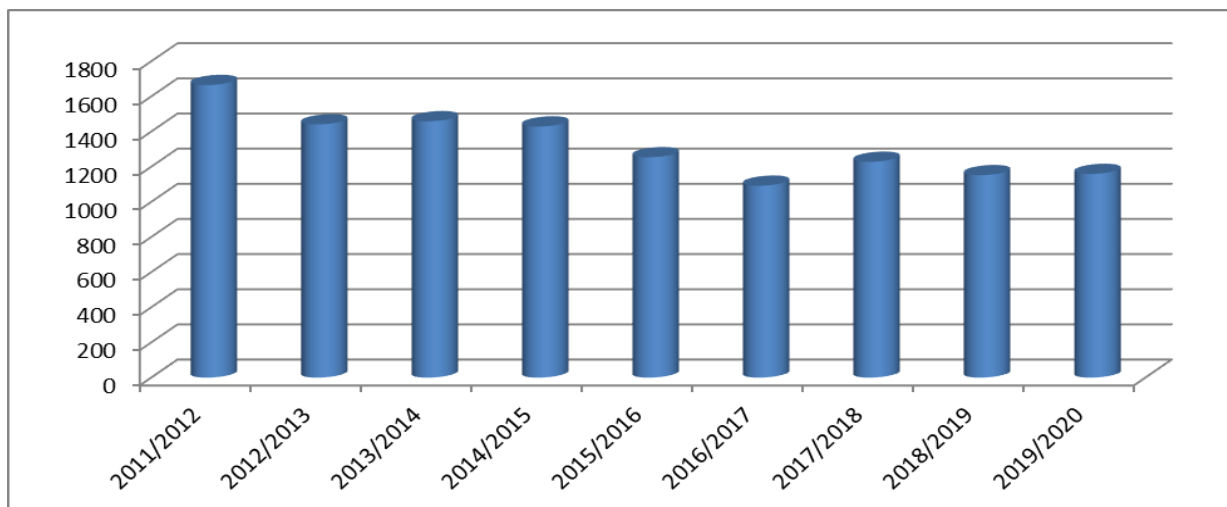
както и професионално обучение в специалностите:

- програмист;
- компютърен график.

Професионалните гимназии, намиращи се в град Кюстендил, са следните:

- Професионална гимназия по лека промишленост "Вл. Димитров-Майстора" – специалности: конструиране, моделиране и технология на облекло от текстил; производство на облекло от текстил; шивачество;
- Професионална гимназия по икономика и мениджмънт "Йордан Захариев" – специалности: икономическа информатика, електронна търговия, оперативно счетоводство, икономика и мениджмънт, митническа и данъчна администрация, банково дело и бизнес администрация;
- Професионална гимназия по селско стопанство "Св. Кл. Охридски" – специалности: земеделец, агроекология, трайни насаждения;
- Професионална гимназия по туризъм "Н. Й. Вапцаров" – специалности: кетъринг, производство на кулинарни изделия и напитки, производство и обслужване в заведенията за хранене и развлечения;
- Професионална техническа гимназия "Джон Атанасов" – специалности: електрообзавеждане на производството, компютърна техника и технологии, електрически инсталации и механотроника.
- В спортното училище „Васил Левски“ се обучават ученици от 5 до 12 клас и се практикуват следните основни спортове: футбол, волейбол, борба, карате, художествена гимнастика, лека атлетика и джудо. Специалностите са: помощник треньор по вид спорт.

За периода 2011/2012 до 2019/2020 година в професионалните училища в общината са учили общо 11 879 ученици, като 6 918 от или 58% тях са мъже.

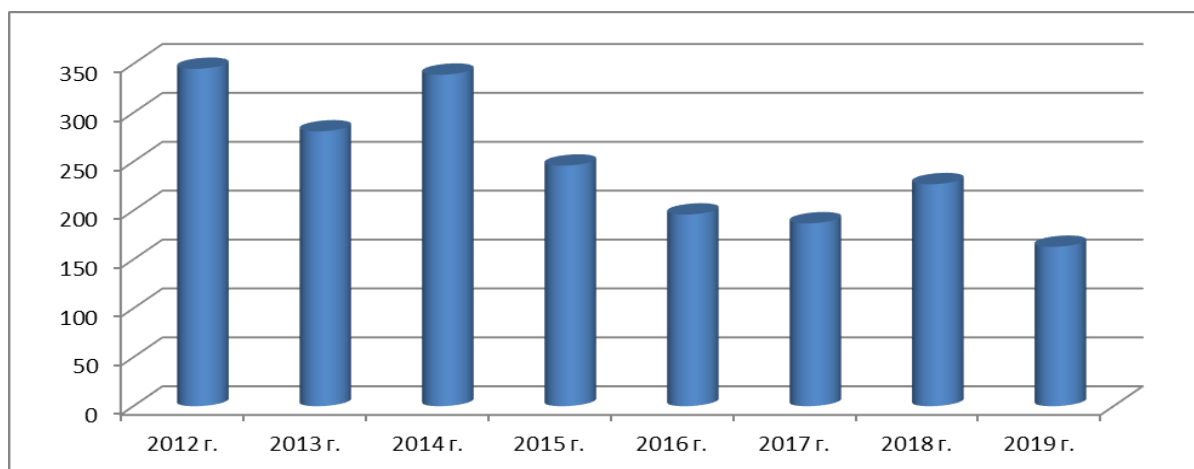
Фигура 61 Брой ученици в професионалните училища. Източник: НСИ.

От тях в професионални паралелки за придобиване на I степен професионална квалификация за същия период общият брой на учениците е 403, от които 299 или 74% са мъже; II степен професионална квалификация - съответно 1 205, от които 810 или 67% мъже; III степен професионална квалификация – 9 366 , от които 5 154 или 55% мъже.

Таблица 11 Самостоятелни паралелки в професионалните училища. Източник: НСИ.

Учебна година	Паралелки за придобиване на професионална квалификация (брой)		
	I степен	II степен	III степен
2011/2012	4	8	53
2012/2013	4	6	47
2013/2014	3	4	45
2014/2015	4	4	42
2015/2016	3	5	39
2016/2017	2	5	38
2017/2018	2	8	40
2018/2019	2	9	36
2019/2020	1	10	39

Общият брой на учениците, завършили средно образование в професионалните училища в общината от 2012 година до 2019 година включително е 1 984. През 2012 година те са 345, а през 2019 – 163 или намалението е 53%.

Фигура 62 Брой ученици завършили средно образование в професионалните училища. Източник: НСИ.

В спортното училище за периода 2013/2014 – 2019/2020 години има общо 716 ученици, от които 542 или 76% са мъже, като броят на паралелките е както следва: 2013/2014 – 9, 2014/2015 – 9, 2015/2016 – 9, 2016/2017 – 8, 2018/2019 7, 2019/2020 – 8.

През учебната 2019/2020 година в община Кюстендил са напуснали 103 ученика в основното образование. От тях най-голям е относителният дял на учениците, които са напуснали по семейни причини - 64.3%, следван от напусналите поради заминаване в чужбина - 29.0%.

В общината са регистрирани 10 центъра за професионално обучение, от които 9 в град Кюстендил и 1 в село Жабокрът:

- ЦПО към "Крами-98" ЕООД
- ЦПО към "АЛКОР 17" ЕООД
- ЦПО към "ФАБИЕС" ЕООД
- ЦПО към Сдружение "ЕВРО-СЛАВЯНСКА ОБЩНОСТ"
- ЦПО към УНИ ТЕСТ 1 ЕООД
- ЦПО към ЕТ "Росен Ангелов-Тандем"
- ЦПО към ЕТ "Васил Чивийски - КЛУБ - 90"
- ЦПО към "ПИ ЕМ Консултинг" ООД - Заповед № 782/ 22.07.2009 г. на Председателя на НАПОО
- ЦПО към Сдружение "ТЕРИТОРИАЛНА ОРГАНИЗАЦИЯ НА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИТЕ СЪЮЗИ гр. Кюстендил
- ЦПО към сдружение с нестопанска цел "Сдружение за социална интеграция и взаимопомощ с. Жабокрът община Кюстендил

Здравеопазване и обществено здраве

Лечебни здравни заведения

През периода 2011-2019 години броят на лечебните здравни заведения в област Кюстендил остава непроменен.

Таблица 12 Лечебни заведения в област Кюстендил по общини към 31.12.2019 година. Източник: НСИ.

Община	Лечебни заведения за болнична помощ (общо)		Многопрофилни болници		Специализирани болници		Лечебни заведения за извънболнична помощ (общо)		Медицински центрове		Самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории		Други лечебни заведения	
	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла
Бобов дол							1		1				1	22
Бобошево														
Дупница	2	348	2	348			14	8	6	8	8			
Кочериново														
Кюстендил	2	456	1	300	1	156	15	10	6	10	9	2		
Невестино														
Рила														
Сапарева баня	1	200			1	200	1							
Трекляно														
Общо за област	5	1004	3	648	2	356	31	18	14	18	17	3	22	

та													
----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Съгласно Закона за лечебните заведения болниците са многопрофилни и специализирани. Към 31.12.2019 г. на територията на област Кюстендил функционират 3 **многопрофилни болници** за активно лечение с 648 легла и 2 **специализирани болници** за рехабилитация с 356 легла.

Област Кюстендил традиционно се класира на първите места в оценката на здравната си система. Областта се радва на втория най-малък брой хора на един общопрактикуващ лекар в страната – 1 429 души през 2018 г. Не толкова добро е разпределението на специалистите, като за същата година в областта се падат по 513 души на един специализиран лекар спрямо 424 в страната като цяло. Много висок е и делът на здравноосигурените лица 94.9% от населението, като този показател постепенно се подобрява.

В структурата на лекарите по специалности най-голям е делът на общопрактикуващите - 82, или 20.0% от всички лекари в областта, следвани от: Спешна медицина - 37 (9.0%), Педиатрия - 26 (6.4%), Нервни болести - 24 (5.9%), Акушерство и гинекология - 23 (5.6%), Кардиология - 21 (5.1%), Анестезиология и интензивно лечение и Хирургия - по 20 (4.9%), Вътрешни болести - 18 (4.4%), и Ортопедия и травматология - 14 (3.4%).

В сравнение с 2018 г. в област Кюстендил броят на заведенията за болнична помощ остава без промяна, но този на леглата в тях се увеличава с 4.5%.

Осигуреността на населението с болнични легла в края на 2019 г. в областта е 858.7 на 100 000 души от населението, което нарежда областта на пето място в страната по този показател.

Осигуреността на населението с болнични легла в община Кюстендил през същия период е 869.2 на 100 000 души. Заведенията за извънболнична помощ в общината са 15 с 10 легла за краткосрочно наблюдение и престой. От тях с дейности по клинична медицина са 6 медицински центъра.

В края на годината в общината функционират 9 медико-технически лаборатории и медико-диагностични лаборатории.

В община Кюстендил болничната помощ се осъществява в МБАЛ „Д-р Никола Василиев“, която е с капацитет 300 легла. В общината функционират и 6 медицински центъра с 46 лекари и 3 медицински лаборатории.

Фигура 63 ЦСМП област Кюстендил.

Центърът за спешна медицинска помощ (ЦСМП) на областта е в град Кюстендил, като той има 6 филиала – в Кюстендил, Дупница, Бобов Дол, Сапарева баня, Невестино и Рила.

ЦСМП Кюстендил функционира в район с много отдалечени и трудно достъпни селца с по няколко обитатели, През 2019 година Центърът за спешна медицинска помощ е обявил в бюрото по труда 14 свободни места за лекари.

Общият брой на лекарите, медицинските сестри, фелдшерите и шофьорите е 211 човека. От тях лекари – 33, фелдшери – 50, медицински сестри – 21 и 4 акушерки. Общо транспортни средства – 28. Осигуреността с мобилни екипи за първа помощ (лекарски; долекарски) на брой население варира от 1 екип на 15-16 000 души.

Медицински персонал

В настоящия момент в област Кюстендил всички ОПЛ са или със специалност „Обща медицина“, или са зачислени за придобиване на такава. Броят на лекарите с друга специалност е без промяна. Здравното обслужване на населението се осъществява чрез предоставянето на извънболнична и болнична медицинска помощ. Извънболничната и стоматологична помощ се осъществяват почти изцяло от изпълнители на първична или специализирана медицинска помощ.

В края на 2019 г. на основен трудов договор в лечебните и здравните заведения в област Кюстендил практикуват 409 лекари. Лекарите по дентална медицина са 112, а медицинските специалисти по здравни грижи - 629, от които 407 са медицински сестри, 47 - медицински лаборанти, 43 - акушерки и 54 - фелдшери.

- В заведенията за болнична помощ (болници и центрове със стационар) в областта практикуват 209 лекари, 4 фармацевти и 347 медицински специалисти по здравни грижи.

- В заведенията за извънболнична помощ работещите на основен трудов договор лекари са 157, лекарите по дентална медицина - 112 и медицинските специалисти по здравни грижи - 45.
- В други лечебни и здравни заведения (вкл. детски ясли и кабинети в училища) към 31.12.2019 година на основен трудов договор работят 43 лекари и 237 медицински специалисти по здравни грижи.

Осигуреността с лекари в края на 2019 година общо за област Кюстендил е 35.0 на 10 000 души от населението, при 42.6 на 10 000 души общо за страната. За областта осигуреността с лекари по дентална медицина е 9.6 на 10 000 души от населението, при 10.6 на 10 000 души общо за страната. Осигуреността в област Кюстендил с общопрактикуващи лекари е 7.0 на 10 000 души от населението, при 5.9 на 10 000 души общо за страната.

Таблица 13 Брой медицински персонал в област Кюстендил. Източник: НСИ.

Община	Лекари	Лекари по дентална медицина	Медицински специалисти
Бобов дол	4	2	10
Бобошево	1	1	6
Дупница	173	42	229
Кочериново	3	-	5
Кюстендил	215	60	356
Невестино	-	-	1
Рила	2	2	4
Сапарева баня	6	4	18
Трекляно	-	-	-
Общо за областта	409	112	629

В община Кюстендил населението на един лекар е 244 души, а на един лекар по дентална медицина – 874 души.

Практикуващи лекари по пол и възраст

Към 31.12.2019 г. разпределението на практикуващите лекари по пол и възраст в област Кюстендил е следното:

- Мъже са 188 (46.0%), жени - 221 (54.0%).
- Най-голям е делът на лекарите във възрастовата група 45 - 64 години - 302, или 73.8%.

- Младите практикуващи лекари - на възраст до 35 години, са 12, или 2.9%.

Фигура 64 Брой медицински персонал в община Кюстендил. Източник: НСИ.

В община Кюстендил се запазва тенденцията ИППМП и ИППИДМП да са неравномерно разположени на територията, която обхваща и планински райони и това затруднява медицинското обслужване на населението в тези села. Осигуреността на населението с общопрактикуващи лекари е 8.01 лекари на 10 000 души.

По данни на НЗОК по здравна карта през 2019 година лечебните заведения за първична медицинска и дентална извънболнична помощ в общината се осигуряват от общо 36 лекари и 55 дентални лекари. Индивидуалните практики са 23 лекари и 62 дентални лекари, от които 15 лекари са в града, а 8 – в селата; 59 от денталните са в града, 3 – в селата. В групови практики са 19 лекари и 7 дентални лекари.

В общината през 2019 година има незаети практики в селата Жиленци, Копиловци, Пиперков чифлик, Граница и Горна граница.

В град Кюстендил функционират 21 аптеки.

Туризъм

Община Кюстендил има природни и антропогенни дадености за развитие на разгърнат съвременен туризъм, но въпреки нейния огромен потенциал, тя не се е наложила като известна туристическа дестинация в страната и чужбина, макар че общината полага усилия.

Благоприятни са условията за развитие на културен, селски и зимен туризъм. На територията на общината има чудесни балнеоложки условия. Топлите минерални извори в съчетание с рехабилитационните центрове дават възможност да се извършват процедури за лечение на редица заболявания. С минералната вода са запазени

обществени бани, плуven комплекс с олимпийски размери и медицинска сауна. Високата температура и големия дебит предоставят възможност за геотермално използване на водата.

Създадени са условия за развитие на:

- планински туризъм - наличието на много планински хижи и заслони, трайно маркирани маршрути в Осоговската планина, която започва непосредствено от града и Рила планина - на 40 км от Кюстендил, дават възможност за развитие на туризма;
- зимни спортове - наличие на бази за ски спортове;
- екотуризм - в региона няма предприятия, замърсяващи околната среда.

В общината има:

- Наличие на уникален природен потенциал:
 - минерални води;
 - лечебна кал;
 - Осоговска планина;
 - река Струма;
 - иглолистни и широколистни гори;
 - природни забележителности;
 - климат;
 - географско положение – общината е в близост до столицата и на границата с Република Северна Македония и Република Сърбия;
 - развита транспортна мрежа.
- Разнообразие от културно-исторически обекти:
 - музеи и експозиции;
 - художествена галерия;
 - културни обекти и събития;
 - читалища;
 - етнографски сбирки;
 - религиозни обекти;
 - празници.

Природни забележителности

- вековни секвои от рода Гигантея в село Богослов, местност Ючбунар;
- Скакавишки водопад до селата Полска Скакавица и Раждавица – изградена 800 м екопътека откъм първото село и 5 км екопътека откъм Раждавица;

- пещера на Св. Иван Рилски в село Гърбино, местност „Света вода“;
- вековна букова гора с площ 1.3 хектара в землището на село Граница, защитена местност;
- горски резерват Църна река в землището на село Сажденик.

Зимен туризъм

Като дял от традиционния туризъм за зимния (ски и сноуборд) има условия в Осоговската планина (на 20 км от град Кюстендил). Налични са хижи и почивни станции. Изградени са 3 ски писти:

1. ски писта „Осогово“ – дължина 900 м, ширина 45 м; влек, система за изкуствен сняг, нощно осветление, ски гардероб;
2. до „Осогово“ е изградена „шейнарска“ писта с дължина 1 300 м;
3. ски писта „Людмил Янков“ – дължина 382 м, ширина 35 м; влек, система за изкуствен сняг, нощно осветление, ски и сноуборд гардероб, пункт за топли напитки и храна; изграден е „Осогово Фън Парк“ за сноуборд.

Алтернативен туризъм

В общината има условия за културно-исторически туризъм, като паметниците на културата са общо 569 – от тях археологически - 145; архитектурни - 359; исторически - 31; художествени - 34. Историческият център на Кюстендил е обявен за Национален архитектурно-археологически резерват “Пауталия-Велбъжд-Кюстендил”.

Град Кюстендил е определен като СПА курорт от национално значение с предлагани балнео и калолечение в СПА и балнеологични комплекси и осигурени с висококвалифициран персонал. Фестивалният туризъм е един от акцентите на общината за развитието на този сектор през 2019 година. Релефът на Осоговска планина е удобен за пешеходен планински туризъм. В общината има условия за безмоторно летене и делтапланеризъм в Осоговската планина и особено в Конявската планина. Ловният туризъм също е осигурен на територията на Държавно ловно стопанство „Осогово“. Религиозният туризъм не е развит достатъчно, въпреки че съществува добра база. Спортният туризъм е застъпен от турнири по художествена гимнастика, баскетбол, футбол, състезания по картинг и др., но се нуждае от реновиране и осъвременяване на старата спортна база и изграждането на нови спортно-развлекателни места.

Общината разполага с голям потенциал за екотуризъм:

- лесопарк Хисарлъка с площ от 1 300 дка с възможности за пешеходен и велосипеден туризъм, със зоопарк, спортни площадки и детски кътове;

- Осоговска планина – част от НАТУРА 2000, с изключително чист въздух;
- Конявска планина – част от НАТУРА 2000, предпочитана от любителите на екстремните спортове;
- Скрински пролом на река Струма – част от НАТУРА 2000, подходящ и за риболовен туризъм.

Недостатъчно застъпен и развит в общината е селският туризъм. От 71 села 44 отговарят на изискванията за този вид туризъм. Изготвени са инвестиционни профили на 25 села в общината: Багреници, Берсин, Блатец, Бобешино, Богослов, Буново, Вратца, Гирчевци, Горановци, Горна Брестница, Горна Гращица, Горно Уйно, Грамаждано, Граница, Гърляно, Гюешево, Дворище, Дождевица, Долна Гращица, Долно село, Драговищица, Жабокрът, Жеравино, Жиленци, Ивановци. В по-голямата си част в тези села няма достатъчно информация за европейските изисквания и политиките за развитие в областта на селското стопанство, селския туризъм, услуги, занаяти и др. дейности.

На територията на общината се предвижда създаване и на три нови културно-туристически маршрути, които имат преобладаващо общинско значение:

- **„Пътят на черешите”/”Земята на черешите”** - тръгва от Кюстендил и обикаля селата Шишковци, Соголяно, Таваличево, Коняво, Горна Гращица, Граница, Лелинци, Дворище. Този маршрут би могъл да функционира от средата на м. май до средата на м. юни, когато цъфтят и се берат черешите. Може да бъде съчетан със селски туризъм, което поставя изискването за подобряване на общественото обслужване в споменатите места, подобряване състоянието на пътните настилки и улесняване на достъпността до тези села, получили сертификат за производство на череша.
- **„Християнство”** - обхваща част от средновековните и по-късни църкви в Общината. Тъй като част от църквите са действащи, е възможно развиване на поклоннически туризъм, съчетан със селски. Може да се обвърже с маршрутите в другите общини от областта и най-вече с потока туристи към Рилския манастир. Част от обектите са в аварийно състояние и е необходимо провеждането на консервационни и реставрационни дейности и социализация. Маршрутът преминава през селата: Бобешино, Богослов, Горна Брестница, Горна Гращица, Горно Уйно, Грамаждана, Долно Уйно, Долно село, Драговищица, Жиленци, Коняво, Лозно, Ломница, Скриняно, Слокощица, Соголяно, Стенско, Церовица, Цървеняно, Шишковци.
- **„По пътя на римляните”** - развит е по следите на руините на римски и късноантични селища и крепости. Обхваща селата Берсин, Горна Гращица, Горно Уйно, Гърляно, Гюешево, Преколница, Драговищица, Преколница, Радловци,

Ръсово, Слокощица, Соголяно, Таваличево. По-голямата част от обектите са в аварийно състояние и е необходимо провеждането на консервационни и реставрационни дейности и социализация.

Спорт, физическа активност и масовост

Община Кюстендил се старее да поддържа спортните обекти, които са общинска собственост, и да стимулира развитието на спортните дейности и масовия спорт.

Съоръжения за спорт и възстановяване

- спортен комплекс “Осогово” с футболен терен с 10 000 зрителски места, открита лекоатлетическа писта, сектори за хвърляне и скокове, 2 корта – за тенис и волейбол, зала за волейбол и баскетбол, зали за : художествена гимнастика, бокс, аеробика, тенис на маса, борба, джудо и самбо, батут, карате, закрыта лекоатлетическа писта, съблекални, сервисни помещения, медицински кабинет;
- стадион „Странджата“ – футболно игрище, лекоатлетическа писта и сектор за скокове и хвърляне, съблекални, сервисни помещения;
- спортен комплекс „Зона спорт“ – басейн, футбол, тенис на корт, тенис на маса, фитнес, сауна, солариум, аеробика, каланетика, карате, кафене, детски кър;
- картинг писта с дължина 750 м;
- тенис на корт с два корта;
- плувни басейни: село Слокощица в „Джада“ и „Тихият кър“, село Жилинци в комплекс „Рай“, плуven комплекс „Фиеста“ в град Кюстендил, хижа „Три буки“ в Осоговската планина, хотел „Стримон Спа Клуб“ град Кюстендил;
- открит минерален басейн към СБР-НК ЕАД филиал Кюстендил;
- басейн за релаксация „Алай баня“ в град Кюстендил;
- спортно-възстановителен център „Чифте баня“ в град Кюстендил;
- ски писти в Осоговска планина.

В общината има регистрирани под формата на сдружения клубове по зимни и моторни спортове, футбол, баскетбол, волейбол, борба, художествена гимнастика, лека атлетика, самбо и др.

Съществуват затревени футболни игрища в селата: Богослов, Жабокърът, Багрени, Стенско, Коняво, Шишковци, Горна Гращица, Нов чифлик, Копиловци и Соголяно (в последното има и плуven басейн и 2 волейболни площадки), които в голямата си част не се използват и не са в добро състояние.

Таблица 14 Спортни клубове, регистрирани на територията на община Кюстендил

Клуб	Спорт
“Велбъжд – 2002”	баскетбол
„Велбъжд – Олимпия”	волейбол
“Кюстендил”	картинг
“Мак Доналд”, “Шурикен”, сдружение „Дарис“, „Шампион“, „Чикара-ли“	карате
“Велбъжд – бридж”	бридж
“Пауталия”, СКЛА „Цвети Кирилова“	лека атлетика
СК “Кюстендил”, „Осогово“	ски
СК “Аполон – Роси”	културизъм и фитнес
СК за хора със зрителни увреждания „Пауталия спорт 2005“	
СК „Тонус“	аеробика
СК „Осогово“	бокс
СК „Руен-92“	ориентиране
СК „Руен“, „Кюстендил“	тенис на маса
СК „Васил и Георги Илиеви“	борба
СК „Велбъжд“	джудо и самбо
СК „Велбъжд“	гимнастика
СКЕГГ „Велбъжд“	Естетическа групова гимнастика
„Форс – 1992“	таекуондо
„Велбъжд“, „Кюстендил“	футбол
„Богомил Андонов“, „Развитие“	шахмат
СК „Улпия-Пауталия“	спортни танци
СК „Евротрамп“	батут
сдружение СК за хора са увреждания „Пара спорт“	
СК „Крис“, УСК „Кюстендил“	сумо
СК „Олимпик“	художествена гимнастика
Мастърс Кюстендил	снукър

Общинският спортен календар за 2021 година е запълнен от месец януари до месец декември включително:

Таблица 15 Спортен календар на община Кюстендил за 2021 година.

Наименование на проявата	Време за провеждане	Място на провеждане	Организатори
Първенство по футбол А „ОФГ”	м. февруари-м. ноември	Стадиони в селата	ОС на БФС Кюстендил
Детски шахматен турнир „За буквите”	21.02.2021 г.	Читалище „Братство”	ШК „Богомил Андонов”
IX Мемориал „Богомил Андонов” – международен турнир по шахмат	21.03.2021 г.	Читалище “Братство”	ШК „Богомил Андонов”
Републикански шампионат по сноуборд за деца, юноши и възрастни; Ски алпийски дисциплини деца и юноши; Олимпийски зимен фестивал за деца и юноши; Републикански шампионат за ветерани по ски алпийски дисциплини и ски бягане	м. Януари м. Февруари м. Март	Ски център „Осогово”	Ски клуб „Осогово”
10-та Карате Купа „Светослав Иванов”	06.03.2021 г.	СК „Осогово”	КК „Шурикен”
Пролетен турнир по баскетбол за кадети до 16 г.	м. март	СК „Осогово”	БК „Велбъжд 2002”
Турнир за деца по тенис на маса “Кюстендилска пролет” 2021 г.	м. март	СК „Осогово”	СК тенис на маса „Кюстендил”
XI Национален турнир „Кюстендилска пролет-2021” по бридж	м.март	Кюстендил	Клуб по спортен бридж
Общинско първенство „Кюстендилска пролет” по художествена гимнастика 2021	03.04.2020 г.	СК „Осогово”	СКГ „Велбъжд”
Международно състезание спортни гълъби „Осогово”	м. април - м.август	Кюстендил	Клуб на гълъбовъдите на спортни гълъби „Осогово”

Наименование на проявата	Време за провеждане	Място на провеждане	Организатори
Ученическо състезание с младежки противопожарни отряди „Млад огнеборец“	м. април	СК „Осогово“	РДПБЗН - Кюстендил
Турнир по футбол на малки врати	април-май	Общинска спортна база	ОА, ОП УОИ, КНСБ
Международен турнир "Васил и Георги Илиеви"	24.04.2021 г.	СК „Осогово“	СКБ „Васил и Георги Илиеви“
Състезание по спортно ориентиране – купа „Кюстендилска пролет“ 2021 г.	м. април	Кюстендил	СКО „Руен – 92“
Гранд При Кюстендил 2021	м. април	Картинг писта	Картинг клуб „Кюстендил“
Приложно състезание "Дамски рали"	м. май	Кюстендил	СК "ДИАМО"
Национален отборен турнир по шахмат за хора със зрителни увреждания за купа „Пауталия“	м. май	„Парк хотел Кюстендил“	СКХЗУ „Пауталия спорт-2005“
Национални картинг серии	м. май	Картинг писта	Картинг клуб „Кюстендил“
Национален воден поход по р. Струма – „Струма-2021“	м. май	р. Струма	ТД „Осогово“
Състезание по ориентиране за купа „Кюстендилска пролет 2021 г.“	м. май	Осоговска планина	ТД „Осогово“
Ден на българския спорт	м. май	СК „Осогово“	ОА, ОП УОИ, ТД „Осогово“
Спортен празник „Детство мое“ - за децата от детските градини по повод 1-ви юни	м. май	СК „Осогово“	ОА, ОП УОИ, ОДК
Международен турнир по волейбол за деца по повод 1 юни	м. юни	СК „Осогово“	ВК „Велбъжд-Олимпия“
Турнир по футбол за деца	м. юни	СК „Осогово“	ОС на БФС

Наименование на проявата	Време за провеждане	Място на провеждане	Организатори
родени 2009 г. за "Празника на черешата"			Кюстендил
Участие в национално състезание "Кристален еделвайс" на я. Копринка с младежки отбор	м. юни	я. Копринка	ТД „Осогово
Турнир „Атлетична и хармонична физика – Аполония -2020”	м. май - юни	Общински плувен комплекс	ОП УОИ, СК по фитнес и културизъм „Аполон-Роси”
Традиционен турнир по силов трибой	м. май - юни	Общински плувен комплекс	ОП УОИ, СК по фитнес и културизъм „Аполон-Роси”
Национални картинг серии	м. юни	Картинг писта	Картинг клуб „Кюстендил”
Турнир по уличен баскетбол „Баскетбол в памет на Цецо”	м. юни	Площад „Велбъжд”	БК „Велбъжд 2002”
Национално отворено първенство по даунхил /планинско колоездене/ „Иглика 2021”	м. юни	Осоговска планина	ТД „Осогово”
Международен турнир по художествена гимнастика „Кюстендилско лято” 2021 г.	18-20.06.2021 г.	СК „Осогово”	СКГ „Велбъжд
Изкачване на връх Руен – среща-събор с туристи от България, Сърбия и Македония	м. юли	Връх Руен	ТД „Осогово”
Традиционен колопоход на децата от с. Пиперков чифлик	м. юли	Пиперков чифлик	Кмет на с. Пиперков чифлик
Национални картинг серии 2021	м. юли	Картинг писта	Картинг клуб „Кюстендил”
Планинско бягане и планинско	15.08.2021 г.	Осоговска планина	СК „Маратон”

Наименование на проявата	Време за провеждане	Място на провеждане	Организатори
колоездене от Кюстендил до връх Руен – „Осогово рън” 2021 г.			
Рали „Планинско изкачване Осогово” 2021 г.	28-29.08.2021 г.	Осоговска планина	Клуб „Диамо” Благоевград
Изкачване на Черни връх (Витоша) и участие в нац. тържества на Витоша	м. август	Витоша	ТД „Осогово”
Състезание по ориентиране за купа „Осогово 2021 г.”	м. август	Осоговска планина	ТД „Осогово”
Традиционен поход до Мальовица посветен на алпинистите Людмил Янков и Стоян Наков	м. август	Мальовица	ТД „Осогово”
Тристранна среща с туристи от България, Сърбия и Македония на пирамида 106 - Жеравино	м. август	Жеравино	ТД „Осогово”
Състезание по спортно ориентиране – купа „Осогово” 2021 г.	м. август	Осоговска планина	СКО „Руен – 92”
Европейски шампионат по Супермото	м. септември	Картинг писта	Картинг клуб „Кюстендил
Традиционен турнир за аматьори по тенис на корт	м. септември	Кортове СК „Осогово”	ОП УОИ, СК „Тенис и плуване”
VII – лекоатлетически турнир „Децата на Кюстендил”	м. септември	СК „Осогово”	СКЛА „Цвети Кирилова”
Международен турнир по скокове на батут купа "Независимост" 2021 г.	25-26.09.2021 г.	СК „Осогово”	СК „Евротрамп”
Европейски ден на спорта -"БГ Бъди активен"	м. септември	Училища	Сдружение "БГ Бъди активен", Община Кюстендил,

Наименование на проявата	Време за провеждане	Място на провеждане	Организатори
			Училища
Маратон "Кюстендил 2021"	19.09.2021 г.	Кюстендил	БФЛА, Община Кюстендил, СКЛА Цвети Кирилова
Първи държавен турнир "Приз Райна Афионлиева"	08-10.10.2021 г.	СК „Осогово“	СКГ "Велбъжд"
Турнир по тенис на маса за "Празника на плодородието" във възрастови групи - деца и мъже	м. октомври	СК „Осогово“	СК тенис на маса „Кюстендил“
Световен ден на ходенето	м. октомври	Кюстендил	ОА, ОП УОИ, ТД „Осогово“
Купа „Кюстендил“ и Балкански шампионат	м. октомври	Картинг писта	Картинг клуб „Кюстендил“
Национално състезание по стрелба с лък за хора със зрителни увреждания за купа „България“	м. октомври	СК „Осогово“	СКХЗУ „Пауталия спорт – 2005“
Първи международен турнир "Velbujd Winter Cup"	20-21.11.2021 г.	СК „Осогово“	СКГ "Велбъжд"
Коледен турнир по борба "Стойчо Иванов"	м. декември	СК „Осогово“	СКБ „Васил и Георги Илиеви“
XII Коледен турнир по спортен бридж	м. декември	Хотелски комплекс „Рай“	Клуб по спортен бридж

Социални услуги

Ролята на община Кюстендил в областта на социалната политика е свързана с планиране и развитие на социални услуги за населението, правилното им управление в съответствие с държавните стандарти и повишаване на качеството на предлаганите от общината социални услуги - делегирани от държавата дейности, услуги, финансирани от местния бюджет и услуги, разкрити в изпълнение на проекти по оперативни програми.

Усилията на Община Кюстендил са насочени към изпълнение на следните направления:

- Утвърждаване и развитие на социалните услуги в общността и развитие на алтернативни форми за подкрепа на деца и лица в риск;

- Развитие на наличните специализирани институции, резидентни услуги и услуги за социално включване на уязвими групи в неравностойно положение.
- Създаване на социална инфраструктура, обезпечаваща социалната работа при настъпили кризисни ситуации за уязвими групи граждани.
- Поддържане и подкрепа на професионалния капацитет на работещите в социалната сфера на територията на община Кюстендил.
- Осигуряване на равен достъп до социални услуги на хората от отдалечените населени места на територията на общината.
- Осигуряване на заетост на уязвимите групи чрез Национални и други програми.
- Предприемане на мерки и действия за превенция и подкрепа в условията на пандемия.
- Осъществяване на междусекторно взаимодействие и насърчаване активното участие на гражданския сектор.

Социалната политика на Община Кюстендил е насочена към оказване на комплексна подкрепа на гражданите, чрез осигуряване на мерки за максимална самостоятелност, пълна реализация и грижа за хората и децата в неравностойно положение, общностите в риск, етническите малцинства и уязвимите групи. Основни рискови фактори се определят като ниски доходи и липса на образование, многодетни семейства, увреждане или тежък здравословен проблем на член от семейство, затруднен достъп до здравни услуги, изолираност на населеното място.

В общината се осъществяват следните социални дейности: издаване на европейска карта за безплатно паркиране на МПС, обслужващо хора с увреждания; финансово подпомагане до 3 000 лева за процедури и дейности по асистирана репродукция на семейства и лица, живеещи на съпружески начала с репродуктивни проблеми; отпускане на еднократна финансова помощ за насърчаване на раждаемостта и подпомагане на отглеждането на деца и финансово подпомагане на лица при остри здравословни и социални проблеми.

През 2020 г. Община Кюстендил е доставчик на 26 социални услуги, от които:

- ✓ 16 бр. услуги – делегирани от държавата дейности;
- ✓ 4 услуги, които се финансират от местния /общинския/ бюджет;
- ✓ 6 услуги финансирани по оперативни програми.

През 2020 г. от предоставяните социалните услуги на територията на общината са се възползвали 3 584 деца и лица в неравностойно положение.

В областта на социалната политика, Община Кюстендил ще продължи да развива социална политика, чрез развитие на широк спектър от социални услуги за различните рискови групи, изграждане на благоприятна социална инфраструктура и достъп до тях.

Към март 2021 г. в Община Кюстендил се предоставят следните социални услуги:

1. Център за обществена подкрепа (ЦОП) „Св. Петка“, с капацитет 40 места.
2. Център за Обществена подкрепа (ЦОП), кв. Изток, с капацитет 50.
3. Дневен център за деца с увреждания, с капацитет 24.
4. Център за социална рехабилитация и интеграция за деца, с капацитет 40.
5. Център за социална рехабилитация и интеграция за пълнолетни лица, с капацитет 25.
6. Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания, с капацитет 8.
7. Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания, с капацитет 8.
8. Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост, с капацитет 4.
9. Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост, с капацитет 4.
10. Преходно жилище, с. Преколница, с капацитет 16.
11. Дом за пълнолетни лица с физически увреждания "Ильо Войвода", с капацитет 90 места.
12. Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост, с. Преколница, с капацитет 44.
13. Комплекс за социални услуги, с капацитет 1 660 потребители, както следва:
 - Домашен социален патронаж /ДСП/ - 450;
 - Общинска социална трапезария /ОСТ/ - 50;
 - Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост /ЦНСТПЛУИ/ - 14;
 - Приготвяне и доставяне на храна до социални услуги на територията на община Кюстендил /ПДХСУ/ - 100;
 - Дневен център за пълнолетни лица с увреждания /ДЦПЛУ/ - 25;
 - Център за временно настаняване /ЦВН/ - 20;
 - Център за интегрирани услуги /ЦИУ/ - включващ следните услуги:
 - почасови услуги за социално включване - 20;
 - СУ "личен асистент" – 300;
 - групи за взаимопомощ за лица психични страдания – 12;
 - Механизъм лична помощ;
 - Социална услуга „Асистентска подкрепа“ – 219;
 - Реализиране на проект по операция BG05FMOP001-5.001 „3.1 - Топъл обяд в условия на пандемията от COVID-19“, финансирана от Оперативна програма за храни и/или основно материално подпомагане 2014 – 2020 г. – 300;
 - Реализиране на проект по Целева програма „Обществени трапезарии“, финансирана от Фонд „Социална закрила“ към МТСП – 150.

14. Здравни Медиатори – 5 бр.

Във връзка с разширяването на вида и профила на услугите Общината изпълнява следните проекти:

1. Проект „Равни възможности за малцинствата и уязвимите групи – преодоляване на негативните стереотипи и подкрепа за личностно развитие“, Договор № BG05M9OP001-2.018-0031-C01 по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г. и Договор № BG05M9OP001-2.018-00312014BG05M2OP001-C01 по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 г. по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05M9OP001-2.018 „Социално-икономическа интеграция на уязвими групи. Интегрирани мерки за подобряване достъпа до образование“ - Компонент 1. Срок за изпълнение – от 22.03.2019 г. до 30.06.2021 г. Стойност на проекта - 1 032 658.75 лв.

По проекта е създадена иновативната социална услуга „Център за развитие на уязвими общности“, която допринесе за разширяване на възможностите за подобряване качеството на живот на хората от уязвимите групи и/или техните семейства, чрез предоставяне на възможности за връщането на реалния пазар на труда.

През 2020 г. са подкрепени 210 лица за връщане на пазара на труда и им е оказано съдействие за започване на работа.

2. Проект „Център за работа с деца на улицата“, Договор № BG05M9OP001-2.029 –0004 процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05M9OP001-2.029 „Интегрирани действия за устойчиво градско развитие“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г., Срок за изпълнение - от 01.04.2020 г. до 31.12.2023 г., Стойност на проекта - 748 981.60 лв.

По проекта е създадена социалната услуга „Център за работа с деца на улицата“(ЦРДУ) с капацитет 20 места. Центърът ще предоставя комплекс от социални услуги, свързани с превенция на попадането на деца на улицата и отпадане от училище, социална рехабилитация и интеграция на деца и техните семейства. През 2020 г. са подкрепени 28 деца и техните родители.

3. Проект „Услуги за ранно детско развитие в община Кюстендил“, Договор № BG05M9OP001-2.004-0024-C03 по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05M9OP001-2.004 „Услуги за ранно детско развитие“, приоритетна ос 2: „Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 -2020 г., Срок за изпълнение - от 01.08.2016 г. до 31.12.2021 г., Стойност на проекта - 1 249 235.28 лв.

По проекта се предоставя иновативната социална услуга Центъра за услуги за ранно детско развитие. Услугите са разделени в две групи с оглед възрастта на целевите групи деца –

услуги за родители и семейства на деца от 0 до 3 годишна възраст и услуги за деца от 3 до 7 годишна възраст. През 2020 г. са подкрепени 80 деца и техните родители.

4. Проект "Приеми ме 2015", Община Кюстендил е партньор на Агенцията за социално подпомагане, Срок за изпълнение – от 01.01.2016 г. до – 31.12.2021 г. През 2020 г. е осигурена приемна грижа на 35 деца.

5. Проект „Патронажна грижа в Община Кюстендил“ К 2, Договор № BG05M9OP001-2.103-0047-C01 по ОП РЧР. Срок за изпълнение: от 09.05.2019 до 09.10.2020 - 17 месеца, с индикатор за изпълнение- 186 и реално осигурена подкрепа - 392 лица от уязвими групи.

По проекта е създадена иновативната социална услуга „Център за патронажна грижа“, в която са назначени 8 бр. медицински специалисти, 7 бр. социални медиатори, психолог и кинезитерапевт за извършване на здравна и социална подкрепа в домовете на хора в неравностойно положение на територията на гр. Кюстендил и всички 71 населени места. По проекта са закупени 4 автомобила за извършване на мобилната работа.

6. Проект „Патронажна грижа в Община Кюстендил“ К 4, Договор BG05M9OP001-2.040-0018-C01 по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г. Срок за изпълнение: от 10.10.2020 до 10.04.2021 - 6 месеца, с индикатор за изпълнение- 186 и реално осигурена подкрепа към края на 2020 г. – 245 лица от уязвими групи.

7. Проект "Подкрепа за деца и младежи в Община Кюстендил" Договор № BG05M9OP001-2.019-0023-C01 по процедура BG05M9OP001-2.019 „Продължаваща подкрепа за деинституционализация на децата и младежите – ЕТАП 2 – предоставяне на социални и интегрирани здравно-социални услуги за деца и семейства“ КОМПОНЕНТ 1 по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г. Продължителност на проекта: 39 месеца. Обща стойност на проекта: 499 631,25 лв.

По проекта са разкрити социалните услуги от резидентен тип „Наблюдавано жилище от 18 до 21 г.“/НЖ/ с капацитет 6 места и „Преходно жилище от 15 до 18 г. /ПЖ/ с капацитет 8 места.

Община Кюстендил развива социалното партньорство като използва потенциала на 3-те НПО /Фондация „Сийдър“, Фондация „Институт за социална политика и социална работа“ и Фондация „Здраве и социално развитие“/, управляващи социални услуги след спечелен конкурс, като фактор за въвеждане на нови съвременни модели на социално обслужване. Съвместно се формират приоритети, разработват се програми и проекти с оглед качествено предоставяне на социалните услуги.

Център за неформално образование и културна дейност „Алос“ – е партньор на Община Кюстендил в ДГ „Слънце“ и ОУ „ Проф. Марин Динов“ гр. Кюстендил по проект „Равни възможности за малцинствата и уязвимите групи – преодоляване на негативните стереотипи и подкрепа за личностно развитие“. Децата и техните семейства имат възможност и получават услуги за повишаване на тяхната мотивация за реинтеграция в

образователната система, подобряване на образователната среда в детската градина и училището, насърчаване участието на родителите в образователния процес, за разясняване ползите от образователната интеграция и приемането на различието и преодоляване на негативни обществени нагласи. В организираните дейности в ДГ „Слънце” и ОУ „ Проф. Марин Динов” взеха участие и деца от други образователни институции на територията на общината.

Култура

Присъствието на траките в Кюстендилската котловина датира от края на бронзовата епоха – III хилядолетие пр.н.е. През V-IV век пр.н.е. траките, привлечени от лековитите минерални извори, основават селище.

Кюстендил е един от най-древните български градове, който има осемхилядна история на селище и повече от хиляда и деветстотин години градска традиция. В историята е известен с имената Пауталия, Улпия Пауталия, Пауталия Аврелий, Велбъжд, Константинова баня, Коласия, Кюстендил.

Общината има разнообразно и богато културно-историческо наследство, което обхваща културни артефакти от Античността, Средновековието, Възраждането и от по-съвременната българска история.

Основни културни институции в общината

- Художествена галерия "Владимир Димитров - Майстора", с основната и най-голяма колекция от творби на Майстора, в която се организират изложби и на други кюстендилски художници; един от 100 – те национални туристически обекта;
- Регионална библиотека "Емануил Попдимитров";
- Регионален исторически музей "Акад. Йордан Иванов";
- Общински драматичен театър;
- 41 действащи читалища – 12 от които в града и останалите в селата: Пиперков чифлик, Богослов, Багреници, Берсин, Николичевци, Нови чифлик, Раждавица, Скриняно, Слокощица, Соголяно, Таваличево, Шишковци, Ябълково, Гирчевци, Горановци, Горна Гращица, Грамаждано, Граница, Гърляно, Гюешево, Долно село, Драговищица, Жабокрът, Жиленици, Катрище, Коняво, Копиловци, Лелинци, Лозно.

Паметници на културата

- Църквата „Св. Йоаким и Ана“ (или „Света Ана (Яна)“) при едноименния манастир над скална ниша с водопад и аязмо край с. Смоличано, построена върху основите на средновековна църква, обновена и преизписана е през 1888 година;
- Девически манастир „Св. Лука“ в село Граница, основан през X век, възобновен през 1948 година;
- Джамия Ахмед бей в град Кюстендил, построена към средата на XV век, през 1734 година разширена и преустроена, в момента се ползва за изложбена зала;
- Джамия Фатих Мехмед в град Кюстендил, построена към средата на XV век, не действаща;
- Църква „Св. Никола“ в село Слокощица, изградена през XVI век, действащ храм;
- Възрожденска църква " Свети Великомъченик Мина", действащ храм, Построена е през 1934 г. в съседство със старата възрожденска църква „Свети Мина“, По своята архитектура той е умален образец на църквата „Свети Александър Невски“ в София;
- Църква „Св. Димитър“ в град Кюстендил, построена през 1866 година;
- Църква „Успение Богородично“ в град Кюстендил, построена през 1816 година, действащ храм, определена за архитектурно-художествен паметник на културата от национално значение;
- Църква „Св. Георги“ в град Кюстендил – най-старата запазена средновековна църква в общината, строена в края на X – началото на XI век, разрушавана, възстановена през 1878-1880 години, през 1990 година започва реставрацията в нейния средновековен вид, която завършва през 2004 година; един от 100 – те национални туристически обекта
- Средновековна отбранителна кула в град Кюстендил (Пирковата кула), за която се предполага, че е изградена в края на XIV-началото на XV век, строителен паметник на културата с национално значение;
- Крепост Хисарлъка край град Кюстендил – късноантична и средновековна крепост, архитектурно-строителен паметник от национално значение;
- Антични римски терми, изградени през II-III век в град Кюстендил, част от асклепион с предполагаема площ 3 000 м², от които са разкрити 1 000 м², архитектурно-строителен паметник от национално значение;
- Средновековни бани – Дервиш баня, Чифте баня, Алай баня и др. в град Кюстендил;
- Железен мост над река Банщица, построен през 1909 година;

- Къщи-музеи „Ильо войвода“, Емфиенджиевата къща, „Димитър Пешев“, къщата на Жорж Симоне в град Кюстендил, „Владимир Димитров Майстора“ в село Шишковци;
- Възрожденски къщи – взаимно училище „Св. Св. Кирил и Методий“, Прокопиевата къща, Лекарската къща, Костандий Беровски, Тонче Кадинмостки, Майорската къща, Дона Ковачева.

Паметници

- Архитектурен-скулптурен паметник на имената на града „Паутолия-Велбъжд-Кюстендил“;
- Архитектурен скулптурен паметник на загиналите воители от 13 рилски полк във войните 1912-1913 г. и 1915-1918 г.;
- Архитектурен скулптурен паметник на Тодор Александров, посветен на загиналите във войните за национално обединение и освобождение на Македония;
- Паметник на Владимир Димитров-Майстора;
- Архитектурен паметник на Ильо войвода;
- Бюст-паметник на Ильо войвода;
- Паметник на Васил Левски;
- Бюст-паметник на Пейо Яворов;
- Бюст-паметник на Димитър Пешев;
- Паметна плоча на спасителите на българските евреи;
- Паметник на проф. Асен Василев;
- Паметник на Тодор Ангелов-Божаната;
- Паметник на Йордан Митрев;

Възрожденски сгради

- Взаимно училище „Св. св. Кирил и Методий“. Намира се в двора на църквата „Успение Богородично“, известно като „килийното училище“, въпреки че съществувало през първата половина на XIX век в същия църковен двор килийно училище не е запазено.
- Прокопиевата къща – къщата на чорбаджи Давидко Ячков, построена през XVIII век, намираща се в централната градска част, в близост до градския площад.
- Лекарската къща – къщата на възрожденския лекар Иван Лекарски (1812 – 1878), построена през 50-те години на XIX век, паметник на културата.
- Къща на възрожденеца Костандий Попгеоргиев Беровски, четник на Ильо войвода, построена в средата на XIX век, паметник на културата.

- Къща на възрожденеца Тонче Кадинmostки, знаменосец в четата на Ильо войвода, построена е през 30-те години на XIX век, паметник на културата.
- Майорската къща – къщата на майор Йосиф Ангелов (1857 – 1913), построена през 1870 година, паметник на културата.
- Къща на Дона Ковачева. През периода 1895 – 1903 г. в къщата на Дона Ковачева се помещава щабквартирата на Гоце Делчев. Къщата е възстановена в края на 1970-те и е паметник на културата.

Материалната база на Регионална библиотека „Емануил Попдимитров се състои от Централна сграда; Детски отдел; отдел „Изкуство“ (в сградата на читалище Братство) и отдел „Технически науки“ в Дома на техниката и по този начин е разпръснат на 4 места в града. Състоянието на централната сграда не отговаря на съвременните изисквания за библиотека, защото:

- липсва площ за експониране и съхранение на фонда от 255 000 библиотечни единици;
- читателските места са недостатъчни;
- е недостъпна за хора с ограничена мобилност;
- отделите са разпокъсани и това затруднява пълноценното информационно обслужване;
- липсва зала за публични събития;
- лошата материална база е пречка при кандидатстването и участието в програми и проекти на Министерство на културата и такива в културната сфера;
- книгохранилищата не отговарят на санитарно-хигиенните изисквания за съхранение на книжен фонд;
- материалната база в Детския отдел е неподходяща за първия досег на децата до книги, четене и библиотека. В настоящия момент има и претенции към собствеността на имота.

Материалната база на Регионална библиотека „Емануил Попдимитров се състои от Централна сграда; Детски отдел; отдел „Изкуство“ (в сградата на читалище Братство) и отдел „Технически науки“ в Дома на техниката и по този начин е разпръснат на 4 места в града. Състоянието на централната сграда не отговаря на съвременните изисквания за библиотека, защото:

- липсва площ за експониране и съхранение на фонда от 255 000 библиотечни единици;
- читателските места са недостатъчни;
- е недостъпна за хора с ограничена мобилност;

- отделите са разпокъсани и това затруднява пълноценното информационно обслужване;
- липсва зала за публични събития;
- лошата материална база е пречка при кандидатстването и участието в програми и проекти на Министерство на културата и такива в културната сфера;
- книгохранилищата не отговарят на санитарно-хигиенните изисквания за съхранение на книжен фонд;
- материалната база в Детския отдел е неподходяща за първия досег на децата до книги, четене и библиотека. В настоящия момент има и претенции към собствеността на имота.

Празници и фестивали

- "Кюстендилска пролет",
- "Празник на Черешата",
- Празник "Панагия",
- "Празник на плодородието",
- Международен фестивал на Класическата китара "Академик Марин Големинов",
- Мартенски културни празници,
- Национален литературен конкурс за поезия „Биньо Иванов”,
- Фолклорен фестивал „Пауталия”,
- Международен пленер „Следовници на Майстора”,
- Международен фолклорен фестивал „Сребърна пафта”,
- Национален фестивал на старата градска песен „Пей сърце”,
- Международен рок-фестивал „Балканска рок зона”,
- „Кюстендилско лято”,
- Международни събори в селата Голеш-12 юли, Жеравино-31 август, Бобешино-22 септември,
- Землячески срещи в почти всички села.

В последното десетилетие Община Кюстендил залага на развитието на културния туризъм като основен приоритет. Създаването на качествен и съвременен културен продукт, както и създаването и поддръжката на информационен портал, съобразен със съвременните

изисквания биха повишили възможностите за разрастване на туристическото потребление. Голяма част от провежданите събития включват малките населени места, междуселищни пространства, културни и природни обекти на територията на общината, което би подкрепило приоритетните цели, свързани с развитието на селските райони.

Състояние на инфраструктурата в общината: транспортна свързаност и достъпност и териториална интегрираност

Кюстендил има малко по-гъста пътна мрежа от повечето области – 21 км/100 км² територия спрямо средно 18 км за страната и подобно на всички останали дължината ѝ постепенно се увеличава. Гъстотата на железопътната мрежа също е малко по-висока от средната – 4 км спрямо 3.6 км/100 км² територия, но без промяна през последните години. Благодарение на изграждането на магистрала „Струма“ делът на магистралите и първокласните пътища в общата пътна мрежа постепенно нараства – от 14.7% през 2009 година на 22% през 2019 година.

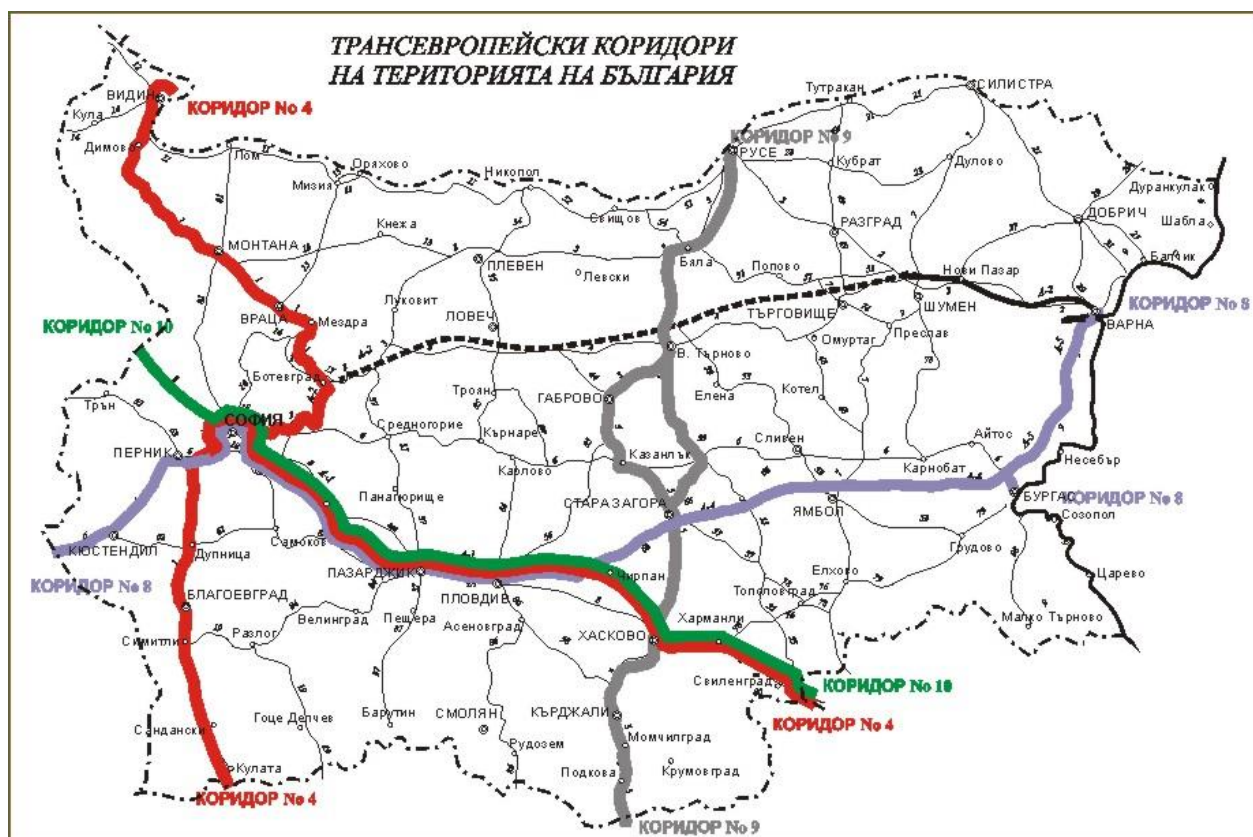
Териториална структура на транспортната система. Транспортна достъпност и ефективност

Пътна мрежа

През територията на общината минава 1 Паневропейски транспортен коридор, 1 първокласен Републикански път, 1 второкласен Републикански път и 1 третокласен Републикански път с гъстота по-висока от тази в областта и страната.

През територията на община Кюстендил преминава паневропейски транспортен коридор № 8 с направление: Бари/Бриндизи - Отранто/Отрантски проток – Пристанище Драч/Пристанище Вльора – Тирана – Елбасан – Кяфасан – Струга – Кичево – Гостивар – Тетово – Скопие – Куманово – Крива паланка – Деве баир – Кюстендил – София - Пловдив – Бургас/Варна.

Републикански първокласен път I-6, който в участъка от ГКПП Гюешево до Перник съвпада с европейски път E871, започва от границата със Северна Македония, минава през селата на община Кюстендил: Гюешево, Каменичка Скаквица, Раненци, Гърляно, Вратца, Жиленци, заобикаля северно град Кюстендил и минава през селата Цървеняно и Ябълково.

Фигура 65 Общоевропейски транспортни коридори през България.

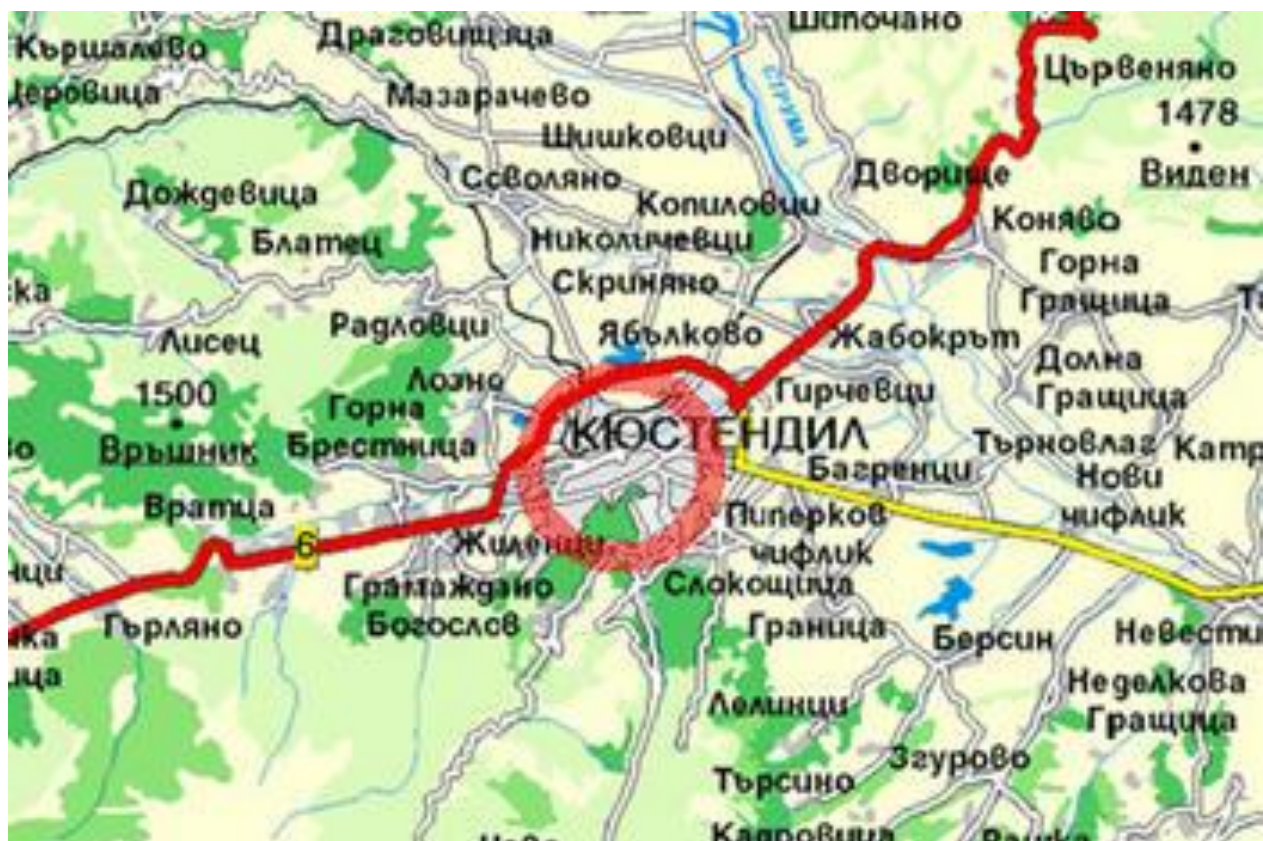
Републикански второкласен път II-62 е с дължина 80 км и преминава през територията на община Кюстендил, като пътят се отклонява през 25.7 км на Републикански първокласен път I-6 североизточно от град Кюстендил, след село Пиперков чифлик минава през селата Багреници и Нови чифлик.

Таблица 16 Републиканска пътна мрежа в област Кюстендил (км).

Общини	I клас	II клас	III клас
Бобов дол	0.0	11.7	35.6
Бобошево	8.0	0.0	18.6
Дупница	23.3	13.1	10.8
Кочериново	11.0	0.0	6.9
Кюстендил	42.5	10.2	166.3
Невестино	0.0	9.9	91.9
Рила	0.0	0.0	39.1
Сапарева баня	0.0	9.2	12.7
Трекляно	0.0	0.0	50.0
Общо	84.8	54.1	431.9

Републикански третокласни пътища през община Кюстендил:

- III-601 преминава изцяло през територията на област Кюстендил, като пътят се отклонява при 22.6 км на Републикански първокласен път I-6 и преминава през селата Соголяно, Драговищица, Горановци, Долно Уйно и достига до границата с Република Сърбия;
- III-602 преминава през селата Коняво, Горна Гращица и Таваличево;
- III-621 преминава през селата Катрище и Горна Гращица, като в източната си част се съединява с Републикански път III-602;
- III-637 преминава през селата Полска Скакавица и достига до Драговищица, където се съединява с Републикански път III-601;
- III-6001 преминава през село Гърляно, Бобешино и завършва в Коприва;
- III-6003 преминава през селата Шишковци, Раждавица, Полска Скакавица и се свързва с Републикански път III-637;
- III-6005 се отклонява от Републикански път I-6 в центъра на село Ябълково, минава през село Копиловци и до село Шишковци се дублира с III-6003, стига до село Драговищица, където се свързва с Републикански път III-637;
- III-6202 се отклонява от Републикански път II-62 западно от село Пиперков чифлик, минава през село Слокощица и навлиза дълбоко в Осоговската планина;
- III-6203 се отклонява от Републикански път II-62 южно от село Търновлаг, минава през селата Багрени, Гирчевци, Жабокрът и Ябълково, където се свързва с Републикански път I-6;
- III-6222 се отклонява от Републикански път III-622 и преминава през селата Граница и Багрени, където се свързва с Републикански път II-62;
- III-6224 преминава през селата Савойски, Ново село и в Слокощица се свързва с Републикански път III-6202.

Фигура 66 Пътна карта на селищата в община Кюстендил.

Изградената общинска пътна мрежа е по-гъста от средната за областта и два пъти по-гъста от средната за страната и осъществява връзката на многобройните села в общината до град Кюстендил, но е с влошени качества и състояние и се нуждае от ремонт.

През 2019 година общината извършва текущо поддържане на уличната мрежа общо 115 375.75 м², като в града е осъществила 127 ремонта с обща площ 46 176.26 м², а в селата: Драговищица, Каменичка Скакавица, Гюешево, Слокощица, Раждавица, Коняво, Долна Градица, Николичевци, Нови чифлик, Копиловци, Жабокрът, Лелинци, Търсино, Катрище, Церковица, Соголяно, Богослов, Скриняно, Лозно, Гърляно, Пиперков чифлик, Багрени, Горна Брестница, Вратца, Полска Скакавица, Слокощица, Граница, Ябълково и Богослов – 69 199.48 м².

Железопътна мрежа

Основната линия за обслужване на общината с жп транспорт е от София-Радомир-Кюстендил-Гюешево с дължина 57.25 км. Незадоволителното състояние на жп гарите, ниските скорости на движение на влаковете и лошото състояние на подвижния състав, са причина за отлив на пътници от железопътния транспорт. Друг проблем е липсата на подходящ обществен достъп до функциониращите гари, в случаите когато са отдалечени

от обслужваните населени места. Релефът в общината и областта ограничават скоростта на влаковете до 40 и 25 км/час. В общината има 4 гари – в Шишковци, град Кюстендил, Копиловци и Гюешево и 11 жп спирки.

Съществуващата железопътна линия може да бъде характеризирана като:

- недостатъчно развита за интермодални/комбинирани транспортни услуги;
- несъвместима оперативно;
- с относително ниска степен на надеждност за товарни услуги;
- неконкурентна с автобусния и автомобилен транспорт при пътническите услуги;
- с прекалено дълго времепътуване.

Въздушен транспорт

Въздушен транспорт няма. Най-близкото летище до град Кюстендил е в град София – на разстояние по обществени пътища 104 км.

Автобусен транспорт

От автогара Кюстендил има редовен автобусен транспорт до градовете София, Пловдив, Благоевград Дупница, Бобов дол, Рилски манастир, а през летните месеци и до Ахтопол и обратно.

Енергийна мрежа и ВЕИ. Енергийна ефективност

Електроснабдяването на територията на Община Кюстендил се извършва изцяло от ЧЕЗ Електро ЕАД. Територията на общината е със 100 % изградена електропреносна мрежа средно и ниско напрежение и няма населени места, до които не се доставя електрическа енергия. По данни за 2019 година от ЧЕЗ Електро България АД в общината е консумирана общо 106 345 095 kWh електроенергия, като 79 828 913 kWh или 75% са за битови нужди.

На територията на гр. Кюстендил е изградена газопреносна мрежа, като лицензиант на територията е „Овергаз“ АД чрез „Велбъжд газ“ АД. Газифицирани са големи стопански потребители, голяма част от общинските сгради (училища, детски градини, административни сгради), както и около 1 200 битови потребители. В многофамилните сгради на територията на града, разположени в близост до основните трасета на газоразпределителната мрежа ниско налягане, има общосградни газови инсталации с възможност за присъединяване на всички имоти в сградите. Към момента този потенциал е усвоен на около 11–15%. Съгласно данни, предоставени на общината от Овергаз Мрежи АД, доставените количества енергия от природен газ през 2019 година са 70 320.96 MWh, от тях на крайни клиенти – 58 514.72 MWh (83%), спестената първична енергия е 18 716.13 MWh, а редуцираните емисии на CO₂ са 8 280.91 тона.

Освен електричество и природен газ в преобладаващата част от жилищните сгради в общината се използват дърва за отопление и в много редки случаи – пелетизирана дървесина. В единични случаи се използват въглища за отопление.

Понастоящем в община Кюстендил няма точни данни за използваните горива и електроенергия за отопление.

На територията на общината има потенциал за използване на слънчева енергия, геотермална енергия и енергия от биомаса. Приоритетите са изграждане на слънчево-колекторни инсталации за битова гореща вода за общинските сгради с целогодишна експлоатация, като детски ясли и градини и болници; фотоволтаични системи за производство на електрическа енергия за училищата; локални котели за пелетно гориво за сгради, до които не достига газопреносната система; термопомпени системи с директно изпарение за отопление. За улично и парково осветление общината си спира на подхода за индивидуални фотоволтаични модули, комбинирани с LED осветителни елементи.

В общината има частни жилищни сгради, в които са инсталирани слънчево-колекторни системи, а в бита използват термопомпени системи с директно изпарение, но практиката не е масова. Множество производствени фирми обновяват базите си, като освен мерки за ЕЕ изпълняват и проекти по ОП „Конкурентоспособност“ на база ВЕИ. Ролята на общината в частния сектор (жилища и производство) е да подпомага, информира и улеснява собствениците при прилагане на мерки за ЕЕ и ВЕИ, както и да намалява административните пречки.

Таблица 17 Изградени мощности по видове ВЕИ в област Кюстендил.

Община/област	ВЕЦ мощност MWt	ФТЕЦ мощност MWt	ВяЕЦ мощност MWt	БиоЕЦ мощност MWt	ВЕИ общо брой	ВЕИ общо мощност MWt	Плътност MWt/1000 км ²
Бобов дол	0.3	0.1			3	0.4	1.98
Дупница	10.0	0.1			11	10.1	30.73
Кочериново	0.3	0.2			6	0.4	2.44
Кюстендил	1.5	0.0			6	1.6	1.62
Невестино		0.1			1	0.1	0.30
Рила	23.4	0.3			4	23.8	65.51
Сапарева баня	2.9	5.0			5	7.9	43.73
Трекляно		0.4			2	0.4	1.52
Област Кюстендил	38.5	6.3			38	44.7	14.62

Община Кюстендил има готовност за участие в следващ етап на Националната програма за ЕЕ на многофамилните жилищни сгради със 130 сгради, за повечето от които са подадени документи в Българската банка за развитие, както и с готовност за кандидатстване с 53 сгради по проекти, финансирани от фондовете на ЕС.

В общината с комплексно изпълнени пакети мерки за енергоспестяване са сградите на: ОУ „Иван Вазов“, Детска градина „Еделвайс“ – 2 филиала, Детска градина „Мечта“ – филиал Изток, Детска градина „Зорница“, Детска градина „! юни“, ОУ „Даскал Димитри“, ПМГ „Проф. Емануил Иванов“ в град Кюстендил. Годишната икономия на нужна енергия е 3 843 629 kWh, на първична енергия – 4 475 480 kWh, на емисии CO₂ – 862.10 тона.

В част от общинските сгради са изпълнявани енергоспестяващи мерки, без да е правено енергийно обследване: СУ „Неофит Рилски“, ОУ „Св.Св. Кирил и Методий“, ОУ „Христо Ботев“, ОУ „Иван Вазов“, Детска градина „Мечта“ – Бузлуджа и Изток, Детска градина „Слънце“ – основна и филиал, Детска градина „Здравец“ – филиал, Детска градина „Славейче“, Детска градина „Еделвайс“ – основна и филиал, 2 поликлиники. Годишната икономия на нужна енергия е 2 008 523 kWh, на първична енергия – 2 638 719 kWh, на емисии CO₂ – 491 тона.

Сградите в общината с комплексно изпълнени пакети мерки за енергоспестяване са общо 43, като 41 от тях са многофамилни жилищни сгради, административната сграда на ОД на МВР и сградата на общинската администрация. . Годишната икономия на нужна енергия е 21 954 920 kWh, на първична енергия – 39 781 794 kWh, на емисии CO₂ – 7 890.79 тона.

Телекомуникационна мрежа

По данни на Европейската обсерватория за информационни технологии ЕИТО⁴ развитието на електронните съобщения в световен мащаб в последното десетилетие се доминира от мобилните гласови услуги и интернет, следвани от мобилния широколентов достъп. Фиксираният широколентов достъп се характеризира с нисък темп на растеж, докато фиксираният телефонни услуги следват тенденцията на намаляване от предходните години.

В община Кюстендил телекомуникационната мрежа е добре развита и достига до всяко селище. Наложилата се през последните години тенденция на намаление на фиксирания телефонна плътност и увеличение на мобилната продължава, като стойността на показателя „фиксирана телефонна плътност по домакинства“ бележи постоянно

⁴ European Information Technology Observatory (EITO) – Европейска обсерватория за информационни технологии наблюдава и събира информация за европейските и световни пазари на информационни технологии, телекомуникации и потреблението им.

намаление, подобно на процесите в цялата страна, докато за показателя „мобилна телефонна плътност“ се наблюдава непрекъсната тенденция на увеличение.

По данни на НСИ към края на 2019 година 74.9% от домакинствата в България използват широколентов достъп до интернет, в Югозападен район – 77.8%, като само за 1 година броят е нараснал с 2.5 процентни пункта.

Предоставянето на интернет и електронни услуги в България е сравнително добро в повечето градски райони. По отношение на скоростта на интернет в по-големите градове страната е на едно от челните места в Европа.

Селските райони, където частният сектор има по-малко стимули да инвестира, остават по-слабо свързани от градовете, а броят на абонатите на свръхвисокоскоростна широколентова интернет връзка значително изостава от целите, заложили в Стратегията за гигабит общество. Достъпът до Интернет и степента на използването му от домакинствата не се базира единствено на техническото осигуряване, а и на финансовото, социалното и образователното състояние на хората.

Покритието със сигнал на лицензираните национални телевизии е 100% за територията на цялата община, както и покритие със сигнал на мобилните оператори Виваком, Теленор и А1.

Фигура 67 Широколентов достъп до интернет в България.

Видно от горната фигура община Кюстендил е територия с повече от една изградена мрежа за фиксиран високоскоростен интернет.

През 2019 година общината печели ваучер на стойност 15 000 евро по инициативата WiFi4EU, финансирана от ЕК по механизма Свързване на Европа – Телекомуникации, който се използва за инсталиране на Wi-Fi на обществени места на територията на общината, където все още няма точки за достъп до безжичен интернет.

Екология: състояние и устойчивост на околната среда

38.67% от територията на община Кюстендил попада в Националната екологична мрежа. Понастоящем на територията на общината екологичните проблеми и тяхното проявление е ограничено, защото са свързани с локални източници на замърсяване и/или увреждане на средата.

Състояние и ефективност на екологичната инфраструктура

Закриването на една значителна част от производствата, както в общината, така и в съседните общини, е причина за съхраняването на природата, за чистотата на въздуха, почвите и водите. Според проучване и данни на МОСВ община Кюстендил е една от най-екологично чистите в България.

По-значими екологични проблеми е възможно да се появят при реализирането на мащабни проекти, свързани с развитието на транспортната инфраструктура по приоритетните направления на ТЕН-Т в бъдеще. Тъй като съществува изискването всички тези инвестиционни проекти да бъдат придружени от ОВОС, при строг контрол на прилагане на препоръчаните мерки за опазване на компонентите на околната среда, би следвало да се постигне необходимото намаляване на вредните въздействия, отстраняване на нарушенията и възстановяване на средата.

Въздух

Град Кюстендил е разположен в котловинна теренна форма и се характеризира със слаби ветрове, голяма честота на тихото време, голяма честота на температурните инверсии и относително голям брой мъгливи дни през отоплителния период, което е неблагоприятна предпоставка по отношение на разсейването на замърсители в приземния въздух, като се има пред вид, че отоплението на населените места е масово с въглища и дърва. Това е специфичен сезонен проблем, след който се нареждат промишлените предприятия и автомобилният транспорт като замърсители на околната среда.

Стопанската дейност в общината е насочена преди всичко към обекти на леката промишленост, преработвателната промишленост, търговия, услуги и други. За своята дейност обектите ползват електроенергия, течни и твърди горива.

Основните причини за формиране на регистрираните високи концентрации на фини прахови частици (а при МПС и нарастване на нивото на азотни окиси и оловни аерозоли) са най-общо:

- използване на твърди и течни горива за отопление в битовия сектор;
- ненавременен почистване след опесъчаването на улиците през зимата;
- нередовно измиване на пътната настилка по време на лятно-есенното засушаване;
- недостатъчна поддръжка на пътните платна и откритите площи;
- недостатъчно оптимизиране на уличния трафик;
- възможно периодично силно наднормено емитиране на прах от производствената дейност;
- автомобилен транспорт, нарастване на броя на личните МПС, както и възрастта и състоянието на автомобилния парк.

Изградената газопреносна мрежа облекчава проблема със замърсяването, като само за 2019 година се отчетат редуцирани емисии на CO₂ от 8 280.91 тона.

Води

Водоснабдяването на община Кюстендил се осъществява от „Кюстендилска вода“ ЕООД. В дружеството функционира единствената акредитирана, съгласно БДС EN ISO 17025:2001 в системата на ВиК дружествата в страната, изпитвателна химична и микробиологична лаборатория (ИХМЛ) за качеството на водата, предназначена за питейно-битови цели. В лабораторията се извършва постоянен и периодичен мониторинг, като за целта се извършват ежемесечно около 200 проби вода. Процентът на стандартност е около 96% при спуснат норматив 95%. Всяка нестандартна проба се проследява с всички възможни начини на лабораторен анализ и се довежда до знанието на изпълняващите технически органи за вземане на спешни мерки. ИХМЛ осигурява постоянна информация за качеството на подадената вода и състоянието на водоизточниците към консуматорите, проследява ефективността на провежданата обработка и дезинфекция и следи за спазване на технологичния режим на ПСПВ в с. Жиленци.

Много селища се захранват директно от речни водохващания, чиито качества на водата се влияят изключително от природните условия и затова изграждането на малки пречиствателни станции е наложително.

Зелени площи

На територията на град Кюстендил има около 600 дка зелени площи, т.е. на човек от населението на града се падат по около 11 м². Освен това има съществуващи 12 дка розариуми, 2 дка цветни петна, 1900 м жив плет.

Като цяло зелената система се намира в добро състояние, но на места се нуждае от подмяна на остарелите вече дървета с млади насаждения. От дървесните видове преобладават: липа, ясен, акация, конски кестен, чинар, айлант, бреза и някои иглолистни

видове – ела, смърч, разположени предимно в група с широколистни видове. Срещат се и няколко изключително красиви плачещи върби, които са обявени за видове с особено висока декоративна стойност.

Зелената система се поддържа от ОП „Чистота“. Прави се ежегодно подкастриране на дърветата на „топка“ за видовете, за които това е допустимо. Отстраняват се периодично счупените, изсъхнали и опасни дървета. Всяка година през пролетта и есента се прави засаждане на нови фиданки. Основният проблем, който се среща, е тяхното опазване и липсата на култура у хората за съхраняване на новозасадените фиданки, храсти и цветни петна.

Зелените площи са сравнително равномерно разположени по целия град, като най-много са около центъра на града, а най-малко в квартал „Герена“. В последните години много от живеещите в блоковите жилищни комплекси сами създават свои декоративни градинки и полагат грижи за тях, което е положително явление.

В селата декоративните зелени площи се свеждат до декоративен кът в центъра на селото и засадени в група декоративни дървета и храсти, обикновено около чешмите или площада. Единственият парк за отдих е лесопарк „Хисарлъка“. Паркът е общинска собственост, достъпен за пешеходци и автомобили. Има изградени асфалтови алеи и пътища. Изградени са кътчета за отдих, спорт, детски съоръжения – пързалки, пясъчници, места за игри, барбекю, беседки, пейки и чешми, зоопарк, екопътеки, които са в много добро състояние, настлани са с камъни, почистват се редовно и се поддържат.

Екологични услуги: водоснабдяване и канализация, пречистване на питейни и отпадъчни води, организация и управление на битовите отпадъци

Водоснабдяване

В Община Кюстендил водното богатство е представено от подпочвени, речни, язовирни и минерални води. Най-голямо значение за водния баланс имат речните води. През територията на общината преминават реките Банщица, Колушка, Струма, Соволска, Бистрица, Драговищица и Новоселска. Цялата общинска територия е част от водосборния басейн на р. Струма и се отводнява от нея и притоците ѝ. Река Струма е най-голямата река в общината и областта и сред най-дългите и пълноводни български реки. Важно значение за водния баланс на общината имат и язовирните води. По-големите язовири са „Берсин“, „Дренов дол“ и „Багреници“.

Таблица 18 Водоснабдено население в област Кюстендил.

Община	Отн. дял население с водоподаване	Населени места без водоподаване	Населени места със сезонен режим
--------	-----------------------------------	---------------------------------	----------------------------------

брой			
Бобов дол	99.96%	1	0
Бобошево	94.98%	4	0
Дупница	100%	0	2
Кочериново	96.44%	2	0
Кюстендил	99.78%	22	0
Невестино	99.09%	3	0
Рила	97.50%	2	0
Сапарева баня	100%	0	0
Трекляно	77.44%	10	0
Област Кюстендил	99.44%	44	2

Водоснабдяването в община Кюстендил се извършва с наличните 199 подземни и 21 повърхностни водоизточника от „Кюстендилска вода“ ЕООД, град Кюстендил.

Всички 72 населени места в общината са водоснабдени и делът на водоснабденото население е 99.78%. В повечето села през летните месеци има недостиг на вода за питейно-битови нужди, защото се използва за поливане.

На територията на община Кюстендил е започнато през 1978 година изграждане на язовир за питейно-битово водоснабдяване, който към 2014 година е изграден 55%. Съществуват 3 язовира и 9 микроязовира. Община Кюстендил се водоснабдява от открити речни водохващания в планина Осогово и шахтови кладенци по поречието на река Струма. Аварийното водоснабдяване за върхови натоварвания, обикновено през летния сезон, се осъществява чрез стоманен водопровод от изворите при село Полска Скакавица. За всички водоизточници има действащи разрешителни и учредени санитарно-охранителни зони.

Водопроводната мрежа има дължина на външни водопроводи 607 км и на вътрешни - 1 043 км, като броят на водопроводните отклонения е около 37 000. Същите са изградени преди повече от 40 години, амортизирани са и това води до чести аварии и загуби на вода, поради което тяхната подмяна е наложителна.

На територията на „Кюстендилска вода“ ЕООД има изградена една пречиствателна станция за питейни води – ПСПВ в село Жиленци, община Кюстендил. След пречистването на водата се водоснабдяват град Кюстендил и селата Лозно и Жиленци.

Изпълнен е и проект „Интегриран проект за водния цикъл на град Кюстендил“, като е извършена пълна реконструкция и модернизация на градската ПСОВ и рехабилитация на най-износените части на водоснабдителната и канализационна мрежа.

Нивото на покритие с водоснабдителни услуги в общината е 99.37%, като качеството на питейната вода е 99.70, но общо загубите на вода във водоснабдителните системи в общината е 62.57%.

Канализация

На територията на общината има изградена канализация само в град Кюстендил и село Шишковци. Градът има смесена канализационна система с преливници за дъждовна вода. Същата е изградена около 1940 година и има около 12 000 канализационни отклонения. Отпадъчните води се заустват в Градската пречиствателна станция за отпадъчни води. В другите села се използват преди всичко 43/73 септични ями и попивни кладенци, което влошава качествата на околната среда.

Градската пречиствателна станция за отпадъчни води (ГПСОВ) - Кюстендил е въведена в експлоатация през 1975 година. Капацитетът на станцията по проект е 560 л/сек. Обслужва населението само на град Кюстендил. През 2010 година се извършва основна реконструкция и обновяване на водоснабдителната и канализационна мрежа на града и на ГПСОВ. Основното предизвикателство, породено от демографските тенденции, е как да се планира отвеждането и пречистването на отпадъчните води в малките населени места, с разпръснато население, и особено в онези населени места, в които се очаква спад на населението и стопанската дейност през следващите десетилетия. Канализационни помпени станции не се експлоатират. Необходимо е ускорено въвеждане на нови ПСОВ за пречистване на вече обхванатите от канализация отпадъчни води, но успоредно с това е необходимо и преосмисляне на цялостната технология на пречистване на водите, която е доста остаряла и не отговаря на съвременните изисквания.

Нивото на покритие с услуги по отвеждане на отпадъчните води е 60.10%, а на това по пречистване на отпадъчните води – 56.81% за общината.

Управление на отпадъците

- Битови отпадъци

Организираното сметосъбиране и извозване на територията на община Кюстендил се извършва от общинско предприятие „Чистота“. Обхванати в организираното

сметоизвозване са град Кюстендил и селата: Багренци, Берсин, Богослов, Гирчевци, Грамаждано, Граница, Гюешево, Горна Гращица, Дворище, Долна Гращица, Драговищица, Жабокрът, Гърляно, Жилenci, Катрище, Коняво, Копиловци, Лозно, Мазарачево, Николичевци, Нов Чифлик, Пиперков Чифлик, Слокощица, Радловци, Раждавица, Скриняно, Соволяно, Стенско, Таваличево, Ябълково, Търновлак, Шипочано и Шишковци.

Съгласно решение на общинския съвет сметоизвозването в град Кюстендил следва да се извършва ежедневно за централната градска част, веднъж или два пъти седмично за останалата част от града и ежемесечно за селата. За сметосъбиране и сметоизвозване се използват сметосъбирачки, контейнеровози, самосвали, трактор, метометачки. Сметоизвозващата техника е на газ и метан, с което се постига положителен екологичен ефект, особено през зимните месеци.

Въпреки инсталираните вани за пепел, продължава порочната практика за изхвърлянето на неизгасена сгурия в съдовете за битови отпадъци през зимния период, което влошава състоянието на съдовете за смет.

С оглед ликвидиране на порочната практика в много села да се натрупват битови отпадъци на нерегламентирани места, се провеждат регулярни комисии за установяване броя и площта на тези сметища, тяхното почистване и последващ мониторинг. Със заповеди на кмета на община Кюстендил всички кметове и кметски наместници на населени места са упълномощени по смисъла на Закона за управление на отпадъците (ЗУО) и като длъжностни лица контролират дейностите, свързани с образуване, събиране, съхранение, превоз и обезвреждане на битови и строителни отпадъци на територията на съответните селища. Упълномощените длъжностни лица установяват нарушения по ЗУО и съставят актове при спазване и по реда на Закона за административните нарушения и наказания.

- Производствени отпадъци

Делът на частния сектор при осъществяването на дейностите по управление на отпадъците е все още нисък, както и размерът на направените инвестиции. Друг проблем е смесването на производствените и опасните отпадъци, както и липсата на съоръжения и инсталации за третиране на отпадъците. Неопасните производствени отпадъци се депонират, а тези, за които има съмнение, че притежават опасни свойства, се предават според законовите разпоредби.

Болничните отпадъци с неопасен характер след съответната предварителна обработка се затварят в полиетиленови чували и също се депонират на градското сметище.

- Строителни отпадъци

По-малките количества разделно събрани строителни отпадъци от ремонтни дейности гражданите оставят до контейнерите за смет. Последните се събират от ОП „Чистота“. При наличие на по-големи количества отпадъци гражданите получават документ от Общината – разрешение с посочен маршрут за движение на автомобилите, извозващи строителните отпадъци, и място, където те да бъдат депонирани. За депониране на строителните отпадъци е определен терен – общинска собственост, намиращ се в землище на град Кюстендил.

С оглед провеждането на мероприятия за подобряване състоянието на околната среда, негодните за повторна употреба земни маси и част по-дребни строителни отпадъци се депонират на сметището при село Радловци, където се използват за запръстяване.

- Опасни отпадъци

В общинския склад за пестициди с изтекъл срок на годност, намиращ се в землището на село Драговищица се съхраняват около 136 тона пестициди с изтекъл срок на годност.

Антропогенно въздействие върху околната среда: замърсяване на води, въздух, почви, шум, радиация, биоразнообразие

Въздух

Качеството на атмосферния въздух в община Кюстендил се определя от три основни фактора:

- количество и състав на вредните емисии, изхвърляни в атмосферния въздух вследствие дейността на промишлените обекти;
- количество и състав на организирани и неорганизираните емисии от битовия сектор, които се формират основно от вида на горивото за отопление и домакински нужди, особено през зимния период;
- вредни емисии от транспортните средства, които се формират от техническото ниво на автомобилния парк, преминаващ през пътната мрежа на областта, както и от организацията на движение – интензивност на трафика, качество на пътната настилка и др.

Води

Основните потенциални източници на замърсяване на водните обекти (повърхностни води и канализационна система) в района на община Кюстендил са действащи предприятия, които заустват отпадъчните си производствени води в градския колектор или в реките. Причина за замърсяване на водните обекти на територията на общината може да бъде липсата или лошо техническо състояние на пречиствателно съоръжение или неспазване на

технологичния режим. Неконтролирано изпускане на отпадъчни води също може да окаже негативно влияние както върху околната среда, така също и върху питейни водоизточници.

Отпадъци

На територията на община Кюстендил се генерират битови, строителни, промишлени и опасни отпадъци. Направеният анализ показва че видовете, както и количествата на отпадъците съответства на общите за страната тенденции.

Сред недостатъците на Община Кюстендил по отношение състоянието на околната среда са замърсените и нарушени терени и нерегламентираните сметища, поради забавяне реализирането на регионалното депо Дупница, както и запрашаването на въздуха в зони около пътища с неположена настилка. Следователно, повече усилия трябва да бъдат насочени към използване на съществуващите ресурси и за цялостно обновяване на средата за обитаване, което може да я направи по-привлекателна както за живеещото там население, така и за хора, които предпочитат да живеят в малки населени места в близост до природата. В този контекст, през 2019 г., градското депо за твърди битови отпадъци край село Радловци е рекултивирано. Също така склада за пестициди в землището на село Драговищица е почистен, дезинфекциран а пестицидите изнесени за обезвреждане в чужбина, посредством финансовата подкрепа на МОСВ.

Като проблемни в екологично отношение в обхвата на общината могат да бъдат определени следните територии:

- Каменичката котловина и горното течение на р, Бистрица - район, подложен в миналото на въздействието на дейността на бившия минно-обогатителен комбинат на "Осогово" ЕАД (в несъстоятелност) - свързано с дейностите по ликвидацията на минно-добивните обекти и рекултивация на депата за технологичен отпадък - хвостохранилища в селата Гюешево и Преколница;
- опити за незаконно изземване на баластра по поречието на река Струма;
- нерегламентиран добив на разсипно злато, унищожаваш речната растителност;
- замърсяването на въздуха над град Кюстендил през зимните месеци.

Едни от големите обеми производствени отпадъци се генерират от ГПСОВ на град Кюстендил. За тяхното категоризиране следва да се извършват анализи и при необходимост да се отреди площадка за съхраняването им като опасни отпадъци. Към настоящия момент е в процес на изграждане на депо за изгнели утайки от ПСОВ. С реализирането на проекта ще се реши един от сериозните проблеми на гр. Кюстендил.

Голяма част от утайките са използвани при рекултивиране на общинското сметище за твърди битови отпадъци - ТБО.

Почви

Община Кюстендил е със силно застрашени територии, засегнати от плоскостна водна ерозия и почвени загуби по долината на река Струма, както и по оградните склонове на Кюстендилската котловина.

Пространствена структура на защитените територии в обхвата на Националната мрежа Натура 2000

На територията на община Кюстендил попадат части от следните защитени зони, включени в европейската екологична мрежа – „Натура 2000“:

- BG0000295 „Долни коритен” - Категория: 33 по директивата за местообитанията, местоположение: село Горно Уйно;
- BG0001012 „Земен” – Категория: 33 по директивата за местообитанията, местоположение: селата Буново, Гърбино, Дворище, Коняво, Копиловци, Полетинци, Полска Скакавица, Раждавица, Шипочано, Шишковци;
- BG0000298 „Конявска планина” Категория: 33 по директивата за местообитанията, местоположение: селата Горна Гращица, Таваличево, Цървеняно;
- BG000294 „Кършалево” Категория: 33 по директивата за местообитанията, местоположение: селата Горановци, Горно Уйно, Гюешево, Дождевица, Долно Уйно, Долно село, Драговищица, Каменичка Скакавица, Кутугерци, Кършалево, Леска, Мазарачево, Преколница, Раждавица, Раненци, Ръсово, Савояно, Стенско, Церовица, с. Чудинци;
- BG0002079 „Осогово” Категория: 33 по директивата за птиците, местоположение: селата Богослов, Вратца, Грамаждано, Гърляно, Гюешево, Жилenci, Каменичка Скакавица, Ново село, Преколница, Раненци, Савойски, Сажденик, Слокощица, Цървена ябълка;
- BG0001011 „Осоговска планина” Категория: 33 по директивата за местообитанията, местоположение: селата Богослов, Вратца, Грамаждано, Гърляно, Гюешево, Жилenci, Каменичка Скакавица, Ново село, Преколница, Раненци, Савойски, Сажденик, Слокощица, Цървена ябълка;
- BG0000134 „Чокльово блато” Категория: 33 по директивата за местообитанията, местоположение: село Буново.

На територията на община Кюстендил попадат следните защитени територии:

- Вековна букова гора в местност Света гора - манастир Св. Лука - защитена местност, местоположение: село Граница;
- Група секвои в местност Ючбунар - природна забележителност, местоположение: село Богослов;
- Зеленият рид - защитена местност, местоположение: селата Сажденик, Цървена ябълка;
- Земенските скали - природна забележителност, местоположение: село Полска Скакавица;
- Находище на анасонов лопен - защитена местност, местоположение: село Цървеняно;
- Находище на скална метличина - защитена местност, местоположение: село Полска Скакавица;
- Скакавишки водопад - природна забележителност, местоположение: село Полска Скакавица;
- Църна река - резерват, местоположение: село Сажденик;

Граничните зони между България, Македония и Сърбия са включени в Зеления пояс на Европа, а в близост до западната граница на Община Кюстендил в Македония се намират защитени зони „Емералд”, които са продължение на екологичната мрежа „Натура 2000” извън границите на ЕС.

Екологични политики и рискове

Трите стълба за устойчиво развитие на общността с еднакъв ранг са: икономическата, екологичната и социалната устойчивост. Целта „екологична устойчивост” следва да е приоритет, тъй като благоприятните условия за живот са ключова предпоставка и за икономическа, и за социалната стабилност.

Екологични политики

Община Кюстендил провежда екологични политики на територията си. Целта ѝ е да се повиши ЕЕ, да се стимулира по-широкото внедряване на ВЕИ и да се намалят вредните емисии на територията. Разработени са стратегически документи, програми и планове, наредби, като:

- Общински план за развитие 2014-2020 години, в който приоритети са: развитие на ВиК мрежата, подобряване на управлението на отпадните води, ЕЕ и намаляване на енергийната зависимост, опазване на околната среда и природните ресурси, запазване на биоразнообразието, предотвратяване на екологичните рискове;

- Общинска програма за опазване на околната среда, в която се поставят стратегическите цели: усъвършенстване на системата за управление на твърди битови отпадъци, опазване и поддържане на биоразнообразието на защитените територии, подобряване качеството на въздуха на територията на общината, инвентаризация на нарушените терени и рисковите територии и прилагане на мерки за предотвратяване увреждането на компоненти и фактори на околната среда, използване на потенциала за развитие на биологично земеделие за производство на биологично чиста растителна и животинска продукция, насърчаване внедряването на алтернативни източници на енергия;
- Програма за управление и подобряване качеството на атмосферния въздух в община Кюстендил 2016-2020 години с приоритети: намаляване на емисиите от битовия и обществен сектор, отопляващ се с твърдо или течено гориво; намаляване на емисиите на фини прахови частици от промишлена дейност; намаляване емисии от транспорта; намаляване на праховите емисии от уличните платна и откритите площи; намаляване на емисиите в резултат на строително-ремонтни дейности;
- Краткосрочна програма за насърчаването на използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива 2020-2023 година, в която заложените приоритети са: намаляване на консумацията на енергия в общинския сектор чрез използване на ВЕИ с очаквани резултати: намаляване на годишния разход на енергия с 1.5 до 3.0% и намаляване на емисиите от CO₂; намаляване на консумацията на енергия в частния сектор чрез използване на ВЕИ;
- План за ЕЕ и стратегия за изпълнението му за периода 2020-2023 години;
- Общинска програма за управление на отпадъците 2017-2020 години, в която са посочени следните приоритети: проектиране и изграждане на инсталация за предварително третиране на отпадъците и на компостираща инсталация; изграждане на регионално депо за битови отпадъци, отговарящо на нормативните изисквания; закриване и рекултивация на депото край село Радловци; предприемане на мерки за въвеждане на система за разделно събиране на био и зелени отпадъци и постепенно минимизиране на количествата им, постъпващи в депо; създаване на система за документиране на дейностите по отпадъците и изискване на програми за управление на отпадъците от генераторите на отпадъци и фирми, които имат отношение към тяхното третиране; информираност на населението; привличане на учащите в процеса на формиране на екологична култура; засилен контрол по изпълнение на законовите и общински разпоредби; готовност за извънредни ситуации и способност за реагиране; изграждане и внедряване на система за мониторинг и измерване на показателите;

- Общински план за защита при бедствия 2019 година, в който се анализират рисковете, характерни за територията на общината и се посочват мерките и дейностите за превенция и намаляване на рисковете;
- Наредба за управление на отпадъците.

Екологични рискове

С фундаментално значение, особено във връзка с екологичната проблематика, е липсата на разбиране, че самото население е част от по-обхватна система – от екосистемата. Екологичните рискове на територията на общината са свързани предимно с риск за климатични промени: земетресение, наводнение или продължителна суша, прашни бури, слънчеви изригвания, градушки и др. природни явления, както и антропогенни източници: шум, замърсяване на реки, природа и селища, пожари, промишлени аварии, застрояване и усвояване на земеделски земи, прекомерно експлоатиране на растителни пояси, автотранспорт и т.н.

Територията на общината се характеризира със средна сеизмична активност — коефициент на сеизмичност 0.15 и очаквана интензивност 8-ма степен и попада предимно под въздействието на външни за общината сеизмогенни райони с очакван магнитуд до 8 по скалата на Рихтер.

Най-опасни последствия на територията на общината могат да се предизвикат от максимални земетресения в:

- Софийската земетръсна зона на Средногорския сеизмичен район с максимален очакван магнитуд 6.5 – 7, интензивност около 9-та степен и сеизмичен коефициент 0.27;
- Струмската земетръсна зона на Рило-Родопския сеизмичен район с максимален очакван магнитуд 8, интензивност над 9-та степен в епицентралната област и сеизмичен коефициент 0.27;
- Скопската земетръсна зона на Валандовския сеизмичен район в Македония с максимален очакван магнитуд 7 и интензивност 9 в град Скопие.

Нерегламентираните сметища в селищата на общината водят до замърсяване на повърхностните и подземни водни тела, влошаване на тяхното качество, замърсяване на почвите и земните недра и оказва неблагоприятно визуално въздействие и замърсяване на ландшафта. Управлението на отпадъците има ключова роля при управление на риска от наводнения, тъй като нерегламентираното изхвърляне на отпадъци в речните корита може да е предпоставка за нанасяне на по-големи щети върху околната среда и населението вследствие на наводнение.

Друг проблем е, че селищата в общината не са обхванати от канализационната мрежа и има селища с неизградени канализационни системи и колектори за отвеждане на отпадъчни води. От друга страна, състоянието на съществуващата канализационна мрежа е във влошено състояние. Липсват и достатъчен брой пречиствателни станции и съоръжения за питейни води за пречистване на промишлени и битови отпадъчни води, което води до заустване на голямо количество отпадъчни води във водни обекти.

По данни на Басейнова дирекция Западнобеломорски район за басейново управление на територията на общината не е констатирано значимо и дългосрочно превишаване на нормативните гранични стойности за нивата на шум. Елементите и съоръженията на електропроводната структура имат оптимално разположение за нейонизиращите лъчения. Не е констатирано радиоактивно замърсяване.

На територията на общината са констатирани замърсявания на почвите с тежки метали – в селата Гюешево и Преколница. С течение на времето интензивността на замърсяването е намаляла силно в резултат от ограничената производствена дейност.

За Община Кюстендил от съществено значение е преди всичко рискът от градушки и евентуалните поражения върху материалния фонд, а в зависимост от сезона и поражения върху реколтата. Промислени аварии с отделяне на силно токсични вещества на територията на общината могат да възникнат от фирми в областта на химическата, текстилната и електродобивната промишленост, което създава потенциална опасност за 2 населени места и население около 50 000 души.

Пожари могат да възникнат поради нарушаване на правилата за пожарна безопасност и правилата за експлоатация на техниката и техническите съоръжения. Особена опасност представляват производствените предприятия в града, всички учебни заведения и други сгради за масово пребиваване на хора, а в селата - в резултат на битови инциденти от използването на неподходящи уреди за отопление. Като стихийно бедствие за общината са характерни големите горски и полски пожари, които възникват от гръмотевични бури, причинени умишлено или при палене на огън през сухите месеци на годината. Силно пресечената местност затруднява максимално силите и техниката за бързото им овладяване и спирането на разпространението им. Нарушаването на технологичната дисциплина в обектите на електроенергийната, текстилната, обувната и фармацевтичната промишленост, които работят със синтетични влакна, каучукови изделия, багрила, взривоопасни и леснозапалими и горими материали освен до пожар може да доведе и до отделяне на силно токсични вещества. Особено опасна в това отношение е фирмата “Велбъжд” АД. Изключителна опасност, за избухване на стихийен пожар в общинския център, представляват газостанциите, метанстанциите и бензиностанциите, ако са

разположени в гъсто населени квартали. В Община Кюстендил е сформиран доброволен отряд за действия при природни бедствия и кризи. Проведено е обучение по план-програма, утвърдена от директора на областна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението". Всичко това намалява риска и дава възможност за бързото овладяване на последиците от природните бедствия и аварията.

Наблюдават се и деградационни процеси – площите, подложени на умерен и висок ерозионен риск, вследствие на водоплощна ерозия, значително се увеличават в сравнения с предходни периоди, което води до проява на свлачища, основно през пролетния сезон след топенето на снега от заобикалящите общината планини.

Замърсяването на въздуха в общината е свързано с изгарянето на твърди и течни горива и генерира големи количества въглероден диоксид. Автомобилите отделят в атмосферата различни съединения, предимно олово, множество оксиди, въглероден диоксид и твърди частици. Замърсяването на атмосферата води до промени в климатичните условия на територията на общината, като наличието на повишено количество въглероден диоксид е причина за получаването на така наречения парников ефект.

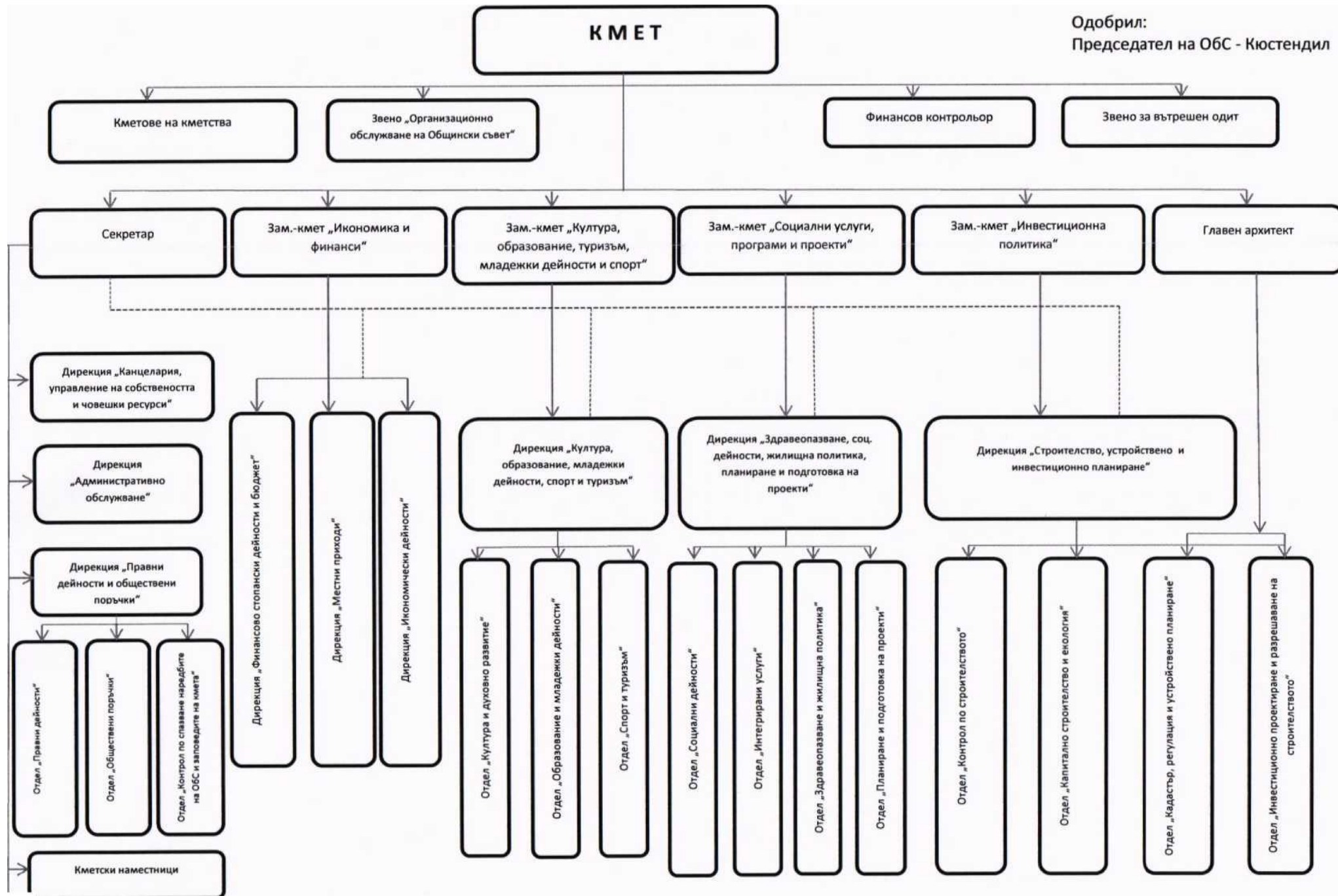
Административен капацитет на общинската администрация: състояние, оценка и укрепване.

Същността, основните характеристики и компоненти на административния капацитет са разбирани като способност на администрацията като цяло и на отделните административни структури да изпълняват нормативно възложените им задачи и да реализират по този начин обществените очаквания към администрацията.

Структура на общинската администрация: функционален капацитет

Съгласно Устройствения правилник ръководството на община Кюстендил се състои от кмет и четирима заместник-кметове с ресори: „Икономика и финанси“, „Култура, образование, туризъм, младежки дейности и спорт“, „Инвестиционна политика“ и „Социални услуги, програми и проекти“. Кметове на кметства има в селата: Багренци, Берсин, Богослов, Гирчевци, Горна Гращица, Граница, Гърляно, Гюешево, Дворище, Долна Гращица, Драговищица, Жабокрът, Жилenci, Коняво, Копиловци, Лозно, Вратца, Николичевци, Нови чифлик, Пиперков чифлик, Радловци, Раждавица, Скриняно, Слокощица, Соголяно, Стенско, Таваличево, Търновлаг, Шишковци и Ябълково. Назначени са и 20 кметски наместници за останалите села.

Органограма на общинската администрация:

Общинският съвет включва председател и 36 общински съветници, които работят в 10 постоянни комисии по: бюджет, местни данъци и такси – в състав от 9 общински съветници; стопански дейности, общинска собственост и приватизация – в състав 9 общински съветници; ЗУТ, инфраструктура, екология и природни ресурси – в състав от 9 общински съветници; по образование, култура и духовно развитие – в състав от 9 общински съветници; здравеопазване, социални дейности и жилищна политика - в състав от 9 общински съветници; международно сътрудничество, регионално развитие и проблеми на малките населени места - в състав от 9 общински съветници; спорт, туризъм и младежки дейности – в състав от 7 общински съветници; нормативна дейност - в състав от 7 общински съветници; обществен ред, безопасност на движението и гражданска защита - в състав от 7 общински съветници; по член 72, алинея 1, точка 3 за установяване на конфликт на интереси по ЗПКОНПИ - в състав от 9 общински съветници.

Укрепване на административния капацитет

Задачите на общините в България по действащото законодателство са включени в 8 кодекса, 131 закона и над 500 подзаконови акта. Съгласно ЗМСМА самостоятелното провеждане на политики в общината може да се обособи в 3 групи:

- Управление на местните финанси и имущество - собственост (вкл. собствени предприятия и търговски дружества), финанси (вкл. данъци), собствена администрация;
- Управление на територията, комунални дейности и благоустрояване на населените места;
- Ангажименти по секторни политики – образование, здравеопазване, култура, социални услуги, опазване на околната среда, поддържане и опазване на културното и историческото наследство, развитие на спорт, отдых и туризъм, защита при бедствия.

Освен ангажиментите, определени в често променящата се нормативна уредба, при извънредни ситуации общините трябва да се справят и с допълнителни задачи и отговорности.

Община Кюстендил предприема мерки за обучението на служителите в общинската администрация (изпълнени проекти по Оперативна програма „Административен капацитет“ 2014-2020 година), които макар и натоварени със служебните си задължения, повишават компетентността си в познаване на действащата нормативна уредба, стратегическото планиране и поставяне на приоритети в областта на инвестициите в общинските планове и програми, но този процес трябва да продължи поради динамиката на процесите и изискванията към тях.

Провеждането на държавната политика в областта на регионалното развитие се основава на формулираните в Закона за регионалното развитие принципи за:

- Единен подход за планиране и програмиране;
- Допълване на финансирането от национални публични източници при съвместно финансиране с ресурси от частни източници и от международни финансови институции;
- Координация на дейността на компетентните органи в процеса на планирането, програмирането, ресурсното осигуряване, реализацията, наблюдението и оценката;
- Съгласуваност с другите структуроопределящи политики, инструменти и действия на международно, национално, регионално и местно равнище;
- Партньорство, публичност и прозрачност на всички нива при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката.

Прилагането на тези принципи за провеждане на устойчива областна и регионална политика изисква достатъчен административен капацитет и добра координация между регионалните, областните и местните власти.

Община Кюстендил е много важен партньор при реализацията на областните и регионалните планове за интегрирано развитие, тъй като тя разполага с необходимите ресурси и правомощия за осъществяване на държавната политика на местно ниво. Общината мобилизира местните финансови, човешки и организационни ресурси, включително и на частния и неправителствен сектор за развитие и прилагане на инициативи с местно и надобщинско значение. Тя има ключови функции по вземането на решение във важни сфери като: разпореждане с общинска собственост, поддържане и изграждане на голяма част от инфраструктурата, регулиране условията за бизнеса на местно ниво, провеждане на търгове, контрол върху строителството, образованието, културата и др. Общината инициира и реализира проекти с финансиране от общинския бюджет, от общински предприятия, от републиканския бюджет, от национални и международни програми, от Европейски фондове, от кредити, от партньорства с частния бизнес. Тя предоставя информация в процеса на разработване на планове и стратегии и после при изпълнението - данни за постигнатия напредък. Тя участва в Областния съвет за развитие и има решаваща роля при вземането на решения, касаещи развитието на област Кюстендил.

Системен модел за реализация на ПИРО

Системният модел за реализация на ПИРО се заключава в разглеждането на всичките му елементи (ресурси – човешки и финансови, средства – политики, програми, мерки, резултати – количествени и качествени показатели) като взаимосвързани и взаимодействащи помежду си за постигането на целите, заложиени в него. Спецификата на системния модел (за разлика от традиционния) е в оптимизация на управлението не на отделните елементи, а на ПИРО като цяло.

В съответствие със системния модел за реализация на ПИРО целите и приоритетите за интегрирано развитие на община Кюстендил за периода 2021- 2027 година могат да бъдат групирани по следния начин:

Таблица 19 Системен модел за реализация на ПИРО.

Тип	Цели и приоритети
по насоченост	• за удовлетворяване на обществени потребности; • за увеличаване на общественото благосъстояние
по функция	• обновителна: модернизиране на съществуващи обекти и/или изграждане на нови обекти; • иновационна: въвеждане на нови технологии, трансфер на ноу-хау
по сфера на приложение	• транспортна; • екологична; • енергийна; • социална; • културна; • образователна; • туристическа
по обхват	• единични; • проблемни;

Тип	Цели и приоритети
	• системни
по продължителност	• краткосрочни (до 1 година); • средносрочни (1-3 години); • дългосрочни (над 3 години)

Дейности в сектор култура

Културата стои в същността на богатото наследство и история на Европа и България и играе важна роля в подобряването на привлекателността на обектите и подчертаването на уникалната идентичност на дестинациите. Културата и творчеството са важни движещи сили и носители на иновации, както и важен източник на предприемачество. Културата е ключов фактор за увеличаване на приходите от туризъм, като културният туризъм е един от най-бързо развиващите се туристически сегменти в световен мащаб. Културата играе роля и в насърчаването на социалното включване.

Териториална структура на културно-историческото наследство

През 2013 година с писмо на Националния институт за недвижимо културно наследство при Министерство на културата е предоставена информация на община Кюстендил за недвижимите културни ценности на територията.

Недвижимите паметници на културно-историческото наследство покриват цялата територия на община Кюстендил. В град Кюстендил има 19 археологически, исторически и архитектурни обекта с национално значение от общо 97, останалите 90 са от местно значение и 7 за сведение (обекти с ниска индивидуална културно-историческа стойност, които са носители на информация за научната и културната област, към която се отнасят).

В село Багреници има 1 археологически от местно значение и 1 художествен⁵, в село Берсин има 2 археологически обекта от местно значение; в село Бобешино – един художествен; в село Горна Брестница – 2 художествени; в село Горна Гращица – 3 археологически обекта от местно значение; в село Горановци – църковни стенописи от национално значение, 1 художествен, 2 архитектурно-строителни от Античността и Средновековието от местно значение и 1 архитектурно-строителен от Античността и Средновековието за сведение; в село Горно Уйно – 4 архитектурно-строителни от

⁵ Обектите от вид „Художествен“ са стенописи в църкви.

Античността и Средновековието от местно значение, 1 художествен, 3 археологически от местно значение и 1 за сведение; в село Грамаждано – 1 художествен, в село Граница – 2 художествени и 2 археологически от местно значение; в село Гърляно – 2 археологически от местно значение; в село Гюешево – 1 археологически от местно значение; в село Долна Гращица – 1 археологически от местно значение; в село Долно село – 1 художествен; в село Долно Уйно – 1 архитектурно-строителен от Античността и Средновековието от местно значение; в село Драговищица 1 художествен, 1 исторически, 2 археологически и 1 архитектурно-строителен от Античността и Средновековието и четирите от местно значение; в село Жилenci 1 художествен, 2 исторически от местно значение, 1 исторически с национално значение и 1 археологически от местно значение; в село Каменичка Скакавица – 1 археологически от местно значение; в село Катрище – 1 исторически от национално значение; в село Коняво – 1 художествен, 3 археологически от местно значение и 1 исторически от местно значение; в село Копиловци – 1 художествен и 1 архитектурно-строителен от Античността и Средновековието от национално значение; в село Коприва – 1 археологически от местно значение; село Лозно – 1 художествен и 1 археологически от местно значение; в село Ломница – 1 художествен; в село Мазарачево – 1 художествен; в село Ново село – 1 художествен; в село Николичевци – 1 археологически и 1 архитектурно-строителен от Античността и Средновековието от местно значение; в село Полетинци – 1 художествен и 2 исторически от местно значение, 2 архитектурно-строителни от Античността и Средновековието от местно значение; в село Преколница – 1 художествен и народна старина и 3 археологически от местно значение; в село Радловци – 1 художествен и 1 археологически от местно значение; в село Ръсово – 1 археологически за сведение и 1 археологически от местно значение; в село Раждавица – 4 архитектурно-строителни от Античността и Средновековието от местно значение и 1 художествен от национално значение; в село Скриняно – 1 исторически от местно значение; в село Слокощица 1 архитектурно-строителен с предварителна категория от национално значение, 12 архитектурно-строителни с предварителна категория от местно значение, 1 художествен, 1 археологически за сведение, 1 археологически от местно значение, 1 архитектурно-строителен от Античността и Средновековието за сведение; в село Соголяно – 2 художествени, 1 исторически за сведение, 1 археологически за сведение и 1 архитектурно-строителен от Античността и Средновековието за сведение; в село Стенско – 1 художествен; в село Таваличево - 1 архитектурно-строителен от Античността и Средновековието от местно значение, 1 архитектурно-строителен и художествен от национално значение, 1 исторически от местно значение, 6 археологически от местно значение; в село Церовица – 1 художествен; в село Цървеняно – 1 художествен и 2 исторически от местно значение; в село Чудинци – 1 художествен; в село Шишковци – 1 художествен и 1 археологически за сведение.

Съгласно чл.2, ал.1 от Закона за културното наследство то обхваща нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност.

Материалните културно-исторически ценности в община Кюстендил са разнообразни и многопластови, като най-общо се делят на движими и недвижими.

Движими културно-исторически ценности

В Регионално-историческия музей в град Кюстендил са основно концентрирани и експонирани следните колекции от движими културно-исторически ценности:

- археология: праистория (оръдия на труда), античност – доримска епоха (края на VII – началото на VI век пр. Хр.), римска епоха (II-III век), българско средновековие (IX-XIII век);
- нумизматика – монети от V-I век пр.Хр.;
- етнология;
- колекция „Възрожденски щампи“ – история на Кюстендил през XV-XIX век;
- нова и най-нова история – колекция „ВМРО“ с документи, фотоси и вещи на организацията, колекция „Войните за национално освобождение и обединение на България“ – униформи, оръжие, ордени, документи, лични вещи, снимки и спомени.

Музеят има няколко филиала:

- Къща музей "Ильо войвода" – устроена е експозицията "Национално-освободителни борби на хората от Кюстендилския край".
- Къща музей "Емфиеджиева къща" – представена е експозицията "Градски бит и култура на населението в Кюстендил от края на XIX и началото на XX век".
- Къща музей "Димитър Пешев" - изложба със снимки, факсимилета и оригинални вещи, пресъздаващи събитията от март 1943 г. и представящи заслугите на Димитър Пешев и негови съграждани от Кюстендил, допринесли за спасяването на евреите в България.
- Къща музей "Владимир Димитров-Майстора" – експонирани са фотодокументи, илюстриращи приноса му към българското и световното изобразително изкуство, както и предмети свързани с неговия живот и творчество.
- Къща музей "Георги Горанов" - уредена е камерна музейна сбирка за живота и делото на композитора Георги Горанов.

Освен в Регионалния музей, в село Горановци в сградата на читалище „Христо Ботев“ има етнографска сбирка.

Художествената галерия „Владимир Димитров – Майстора“ се намира в град Кюстендил и събира, съхранява и експонира творчеството на кюстендилски и други художници. Фондът включва 152 картини на 18 кюстендилски художници. По случай 90-годишнината от рождението на Владимир Димитров – Майстора е открита новата сграда на галерията. Галерията притежава най-голямата и основна колекция от картините на великия художник, подредени в постоянна експозиция. Организиран се гостуващи, персонални и юбилейни изложби. Създаден е систематизиран научен архив и документация. Фондът на галерията е разделен на раздели: кюстендилски художници, художници от страната, антично, средновековно и възрожденско изкуство, чуждестранно изкуство.

Недвижими културни-исторически ценности

Най-значима културна ценност за града и общината, както и за целия регион, е архитектурният и археологически резерват **"Пауталия - Велбъжд"**, чиито находки представят развитието на града - от каменно-медната епоха до късното Средновековие. Римските терми, построени през II – III век се предполага, че са част от голям комплекс - асклепион, втори по големина след термите в Одесос (Варна), с площ повече от 3000 кв.м. В резервата са разположени още югоизточната и източната кули.

Акрополът на Пауталия е разположен на хълма Хисарлъка, построен в края на IV век и началото на V век, реконструиран неколккратно и просъществувал до XV век. Крепостната стена има общо 14 кръгли, триъгълни и правоъгълни кули, 2 порти и 5 секретни входа. В тази културно-историческа ценност от национално значение са разкрити и археологически паметници от различни исторически периоди.

Средновековната църква "Св. Георги" датира от X-XI век, за което свидетелстват архитектурните особености и средновековните стенописи. В началото на XIX в. църквата е разрушена до основите на сводовете. През 1878-1880 година е възстановена като действащ православен храм, пристроени са притвор и камбанария. През 1985 година притворът и камбанарията са съборени, а църквата възвръща автентичния си обем. Според някои предположения тук се намира гробът на българския цар Михаил III Шишман, който умира през 1330 година в битка при Велбъжд. Църквата се отличава с голяма художествена, архитектурна и историческа стойност. Тя е сред 100-те национални туристически обекта на България.

В близост до римските терми е разположена средновековната отбранителна кула, наречена **"Пиркова" кула**, построена в края на XIV-началото на XV век. Приземният етаж

някога е служел за склад, следващият – за жилища, а третият - за отбрана. Кулата е част от отбранителната система на средновековния Велбъжд.

Енорийският храм "Успение Богородично" е построен на мястото на средновековната църква "Св. Никола" през 1816 година. Планът на сградата предвиждал тя да е едноабсидна псевдобазилика, с дървено покритие. По-късно, през 1933 година са изградени костницата, свещоливницата и нартексът от север и запад. Църквата е забележителен паметник на българското изкуство от епохата на Възраждането. Тя е обявена за архитектурна и художествена ценност от национално значение.

Килийното училище е разположено в централната част на град Кюстендил. То е построено през втората половина на XIX век в двора на църквата "Успение Богородично". Сградата е едноетажна и във възрожденски стил. През 1976 година училището е обявено за паметник на културата, а от 1981 година в него се провеждат различни културни събития.

Енорийският храм "Св. Мина" е построен през 1859 година. Представлява трикорабна псевдобазилика без притвор. В близост има малък подземен параклис с аязмо, към който води портик от юг. През 1934 година е изграден новият храм в съседство със съществуващата там възрожденска църква.

Джамията "Фатих Султан Мехмед" се смята, че е построена в средата на XV век от известния за района майстор Хараджи Кара Мехмед бин Али. В източната част на купола е изписана годината 1531, когато вероятно е правена по-късна реконструкция на сградата. Днес джамията не е действаща.

Джамията "Ахмед бей", позната още като "Инджили", е построена в средата на XV век. Запазена в оригиналния си вид е входната аркада, която е покрита с три малки купола. Джамията е преустроена и разширена през 1734 г. Днес тя се използва като изложбена зала на музея в Кюстендил.

Дервиш баня е част от националния архитектурно-археологически резерват "Пауталия-Велбъжд-Кюстендил" и е най-старата турска баня, построена през 1556 година и реставрирана през 2005 година. Счита се, че тя е една от деветте куполообразни минерални бани, съществуващи в миналото в града.

Железният мост над река Банщица е построен през 1909 година по проект на чешкия архитект Рудолф Фишер (по това време главен архитект на Кюстендил). Неговото изграждане е било част от осъществяването на по-голям проект, имащ за цел да свърже градския център на Кюстендил с железопътната гара. В двата края на моста са изградени четири колони, върху които са разположени 4 скулптури на жени, застанали в различни

пози. Женските фигури символизират славата на град Кюстендил, неговото богато революционно минало и известността му като голям балнеолечебен и овощарски център. Те са изработени от бял врачански камък през 1969 година от скулптора Любен Димитров.

Манастирът "Св. Лука" е разположен на около 2 км югозападно от село Граница. Основан е през X век, многократно разрушаван от османците, през 1948 година е възстановен. Манастирът представлява малък комплекс от еднокорабна, едноабсидна и безкуполна църква, на западната фасада на която е долепена камбанария и жилищни сгради. В манастирския двор е изградена чешма в чест на трима монаси от близкото село Граница. Запазено е предание, че в манастира е пребивавал Св. Иван Рилски. Манастирът е действащ и изцяло реновиран.

В читалищата на територията на общината, които са съхранили своята роля на културни и образователни центрове, са представени библиотечната дейност и различни форми на любителското творчество (художествената самодейност). В селата това са единствените центрове на културни прояви и културен живот. В град Кюстендил има 10 читалища и още 31 в селата: Багреници, Берсин, Богослов, Гирчевци, Горановци, Горна Брестница, Горна Гращица, Горно Уйно, Грамаждано, Граница, Гърляно, Гюешево, Долна Гращица, Долно село, Драговищица, Жабокрът, Жиленици, Катрище, Коняво, Копиловци, Лелинци, Лозно, Николичевци, Нови чифлик, Раждавица, Скриняно, Слокощица, Соголяно, Таваличево, Шишковци и Ябълково. Материалната база на читалищата – читалищните сгради - е с различна степен на качество по отношение на физическо състояние на сградния фонд. В годините, в които те са изграждани (основно в средата на миналия век) са оразмерявани за потребностите на по-големия брой на населението. Днес част от този фонд не се използва по предназначение, което поражда и проблем, свързан с поддържане на сградите.

Нематериални културно-исторически ценности

Културно-историческа ценност са и нематериалните свидетелства за историята, традициите и бита на община Кюстендил. Много от формите на това нематериално културно-историческо наследство – характерни обичаи, обреди, вярвания, художествено-изпълнителско изкуство, кулинарни традиции и др. се проявяват по време на религиозни и светски празници. Те се съхраняват и изпълняват от местното население, както и от фолклорни и самодейни групи за провеждане на обредни ритуали към читалищата в община Кюстендил. Четиридесет от селата са запазили традицията да организират ежегодни селски събори. Много от празниците в този край са запазени и съхранени с годините, а честването им се извършва със запазени традиции и обреди.

В град Кюстендил има ежегодни празници, които са уникални за страната и характеризират менталитета на местното население, те са израз на приемственост и развитие на традициите в региона.

"Кюстендилска пролет" - в основата на празника "Кюстендилска пролет" е соларният култ, почитанието на слънцето като божество, чиято живителна сила събужда спящата през зимата природа, отключва изворите, довежда птиците и цветята, дарява селянина с надежда за плодородие, предприемача - с очакване на добра печалба, всеки човек със здраве и щастие.

"Празник на Черешата" - представя се изложба от разнообразни сортове череши. Излагат се произведения на изкуството, посветени на черешата. В трудолюбивите ръце на кюстендилските кулинари този плод намира широко приложение - красиви пити, сладка, компоти и сиропи от череши красят конкурсните маси, а кюстендилци и гостите на града с изумление откриват многообразието на черешовия свят.

Празник "Панагия" - на 15 август се прави иконографска изложба, съпроводена с изложение на обредни хлябове, т.нар. Богородични пити, с което се подчертава семантичната свързаност на иконата с хляба - веществени носители на духовни реалности. Изложението има конкурсен характер за най-автентично пресъздаване на традицията и съобразяване с църковния канон, с което участниците се насърчават към утвърждаване, популяризиране и съхранение на културно-историческото наследство.

"Празник на плодородието" - този есенен празник на изобилието е наследство от първия национален овощарски конкурс от 1896 година. Художествено аранжирани маси с плодове и зеленчуци украсяват площада и изненадват гостите на събитието с хрумванията и изобретателността на техните собственици и автори. Има конкурсен характер с награди за най-добро и атрактивно представяне на участниците. Съпроводен е с богата фолклорна програма.

Основният смисъл и съдържание в четирите най-характерни за града празници са свързани с термалните извори, светлината и плодородната земя. Това са и трите елемента, които даряват живота и благоденствието на населението в Кюстендил от дълбока древност.

През 2013 година стартира проектът **"Възраждане на старите занаяти"**, който има за цел да създаде работещ модел за създаване на предпоставки за възраждането на традиционните стари занаяти в трансгранични области Ниш, Перник и Кюстендил. Проектът е разработен съвместно от партньорите НПО "Балкански екип за развитие" и Община Пантелей от Сърбия и Фондация "Кореняк" от България с финансиране от програмата за трансгранично сътрудничество България – Сърбия на ЕС. Пример за

възраждане на традиционни занаяти в трансграничния район са грънчарство, плетене, ковачество, бродирание на народни носии, кожарство, билкарство, сувенири и др.

През 2006 година към читалище „Братство“ е създаден център **„Етника“**. Дейността му е свързана с проучване, издирване, съхраняване, опознаване и популяризиране на народното творчество. Центърът разполага с богата експозиция от фолклорни форми на бита, аранжирани фотоси и събрани експонати на традиционни занаяти от Кюстендилския край. Те са резултат от извършени теренни занятия на младежи, проведени на територията на община Кюстендил. Към център „Етника“ има обособени клубове по: занаятчийство, пресъздаване на ритуали и празници, автентични народни песни и танци.

Виноделието е друг народен занаят в Кюстендилско, имащ многовековна история, за която свидетелстват множество археологически ценности. След Освобождението се оформят основните винарски центрове. По-късно те стават средища на уедреното винопроизводство. Виноделието в общината е един от основните занаяти и има силно присъствие в поминъка, традициите, празниците и религиозните обреди на населението.

Културен календар на община Кюстендил

Културният календар на общината започва на 29 януари, когато тържествено на площад „Велбъжд“ в град Кюстендил се чества годишнината от освобождаването му от османско присъствие, и завършва с коледните и новогодишните празници. През 2019 година в общината са проведени следните културни събития:

Таблица 20 Културен календар на община Кюстендил за 2019 година.

Месец	Място на провеждане	Културно събитие
януари	град Кюстендил	годишнина от освобождаването на града от османско присъствие
февруари	град Кюстендил	годишнина от раждането на Владимир Димитров - Майстора
		празник Трифон Зарезан и конкурс за най-добро домашно вино
		поклон пред смъртта на Апостола на свободата Васил Левски
март	град Кюстендил	ден на любителското творчество
		годишнина от Освобождението на България
		ден на спасяване на българските евреи от Холокоста
		53 издание избор на девойка „Кюстендилска пролет“
		изложба „Кюстендилска пролет“
		12 национален конкурс и изложба за детска

Месец	Място на провеждане	Културно събитие
		рисунка „Пролет върху листа“
		етнографска изложба „Багри от долините на Струма и Места
		празник на град Кюстендил „Кюстендилска пролет“
		международен ден на театъра
април	град Кюстендил	23 Международен конкурс за класическа китара „Академик Марин Големинов“
		начало на Априлското въстание
		Великденска работилница „Шарено яйце“
		празник на руската песен и танц
	село Жабокърт	празник на зелника
май	град Кюстендил	11 издание Майски музикални дни
		етнографска изложба „Сръчните ръце на българина“
		детски празник на талантите „Да докоснеш дъгата“
		10 Международна камерна музикална академия
		нощ на музеите
		ден на българската просвета, култура и славянската писменост
		награждаване на отличените творци в националния литературен конкурс за поезия „Биньо Иванов“
		гостуваща изложба „Християнски реликви“ от фонда на регионалния исторически музей Благоевград
юни	град Кюстендил	научна конференция „Кюстендилски четения“
		ден на детето – детски празник
		общински конкурс за детско творчество „Кюстендил – това е моят град“
		ден на Ботев и загиналите за национално освобождение
		2 издание „Празник на черешата“
		гостуваща изложба „Стари мерки, теглилки и монети от българските земи“
		13 Международен фолклорен конкурс „Пауталия“
юли	град Кюстендил	честване 150 години от създаване на читалище „Братство 1869“
	местност Голеш	международен събор „Краище“
	град Кюстендил	раждане на Апостола на свободата Васил Левски

Месец	Място на провеждане	Културно събитие
	местност Трите буки	събор на пенсионерите
	град Кюстендил	15 Международен фолклорен фестивал „Сребърна пафта“
		мотосъбор „Нощни вълци“
август	град Кюстендил	летни културни празници „Кюстендилско лято“
		честване на Илинденско-Преображенското въстание
		Международен фестивал „Велики учители“
		международен конкурс за пианисти „Виктор Мержанов“
		12 издание на културен форум „Панагия“ – Въздигане на хляба
септември	село Слокощица	фестивал на мераклиите
	град Кюстендил	Съединение на България
		13 Национален фестивал на старата градска песен „Пей, сърце“
	село Шишковци	международен фестивал „Балканска черга“
	град Кюстендил	Независимост на България
	село Бобешино	международен събор „Краище“
	град Кюстендил	12 издание „Празник на плодородието“
		национален младежки пленер „Творческо плодородие“
		връчване на Национална награда на името на „Академик Марин Големинов“ и тържествен концерт
октомври	село Шишковци	100 години от създаването на читалище „Владимир Димитров – Майстора“
	град Кюстендил	Национална научна конференция с международно участие „Музейните и архивните фондове – места на памет“
		16 издание на Международен детски музикален фестивал „Златни ябълки“
		60-годишнина от създаването на Регионална библиотека „Емануил Попдимитров“ и 150 години библиотечно дело
ноември	град Кюстендил	изложба „Възрожденски щампи“
		публична лекция и представяне на етнографска изложба „Домашно огнище“
		Международен детски коледен конкурс „Коледна изповед“

Месец	Място на провеждане	Културно събитие
декември	град Кюстендил	2 Международен коледен хоров фестивал
		100 години от създаване на читалище „Пробуда“
		годишна изложба на кюстендилски художници
		общински конкурс-изложба „Коледа е – стават чудеса“

Селищна мрежа и жилищен сектор

Спрямо националната ни територия община Кюстендил е гранична и периферна и това е една от причините за изоставането ѝ в социално-икономическото развитие, независимо от факта, че общинският център е вторият по значимост на културното наследство град в България и региона след Пловдив. В предложения в НКПР полицентричен модел на страната центърът на общината е свързан с Дупница и Радомир. В този триъгълник Кюстендил остава пространствено най-отдалеченият град от по-големите центрове на услуги от по-висок ранг, което затруднява развитието на цялата община.

Гъстотата на мрежата от населени места в община Кюстендил е 0.07 селища/км² и е много под средната стойност за страната от 4.78 селища/км².

Пространствена структура, функции и йерархичност на населените места. Зониране на селищната мрежа.

В община Кюстендил има 72 населени места от различен тип и ранг. Селищната мрежа може да се определи като мозаечно-дисперсно разположена на територията на общината. Условно може да се определи една зона на насищане с населени места – централна/източна – с център град Кюстендил, като продължението ѝ в западна-югозападна посока са населените места по и около Републикански път I-6 към ГКПП Гюешево.

По видове населените места се делят на две основни групи - градски и селски. Според устройствените критерии град Кюстендил е от категорията средни градове с население от 30 000 до 100 000 жители.

- Пет населени места са от пета категория – селата Лозно, Ябълково, Пиперков чифлик, Жилenci и Слокощица;
- Тринадесет населени места са от шеста категория – селата Багреници, Богослов, Горна Гращица, Граница, Гърляно, Гюешево, Драговищица, Жабокрът, Коняво, Копиловци, Николичевци, Соголяно и Шишковци;
- Осемнадесет села са от седма категория – селата Берсин, Вратца, Гирчевци, Грамаждано, Дворище, Долна Гращица, Долно село, Катрище, Нови чифлик,

Преколница, Раждавица, Радловци, Раненци, Скриняно, Стенско, Таваличево, Търновлаг, и Шипочано;

- Тридесет и пет населени места са от осма категория.

Град Кюстендил се явява опорен център от трето равнище в една сравнително средно урбанизирана територия. Той е в основата на цялостното административно и делово обслужване в общината.

Анализът на селищната мрежа показва тяхното териториално разпределение в общината, при което се формират три условни ринга и два лъча от относително равномерно разположени населени места.

Първият кръг около общинския център се формира от по-големите села, които постепенно се превръщат в неотменна част от неговата структура. Това са селата Жиленци, Пиперков чифлик, Слокощица, Грамаждано, Лозно, Скриняно, Ябълково, Жабокрът и Гирчевци. Повечето от тях са с население между 500 и 1 100 жители. Изключение правят само селата Скриняно - 189 жители, Гирчевци – 121 жители и Грамаждано - 245 жители.

Условният втори кръг около гр. Кюстендил се формира от селата, разположени в диапазона 8 – 12 км от общинския център. Това включва селата Соголяно, Николичевци, Шишковци, Коняво, Багреници, Нови чифлик, Горна Гращица, Граница, Богослов и Горна Брестница. В тези населени места населението варира повече отколкото в селата от първия кръг и е от около 200 до 700 жители, с изключение на Нови чифлик – 173 жители и Горна Брестница, която е най-близо до Кюстендил, но е с население само 49 жители. Развитието на този втори кръг от селища около общинския център ще зависи изключително много от развитието на комуникационно-транспортната инфраструктура.

Третият кръг се формира по периферията на общината, където са разположени много малките села с население до 50 жители, преобладаващият брой от които са с население до 10 жители. Те са разположени в планински релеф и в близост до граничните зони. Изоставането в социално-икономическото им развитие и обезлюдяването им се дължи основно на факта, че те са периферни не само спрямо територията на общината, но и спрямо територията на страната.

Двата лъча от равномерно разположени селища са формирани по поречието на река Струма и по протежението на комуникационно-транспортната артерия Кюстендил - Гюешево. Към вече участващите в другите условни пространствени формирования населени места по долината на река Струма следва да се добавят и селата Шипочано, Стенско, Раждавица, Гърбино и Полска Скакавица. По направлението към ГКПП Гюешево, освен едноименното село, следва да се добавят и Гърляно, Раненци и Каменичка Скакавица. С отдалечаването от общинския център тяхното население намалява.

Изключение прави само село Гюешево, чието развитие се определя от интензивността на преминаващите потоци и модернизирането на инфраструктурата по транспортното направление към Северна Македония.

Основните фактори, въз основа на които се изгражда модела за пространствено развитие и устройство на територията, са следните:

- Разположението на общината и обвързването ѝ с полицентричния модел на урбанистично развитие в страната, заложен в НКПР 2013 – 2025 г., както и връзките ѝ със съседните страни;
- Наличието на относително висок дял от защитени територии и зони по Натура 2000, които са както стимулатор за развитието, така и ограничител за някои видове дейности, които биха нарушили околната среда и биха застрашили биологичното разнообразие в общината;
- Непроученото и неизползвано културно наследство, което заедно с природните ценности е фактор за растеж и за повишаване на икономическите показатели в развитието на туризма;
- Необходимостта от доизграждане на мрежите и съоръженията на комуникационно-транспортната и инженерно-техническата инфраструктура, което ще подобри достъпността, мобилността и инвестиционната атрактивност на общината;
- Определяне на най-адекватните режими за устройство на различните видове територии, които да допринесат до повишаване на качеството на средата и на живот в общината.

Насоки за интегриране със селищните мрежи на съседните общини и преход към устойчиво развитие на населените места.

Ограниченията, които налагат малкият териториален обхват и ограничените природни ресурси, са в основата на невъзможността да се реализират на практика действия във връзка с локалното интегрирано развитие на общините и малките селища. Негативното влияние на тези фактори допълнително се засилва в планинските райони, което поставя планинските общини и селища в много по-неизгодно положение от тези в низините. Налага се изискването при реализацията на локални и особено регионални проекти да се създават и развиват активни междуобщински и междуселищни сътрудничества, които да генерират устойчиви практики от взаимен интерес.

Затова се засилва процесът на интегриране на две, три съседни общини в тези райони, за реализацията на проекти. Това улеснява разработването и осъществяването на стратегиите за местно развитие и съдейства много активно за:

- устойчивото и ефективно използване на местните природни ресурси;
- мобилизиране на наличните човешки и финансови ресурси от частния, публичния и гражданския сектор;
- обединяване на местните заинтересовани страни около общи проекти и мултисекторни дейности за постигане на синергия;
- „съсобственост“ по отношение на прилагане на подхода и мобилизиране на критична маса, необходима за подобряване на икономическата конкурентоспособност на района;
- развиване и укрепване на диалога и сътрудничеството между различните заинтересовани страни чрез намаляване на потенциалните конфликти и улесняване на процеса на вземане на решения чрез консултиране (обмен на мнения и позиции) и дискусии между заинтересованите страни.

Област Кюстендил включва 9 общини: Бобов дол, Бобошево, Дупница, Кочериново, Кюстендил, Невестино, Рила, Сапарева баня и Трекляно, като:

- община Бобов дол - град Бобов дол и 17 села;
- община Бобошево - град Бобошево и 11 села;
- община Дупница – град Дупница и 16 села;
- община Кочериново – град Кочериново и 10 села;
- община Кюстендил – град Кюстендил и 71 села;
- община Невестино – 23 села и над 300 махали;
- община Рила – град Рила, 3 села и Рилски манастир;
- община Сапарева баня – град Сапарева баня и 4 села;
- община Трекляно – най-малката по население община в България – 19 села с предимно възрастни хора.

В НКПР град Кюстендил (областен и общински център) и град Дупница са в групата градове-центрове от трето йерархично ниво – градове с регионално значение в територията на областта – среден град с население над 30 000 души. Критерии за избора на тази група са: подходящо местоположение в територията на районите, демографска големина и стабилност, налични функции с районно значение в развитието на икономиката, социалната сфера, образованието, науката, културата.

В област Кюстендил няма градове-центрове от четвърто йерархично ниво. В съседните на община Кюстендил общини от областта общинските центрове: Бобов дол, Бобошево, Кочериново, Невестино, Рила, Сапарева баня и Трекляно са градове от пето йерархично ниво – много малки градове и села, центрове с общинско значение за територията на съответните общини. Те намаляват по население и някои от тях губят от своите

икономически и обслужващи функции със значение за селските населени места в техните общини. Териториалната организация на селищната мрежа в изследваните общности е резултат от вече изживели времето си пространствени модели, които по-скоро отразяват механично статуквото на различни политически, исторически и социално-икономически условия в развитието им. В резултат на тази ситуация се затруднява достъпът и инфраструктурното обезпечаване на основните социални услуги. Например, в общините Бобошево, Невестино, Рила, Сапарева баня и Трекляно има само по едно основно училище и няма средно училище. В тези случаи обслужването им се осъществява от най-близкия град център от трето йерархично ниво – Кюстендил или Дупница.

Усвояването на средствата за изпълнение на проекти по Европейските фондове и други финансови инструменти за периода 2007-2013 години показва, че общините в област Кюстендил попадат в групата от последните 5 области (21 място от 25 области). За периода 2014-2020 години мястото на общините от област Кюстендил по усвояване на средства е 23 от 25 възможни (Източник: Социално-икономически анализ на районите в Република България).

Причините за по-слабата активност и усвояването на средства от по-малките общини са:

- по-малкият бюджет, който не дава възможност за съфинансиране на проекти и прави вземането на кредит за финансиране на проекти невъзможно или твърде рисковано;
- заплахата от финансови корекции, които могат сериозно да влошат финансовото състояние на общините;
- липсата на достатъчен административен капацитет;
- липсата на възможности за кандидатстване поради малкия брой население на общините и др.

Общините в област Кюстендил имат възможности да създадат устойчиви отношения в следните области: обмен на добри практики; дефиниране на общи проблеми и съвместни начини за решаването им; подобряване и разширяване на инфраструктурата; култура; туризъм; образование; здравеопазване и др.

Жилищен сектор: състояние и насоки

Жилищният фонд в община Кюстендил наброява около 36 180 жилища, като 58.5% от него е в град Кюстендил, а останалите 41.5% - в селата. 13.4% от този фонд е с възраст над 68 години, като в града е 5.3%, а в селата – 24.7%. Както и в цялата държава, съществуват блокове, построени от държавата преди 1990 година в условията на централно планираната социалистическа икономика, като качеството на изпълнение, проектиране и

местоположение на сградите са под въпрос. В община Кюстендил е голям делът на жилищата, построени в периода 1961-1990 години – 62.2%, и то предимно в града – 72.4% от общия брой. След 1990 година към жилищния фонд са добавени само около 9% жилища.

В град Кюстендил преобладават жилища на около 45 години (60.7%), докато в селата има голямо количество амортизирани жилища.

Негативните тенденции в демографското развитие на общината водят към увеличаване на дела на необитавани жилища, като се започне с най-малък дял в града – около 20.3% и се стигне до 98% в село Гърбино.

Панелните жилища са предимно в град Кюстендил и са около 15% от общия брой. Разположени са основно в комплексите „Запад“ и „Румяна войвода“. Останалите са тухлени с бетонна плоча и тухлени с гредоред. Има и паянтови жилища – около 7%.

100% от жилищния фонд в селата представлява нискоетажни сгради, само в село Гърляно има 5-етажни сгради. В град Кюстендил има 6 и над 6 етажни сгради. Всички жилища в общината са електроснабдени. Близко 70% от жилищата се отопляват с твърди или течни горива, 20% използват електроенергия за отопление, с централно парно отопление има жилища в града. Частна собственост са 98.5% от жилищата. Общината има едни от добрите параметри за жилищна задоволеност, но за съжаление той се дължи на високия процент необитаеми жилища.

Големият брой необитавани жилища, особено в малките села, където незначителна част се използва като „второ“ или вилно жилище, не дава възможност да се направят реални изводи за жилищната задоволеност. В общината не са идентифицирани точно и потребностите на социално слабите. Също така, макар че само около 8.75% от жителите на общината са се самоопределили като роми, проблемът с обитаването на адекватни жилища от тази етническа група е сериозен, защото те са концентрирани в град Кюстендил и техните жилища формират два квартала, разположени около северния обход на града.

Съгласно ОУПО Кюстендил не се налага да се резервират големи терени за ново жилищно строителство, а потребност от разширяване на останалите населени места не може да бъде обоснована. В бъдеще е необходимо да се разработят механизми за по-ефективно използване на съществуващия жилищен фонд, да се осигурят общински жилища за нуждаещите се, да се използват по-пълноценно възможностите за финансиране от фондовете на ЕС по оперативните програми. Следователно повече усилия трябва да бъдат насочени към използване на съществуващите ресурси и за цялостно обновяване на средата за обитаване, което може да я направи по-привлекателна както за живеещото там

население, така и за хора, които предпочитат да живеят в малки населени места в близост до природата.

Във връзка с гореизложеното се очертават следните насоки:

- свободните жилищни единици могат да се използват за социални жилища;
- общината би могла да обмисли предоставянето на социални жилища под наем на млади хора, млади специалисти и млади семейства като стимул да ги задържи на територията си;
- да се рационализират критериите за допустимост при настаняване в социални жилища с цел справедливост, прозрачност и насоченост;
- социалните жилища да не се предлагат за закупуване от наемателите, защото това намалява ограничения публичен фонд;
- редовен контрол дали наемателите на социални жилища продължават да отговарят на изискванията за допустимост;
- популяризиране на общоприетите мерки за ЕЕ сред населението на територията на общината;
- подобряване поддръжката на многофамилните блокове чрез по-добро прилагане на Закона за етажната собственост, като се набляга на стимулирането, а не на санкционирането.

Културно наследство в градовете на общината

Община Кюстендил включва 1 град – Кюстендил.

Паметници от изключителна културна стойност

Недвижимите културни ценности в град Кюстендил са 98 (включително 1, отписан от регистъра на НИНКН) и се класифицират в няколко групи:

Най-значимата културна ценност за общината, както и за целия регион, е **археологическият резерват "Пауталия – Велбъжд"**, обявен с Меморандум № 16 на Министерски съвет на Република България от 1977 година, чийто находки представят развитието на града - от каменно-медната епоха до късното Средновековие. Римските терми, построени през II – III век, се предполага, че са част от голям комплекс – асклепион, втори по големина след термите в Одесос (Варна), с площ повече от 3000 м². В резервата са разположени още югоизточната и източната кули.

Акрополът на Пауталия е разположен на хълма Хисарлъка, построен е в края на IV век и началото на V век, реконструиран е няколко пъти и е просъществувал до XV век.

Крепостната стена има общо 14 кръгли, триъгълни и правоъгълни кули, 2 порти и 5 тайни входа. Разкрити са и други археологически обекти от различни исторически периоди.

Средновековната църква "Св. Георги" датира от X-XI век, за което свидетелстват архитектурните ѝ особености, както и новооткритите средновековни стенописи в нея. Според някои предположения тук се намира гробът на българския цар Михаил III Шишман, който умира през 1330 година в битка при Велбъжд. Тя е сред 100-те национални туристически обекта на България.

Манастирът "Св. Лука" е разположен на около 2 км югозападно от село Граница. Основан е през X век, многократно разрушаван, а през 1948 година е възстановен. Манастирът представлява малък комплекс от еднокорабна, едноабсидна църква, на западната фасада на която е долепена камбанария и жилищни сгради. Запазено е предание, че в манастира е пребивавал Св. Иван Рилски. Манастирът е действащ и изцяло реновиран.

В близост до римските терми е разположена средновековната отбранителна кула, наречена **"Пиргова" кула**, построена в края на XIV - началото на XV век. Приземният етаж някога е служел за склад, следват жилища, а последният – за отбрана. Кулата е част от отбранителната система на средновековния Велбъжд.

Джамията "Фатих Султан Мехмед" се смята, че е построена в средата на XV век от известния за района майстор Хараджи Кара Мехмед бин Али. Днес джамията не е действаща.

Джамията "Ахмед бей", позната още като "Инджили", е построена в средата на XV век. Запазена в оригиналния си вид е входната аркада, която е покрита с три малки купола. Днес тя се използва като изложбена зала на музея в Кюстендил.

"Дервиш баня" е част от националния археологически резерват "Пауталия – Велбъжд" и е най-старата запазена османска обществена баня в България. Тя е построена през 1566 година и е реставрирана през 2005 година.

Енорийският храм "Успение Богородично" е построен на мястото на средновековната църква "Св. Никола" през 1816 година. Църквата е забележителен паметник на българското изкуство от епохата на Възраждането.

Килийното училище е разположено в централната част на град Кюстендил. То е построено през втората половина на XIX век в двора на църквата "Успение Богородично". Сградата е едноетажна, във възрожденски стил. От 1981 година в него се провеждат различни културни събития.

Енорийският храм "Св. Мина" е построен през 1859 година. Представлява трикорабна псевдобазилика, без притвор. В близост има малък подземен параклис с аязмо, към който води портик от юг. През 1934 година е изграден новият храм, в съседство със съществуващата там възрожденска църква.

Железният мост над река Банщица е построен през 1909 година по проект на арх. Рудолф Фишер. Неговото изграждане е част от осъществяването на по-голям проект, имащ за цел да свърже градския център на Кюстендил с железопътната гара. В двата края на моста са изградени четири колони, върху които са разположени скулптури на жени, изработени от бял врачански камък през 1969 година от скулптора Любен Димитров.

Наследствени елементи с местно значение

В град Кюстендил има 74 обекта на национално-историческото наследство с местно значение, като някои от тях са:

- сграда на ж.п. гарата – архитектурно-строителен;
- тютюнев склад – архитектурно-строителен;
- сграда на Българска земеделска банка (ул. Демокрация № 42) – архитектурно-строителен;
- сграда на Военния клуб – архитектурно-строителен;
- къща на Христо Лазов Казанджията (Емфиенджиевата къща) – исторически, архитектурно-строителен и художествен;
- църква „Св. Мина“, строена през 1834 година – архитектурно-строителен и художествен;
- казарми на 13-и Рилски пехотен полк – исторически;
- полкова църква – исторически;
- чешма-паметник на загиналите във войните 1912-1913 и 1915-1918 години – исторически;
- къща на Молла Осман – архитектурно-строителен;
- централна минерална баня „Чифте баня“ – архитектурно-строителен, градинско-парково изкуство;
- хотел Драгоман – архитектурно-строителен;
- къща, в която е живял и творил Крум Кюлявков – исторически;
- „Старо училище“ в двора на църквата „Света Богородица“ – исторически;
- Прокопиевата къща – архитектурен;
- сграда на педагогическото училище и парк от 1894 година – исторически, архитектурен, градинско-парково изкуство;

- Алай хама (войнишка баня) – архитектурно- строителен от Античността и Средновековието;
- ОУ „Даскал Димитър“ и двор – архитектурен;
- и др.

Съвременни градски елементи

На 24 ноември 1972 година по случай 90-годишнината от рождението на Владимир Димитров – Майстора е открита нова сграда на художествената галерия в град Кюстендил. През 1980 година авторски колектив разработва проект за разширяване на галерията, от следващата година започват строително-монтажните работи, които приключват през 2000 година.

Галерията притежава основната и най-голяма колекция от творби на Владимир Димитров – Майстора, подредени в постоянна експозиция. Днес галерията разполага с 3 180 творби от 585 автори, от които 1 357 картини са на патрона на галерията Владимир Димитров – Майстора.

Фондът на галерията е разделен на няколко раздела:

- кюстендилски художници,
- художници от страната,
- антично, средновековно и възрожденско изкуство,
- чуждестранно изкуство.

Със събирателската дейност в галерията е създаден и систематизиран научен архив и документация.

Балканският алианс на хотелиерските асоциации присъжда наградата „Хотел на Балканите за 2012 година“ на Стримон СПА Клуб.

Съседство на община Кюстендил: анализ, оценка и насоки

Община Кюстендил няма съседни общини от I и II ранг.

Силни страни на съседството и ограничения за развитие

Община Кюстендил е най-западната община в България и е най-голямата на територията на Кюстендилска област. Границите ѝ са следните:

- на север – община Трекляно;
- на юг – община Бобошево;
- на североизток – община Земен и община Радомир - област Перник;

- на изток – община Бобов дол;
- на югоизток – община Невестино;
- на югозапад – Република Северна Македония;
- на северозапад – Република Сърбия.

Силните страни на съседството е следното:

- общините попадат в зони на трансгранично сътрудничество с Република Сърбия и Република Северна Македония;
- наличие на достатъчно обработваема земя за нуждите на селското стопанство;
- природни дадености, разнообразен релеф, ландшафти с различен характер, благоприятен климат, местообитания с богато биологично разнообразие, съхраняващи представители на флората и фауната;
- добре изградена мрежа от населени места, сравнително равномерно разположени на териториите им, с изявен стил на живот, запазени социални взаимоотношения и традиции;
- потенциал за селски туризъм;
- близост до транспортни артерии;
- близост до столицата – университети, здравеопазване, връзки с други части на страната и извън нея, летище.

Ограниченията са следните:

- намаляване на населението на общините, обезлюдяване на селата;
- неефективно използване на природо-климатичните условия за развитието на селското стопанство;
- намаляване на броя на младите хора;
- високо равнище на безработица;
- отдалеченост от основни услуги – образование, здравеопазване;
- влошено състояние на общинските пътни мрежи;
- наличие на нарушени и замърсени терени и нерегламентирани сметища.

Съвместни проекти за изпълнение със съседни общини

Община Кюстендил и съседните общини имат възможности да създадат устойчиво партньорство в следните области:

- обмен на добри практики;
- дефиниране на общи проблеми и съвместни начини за решаването им;
- подобряване и разширяване на инфраструктурата;
- съвместно изграждане на мобилни групи в областта на здравеопазването;

- трансгранично сътрудничество;
- култура;
- туризъм;
- изграждане на сдружение от две или повече общини за кандидатстване по проекти.

Инфраструктурни проекти с национално и регионално значение в общината

Инфраструктурните проекти с национално и регионално значение в общината са:

- доизграждане на магистрала Струма;
- изграждане на магистрала Европа и скоростен път Гюешево-Кюстендил-Радомир-Перник-София;
- изграждане на скоростен път Рила по направление Кюстендил-Дупница-Самоков-магистрала Тракия/магистрала Хемус, включен допълнително в широкообхватна TEN-T мрежа;
- модернизиране на ж.п. линия София – Гюешево и връзка с Република Северна Македония;
- рехабилитация на Републикански пътища от I, II и III ниво.

Трасето на бъдещата автомагистрала Струма е с дължина 172 км, като са в експлоатация следните дестинации: София-Мало Бучино-Люлин-Големо Бучино-Перник-Студена-Боснек-Старо село-Долна Диканя-Дупница-север-тунел Блатино-Дупница-юг, Кюстендил-Бобошево-тунел Кочериново-Благоевград-Благоевград-юг.

Отсечките тунел Железница-Симитли-Крупник-Клесненско дефиле се изпълняват в момента.

Останалите отсечки Струмани-Сандански-Петрич, Мелник-Генерал Тодоров-Марикостиново-Петрич-ГКПП Кулата са в експлоатация и се свързват с А25 за градовете Солен и Атина в Република Гърция.

В средата на 2019 година започва подготовката на проект за модернизация на ж.п. линията София-Гюешево, като е избран изпълнител на договор за „Оптимизация и актуализация на предпроектни проучвания и идеен проект за модернизация на железопътния участък Радомир-Гюешево, идейно проектиране за железопътния участък Гюешево-граница с Република Северна Македония и изготвяне на ПУП и технически проект за модернизация на железопътните участъци Радомир-Гюешево и Гюешево-граница с Република Северна Македония” и договор за „Актуализация на Подробна програма за модернизация и на Стратегията за провеждане на тръжни процедури, и

изготвяне на Документация за кандидатстване за финансиране на строителството на железопътните участъци Радомир-Гюешево и Гюешево-граница с Република Северна Македония“. С изпълнението на двата договора ще бъдат извършени необходимите дейности за подготовката на проекта за модернизация на линията.

Интегриран SWOT анализ

На базата на направения анализ и факторите, въздействащи на развитието, са идентифицирани силни и слаби страни на община Кюстендил, като са очертани и благоприятните възможности и потенциалните заплахи, породени от въздействието на външната среда.

Силни страни

- Стратегическо разположение на общината;
- Общинският център е и областен град;
- Граница с две държави;
- Добре развита мрежа от регионална и местна транспортна инфраструктура;
- Потенциал за регионално и трансгранично сътрудничество;
- Достъпност до железопътен транспорт;
- Достъпност до първокласни и второкласни пътища;
- Развит сектор на услугите;
- Достъпност до развита виртуална мобилност към света поради наличието на информационни и широколентови услуги;
- Разнообразни климатични условия, уникална флора и фауна, богато разнообразие на видове и природни местообитания с потенциал за развитие на туризъм и съхраняване на богато биоразнообразие с общоевропейско значение;
- Наличие на защитени територии от национално значение;
- Богати хидротермални ресурси, използвани в балнеологията;
- Наличие на териториални ресурси за развитие на модерно селско стопанство;
- Наличие на горски сектор;
- Многопластово културно наследство с времево и видово многообразие, с уникални характеристики;
- Важна туристическа дестинация в страната;
- Развиващо се трансгранично сътрудничество със съседните страни;
- Административен капацитет за провеждане на местни политики за планиране и управление;

- Устойчива политическа и социална стабилност и етническа толерантност в селищата със смесено население;
- Оптимизирана и устойчива мрежа от детски заведения и училища, наличие на базова и материално обезпечена образователна инфраструктура;
- Създадена система от доболнични и болнични услуги;
- Разнообразие от социални услуги;
- Развита мрежа от културни обекти и културни събития;
- Традиции в развитието на спорта и разнообразна спортна инфраструктура;
- Развита водоснабдителна мрежа;
- Потенциал за развитие на биологично земеделие и екотуризъм в екологично съхранена територия.

Слаби страни

- Периферна община;
- Неблагоприятни демографски тенденции;
- Значителни вътрешни неравенства по социално-икономически и инфраструктурни показатели;
- Ниска производителност и ресурсна ефективност в повечето МСП;
- Нисък дял на високотехнологични предприятия;
- Структурни проблеми на местния пазар;
- Ниска мобилност на населението в някои селища;
- Лоши технически характеристики на транспортната инфраструктура;
- Амортизирана водоснабдителна и канализационна мрежа и висока степен на загуби на вода;
- Недостатъчно развита инфраструктура за третиране на отпадни води;
- Натрупване на нерегламентирани сметища и замърсяване на водни участъци;
- Високо ниво на безработица и слаба предприемаческа активност;
- Ниски темпове на технологично обновление на производството и разходите за иновации и научни изследвания;
- Ниска конкурентоспособност;
- Недостатъчно обвързване на нуждите на бизнеса с квалификацията на работната ръка;
- Недостатъчно публично-частни партньорски инициативи;
- Ниска ЕЕ в производството и бита;
- Наличие на пустеещи земеделски земи;
- Липса на сдружения от земеделци;

- Неразвито внедряване и използване на ВЕИ;
- Недостатъчно промотиране на туристическия балнеоложки, СПА и културен капацитет и неизползван потенциал за развитие на еко и селски туризъм;
- Недостатъчно финансови средства за поддържане на културно-историческото наследство;
- Недостатъчно партниране със съседни общини.

Възможности

- Устойчива икономическа интеграция в региона;
- Изграждане на транспортна инфраструктура по направлението на TEN-T мрежата;
- Подобряване на връзките с регионалната транспортна мрежа;
- Подобряване на екологичната, социалната и бизнес инфраструктура;
- Повишаване конкурентоспособността на МСП чрез технологично обновяване и иновации;
- Привличане на чуждестранни преки инвестиции;
- Развитие на работната сила и ефективна реализация на трудовия потенциал на населението;
- Развитие на местната политика за създаване на младежка заетост и предприемачество;
- Предефиниране на целите, методите и резултатите от образование, квалификация и преквалификация, учене през целия живот с оглед изискванията на пазара на труда.
- Развитие и модернизиране на селското стопанство и превръщането му в основен отрасъл в икономиката.
- Създаване на сдружения от земеделски производители;
- Развитие на био и еко земеделие и животновъдство.
- Засилване на националния и международния маркетинг в подкрепа на туризма;
- Засилено използване на ВЕИ;
- Активно използване на партньорство между общините и публично-частните партньорства;
- Развитие на ефективно трансгранично и регионално сътрудничество.

Заплахи

- Продължаващо негативно развитие на демографските процеси и външна миграция на млади хора, обезлюдяване в перифериите на общината;
- Изтичане на квалифицирана работна сила от общината;

- Задълбочаване на териториалните диспропорции в заетостта и доходите, в качеството на живота;
- Липса на образована и квалифицирана работна сила;
- Забавяне на реализацията на значими инфраструктурни проекти;
- Недостатъчни средства за инвестиции в цифровизация;
- Природни рискове – земетръсна зона, наводнения, горски пожари и др.;
- Неблагоприятно влияние на климатичните промени;
- Осъществяване на несправедлив енергиен преход;
- Външни условия с негативно въздействие.

Взаимообвързаното на общината с районите на национално ниво (в съответствие с НЦТР)

Съгласно НКПР моделът „Изходно състояние“ съдържа йерархичната система от градове-центрове, простиращи влиянието си върху различни по площ териториални ареали, които са:

- 1-во ниво – столицата София, център с европейски значение за националната територия;
- 2-ро ниво – големи градове, центрове с национално значение за територията на районите – Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Плевен Стара Загора (6 броя);
- 3-то ниво - средни градове, центрове с регионално значение за територията на областите - областни центрове и други изявени градове – Видин, Монтана, Враца, Ловеч, Габрово(3+)⁶, Велико Търново, Търговище, Разград, Шумен(3+), Силистра, Добрич(3+), Сливен, Ямбол, Хасково(3+), Кърджали, Смолян, Пазарджик(3+), Перник, **Кюстендил**, Благоевград(3+), Свищов, Горна Оряховица(4+⁷), Казанлък, Димитровград(4+), Асеновград(4+), Карлово(4+), Дупница(4+), Петрич (4+) - 28 броя;
- 4-то ниво - малки градове с микрорегионално значение за територията на групи общини – $125 - 35 = 90$ броя;
- 5-то ниво - много малки градове и села, центрове с общинско значение за територията на съответните общини – $264 - 125 = 139$ броя.

⁶ Градовете от 3-то ниво (3+) притежават потенциални възможности да преминат във 2-ро ниво при подходящо бъдещо развитие и евентуално стимулиране.

⁷ Градовете (4+) са посочени в 3-то ниво, но са на границата между 3-то и 4-то ниво. В зависимост от влиянието на различни фактори в бъдещото им развитие те могат да останат категорично в 3-то ниво или да загубят значение и да отпаднат в 4-то ниво.

Картината на съвременното селищно развитие на Югозападния регион се определя най-вече от доминиращото положение на милионния град София. Освен София в региона няма друг голям град над 100 хиляди души, който е в състояние да балансира столицата. Средните градове (30 до 100 хиляди души), които са областни центрове, са Перник, Благоевград и Кюстендил.

В западните гранични покрайнини и в югоизточния край на региона няма изявени градове–центрове и това предопределя техния подчертано периферен характер. Голямата степен на дебалансираност на селищната мрежа предопределя и неравномерното разпределение на населението върху територията на региона и съответно неравномерното социално-икономическо развитие. В резултат на това в територията на региона се проявява проблемът за център и периферия.

Съгласно Националната концепция за пространствено развитие (НКПР), в Югозападния регион са налични градове центрове от следните йерархични нива:

- от първо йерархично ниво – център с европейско значение в националната територия – е столицата **София**.

Независимо от скромното място на София в европейската класация на мега градовете, в рамките на националната територия тя доминира решително над всички останали градове–центрове. Доминацията ѝ в територията на Югозападния регион е още подавяваща.

- от второ йерархично ниво – големи градове–центрове с национално значение в територията на районите – в НКПР е определен **Благоевград** (69 417);
- от трето йерархично ниво– градове–центрове с регионално значение в територията на областите – в НКПР са определени **4** града – областните градове **Перник** (73 638) и **Кюстендил** (39 284) и градовете **Дупница** (30 165) и **Петрич** (27 211).

Тези градове имат мисията да балансират влиянието на много големите градове и да намаляват ефекта от моноцентрично развитие в територията на региона. Те са определени поради тяхното подходящо местоположение, демографска големина и стабилност, налични функции с регионално значение в сферата на икономиката, социалната сфера, образованието, културата.

Съгласно проведения хоризонтален социално-икономически анализ на районите на национално ниво, проведен от НЦТР, се дава следната квалификация на общините:

- силно урбанизирана община (централна) – на голям град (city), е тази, при която над 50% от населението е в населени места над 50 хиляди жители или общината е с център град над 50 хиляди жители;

- средно урбанизирана община (междинна) – на среден град (town) е тази, при която над 50% от населението е в населени места от 5 до 50 хиляди жители или общината е с център град от 5 до 50 хиляди жители;
- слабо урбанизирана община (периферна) – на малък град или село (rural) е тази, при която над 50% от населението е в населени места под 5 хиляди жители или общината е с център град под 5 хиляди жители.

Както е посочено в НКПР, йерархизираната система от градове–центрове служи за степенуване на намесите за стимулиране на градовете и градското развитие според значимостта и ролята на всеки град. В зависимост от количеството на наличните и привлечени ресурси те ще се насочват към градовете от различните йерархични нива с оглед тяхната роля за постигане на основните цели на политиката за балансирано регионално развитие. От особено важно значение ще бъде да се намерят политическата воля и надеждните инструменти за стимулиране на градовете, които да преминат в по-горно йерархично ниво, независимо от факта, че нямат демографския ресурс и функциите, които отговарят на това по-високо ниво, но играят съществена роля за намаляване на междурегионалните различия и постигане на балансирано териториално развитие.

Стимулирането на градовете–центрове ще се осъществява чрез съчетаване на различни инструменти – собствени инструменти на регионалната политика и инструменти на секторните политики. Ролята на НКПР и на РСРП е да ориентират регионалната политика как да насочи своите инструменти за развитие на територията и градовете и как да повлияе на секторните политики в тяхното териториално насочване. По същество това е подходът на интегрирани териториални инвестиции. Поетапното приобщаване на градовете от 3-то ниво с потенциал и стратегическо разположение ще балансира развитието на главните регионални и областни центрове. Поддържането на градовете от 3-то ниво и подкрепата за тяхното интегрирано развитие чрез прилагане на ИПГВР, както и синхронизиране на секторните политики са стратегическа цел.

Моделът „умерен полицентризъм“ е избраният модел на урбанистично развитие за остатъчния срок на действие на концепцията до 2025 година. На национално равнище, развитието на столицата като метрополен град е съчетано с успешно развитие на ограничен брой центрове от II-ро йерархично ниво с национално значение. Това са Варна, Пловдив, Бургас, Русе, Стара Загора и Плевен. Група средни градове показват потенциали да се присъединят към второ йерархично ниво – Видин, Враца, Габрово, Велико Търново, Шумен, Добрич, Сливен, Ямбол, Хасково, Пазарджик, Благоевград и Перник. Целенасочената регионална политика съдейства за развитие на Видин, Велико Търново и Благоевград, с оглед на тяхното стратегическо местоположение в националната

територия, но те, с малки изключения по някои показатели при Велико Търново и отчасти при Благоевград, са все още далече от ролята на балансиращ развитието регионални центрове.

На областно равнище, някои областни центрове демонстрират стабилно развитие, макар и с намален демографски потенциал. Центровете от 4-то ниво са стабилизирани и извадени от заплахата да изпаднат в последното, 5-то ниво, създавайки „бели полета“ за обслужването на крайните периферии от слаби селски общини.

Характерно за този сценарий е интензивното развитие на столицата, съпроводено с развитието на не голям брой урбанистични центрове от 2-ро и 3-то ниво, както и стабилизирането на достатъчно голям брой центрове от 4-то ниво, което води до сравнително малко увеличаване на централните територии и намаляване на периферията, както и до приближаване на градски услуги до селските райони.

След перспективния срок 2025 г., този модел следва да еволюира към модела “развит полицентризъм” с постепенно увеличаване броя на урбанистичните центрове от 2-ро и 3-то ниво и стабилизиране на центровете от 4-то и 5-то ниво.

В Западна България, милионният град от 1-во ниво – София, ще доминира над средните градове от 3-то ниво Благоевград, Перник, Кюстендил, Враца, Монтана и Видин. Без да играят роля на балансори, средните градове Видин и Благоевград заслужават специално стимулиране, за да преминат по значение към 2-ро йерархично ниво и да организират успешно територията на най-отдалечените северна и южна части на Западна България. Градовете Петрич и Дупница показват реални възможности да бъдат центрове от 3-то йерархично ниво и да играят ролята на балансори на областните центрове. Към тях като балансори имат шансове да се присъединят градовете от 4-то ниво Сандански, Гоце Делчев, Самоков, Ботевград. В северозападните периферни гранични територии е важна подкрепата на градовете от 4-то ниво Лом, Оряхово, Белоградчик и Берковица. В южната периферия подобна подкрепа заслужават градовете Петрич, Сандански, Гоце Делчев. Затруднено ще остане положението в западните периферни територии, където Радомир, Брезник и Трън нямат потенциала да подкрепят Кюстендил и Перник.

Цели и приоритети за развитие за периода 2021 – 2027

Националната програма за развитие България 2030 е рамков стратегически документ от най-висок порядък в йерархията на националните програмни документи. Той определя визията и общите цели на политиките за развитие във всички сектори на държавното управление, включително техните териториални измерения.

Националната програма за развитие: България 2030 определя основните цели на правителството за периода до 2030 година: технологична трансформация; демографски подем; намаляване на неравенствата.

Визия за развитие на общината

Определените приоритети за развитие на Югозападен регион се определят в Интегрирана териториална стратегия за развитие (ИТСР) Югозападен район и са в съответствие с целите и стратегиите на Националната програма за развитие България 2030, Актуализираната национална концепция за пространствено развитие (АНКПР), целите на политиката на ЕС за сближаване и регионално развитие в периода 2021–2027 години.

Ключовите потенциали на Югозападен регион се определят от концентрираните в него научноизследователски и университетски институции и високотехнологичния и интензивен на знания бизнес, високия дял на образованата работна сила, възловото транспортно-географско разположение по направленията на европейската TEN-T мрежа и добре развитата мрежа от регионална и местна транспортна инфраструктура, услугите, наличието на богати природни и културни ресурси.

В същото време регионът е изправен пред редица предизвикателства за своето бъдещо конкурентно развитие, породени от изискванията на Индустрия 4.0, прехода към нисковъглеродна икономика, кризата с Covid-19, преодоляването на значителни регионални дисбаланси и дефицити.

Основното във всички стратегически документи е акцентът не върху секторните политики, а върху развитието на целите територии чрез интегрирани политики. В съответствие със стратегическите документи от по-високо ниво: НКПР и АНКПР, ИТСР Югозападен район, приетата визия, която определя рамката за развитие на община Кюстендил през следващия 7-годишен период, анкетите до жителите на общината, бизнеса и НПО, е следната:

Община Кюстендил – използваща и развиваща своите дадености и потенциали за подобряване условията на живот и реализиране на населението, намаляване на неравенствата, постигане на балансирано икономическо развитие, чиста природа и съхранено природно и културно наследство.

Специфичен потенциал за бъдещото развитие

Конкретните силни и слаби страни на общината, както и възможностите ѝ за развитие, са установени по-горе на основата на SWOT анализа.

Бъдещото развитие на общината, както и на населението в Югозападен регион и цялата страна, е свързано с доброто позициониране на икономиката и съгласно препоръките на ЕК – извършването на индустриален преход, което се постига с квалифицирани кадри. За целта е необходимо насърчаване на ученето през целия живот, по-специално създаване на гъвкави възможности за повишаване на квалификацията и преквалификацията за всички възрасти и жители, като ученето не е самоцелно, а обвързано с нуждите на бизнеса. Освен това от особена важност е и създаването на политики и стимули от местната власт за предоставяне на привлекателни възможности за оставане на млади хора в общината.

Насърчаване на заетостта, увеличаване на съгласуваността между потребностите на бизнеса и обществото от една страна, и програмите във образованието и обучението от друга, включване в заетост на лицата извън пазара на труда, увеличаване на заетостта на хора със затруднена мобилност или живеещи в селски или отдалечени части на общината.

Бизнесът в България, както и в община Кюстендил, е представен основно от МСП, които в преобладаващата си част имат затруднен достъп до информация и им липсват знания за използване на програми за подкрепа на проекти и осигуряване на инвестиции във внедряване на иновации и инфраструктура, в достъпа до услуги, производствени инвестиции, оборудване, софтуер и нематериални активи, комуникация, проучвания, създаване на партньорски мрежи, сътрудничество, обмен на опит и дейности, свързани с клъстери.

Насърчаването на предприемачеството е друг потенциал за развитието на общината. За подкрепата на предприемачите е нужна информация, обучение, професионални напътствия и наставничество, създаване и укрепване на предприемачески мрежи и активизиране на участието на новосъздадените предприятия и МСП в научни изследвания и изграждане на стабилна бизнес среда.

Необходимо е да се увеличат действията за повишаване на ефективното използване на ресурсите чрез преминаване към чиста икономика, подобряване на енергоспестяването, енергийна ефективност, използване на възобновяема енергия, както и оптимизация на системата за управление на отпадъците чрез съвременни технологии за разделно събиране, предварително третиране, компостиране на биоразградимите отпадъци, стимулиране на повторната употреба.

По отношение на природно-ресурсния потенциал общината има благоприятни условия за развитие на земеделие. Огромно допълнително предимство са топлите минерални извори и добрият горски фонд. Необходимо е оползотворяване на туристическия потенциал в съответствие с пазарните изисквания и потребителските очаквания за устойчиво развитие на туристическия сектор, като се увеличи делът на всички възможни видове туризъм – балнео, спа, исторически, фолклорен, фестивален, етнографски, поклоннически, еко и селски туризъм, приключенски, зимен и спортен, конгресен и гурме туризъм и съчетаването им в интегрирани пакети, както и промотиране на туристическия продукт в страната и чужбина.

Развитие на интелигентен, устойчив и диверсифициран сектор на селското стопанство, което да гарантира продоволствената сигурност на населението и повишаване степента на ефективното използване на ресурсите в този отрасъл в общината, подобряване на напояването и отводняването, модернизация на земеделието и опазване на природните ресурси.

Подобряване качеството на публичните услуги – здравно обслужване, социални услуги, активно социално приобщаване на уязвимите групи, като по този начин ще се съхранят общинските демографски ресурси и подобри качеството на живот и социалното сближаване и повиши привлекателността за обитаване на територията на общината.

Опазване, развитие и популяризиране на културното наследство, създаване на общи маршрути между община Кюстендил и други общини и/или области, изграждане на международни отношения с чуждестранни общини (трансгранично сътрудничество), обособяване на цялостни инфраструктурни проекти – пътища и пътеки, посетителски центрове, места за отдих, както и популяризиране на културното наследство и услуги.

Подобряване на качеството и разширяване на видовете публични услуги, повишаване квалификацията на работещите в общинската администрация, подобряване на информационното обслужване на гражданите, населението и бизнеса, внедряване на нови технологии в общинската администрация.

Подобряване и оптимизиране на транспортната свързаност и достъпност между селищата в общината и съседните общини.

Реконструкция и модернизация на водоснабдителните мрежи и съоръжения, намаляване на броя на аварията и загубата на вода, отвеждане и пречистване на отпадъчни води, повишаване на свързаността на населението с пречиствателни станции за отпадъчни води, подобряване на технологиите за пречистване, изграждане на канализационни системи, изграждане на системи за третиране на отпадъците.

Запазване на биологичното разнообразие, управление на защитени територии и зони по НАТУРА 2000, поддържане на природозащитно състояние на природните местообитания, действия за застрашени животински видове и растения, опазване, поддържане и възстановяване на местообитания и видове на територията на общината.

Интегриране на икономическите и социалните фактори за регионално и пространствено развитие

В исторически план българските общини притежават значителен опит в централизирано създаване и управление на пространствените модели за развитие на три основни нива – общинско, областно и национално. Моделът за развитие на община Кюстендил се характеризира със селищни системи и стремеж към устойчиво и балансирано развитие на цялата територия. С премахването на центризма България премина към пълна дерегулация на пространственото/регионалното развитие. След две десетилетия на пространствено развитие анализите на общинските планове и областните стратегии констатираха силен поляритет, характеризиращ се с висока концентрация на хора и активности в общинския център. С протичането на този процес се задълбочават и увеличават неравенствата в пространственото и социално-икономическо развитие.

В община Кюстендил се наблюдава същата тенденция, а именно: процес на пространствена поляризация и движение към моноцентрични модели за развитие, концентриращи социално-икономическата активност в общинския (който е и областен) център.

Необходимо е да се премине от централизиран/моноцентризъм към полицентричен модел за пространствено развитие. В този модел е необходимо развитие на периферията в общината и използването на собствените ресурси.

Интегрираният подход подчертава, че насърчаването на развитието изисква по-тясна координация на публични политики - както инвестициите в инфраструктура, така и инвестициите в образование и иновации могат да допринесат за развитието, защото подобренията на инфраструктурата сами по себе си не водят автоматично до по-висок растеж, но в комбинация с подобрения в образованието и иновациите, въздействието на инфраструктурните инвестиции върху растежа става значимо. По подобен начин, ако

изследванията и развитието се концентрират върху община Кюстендил, това не означава непременно, че преимуществата ще се почувстват единствено в рамките на нейната територия. Постиженията на общината в определен сектор често пъти може да са тясно свързани с тези на другите общини в областта, а и на региона.

Пространствените и функционалните връзки между града и селата са важен елемент от интегрираното и устойчиво развитие на общината, които през годините се усложняват и изискват специфичен подход при тяхното изграждане за поддържане на постоянния обмен на потоци от хора, стоки и услуги, капитали, информация, знания и технологии. Независимо от намаляването и застаряването на населението при повишаване на качеството на образованието във всички образователно-квалификационни степени и въвеждането на подходящи форми за продължаващо образование през целия живот ще се създадат предпоставки за по-пълноценно използване на капацитета на човешкия капитал, включително и на активната част от възрастното поколение.

Обвързването на образованието с науката и производството ще подпомогне придобиването на актуални знания, които ще разширят възможностите за професионално развитие и за задоволяване на потребностите на пазара на труда. Постепенното повишаване на разходите за научно-изследователска и развойна дейност, ориентацията към високотехнологични производства с висока добавена стойност, цифровизацията на селското стопанство, производството и на най-важните услуги в здравеопазването и образованието ще ускорят процеса на иновативно развитие.

Разкритите дефицити в системите на образованието и здравеопазването и тяхното преодоляване чрез целенасочени мерки за повишаване на качеството на услугите и тяхната достъпност ще подпомогнат постигането на целите за подобряване на жизнения статус и стандарт на населението.

Приоритетното развитие на спорта за всички, паралелно със спорта за върхови постижения, също ще спомогне за подобряването на физическата култура и активност на населението от всички възрастови групи, и ще подобри здравословното състояние, рефлектиращо в по-пълноценната реализация и повишена работоспособност.

Интегрирането на природните и културни ценности на община Кюстендил, заедно с необходимите мерки за опазването им, също е възможно да се използва като стимулатор на икономическия растеж, за териториално сътрудничество, за социално и културно приобщаване.

Акцентът в насоките на политиките след 2020 година е върху човешките ресурси и социалното приобщаване с всички важни и непостигнати цели в областта на образованието, здравеопазването и интеграцията на ромите. Другото направление следва

да покрие неотложните действия в областта на околната среда – качеството на атмосферния въздух в града, управлението на водите и адаптацията към изменението на климата. Третото, но не по-малко важно, е технологичното обновяване и развитието на разностранни приложения на ИКТ, включително ускоряване на процеса на въвеждане на електронно управление на всички нива на администрацията и интегрирането на базите данни. Административният капацитет, развиван паралелно с предходните направления, трябва да гарантира устойчивото социално и икономическо развитие. Всичко това доказва, че е необходима все по-добра интеграция между секторните политики, за която са нужни не само определени хоризонтални приоритети, но и повече усилия от страна на местния орган на управление за взаимодействие и координация. По-доброто взаимодействие ще намали обема на вложените усилия и финансови ресурси, ще повиши ефективността и ефикасността на политиките и ще ускори напредъка, благодарение на очакваните синергия и добавена стойност.

Преодоляване на неравенствата между града и селските територии

Продължава тенденция на постоянно намаляване на населението в селата, както общо за страната, така и в община Кюстендил. Причините са комплексни, породени от естественото и механично движение на населението. Процесите на преселване от селата в града в рамките на общината и от общината към индустриално и икономически развитите градове и райони продължава, като това движение се отнася за лицата в трудоспособна и детеродна възраст. Промяната в гъстотата на населението в селата е отражение на демографските процеси (ниска раждаемост, отрицателен естествен прираст) и отрицателното вътрешно механично салдо на населението. Неравномерното разпределение на населението в селата също очертава рискове за бъдещото разпределение на трудовите ресурси в общината, което влияе и на бъдещи инвестиции в тях. Отрицателният естествен прираст се дължи на намаляване на броя живородени деца през годините. Ниската раждаемост и отрицателният естествен прираст също засилват демографските диспропорции. Остаряването на населението и нарастване на хората на възраст над 65 години е процес, който продължава да се задълбочава.

Демографското развитие е свързано и не може да се отдели от икономическото състояние и растежа, то е от съществено значение за изменение на икономическия капацитет и на нуждите на населението в община Кюстендил и основа за задълбочаване на неравенствата между града и селата.

Неравенството е предизвикателство с множество измерения. Въпреки че неравенствата могат да бъдат разглеждани от множество гледни точки, се очертават две основни концепции:

- неравенство по отношение на доходите;
- неравенство по отношение на възможностите.

Неравенството по отношение на възможностите може да допринесе за появата на неравенство по отношение на доходите, както и обратното.

Бедността е икономически и социален проблем, който оказва негативно влияние върху доходите и материалното благосъстояние на населението, качеството на човешкия капитал и възможността за активно включване в обществото. Бедността има и икономически измерения - изразходват се публични ресурси поради необходимостта от подкрепа и прилагане на политики за намаляването ѝ.

Основните причини за риск от бедност са: ниските доходи, ниското равнище на образование, липсата на квалификация и продължителна изолация от пазара на труда. В България заплащането на труда и равнището на безработица е различно между общините. В селата рискът от бедност се изменя слабо през последните 10 години, но запазва високи стойности. Факторите, които определят риска от бедност, са по-ниската заетост на останалото трудоспособно население, по-високата безработица от средната за страната, по-ниското образователно равнище и по-ниските доходи на населението.

За преодоляване на неравенствата между града и селата в община Кюстендил е целесъобразно да се предприемат мерки, свързани с:

- инвестиции в качеството на живот в селата – осигуряване на качествено здравно обслужване, инфраструктура, транспорт, достъп до ясли, детски градини, училища, организиране на културни, развлекателни и спортни събития, което е от съществено значение за привличане на млади хора, отглеждащи деца;
- повишаване на образователното равнище на населението – професионално обучение, квалификация и преквалификация;
- стартиране на нови предприятия, но не само, от млади земеделски производители, достъп до информация и финансови ресурси;
- насърчаване на връзката между наука и бизнес;
- инвестиции в:
 - технологии, щадящи околната среда, способстващи за по-ефективното използване на природните ресурси и енергийните източници, позволяващи използването на възобновяеми природни ресурси, минимизиращи отпадъците на ниво стопанство и на ниво предприятие;
 - цехове, мандри, магазини, които да затворят цикъла от производството на първичния селскостопански продукт до крайната реализация с висока добавена стойност;

- дигитализация там, където е приложимо;
- сгради, животни, селскостопанска техника, материални запаси и др.;
- достъп до услуги – консултантски, ветеринарни, селекционни, агрономически, финансово-счетоводни и др.;
- сдружения на производители и преработватели.

Повечето села в община Кюстендил притежават природни, исторически, културни и екологични дадености и потенциал. Логично е туризмът да се превърне в икономическа дейност, която да оживи местната икономика. Това е от особено значение както за общината, така и за националното стопанство, защото диверсификацията на икономическите дейности в селата създава алтернатива на типичната заетост в селското стопанство. Общината става привлекателна както за местното население, така и за инвеститорите, което е от съществена полза за намаляване на неравенството между града и селата. Все още този потенциал не се използва и по-голямата част от туристите посещават утвърдените туристически обекти.

За целта на развитието на селския туризъм е необходимо да се подобри пътната инфраструктура, транспортната достъпност, уличната мрежа, осветлението, облагородената околна среда, водоснабдяването, извеждането на отпадъчните води, интернет и комуникационната мрежа на територията, защото всички тези компоненти са условия за маркетинг и реклама и процесите, свързани с обслужването на туристите.

Стратегически цели и приоритети

Основавайки се на местната специфика, които да съответстват на местните нужди и специфичните потенциали на територията на община Кюстендил, както и на дефинираната визия за развитие през следващите 7 години, се очертават следните стратегически цели за развитие за периода 2021-2027 години:

Стратегическа цел 1: Подобряване на условията на живот, реализиране на хората и намаляване на неравенствата

Неблагоприятните демографски тенденции, включващи отрицателен естествен прираст, интензивна външна миграция и застаряване на населението, изправят сериозни предизвикателства пред бъдещото функциониране на системите на социално осигуряване и подпомагане, здравеопазване, образование и публични финанси. Пазарът на труда е вече негативно повлиян от тези процеси, при ясна перспектива за изостряне на отрицателните последици още в средносрочен период. Като цяло, текущата демографска картина в общината и перспективите за нейното развитие в средносрочен и дългосрочен план показват, че при непроменени политики демографският фактор ще компрометира

възможността на икономическата система да генерира висок и устойчив растеж и ще понижава ефективността на икономическата политика, насочена към осигуряването на (предпоставки за) такъв растеж. Ето защо, основна стратегическа цел е смекчаването на неблагоприятните демографски тенденции и обръщането им в по-дългосрочна положителна перспектива.

Въпреки наблюдавания процес на плавна реална конвергенция и постигнатия значителен напредък в подобряването на стандарта на живот на населението, реализираният икономически растеж не е достатъчно приобщаващ, за да способства намаляването на социалните неравенства. Относителният дял на лицата, изложени на риск от бедност, е все още много висок. Същевременно се задълбочават диспропорциите в развитието на селищата на територията на общината. Основна стратегическа цел е постигане на по-включващ и по-устойчив растеж при намаляване на социалните и териториални неравенства и способстване на споделен просперитет, както и при отдаване на първостепенна важност на защитата на правата на човека.

Горепосочената стратегическа цел може да се постигне чрез значителна промяна в отношението, възгледите и перспективите към общинското развитие, което ще се реализира чрез прилагане на интегриран териториален подход. Фокусът на интегрирания териториален подход е върху използването на потенциала на общината и подобряване на публичните услуги – здравеопазване, социални услуги, образование, култура и спорт за здраве, в тесен диалог и сътрудничество между всички заинтересовани страни.

Стратегическа цел 2: Постигане на балансирано икономическо развитие

Най-важната задача на общината се състои в създаването на рамкови условия и инвестиционен климат, които да окажат влияние върху развитието на нейните потенциали.

Икономическият растеж все повече зависи от степента на използване на двигателите за конкурентоспособност – иновациите, продуктите с висока добавена стойност и регионалната специализация. Въпреки отбелязаното подобрение в капацитета за иновации на частния сектор в последните години, иновационната система на общината работи под потенциала си с всички произтичащи от това негативни последици по отношение на стремежа за изграждане на икономика, базирана на знанието. Системата е слаба главно поради значителното недофинансиране, неефективното взаимодействие между бизнеса и научната сфера, недостатъците в системата на висшето образование, недостатъчния приложен изследователски капацитет и липсата на достатъчно модерни инфраструктури, които да отговарят на съвременните изисквания.

Обвързването на селскостопанския сектор с преработвателната промишленост, използването на природните и специфичните дадености, местните занаяти и умения на хората, наличието на научен институт по земеделие в общината, са предпоставки за съвременното развитие на селското стопанство, създаване на нови работни места, производство с добавено стойност и подобряване на живота на населението.

Туризмът като важен отрасъл на икономиката има важно значение в социален и икономически аспект. Благодарение на него човешкото здраве и трудоспособността се стабилизират и се разкриват работни места, които са източник на доходи за хората и подобряват жизнения стандарт, а за туристите – обогатяване на познавателната и социалната култура. Туризмът трябва да се подкрепя и устойчиво развива, като се използват нови форми и разнообразяване на туристически продукти, както и да се подобряват съществуващите услуги.

Стратегическа цел 3: Чиста природа и съхранено природно и културно наследство

Природата е безспорна ценност за човешкото здраве и живот, но същевременно силно уязвима от антропогенната дейност. Околната среда освен природна обхваща и културна среда – културно наследство, което отразява ценности, вярвания, знания, традиции на хората през вековете и е носител на колективната памет, идентичност и културно многообразие. Както природната, така и културната среда са застрашени от процеси на „замърсяване“, което застрашава човешкото здраве и живот. Земята като наш дом има три вида застрашени ценности, чиито съдби са взаимосвързани: природното наследство, културното наследство и човешкият живот. Адекватната защита за природното наследство е екологични планове и управление, озеленяване и др.; за културното наследство – културна екология, консервация, креативна урбанистична и архитектурна дейност и др.; за човешкото здраве – чист въздух, зеленина, здравеопазване.

Приоритетите на община Кюстендил не са обвързани с конкретна стратегическа цел, а представляват сферата на действие и финансите, необходими за осъществяване на интегрираното развитие и преодоляване на проблеми на територията.

Приоритет 1 Интегрирано социално развитие

Реализирането на Приоритет 1 ще способства за повишаване на устойчивостта на политиката на общината в областта на бедността, преодоляване на неравенствата, социалното включване и подобряване на качеството на живот на населението. Политиката за осигуряване на приобщаване е тясно свързана с политиките в областта на здравеопазването, образованието и осигуряване на условия за включване в трудовия пазар на трайно безработни, безработни, отпадналите от образователната система и хора с ниско образование и/или неграмотни. Социалната среда, в която живее населението на

общината, е непълна, ако в нея не присъства и културата с всички нейни проявления. Общината има богато културно-историческо наследство и традиции и разширяването и разнообразяването на културния живот за удовлетворяване на културните потребности на населението ще задържи младите хора и ще окаже положително влияние върху всички. Спортът за удоволствие и физическата активност на всяка възраст допринасят изключително много за доброто здраве, трудоспособността и дълголетие на хората.

Мярка 1.1. Развитие на образователната и социалната инфраструктура;

Мярка 1.2. Култура и културно наследство;

Мярка 1.3. Спорт, физическа активност и отдих.

Приоритет 2 Устойчива техническа инфраструктура

Отчитайки основната роля на техническата инфраструктура като базово условие за развитие на икономиката, привличане на инвестиции, улесняване мобилността на населението и достъпа до услуги с периодичен и епизодичен характер и приобщаване на всички населени места в общината, е необходимо нейното подобряване и оптимизиране.

Териториалната свързаност, сътрудничество и интегриране в рамките на общината, областта и региона се базира на развитието на транспортните, енергийните, урбанистичните, културните и екологичните коридори.

Мярка 2.1. Свързаност, достъпност и устойчива мобилност;

Мярка 2.2. Развитие на ВиК мрежа;

Мярка 2.3. Енергийна ефективност;

Мярка 2.4 Цифрова свързаност.

Приоритет 3 Интегрирано икономическо развитие

Приоритетът е насочен към подкрепа на местните инициативи за постигане на устойчива местна икономика, повишаване на заетостта и доходите на населението чрез насърчаване стартирането и развитието на предприемачеството и подобряване на технологичното ниво. Растежът на местната икономика се базира освен на преобладаващите МСП (услуги, производство, туризъм) и на подобряване на селското стопанство, чиято преориентация към биологично производство и модернизация трябва да осигури суровини за преработващата промишленост и екологично чисти местни продукти с по-висока добавена стойност. Туризмът като важна икономическа дейност в общината е фактор за опазването и устойчивото промотиране и използване на културно-историческото и природното наследство, както и генериране на доходи за местното население. Партньорството със съседни общини в рамките на областта и в региона, както и общини от Република Северна

Македония и Република Сърбия в областта на културата и туризма ще постигне създаването на рекреационна среда, регионални и трансгранични екологични, културни и туристически коридори.

Мярка 3.1 Подкрепа за МСП;

Мярка 3.2 Устойчиво развитие на селското стопанство;

Мярка 3.3 Устойчиво развитие на туризма;

Мярка 3.4 Стимулиране на сътрудничеството и партньорството.

Приоритет 4 Интегрирано екологично развитие

Естествената среда е екологична система - това е заобикалящият ни свят с безкрайно голямо разнообразие на съставлящите я подсистеми. Запазването на биоразнообразието е жизнено важно и от антропоцентрична гледна точка. Затова приоритетно трябва да се работи в посока възстановяване на вредите, нанесени на околната среда, както и да се предприемат мерки за нейното опазване. През последните десетилетия измененията на климата се отразяват значително на България. Най-често срещаните хидрометеорологични и природни бедствия са екстремни валежи и температури, бури, наводнения, горски пожари, свлачища и суша. Все повече доказателства сочат, че икономическите загуби от бедствия, свързани с метеорологични и климатични условия, също нарастват. Адаптирането към тези изменения е важно за всеки сектор на икономиката, както и за здравето на хората в общината.

Мярка 4.1 Опазване на околната среда и биологичното разнообразие;

Мярка 4.2 Повишаване на екологичната култура;

Мярка 4.3 Адаптиране към измененията на климата.

Приоритет 5 Административен капацитет

Приоритетът е насочен към подобряване на административното управление на общината и спазване на принципите за прозрачност, документиране, обратна връзка, отчетност и равнопоставеност. Участието на всички заинтересовани страни в реализирането на общинските политики осигурява успеха им, както и ефективното и ефикасно разпределение на общинските ресурси.

Мярка 5.1 Подобряване организацията на управление и работа в общинската администрация

Мярка 5.2 Повишаване квалификацията и уменията на общинската администрация

Мярка 5.3 Развитие на общинския капацитет за планиране и изпълнение на стратегически планове и политики и насърчаване участието на гражданското общество в управлението

Мярка 5.4 Развитие на междуобщинското, регионалното и трансграничното сътрудничество и партньорство;

Мярка 5.5 Подобряване на условията за работа на общинските служители.

Комуникационна стратегия на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие при изпълнение на ПИРО и спазване на принципите: партньорство, информационно осигуряване, публичност и инициативност

Основната цел на комуникационната стратегия е да стимулира съпричастността и участието на населението на община Кюстендил и структурите на гражданското общество, развиващи дейност на нейната територия, с цел формиране на доброто и прозрачно управление на общината и за превенция на корупцията. Едновременно с това е насочена и към подкрепа за изграждане на облик на общината като активна страна в провеждането на политики и формирането на позитивни нагласи за нейното прозрачно управление. Комуникацията е основа на развитието и поддържането на взаимоотношения с гражданите и техните сдружения; неправителствените организации; външните инвеститори, бизнеса, който развива своята дейност на територията на общината, на осигуряването на информацията, необходима за постигане на информирано съгласие, идентифициране на възникващи проблеми, повишаване нивото на разбиране, генериране на подкрепа за инициативите и програмите за добро и прозрачно управление, изясняване на съществени въпроси и очертаване на проблематични области.

Цели на Комуникационната стратегия

Основна цел

Стимулиране на активния диалог и съпричастността на всички заинтересовани страни на местно ниво към процесите на формиране на добро и прозрачно управление, включително и чрез предоставяне на възможности гражданите и структурите на гражданското общество да изразяват мнението си за управлението на общината.

Специфични цели:

- Висока информираност на населението относно дейността на общинската администрация;
- Прозрачно и отчетно предоставяне на услуги на гражданите и бизнеса;
- Повишаване на публичността и информираността на гражданите и бизнеса относно административната дейност и обслужване – „отваряне“ на администрацията;
- Подобряване на организацията и работните процеси в рамките на администрацията за гарантиране на достъп до информация и по-добра отчетност;
- Постигане на пълна отчетност на администрацията пред гражданите и бизнеса и предоставяне на достъп до обществена информация;
- Повишаване на общественото доверие в българските институции и насърчаване на активното участие на обществото в процесите на вземане на решение и контрол;
- Осигуряване на конкретни начини за комуникация между местната власт, населението, структурите на гражданското общество и бизнеса;
- Подпомагане на бизнеса и публично-частното партньорство и сдружения на производителите.

Принципи на Комуникационната стратегия

Комуникационната стратегия се основава на следните основни принципи:

- безпристрастност, откритост и точност;
- достъп до всички (публичност);
- яснота, опростеност и прозрачност;
- последователност и съответствие с целите и приоритетите на плана;
- законосъобразност – в съответствие с приетите нормативни актове в страната и общината;
- високо качество;
- мониторинг и периодична актуализация;
- ефективност и ефикасност;
- отчетност и публичност на проекта и работата на общината - създаване на условия за провеждане на дебат, предоставяне на балансирана и обективна информация, както и осигуряване на възможност гражданите да изразяват своите мнения и предложения;
- защита на обществения интерес – изграждане на съпричастност в гражданите и структурите на гражданското общество (СГО) към проблемите на общината и мотивирането им за участие в нейното управление;

- координация с други програми, изпълнявани от община Кюстендил, като комуникационните дейности за осигуряване на прозрачност и публичност при усвояване на еврофондовете;
- ефективност на разходите – постигане на максимални резултати с наличните ресурси.

Целеви групи

Определянето на целевите групи е важно, тъй като всяка група има собствени нужди и приоритети. Определянето на информационните нужди на целевите аудитории ще отчита мненията, знанията и нагласите на идентифицираните обществени групи по отношение на наличието на информация, необходима за взимане на решения, свързани с доброто управление на общината.

Основните целеви групи на стратегията са:

- общинска администрация, общински съветници;
- служители и кметове на кметства;
- граждани и СГО;
- бизнес структури.

Целевите групи могат да бъдат организирани по следния начин:

Външни целеви групи

- **Жители на община Кюстендил** – основен потребител на услугите на общината. За тях са важни всички дейности, които общината реализира в областта на градоустройството, инфраструктурата, сигурността, чистотата, опазването на околната среда, здравеопазването, транспорта, образованието, местните данъци и такси, административното обслужване и т.н.
- **Представители на бизнеса** – в тази група се включват както представители на местния бизнес, така и бизнесмени от страната и чужбина. Важни за тях в общуването с общината са теми, като: възможности за партньорства, осигуряване на добра и съвременна инфраструктура, бързината на административното обслужване, процедурите за издаване на разрешителни и лицензи, координация с останалите институции, местни данъци и такси и др.
- **Представители на неправителствения сектор** – необходим е индивидуален подход към всяка от специализираните организации според областта, в която работят, за да се търсят форми за пряко общуване и партньорство с групи със

специфична сфера на дейност, които трудно могат да се достигнат със средствата за масова информация.

- **Представители на политическите, обществени и делови среди** – в тази група се включват различни лидери на позиции и мнения в областта на държавното и местно управление, политиката, обществените процеси, спорта, културата и др. Тази група се разглежда и като референтна по отношение на реализирането на различни общински политики и дейности.
- **Широката общественост в България** – жителите на други населени места в страната, за които Кюстендил е потенциална дестинация за бизнес, туризъм, посещение на културни и спортни прояви, забавление или работа.
- **Международна общественост** – чуждестранните партньори на общината, като побратимените градове, гости и участници в различни прояви и инициативи, реализирани в Кюстендил, туристи, представители на бизнеса. Въпреки че тази група на пръв поглед изглежда, че се припокрива с гореизброените, е обособена отделно поради спецификата на комуникационните канали, които може да ползва, като например чуждоезична версия на сайта.
- **Представители на медиите** – важноста на тази целева група се определя и от факта, че е канал за информация за останалите целеви групи. Добър подход за реализирането на целите на общинската администрация и разбирането им от гражданите е ежегодно да се организират срещи с представители на медиите за представяне на планове и важните теми, по които общината ще работи през конкретния период.

Вътрешни целеви групи

- **Служителите на общинската администрация** – голяма част от тях общуват директно с външните целеви групи като част от работните си задължения, които формират представи за качеството на работа в администрацията. Извън работното време в неформална обстановка те формират мнение за институцията у своите близки и познати. По тези причини колкото по-добре са запознати служителите с ключовите проекти на общината, целите и работата на администрацията, толкова по-адекватно могат да коментират тези теми в своето обкръжение. Провеждането на периодични обучения по комуникация, както и предоставянето на навременна и точна информация са важни за успешното включване на тази целева група в ефективните комуникации на общината.
- **Заместник-кметове, директори на дирекции** – по-ефективно и по-успешно е чрез тях въвеждането на вътрешни правила за комуникация и мотивирането на

служителите да ги следват. Подходът към тази целева група трябва да е свързан с насърчаване на комуникацията на хоризонтално ниво в общинската администрация.

- **Кметове на кметства и кметски наместници** – чрез тях информацията по важни за общината теми може да достигне по-лесно и ефективно до гражданите в населените места с ниско ниво на използване на медии.
- **Директори на общинските предприятия** – навременна и регулярна информация за планираните и изпълнявани дейности от директорите на предприятията към общината.

Анализ на ситуацията

На базата на наличната информация за управлението на община Кюстендил и работата на общинската администрация могат да се направят някои аналитични обобщения за условията, в които се съставя и ще се изпълнява настоящата стратегия:

Силни страни

- Идентифицирани са СГО за активно участие при формиране на политиките на общината;
- Постигнато е разбиране по въпросите за доброто управление от заинтересованите страни;
- Общинската администрация притежава известен опит в областта на връзки с обществеността;
- СГО са мотивирани да оказват съдействие за доброто управление на общината;
- Общинската администрация е активна в провеждането на прозрачна политика;
- Нормативна база, създаваща възможност за активно участие на гражданите във формулиране на политики;
- Използване на нови форми на

Слаби страни

- Недостатъчен опит на общинската администрация в комуникациите и връзки с обществеността;
- Недостатъчни ресурси в общината и СГО за изпълнение на комуникационната стратегия;
- Липса на традиции за ефективно използване на средствата за масово осведомяване за осигуряване на прозрачност и публичност;
- Ниска образованост и относителен голям дял на възрастното население;
- Затруднено ползване на компютърна техника в по-голям мащаб;
- Липса на ясно разписани стратегически приоритети, които да определят комуникационните послания и политики;

комуникация като социални мрежи за популяризиране на дейността на общината;

- Наличие на сравнително разнообразна културна програма и дейности, свързани с положителни поводи за комуникация.

- Липса на кризисна комуникация по ключови теми и проекти;
- Липса на приемственост при предаване на задълженията и документацията (независимо на какъв носител) в случай на напускане или пенсиониране на служител;
- Недобре организиран и информационно обезпечен в съответствие с нуждите на потребителите сайт на общината;
- Ниско ниво на включване и съпричастност на служителите към комуникационните процеси в/на общината и формирането на имиджа ѝ пред обществеността;
- Липса на мрежа от медии;
- Недостатъчно човешки и финансов ресурс за дейности по комуникациите.

Възможности	Заплахи
• Определяне на ясни теми за комуникации с всички заинтересовани страни; • Подобряване на вътрешната комуникация за постигане на по-ефективна външна такава; • Приемане на механизъм за размяна на идеи и конкретни предложения, отнасящи се до хоризонталното движение на информация; • Запознаване на всички служители с приоритетите и ангажирането им в тяхното популяризиране; • По-добре структуриране на сайта на	• Застаряване и намаляване на населението; • Нисък дял на домакинства с достъп до Интернет; • Недостатъчна активност и заинтересованост на гражданите, НПО, бизнеса и др. структури на гражданското общество за участие при създаване и изпълнение на политиките на общината; • Недостатъчна активност и заинтересованост на гражданите, НПО, бизнеса и др. структури на гражданското общество за контрол върху дейността на общината;

- общината, насищане с информация за целевите групи, поддръжка на чуждоезикова версия;
- По-широко използване на информационни брошури, бюлетини, медии и др. информационни канали;
- Превантивна комуникационна дейност по наболели теми и изготвяне на план за кризисна комуникация;
- По-широко използване на социалните мрежи за прояви, организирани от общината;
- Актуализиране на Комуникационната стратегия.
- Ниски темпове на развитие на общинската икономика, ниски доходи, демотивация на населението;
- Липса на желание, мотивация и компетентност на служителите на общината да участват в комуникационните процеси;
- Създаване на свръхочаквания в целевите групи;
- Недостатъчен финансов ресурс;
- Написаните правила остават на хартия и не се прилагат в действителност.

Приоритети на Комуникационната стратегия

Определени са основни групи приоритети, които да залегнат в основата на комуникацията, осъществявана от община Кюстендил. В настоящата стратегия тези послания са посочени като стратегически, които да улеснят комуникациите с целевите групи.

Приоритет 1: Модерна инфраструктура и градска среда

- модернизиране на техническата инфраструктура;
- сигурна и достъпна общинска среда;
- обновяване на селата и кварталите в града.

Приоритет 2: Икономика и бизнес

- утвърждаване на община Кюстендил като притегателен икономически район;
- насърчаване на партньорството между образованието, бизнеса и науката;
- подкрепа за внедряване на иновации;
- ефективно управление на общинската собственост.

Приоритет 3: Кюстендил зелена община

- осигуряване на чиста и зелена среда;
- повишаване на енергийната ефективност;
- подкрепа за екоинициативи.

Приоритет 4: Грижа за гражданите

- обновяване и поддръжка на образователната инфраструктура;
- подкрепа за младежки инициативи и внедряването на иновации в образованието;
- разширяване и подобряване на предоставяните здравни и социални услуги;
- развитие на културата, спорта и туризма.

Приоритет 5: Интелигентна община

- усъвършенстване и модернизиране на административното обслужване чрез иновации и внедряване на добри практики;
- осигуряване на достъпна и надеждна среда чрез внедряване на интелигентни технологии;
- създаване на условия и стимулиране на засилено участие на гражданите в управлението.

Приоритет 5: Грижа за малките населени места

- устойчиво развитие на малките населени места в общината;
- подобряване и модернизиране на транспортната, образователната, културната инфраструктура;
- подобряване и разширяване на здравните и социалните услуги.

План за изпълнение на комуникационната стратегия

Планът за изпълнение на комуникационната стратегия определя начина на провеждане и управление на комуникационната кампания.

Целите на стратегията могат да се постигнат, като се приложат няколко основни подхода, които се конкретизират в съответни типове дейности. Те са съобразени със съответните целеви групи и характера на посланията, насочени към тези целеви групи.

Планът за изпълнение на Комуникационната стратегия се разработва на три етапа:

- начален етап – 2021-2022 години;
- същински етап – 2023-2026 години;
- заключителен етап – 2027 година.

Началният етап (2021-2022) включва:

- Формиране на екип за изпълнение на Комуникационната стратегия в рамките на общинската администрация и изграждането на неговия капацитет за осъществяване на комуникационни кампании.

- Стартиране на дейностите по определяне на окончателните параметри на кампанията чрез определяне на календар на основните събития, които да бъдат включени в общия план за осъществяване на планираните дейности на общинска администрация Кюстендил.
- Осъществяването на целите на Комуникационната стратегия чрез определяне и изграждане на основни елементи от комуникационната кампания, избор на конкретни събития, които да бъдат използвани за целите на кампанията, изработване на специфични информационни и рекламни материали, съобразени с целевите аудитории и избраните комуникационни канали.
- Разработване на система за анализ и оценка на изпълнението на дейностите и мерките, заложи в стратегията. Анализът се извършва на годишна база.
- Разработване на механизъм за вътрешна комуникация и обмен на идеи, предложения и информация между служители на общината.

Същинският етап (2023-2026) се състои от:

- Реализиране на информационни дейности, свързани с генериране на постоянен поток от информация, разработена на достъпен език и в съответствие с потребностите на различните целеви групи.
- Позитивни комуникации на общината по време на културни събития и прояви, спортни състезания и др.
- Провеждане на неформални срещи за сплотяване на екипа и обучения за повишаване на комуникационната култура.
- Оценка на изпълнението на дейностите на всеки двугодишен период като част от процеса на оценка на изпълнението на мерките, актуализиране на плана и мерките, заложи в тази стратегия за прозрачно управление и превенция на корупцията.

Заклучителният етап (в края на 2027 година) се състои от оценка на дейностите за целия седемгодишен период, **количествен и качествен анализ** на постигнатото от изпълнението на ПИРО и независим мониторинг от страна на жителите на общината с цел определяне на комплексна оценка. За целите на количествения анализ могат да се използва анкетно проучване и документален анализ. За качествения анализ е подходящо събиране на информация от фокус групите.

Изпълнението на целите на Комуникационната стратегия се реализира чрез:

- Включване на събитията от културния календар на общината като информационни поводи и възможности за надграждане на тяхното съдържание в посока разпространяване на информация, затвърждаване и разширяване на представата за добро и прозрачно управление на общината.
- Определяне на външни за общината (национални и международни) събития (изложения, конференции и различни форуми), чрез участието, в които тя ще получи информация за нови механизми и внедрен сполучлив опит за достигане по най-ефективен начин до прозрачно и добро управление и също така ще има възможност да представи предприетите и осъществени стъпки в тази насока.

Планът е свързан с осигуряване на възможности за:

- осигуряване на информация;
- идентифициране на проблеми;
- повишаване нивото на разбиране;
- генериране подкрепа за инициативата и програмите за добро и прозрачно управление на община Кюстендил;
- набиране и насочване на вътрешната подкрепа за развитието на общинските дейности за добро управление и превенция на корупцията.

Дейностите са продуктите на вложените ресурси. Съобразно тези ресурси и аудиториите, към които са насочени, дейностите от плана за изпълнение на Комуникационната стратегия са групирани по следния начин:

- Информационните дейности са свързани с установяване на постоянен поток от информация, разработена в съответствие с информационните нужди на различните целеви аудитории. Основна цел на информационните дейности е изграждане на желаната представа за община Кюстендил сред широката аудитория като община с добро и прозрачно управление.

- Разяснителните дейности са свързани със запознаване на целевите групи с възможностите, условията, процедурите и др., свързани с участието на аудиториите в процесите на местно управление и взимане на решения. Разяснителните дейности запознават с добри практики в сферата на доброто управление и превенцията на корупцията.
- Образователните дейности целят да засилят знанията и търсенето на информация и услуги, свързани с определени теми за доброто управление на общината.
- Промоционалните дейности популяризират водещите идеи на стратегията в подкрепа на доброто управление и са основен инструмент за разпространение на специфично насочена информация.
- Дейностите тип “събития” включват празници, спортни състезания, концерти и т.н., които по своята същност също спадат към промоционалните дейности.

Основни форми на комуникация

Комуникационен тип стратегия се гради върху основата на адаптивност на комуникационните механизми и предварително заложен позитивизъм по отношение лансираната същност на посланията.

Комуникационният тип стратегия е изграден върху разбирането, че медиите са равноправни участници в комуникационния процес, като на тях е определена ролята на медиатори.

Характерно за комуникационния тип стратегия е, че той може да се използва не само когато е усвоен властови ресурс, но и когато субектът навлиза в общественото пространство.

Комуникационната стратегия се основава върху няколко основни подхода в комуникацията:

Информационни кампании

Проактивна информационна кампания, при която местната власт лансира теми и своята гледна точка към тях в зависимост от собствения си дневен ред. По този начин, институцията има възможност да провокира публичен дебат по определени теми и да аргументира собствената си позиция, следвайки собствената логика на комуникационната си стратегия.

Директна комуникация

Фокусът все повече се измества от провеждането на мащабни PR кампании към стимулиране на дискусиите и участието на хората и структурите на гражданското общество в изграждането на позиция по въпросите от местно значение.

В допълнение към планираните информационни инициативи се предоставя възможност на отделните граждани да споделят с органите на местна власт своите очаквания и предложения.

Предизвикателствата пред членството на България в ЕС, както и пред Европейския съюз като цяло, изискват провеждане на непрестанен дебат, в който органите на местна власт имат водеща роля. Това предполага активен подход, включващ организиране на срещи на отговорните за вземане на управленски решения с представители на различни сектори и с населението на общината, както и използването на медиите за целите на директната комуникация.

Комуникация чрез масовите медии

Комуникацията чрез масовите медии включва: организиране и участие в пресконференции, брифинги и съобщения за медиите; неформални работни срещи и разпространяване на информационни бюлетени в отдалечените райони с ниско ниво на потребление на други медии; обмяна на опит с другите общини за представители на регионалните и местни медии.

Работа с неправителствени организации

Комуникационната стратегия подкрепя инициативи на гражданското общество, насочени към групи, които трудно могат да се достигнат чрез средствата за масово осведомяване.

Интернет

Поддържане и актуализиране на интернет страницата на община Кюстендил; разпространение на електронни бюлетени и редовното ѝ актуализиране. Интернет и средствата за електронна комуникация трябва да бъдат използвани в по-голяма степен при информиране на местния бизнес и потенциалните инвеститори, защото позволяват лесно и бързо разпространение на информацията и подпомагат диалога с населението. Най-важните новини и информации, свързани с институционалната и кадрова подкрепа на местния бизнес, а така също и с бъдещи инвестиционни проекти трябва да бъдат достъпни на своевременно обновяваната страница, която може да подпомогне хората, търсещи практична информация.

Информационни материали

Разпространение на информационни материали за община Кюстендил:

- открити срещи с населението, кутия за мнения и препоръки;
- семинарни обсъждания с представители на общинската администрация;
- срещи с местни консултативни съвети.

Планът за изпълнение е съобразен с идеята за създаване на устойчиви взаимоотношения с гражданите, неправителствените организации, бизнеса и други структури на гражданското общество на територията на общината.

Като част от комуникационната политика информационният поток между общинската администрация (изпълнител на стратегията) и обществеността трябва да протича едновременно посредством формален и неформален обмен и постоянен диалог с открит, изчерпателен и надежден характер.

Мониторинг и оценка на ефективността

Ефективното приложение на настоящата Комуникационна стратегия зависи от равнището на координация между усилията на общината, общинския съвет и останалите институции на държавното управление, медиите и гражданското общество. Структурата и организирането на дейността на община Кюстендил способства постигането на необходимата степен на единодействие при ръководството и оценяването на ефективността на стратегията.

Организирането и реализацията на подобна стратегия предполага наличието на определени критерии за ефективност, които да бъдат прилагани при оценката на всяка от фазите и етапите от нейната реализация. Тези критерии трябва да отразяват обхвата на достигнатите аудитории спрямо целите, които включва стратегията. В конкретен план това означава да бъде оценен обемът от информация и относителните дялове на целевите аудитории, до които следва да достигнат основните послания на стратегията. Постигането на тези цели ще бъде реализирано чрез изграждането на система от критерии за количествен и качествен анализ и оценки, които ще бъдат прилагани в рамките на мониторинга.

В рамките на количествените критерии за ефективност на стратегията, самостоятелно значение има ритъмът и периодичността, с които ще бъде предоставяна информация и анализи в различните етапи от реализирането на настоящата стратегия. В този контекст определящо място би следвало да имат оценките за реализацията на отделните информационни кампании, както и общият обем от информация, която достига до обществеността по повод на работата на общината и нейната администрация. След първоначалното тестване на количествените критерии за ефективност на стратегията,

може да бъде изграден постоянно действащ модел, който да регистрира периодично промените в количествените показатели и да оценява обхвата на достигнатите аудитории.

Качествената оценка на постигнатите резултати може да бъде осигурена чрез периодични проучвания на степента, в която масовите обществени нагласи се доближават до целите и приоритетите, представени в настоящата Комуникационна стратегия.

Достъпът до различните референтни групи и целеви аудитории, определени в настоящата комуникационна стратегия, са с различен интервал от време и специфични средства. Позицията и значението на общината предполагат преди всичко изграждането на устойчиви партньорски отношения на организационно равнище. В този смисъл дори при максимално интензивни действия видимият ефект върху общественото мнение няма да се прояви незабавно.

От друга страна, всички органи на местно самоуправление са заинтересовани от постигането на максимално ефективна координация, както в непосредствената си дейност, така и в своята публична комуникация. Постигането на тази цел може да бъде установено чрез прилагането на количествени и качествени критерии за оценка.

Практическото приложение на настоящата Комуникационна стратегия предполага разгръщането на серия от документи, притежаващи по-висока степен на конкретност, както и реализирането на отделни проекти, в рамките на всеки от нейните модули. Динамиката на общественото развитие през следващите години ще наложи някои от нейните подцели да бъдат актуализирани, а други ще загубят острата си актуалност, но необходимостта от изграждането на авторитета и достойнството на общината остава неизменен приоритет.

Актуализация

Поради динамиката на информационните и обществените процеси, както и развитието на технологиите, за да може настоящата Комуникационна стратегия да се прилага ефективно, е необходимо ежегодно да се актуализират от една страна основните стратегически теми, а от друга – спецификата на целевите групи, както и изменението на подхода на комуникация. Годишната актуализация се съобразява с конкретните ключови проекти, теми и дейности на общината за конкретната година.

Подходи за насърчаване на партньорите и заинтересованите страни

Комуникацията при изпълнението на ПИРО се основава на следните основни принципи:

- Отчетност и публичност в дейността на общината – създаване на условия за провеждане на дебати, предоставяне на балансирана и обективна информация, както и осигуряване на възможност гражданите да изразяват своите очаквания и предложения;
- Защита на обществения интерес – изграждане на съпричастност в населението и структурите на гражданското общество (СГО) към проблемите на общината и мотивирането им за участие в нейното управление;
- Прозрачност – информиране на обществеността за изпълнението на дейностите по плана за интегрирано развитие на общината;
- Координация с други програми, изпълнявани от община Кюстендил, като комуникационните дейности за осигуряване на прозрачност и публичност при усвояване на еврофондовете;
- Ефективност на разходите – постигане на максимални резултати с наличните ресурси.

Определянето на целевите групи е важно, тъй като всяка група има собствени нужди и приоритети. Определянето на информационните нужди на целевите аудитории отчита мненията, знанията и нагласите на идентифицираните обществени групи по отношение на наличието на информация, необходима за взимане на решения, свързани с доброто управление на общината.

Основните целеви групи са:

- Общинска администрация, общински съветници;
- Служители и кметове на кметства в общината;
- Граждани и СГО;
- Представители на бизнеса.

За изпълнението на ПИРО е необходимо да се подобри подхода на съгласуваността, отвореността, двустранността на комуникацията и приобщаването на партньорите и заинтересованите страни, който да усилва връзката между гражданите и местната власт от една страна, а от друга – между местната и регионалната власт.

С цел постигане на трайна промяна в масовите нагласи не само при разработването на ПИРО, но и с цел спазването на този принцип и при неговото изпълнение, усилията са концентрирани към гарантирането на ефективна комуникация с целеви референтни групи от населението, които са:

- Групи граждани, изразяващи скептично отношение към действията и постиженията на местната власт;

- Икономически и социално активни граждани; млади хора;
- Хора в неравностойно положение;
- Социални услуги и здравеопазване;
- Култура;
- Спорт;
- Образование;
- Екология;
- Земеделие;
- Неправителствени, браншови и други представителни организации;
- Медии – регионални и национални, с фокус върху регионалните и специализираните медии;
- Широка общественост.

По този начин ефективно могат да бъдат комуникирани различни части от общите послания на ПИРО. Работата с всяка от тези аудитории са обект на специфични действия и комуникационни форми, които гарантират индивидуализацията на подхода и в същото време координираността на усилията за постигане на крайните цели.

Мерки за пространствено развитие на общината

Концепцията за пространствено развитие на община Кюстендил се основава на Националната концепция за пространствено развитие 2013-2025 години, актуализирана с Решение № 306 на Министерския съвет от 07 май 2020 г. (обн., ДВ., бр.42 от 12 май), както и на Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югозападен регион, които определят средносрочните перспективи и цели за пространствено развитие на националната и регионалната територия и дългосрочни по отношение на развитието на инфраструктурните оси и коридори.

Една от основните политики се основава на балансираното териториално развитие чрез поддържане на йерархична система от населени места като инструмент за намаляване на изразените териториални неравенства в икономическото развитие. Макар и средно урбанизирана, такива неравенства има и в община Кюстендил, където се наблюдава демографски спад, концентрация на население и икономическа активност в общинския център за сметка на обезлюдяващите се села в периферията на общината. Концепцията за пространствено развитие представя основните тенденции за социално-икономическо, инфраструктурно развитие и устройствено планиране на общината. Сценарият за пространствено планиране отчита комбинации от фактори със задължаващ и стимулиращ развитието характер, както и целите и приоритетите за развитие.

При разработването на концепцията за пространствено развитие следва да бъдат отчитани комбинации от фактори, целите и приоритетите за развитие въз основа на:

- силните и слаби страни по отношение на демографското и социално-икономическото развитие на центъра и съставните селища;
- отваряне на общината към съседните територии;
- подобряване на условията за живот чрез достигане на максимална степен на първичната техническа благоустроеност на селищата – транспортна достъпност, ВиК, електроснабдяване, ЕЕ, околна среда, нови енергийни източници за бита с цел привличане на част от населението на Кюстендил, Дупница, Благоевград, София, търсещо уединение в подобни условия, като основно или второ жилище;
- инфраструктурно облагородяване на средите за обитаване, както и на пътната инфраструктура, осигуряване вътрешните и външни връзки;
- съхраняване на човешките ресурси чрез подкрепа на естествено възникналите процеси на трудова миграция;
- съхраняване на културните ценности;
- валоризация на територията чрез използване потенциала на природните условия - за развитие на туризъм, както и на селскостопанските - за развитие на земеделие.

Като основни фактори, влияещи върху националното пространство, са посочени социалните фактори и особено основният елемент - **демографската динамика**, който придава смисъл на пространственото и регионалното планиране и влияе на цялостното развитие. Отчетени са геополитическите фактори, между които **местоположението на страната**, връзките с ЕС и света, **транзитните потоци, граничните преходи (пунктове)**, които характеризират отвореността на националното пространство и влияят върху политиката за пространствено развитие. Разгледани са и **икономическите фактори**, глобализацията, културните и политическите измерения в настоящия век, както и климатичните фактори - глобалното затопляне, природните бедствия, рисковите територии и зони.

НКПР представя пространствения модел за развитие на националната територия като многопластов и синтезиращ различни слоеве с информация, функции, процеси и приоритетни елементи от различни йерархични рангове в единна динамична система.

НКПР определя макропространствената структура на националната територия, **като използва за основен териториален модул общината, а чрез групиране на общини определя райони и територии със специфични териториални характеристики**: централни и **периферни**, урбанизирани и **слабоурбанизирани**, развити и **изоставащи**, крайбрежни, **гранични, планински** и др.

Периферните слабо урбанизирани райони са териториите на общините, отдалечени от големите градски центрове и от предлаганите от тях услуги и работни места. Периферните райони в страната са **външни крайгранични периферии** и вътрешни периферии.

Към двата основни типа територии (централни и периферни), които определят най-едрата териториална структура се добавя още един тип територии, характерен за България: **неурбанизираните, природни територии за съхраняване на биологичното равновесие**. Природните територии заемат части от териториите на централните и на периферните райони, наслагват се върху тях и по този начин формират ареали с неформален характер. В тях са включени защитените природни територии и защитените зони по НАТУРА 2000, опазвани по силата на Закона за защитените територии и на Закона за биологичното разнообразие.

Концепцията разглежда моделите и сценариите за пространствено развитие на национално ниво.

Изборът на модел за урбанистично развитие изисква да се разгледат алтернативни възможности за бъдещото развитие на урбанистичната мрежа на страната и да се търси подходящият, желаният, но и реалистичният вариант, който може да бъде постигнат в обозрим период, като се подкрепи и обвърже със стратегия от цели и необходими действия. Като се изхожда от изходното състояние, което също представлява само по себе си модел, се разглеждат две крайни възможности на урбанистично развитие – “краен моноцентризъм” и “краен полицентризъм”.

НКПР се основава на модела “умерен полицентризъм”, който ще се реализира при осъществяване на развитие в условията на умерено намалени темпове на демографското свиване и успешно провеждана регионална политика, съпроводена с преодоляване на икономическите затруднения и лек икономически подем, умерено развитие на новите технологии и иновациите, разширяване и усъвършенстване на техническата инфраструктура. Моделът е междинен - между силно изразено моноцентрично и силно изразено полицентрично развитие.

Пространственото развитие на община Кюстендил следва да бъде умерено полицентрично, тъй като град Кюстендил се е наложил като традиционен център с традиции в обслужването и заобикалящите го селски населени места. Тази особеност на селищната мрежа дава шансове чрез града да се подобрява качеството на предлаганите услуги в заобикалящите го селски райони, което е в унисон с европейските политики за социално и териториално сближаване.

Както на национално и регионално ниво, така и на общинско, Кюстендил има за цел подобряването на условията в селските населени места, участие в проекти за разширяване

и модернизиране на инфраструктурата, транспорта, мерки за подобряване и увеличаване на публичните услуги и други функции в предоставянето на обществени услуги, които са необходими за започване на процеси на развитие на местно ниво, въвеждане на модела „умно село“.

Мерките за интегрирано пространствено развитие на Кюстендил включват:

- Развитие на образователната инфраструктура, базирана на принципа „учене през целия живот“;
- Разширяване и подобряване на предоставяните услуги, както и достъпа до информация и знания;
- Подкрепа за развитието на цифровите умения и осигуряване на достъпа до ширококолов интернет в цялата община;
- Опазване на природното и културно наследство чрез добро управление, правилни политики и насочени инвестиции. Този компонент от пространствената структура показва идентичността на община Кюстендил и повишава конкурентоспособността ѝ.
- Активизиране на бизнеса чрез насърчаване на предприемачеството;
- Създаване на предпоставки за разнообразяване на икономическите активности;
- Изграждане и/или подобряване на свързващата инфраструктура, с което да се подобри достъпът до услуги, качеството на живот и капацитетът на територията, обвързването ѝ с националната и регионалната транспортна мрежа, както и със съседните общини;
- Териториална интеграция в зоните, граничещи със съседните общини, обвързването им и засилване на общата конкурентоспособност, с особено внимание върху съхранената природна среда, народни традиции и културни обичаи, обогатяващи природните и антропогенни ландшафти и културното многообразие в общината;
- Развитие на туристическия профил с акцент върху балнео, СПА, рекреационен, културен, бизнес, ловен, еко, селски, исторически, алтернативен, зимен и познавателен туризъм;
- Модернизиране на селското стопанство, биоземеделие, изграждане на напоителни системи, въвеждане на иновации и др.;
- Трансфер на знания и иновации в областта на селското и горското стопанство, конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност и жизнеспособност на стопанствата, организация на хранителната верига и управление на риска в селското стопанство, възстановяването, опазването и укрепване на екосистемите, зависещи от селското и горско стопанство и ефективно

използване на ресурсите, както и насърчаване на социалното сближаване, намаляване на бедността и икономическо развитие на селскостопанския сектор в общината.

Описание на заинтересованите страни и подбор на участниците, разработили ПИРО

Един от основните принципи, на които се основава провеждането на държавната политика за регионално развитие, съгласно Закона за регионалното развитие, е принципът за партньорство, публичност и прозрачност на всички нива. Прилагането на принципа на партньорство е важен механизъм за повишаване на устойчивостта на взетите решения и планираните цели и задачи, за ефективността на тяхната реализация.

Във всички етапи на разработване и прилагане участват и отговорностите се разпределят между всички групи партньори – кмет, общински съвет, икономически и социални партньори, граждански сдружения, широка общественост, като в зависимост от етапа нивото на участие е в различна форма и степен.

Провеждане на публични събития в контекста на изготвяне на ПИРО Кюстендил за периода 2021-2027 години

Основна цел при разработването на ПИРО Кюстендил е прилагането на принципа за партньорство и сътрудничество. В процеса на разработка на ПИРО Кюстендил за периода 2021-2027 г., бяха идентифицирани всички заинтересовани лица, имащи отношение към социалното, икономическото и териториално развитие на общината. Участието на заинтересованите лица в процеса на формирането и прилагането на местни политики за интегрирано устойчиво развитие бе гарантирано посредством две „фокус групи“, попълване на анкетни карти, базирани на online платформи и хартиен носител, както и провеждането на индивидуални интервюта по метода на полустандартизираните интервюта „лице в лице“. В допълнение бе проведено публично обсъждане, обективизирано в протокол, с отразени становища от всички заинтересованите страни, имащи отношение към развитието на общината.

Процесът за прилагане на принципа за партньорство и сътрудничество стартира с публикуването на съобщение до всички заинтересовани страни относно стартирането на процеса по изготвяне на ПИРО Кюстендил за периода 2021-2027 години. Също така бе публикувана online анкетна карта, чрез която всички заинтересовани лица имаха възможност да изразят своето мнение относно процесите, развиващи се на територията на общината. За тези, които нямат достъп до интернет, общината бе предвидила анкетни

карти в хартиен вид, които да се попълват. Анкетните карти бяха от различен вид – такива, насочени към гражданското общество, и такива, насочени към бизнес предприятията.

За провеждането на първата „фокус група“ община Кюстендил публикува съобщение и изпрати индивидуални покани за участие на всички заинтересовани лица, имащи отношение към формирането на политики за развитието на общината. Основната цел на първата „фокус група“ бе да се запознаят всички заинтересовани лица на територията на общината с процеса на подготовка на ПИРО за периода 2021-2027 г. Също така тя бе използвана и като метод за набиране на информация чрез структурирани дискусии. Посредством първата „фокус група“ бяха идентифицирани местните потребности, изведени оценки и препоръки за социално-икономическото развитие на територията на общината. Получената информация спомогна за набиране на данни за текущото състояние и потенциала на територията, включително и за изготвянето на SWOT анализа. Не на последно място фокус групата бе използвана като форма за прилагането на принципа за партньорство и сътрудничество в процеса на разработка на ПИРО Кюстендил.

За провеждането на първата „фокус група“, община Кюстендил публикува съобщение и изпрати индивидуални покани за участие на всички заинтересовани лица, имащи отношение към формирането на политики за развитието на общината.

Акцентът на проведената втора „фокус група“, бе изготвяне на стратегическата рамка и програмата за реализация на новия ПИРО за периода 2021-2027 години.

За провеждането индивидуални интервюта е използван методът на полустандартизираните интервюта „лице в лице“. Те бяха използвани за набиране на информация и оценка от водещи представители на институциите и бизнеса в местната общност и допринесоха за достигане до формулирането на визия и приоритети за развитието на територията на общината и дадоха недвусмислена оценка на състоянието и досегашните инвестиции в региона. Не на последно място интервюираните предложиха конкретни дейности и проекти, които да залегнат в програмата за реализация на плана.

Планът за интегрирано развитие на общината се обсъжда и съгласува с широк кръг заинтересовани страни, имащи отношение към развитието на общината. В тази връзка се проведе публичното обсъждане на ПИРО Кюстендил за периода 2021-2027 години, като процесът на публично обсъждане се обективира в протокол с отразени становища от заинтересованите страни. Протоколът е неразделна част от проекта на плана за интегрирано развитие на общината при внасянето му за разглеждане и приемане от общинския съвет.

Основните насоки в развитието на местната администрация са свързани с утвърждаване на принципите на информация, прозрачност и отчетност като условие за добро управление. Това е управлението, достъпно за външно наблюдение и контрол. Включването на гражданите при взимането на значими решения, свързани с бъдещото развитие на общината, в която живеят, спомага за повишаване на доверието им в местната администрация и гарантира по-добро реализиране на Плана за интегрирано развитие поради факта, че той е разработен на базата на тяхно мнение и формулиран с тяхно участие.

Стратегията на Съвета на Европа за иновации и добро управление на местно ниво, одобрена от Правителството на Република България през 2007 година, утвърждава 12 основни принципа за добро демократично управление на местно ниво:

- Принцип 1. Честност, представителност и обществено участие по време на избори.
- Принцип 2. Отзивчивост.
- Принцип 3. Ефикасност и ефективност.
- Принцип 4. Откритост и прозрачност.
- Принцип 5. Върховенство на закона.
- Принцип 6. Етично поведение.
- Принцип 7. Компетенции и капацитет.
- Принцип 8. Иновации и отвореност за промени.
- Принцип 9. Устойчивост и дългосрочна ориентация.
- Принцип 10. Стабилно финансово управление.
- Принцип 11. Човешки права, културно разнообразие и социално единство.
- Принцип 12. Отчетност.

Основните инструменти за осигуряване на информация и публичност са годишните доклади и междинната оценка, както и последващата оценка след края на периода на действие на плана. В процеса на изпълнение на ПИРО Кюстендил те ще бъдат изготвени и обсъдени при спазване и изпълнение на основните форми на взаимодействие за осъществяване на партньорства и осигуряване на публичност. До тях ще имат достъп всички на интернет страницата на общината.

В процеса на изпълнение е важно поддържането на изградените вече ефективни партньорства. Това ще даде реални шансове за постигане на стратегическите цели по максимално ефективен и ефикасен начин.

Механизмът за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация се разглежда както в процеса на изготвянето на ПИРО, така и в процеса на изпълнението му.

Изградената система за координация на основата на ефективни партньорства и широка информираност и публичност на действията има ключова роля за изпълнението на общинския план за интегрирано развитие.

Действията на партньорите са важен фактор за интегриране на глобалните екологични въпроси в процеса на планиране, избягване на потенциалните рискове от климатичните промени и постигане на климатична сигурност. В етапите на наблюдение и оценка на ПИРО е от особена важност активното участие на местните и регионалните екологични власти за своевременно координиране и комуникиране при разрешаване на потенциални „конфликти“ между развитието и околната среда, при запазване на равновесието в екосистемите. Предпоставка за устойчиво развитие е и възможността за създаване на форуми за „нов диалог“, консултации и ясни механизми за комбинирането на становищата на всички консултирани.

За повишаване нивото на информираност и подпомагане процеса на партньорското участие могат да бъдат използвани следните инструменти:

- интерактивна електронна страница;
- съвещаване чрез електронни пощи;
- напечатани брошури, обобщаващи целта и приоритетите на ПИРО, източници на информация и полезни контакти при прилагането на плана;
- провеждане на конференции, за да се представи процесът на изпълнение на ПИРО на партньорите и други.

Мерки по включване на заинтересованите страни и партньори по бъдеща актуализация на програмата за реализация и идентифициране на нови проектни идеи в ПИРО.

Основните инструменти за осигуряване на информация и публичност са годишните доклади и междинната оценка, както и последващата оценка след края на изпълнението на ПИРО. В процеса на неговото изпълнение те ще бъдат изготвени и обсъдени при спазване и изпълнение на основните форми на взаимодействие за осъществяване на партньорство и осигуряване на публичност. До тях ще имат достъп всички на интернет страницата на общината.

За повишаване степента на информираност и подпомагане на процеса на партньорско участие се използват следните инструменти:

- интерактивна електронна страница;
- електронна поща;
- брошури, обобщаващи приоритетите на ПИРО с полезни контакти за мнения, идеи и предложения;
- провеждане на конференции с партньорите.

Определяне на зони за прилагане на интегриран подход за идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за сътрудничество с други общини

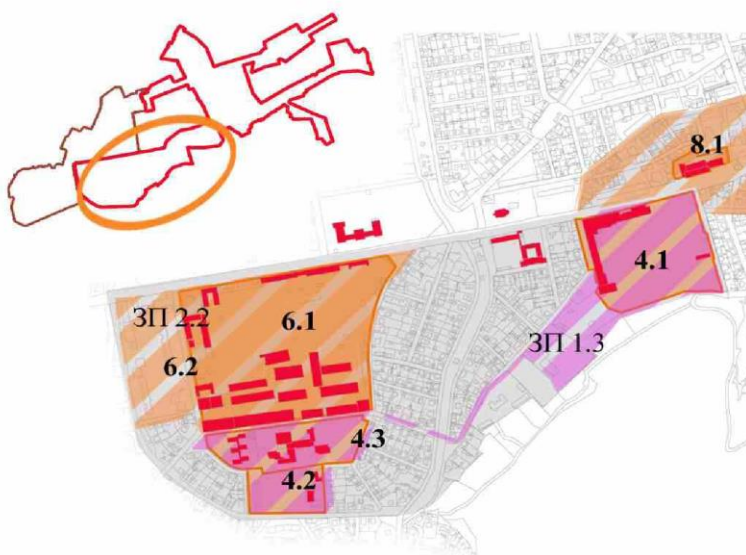
Съгласно Методическите указания за разработване и прилагане на ПИРО зоните за въздействие на общината са определени като приоритетни на база на анализа на силните и слабите страни на общинската територия и потенциалите за развитие, както и резултатите от анкетите на жителите в общината, стратегическите документи и потенциалите за развитие на общината. В тези зони се съсредоточава изпълнението на мерките, предвидени в програмата за реализация на плана.

Зоните за въздействие могат да бъдат както части от територията на общината с конкретно функционално предназначение, така и други специфични обособени територии с идентични характеристики или собствен потенциал за развитие.

Съгласно Методическите указания за разработване и прилагане на ПИРО 2021-2027 години следва да се обособят градски зони за въздействие, тъй като град Кюстендил е град от 4-то йерархично ниво (определен в АНКПР). Тъй като общината има приет ОУП, зоните за въздействие са подбрани съгласно този план; освен това са добавени зони за въздействие на база направения анализ, обобщените нужди, подчертани от заинтересованите лица; националните оси за развитие и потенциалите на общината; заявени проекти и идеи за развитието на отделните части в общината и т.н. Приоритетните зони са подбрани така, че тяхното развитие влияе в най-голяма степен върху развитието на цялата община.

Приоритетни зони за въздействие в общината

Градска зона за въздействие – зоната включва град Кюстендил, който е център на публични услуги - здравеопазване, образование, култура, спорт и т.н. и освен това икономически център на общината с преобладаващо предназначение за производствени и други бизнес и икономически дейности и фокусът е върху икономическото развитие на територията, повишаване на brutния вътрешен продукт и заетостта, увеличаване на доходите и стандарта на живот на населението, намаляване на неравенствата.

Зони на въздействие за развитието на общественно-обслужващите дейности (Оо), обекти и пространства са административни, културни, търговски, учебни, здравни и социални сгради и пространства, *обекти на недвижимото културно*

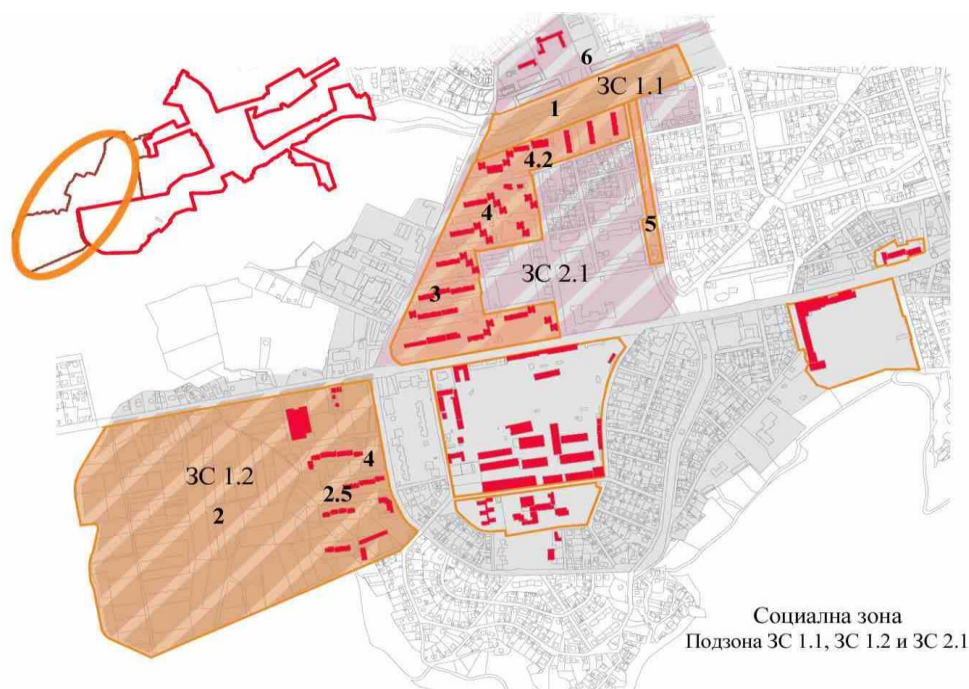
наследство, обхващащи терени в **град Кюстендил** площта на терените за общественно-обслужващи дейности е увеличен във връзка с **конкретно инвестиционно намерение, град Кюстендил**.

- **Зони на въздействие за развитие на смесените общественно-обслужващи и производствено-складови територии** - обхваща бивши стопански дворове, производствено-складови и общественно-обслужващи терени. Тези зони на въздействие са с възможност за безвредни промишлени производства,

животновъдни комплекси, спазващи санитарно-хигиенните изисквания, обществено обслужване, жилища, спорт, търговия, предприятия на хранително-вкусовата промишленост и др.

Зона за въздействие с преобладаващо социален характер - зоната покрива територията на цялата община и включва образованието, здравеопазването и социалните услуги, подобряване на сградния фонд и оборудването за осъществяването им, както и развитието на капацитета на администрацията и подобряване на административните услуги.

Зона за въздействие с публични функции - зоната включва общинската техническа инфраструктура - осигуряване на свързаност и достъпност, намаляване на загубите на питейна вода, оптимизиране на транспортната мрежа, прилагане на мерки за ЕЕ, газификация и др.

Зона за въздействие с рекреационни функции, култура и спорт – зоната отново покрива територията на цялата община с акцент върху развитието на средата за културни събития, разширяване и подобряване на условията за масов спорт, местата за отдих и туризъм както в населените места, така и сред природата.

Трансгранична зона за въздействие – зоната включва цялата община и Република Сърбия, Северна Македония.

Екологична зона за въздействие – опазване на околната среда в община Кюстендил, както и адаптиране към измененията на климата.

Програма за реализация на ПИРО и характеристика на интегрирания подход за развитие

Интегрираният подход датира от времето на появата на европейската политика на сближаване. През 1957 година, когато шестте основополагащи държави подписват Договора от Рим, тяхната цел е „да заздравят единството на своите икономики и да осигурят хармоничното им развитие чрез намаляване на различията, съществуващи между различните региони и изостаналостта на по-слабо облагодетелстваните региони“. Тази цел е вдъхновена от безпокойството, че някои не толкова развити региони няма да са в състояние да се възползват от по-нататъшната интеграция на пазара.

Договорът от Лисабон ясно отчита териториалното сближаване като основна цел на Съюза, в допълнение към икономическото и социалното сближаване.

Интегрираният подход подчертава, че насърчаването на развитието изисква по-тясна координация на публични политики. Например, както инвестициите в инфраструктура, така и инвестициите в образование и иновации могат да допринесат за развитието.

Подобна координация обаче е възможна единствено на регионално ниво, тъй като факторите за растежа се различават в значителна степен между регионите. В резултат на това политиката на сближаване разчита предимно на стратегии за интегрирано регионално развитие.

Всеобхватната цел на европейската политика на сближаване винаги е била насърчаване на хармоничното развитие на ЕС и неговите региони.

Програмата за реализация на ПИРО има за задача на основата на целите и приоритетите за развитие на общината, залегнали в плана, да осигури вътрешната и външната съгласуваност на факторите на развитието и ресурсите за реализация на плана, като оптимизира възможностите за финансиране, институционална подкрепа и техническа помощ за изпълнение на плана. Основните структурни елементи на програмата са мерките и проектните идеи по съответните цели и приоритети на плана. В тях са включени дейности, обединени по териториален, технологичен и времеви признак, с общо финансово управление и предвиден синергичен ефект. Всяка предвидена интервенция може да обхваща комплекс от дейности, подлежащи на финансиране със собствени или заемни средства, публично-частни партньорства, средства от различни оперативни програми или от други източници.

За постигане на интегриран подход на развитие на общинската територия е идентифицирана най-подходящата комбинация от ресурси и мерки (проекти, инвестиции, политики), които се използват целенасочено за осъществяване на конкретните цели или приоритети. Това се осъществява чрез програмата за реализация, в която се определя пакетът от мерки и проектни идеи за осъществяване на целите и приоритетите за развитие на общината през периода 2021-2027 години, съответните финансови ресурси, административните структури за управление – **Приложение 1**.

Индикативният списък на важните за общината проекти, залегнали за изпълнение в програмата за реализация на ПИРО Кюстендил, са дадени в **Приложение 1А**.

Индикативната финансова таблица е представена в **Приложение 2** и включва необходимите финансови ресурси за изпълнение на поставените приоритети и свързаните с тях мерки и проекти. Посочените суми са прогнозни и те могат да претърпят промени в процеса на изпълнение на ПИРО с цел по-гъвкаво управление на ресурсите и настъпили непредвидени ситуации.

Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО Кюстендил цели осигуряването на ефективно изпълнение на плана с оглед постигане на целите за интегрирано устойчиво местно развитие и ефикасно разходване на ресурсите за реализация на планираните дейности и проекти. Предмет на наблюдението и оценката е

изпълнението на целите и приоритетите на плана на основата на резултатите от подготовката и изпълнението на мерките и проектите, включени в Програмата за реализация на плана, и на база на определените индикатори за наблюдение и оценка, които са дадени в **Приложение 3**.

Програмата за реализация на ПИРО Кюстендил цели да акцентира върху най-подходящите в средносрочен план проекти, които са част от мерките и приоритети за развитие на общината. Избрани са и такива, за които има проектна готовност или с чието изпълнение ще се подобри социално-икономическият климат. Финансовите източници са индикативни, тъй като оперативните програми от фондовете на ЕС са все още в процес на уточняване и/или одобряване, което може да продължи и през месеците, следващи окончателното изготвяне на ПИРО и това може да бъде и причина за актуализация на програмата за реализация.

Програма за развитие на туризма

Съгласно чл. 11 от Закона за туризма ПИРО следва да включва програма за развитието на туризма в общината, която да е разработена в съответствие с приоритетите на областната и националната стратегия за устойчиво развитие на туризма и стратегиите за развитие на отделните видове туризъм.

Програмата за развитие на туризма в община Кюстендил е неразделна част от ПИРО и е дадена в **Приложение 5**.

Мерки за ограничаване на климатичните промени, за адаптиране и намаляване на риска от бедствия

Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие на Република България задава рамка за действия за адаптиране към изменението на климата (АИК) и приоритетни направления до 2030 година, като идентифицира и потвърждава необходимостта от действия за АИК както за цялата икономиката, така и на секторно ниво.

България се намира в един от регионите, които са особено уязвими към изменението на климата (предимно чрез повишаване на температурата и интензивни валежи) и нарастваща честота на свързаните с изменението на климата екстремни събития като суши и наводнения. Рисковете, причинени от събития, свързани с изменението на климата, могат да доведат до загуба на човешки живот или да причинят значителни щети, засягащи икономическия растеж и просперитета, както на национално, така и на трансгранично равнище. В научната общност съществува консенсус, че изменението на климата вероятно ще увеличи честотата и величината на екстремните метеорологични явления, като се очаква през следващите десетилетия в страната средната годишна температура на въздуха да се увеличи и да се променят типовете валежи.

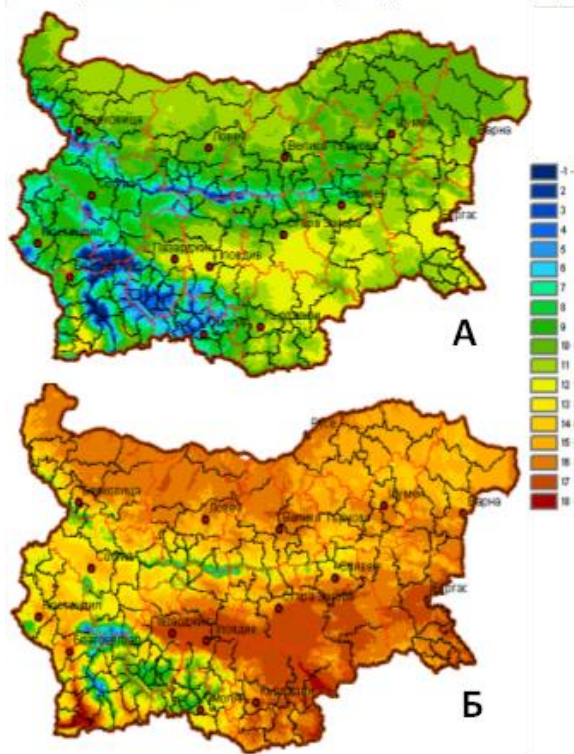
Очаква се всички сектори на икономиката да бъдат засегнати от прогнозираните промени. Тези промени ще засегнат допълнително обществото и неговите граждани, както и икономиката като цяло. Общите изводи от Доклада за макроикономическите последици от изменението на климата насочват вниманието към разходите при липса на действия за адаптиране. Ефектът от изменението на климата не засяга всички хора и територии еднакво поради различните нива на експозиция, съществуващата уязвимост и адаптивните възможности за справяне. Рискът е по-голям за секторите на обществото и бизнеса, които са по-малко подготвени и са по-уязвими.

През последните десетилетия тази честота в България се е увеличила значително. Най-често срещаните хидрометеорологични и природни бедствия са екстремни валежи и температури, бури, наводнения, горски пожари, свлачища и суша. Броят на смъртните случаи и жертвите, дължащи се на природни бедствия, е значителен, което показва уязвимост към метеорологичните условия и климата. Уязвимостта на населението и икономиката на България към въздействията на климатичните промени се усилва от относително високата степен на бедност в най-засегнатите райони, продължаващата концентрация на населението на страната в няколко индустриални и градски района и различните последици от прехода от държавно-контролирана икономика към свободна

пазарна икономика. Все повече доказателства сочат, че икономическите загуби от бедствия, свързани с метеорологични и климатични условия, също нарастват.

Глобално затопляне, природни бедствия, рискови територии и зони

Фигура 1. Средна годишна температура през 1961–1990 г. (А); Песимистичен климатичен сценарий за средна годишна температура за 2080 г. (Б)

Източник: НИМХ

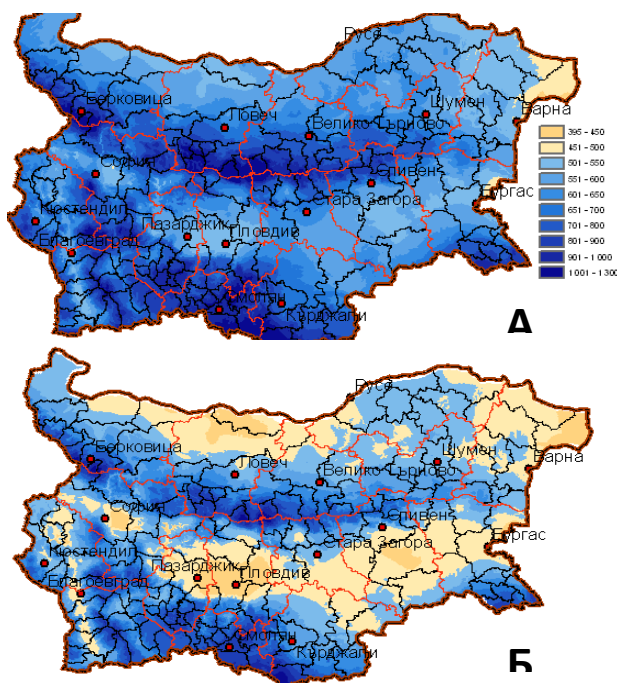
Научните прогнози сочат, че средната температура ще се повиши между 1,8°C и 4°C до 2100 година, като покачването в Европа се очаква да бъде дори по-високо от прогнозната глобална средна стойност.

Изследванията, проведени от департамента по метеорология на Националния институт по метеорология и хидрология към Българска академия на науките (НИМХ), предвиждат повишение на годишната температура на въздуха в България от 0,7°C до 1,8°C до 2020 година. Още по-високи температури се очакват до 2050 и 2080 година, като прогнозираните повишения са съответно от 1,6°C до 3,1°C и от 2,9°C до 4,1°C. Като цяло, повишаването на температурата се очаква да бъде по-голямо през летния сезон (от юли до септември).

От гледна точка на очакваните промени в режима на валежите, вероятно е да има намаляване на валежите, което ще доведе до значително намаляване на общите водни запаси в страната. В това отношение прогнозите сочат намаляване на валежите с приблизително 10 процента до 2020 година, 15 процента до 2050 година и от 30 процента до 40 процента до 2080 година. При повечето сценарии за изменението на климата валежите през зимните месеци вероятно ще се увеличат до края на века, но се очаква значителното намаляване на валежите през летните месеци да компенсира това увеличение.

Очаква се биологичното разнообразие, сухоземните и водните екосистеми, както и секторите на водните ресурси, селското стопанство и горското стопанство да бъдат засегнати от предвижданите промени. Тези промени ще засегнат допълнително обществото и неговите граждани, както и икономиката като цяло.

Фигура 1. Средна годишна сума на валежите за периода 1961–1990 г. (А); Очаквана сума към 2080 г., съгласно песимистичния сценарий (Б)

Източник: НИМХ.

Сектор селско стопанство

Изменението на климата ще бъде важен фактор за бъдещото развитие на българското селско стопанство и първите негативни въздействия вече са реалност. Екстремните метеорологични явления и постепенните климатични промени могат да окажат силно въздействие върху добивите и качеството на продукцията. Отчитайки, че секторът на селското стопанство допринася значително за българската икономика и поради растящата уязвимост на селското стопанство от неблагоприятните климатични явления се очаква, че препитанието на много българи ще бъде все по-засегнато.

Сектор биологично разнообразие и екосистеми

България е страна с богато биоразнообразие. Разнообразната физическа география на страната и местоположението на границата на различни климатични и растителни райони създава благоприятни условия за съществуването на близо 41 493 растителни и

животински видове – 26 процента от европейските видове, включително 25 процента от тези в Червената книга на Европа. Обектите в „Натура 2000“, които заемат 34,4 процента от територията на страната, както и защитените територии с обхват от 584 569,19 ха или 5,3 процента от територията на страната, са предназначени за опазването на тези видове.

Проявите на изменението на климата се очаква да имат различни въздействия върху различните видове екосистеми и да засегнат биологичното разнообразие и екосистемните услуги по редица начини, включително внезапно и дори катастрофално. От друга страна, прогнозираното годишно увеличение на средните температури може да допринесе за адаптиране чрез удължаване на вегетационните периоди и чрез миграция на видовете в природните екосистеми или чрез контролирано въвеждане на видове за селското стопанство, зелената инфраструктура или други цели на адаптацията.

Сектор енергетика

Енергийната инфраструктура е уязвима от редица климатични стресови фактори, в това число температура, валежи, покачване на морското равнище и екстремни явления. По-конкретно, изменението на климата се очаква да промени интензитета, честотата и разпространението на екстремно високи температури, валежи и бури, което увеличава уязвимостта на енергийната инфраструктура. Изменението на климата представлява значителен проблем за енергийната сигурност не само поради прякото въздействие върху инфраструктурата и енерго-разпределението, но и поради последващото въздействие върху други сектори и области, вкл. продоволствената сигурност и здравето.

Сектор гори

Българските гори притежават изключително биологично разнообразие, като само висшата флора се състои от 4 102 вида. От икономическа гледна точка годишният принос на горското стопанство, дърводобива и производството на мебели е приблизително 500 милиона евро (според ЕВРОСТАТ и Европейския секторен мониторинг на дървообработващата и мебелната промишленост). В горския сектор работят около 43 000 души, а в някои селски райони това е основният двигател на икономическото производство. Прогнозите за повишаване на температурата поради изменението на климата, по-топлите зими и повече летни засушавания, заедно с по-големия брой и величина на екстремни климатични явления като топлинни и студени вълни, силни бури, мокър сняг и натрупване на лед, ще влошат здравето на горите и растежа на дърветата, ще увеличат атаките от патогенни насекоми и гъби, включително инвазивни видове, и ще причинят сериозни загуби вследствие на пожари и щети, причинени от бури. Вече има свидетелства за въздействието на тези различни климатични събития върху горския сектор

в България. В бъдеще те може да допринесат за много високи икономически загуби, за влошаване способността на горите да фиксират въглерода и да повлияят на качеството на живот в България чрез намаляване възможностите за изпълняване на ценни екосистемни услуги.

Според едно проучване общият прираст на горите може да намалее с до 3,5 милиона м³ годишно (Костов и Рафаилова, 2009 г.). Това е еквивалентно на 42 процента от годишния добив на дървесина и би имало унищожително въздействие върху първичното производство на горски продукти и икономиката на селските райони. Въздействие от подобен мащаб може да се очаква и върху способността на горите да поддържат осигуряването на питейна вода, да смекчават ефектите от екстремните валежи и наводненията, да стабилизират уязвимите почви на стръмни склонове, да удовлетворяват нарастващите нужди на сектора за отдих и туризъм, да усвояват и фиксират въглерод и да опазват богатия ресурс от природно биологично разнообразие.

Сектор човешко здраве

Човешкото здраве може да бъде повлияно от голям брой метеорологични прояви, свързани с изменението на климата. Климатичните промени в България се проявяват чрез повишаване на средните годишни температури на въздуха и водата, увеличаване на горещите и студени вълни, промяна в режима на годишните валежи, нарастване броя на интензивните валежи, увеличаване на екстремните метеорологични явления (ветрове, циклони, наводнения и суши) и промени в интензитета на ултравиолетовото (UV) излъчване. Всички тези промени засягат здравето по сложен и индивидуален начин, в зависимост от различните социално-икономически, здравни, лични и други фактори.

Ефектите върху здравето могат да бъдат диференцирани като първични и вторични. Първичните ефекти засягат пряко човешкото здраве, например: чрез топлинни и студени вълни, ултравиолетови лъчения и наводнения. Вторичните ефекти влияят косвено върху човешкото здраве чрез други фактори, повлияни от климата, като например: полени, заболявания от преносители, пожари, замърсени храни, вода и въздух и увредени култури. Първичните и вторичните ефекти на изменението на климата върху здравето могат да бъдат диференцирани в следните групи: заболяемост и смъртност, свързани с топлината; заболяемост и смъртност, свързани с екстремни метеорологични условия; сърдечносъдови заболявания, включително инсулти, астма, респираторни алергии и заболявания на дихателните пътища; болести, причинени от храна и хранителни фактори; заболявания, свързани с водата; психично здраве и свързани със стреса разстройства, неврологични заболявания и нарушения.

Сектор туризъм

Международният туризъм в България генерира приблизително 2,4 милиарда щатски долара, като в туристическия сектор работят 11,1 процента от заетото население на страната. Метеорологичните условия и климатът са от съществено значение за туризма. Климатът е ключов фактор, определящ привлекателността на дестинацията, който влияе и върху периода за почивки, както и върху избора и разходите за туристическа дейност. Метеорологичните условия допринасят за удовлетворението от пътуването в дестинацията по време на ваканциите. Неблагоприятните климатични събития, включително топлинни и студени вълни, интензивни валежи, бури или промени в природните туристически атракции, като липса на сняг, може да имат отрицателни последици за преживяванията на туристите в дадена дестинация и за желанието на туриста да се върне отново там.

Поради своя пространствено концентриран, зависим от времето и с изключително сезонен характер, туризмът в България е уязвим от изменението на климата. Екстремните събития, наблюдавани в миналото, се очаква да станат по-чести при сценариите на изменението на климата, включително топлинни вълни, интензивни валежи, крайбрежни наводнения и бури. Зимният туризъм вече страда от по-високи температури и в краткосрочен до средносрочен план ски зоните вероятно ще станат все по-икономически нежизнеспособни; в дългосрочен план се очаква летните температури да надвишават биофизично допустимите прагови нива, докато покачването на морското равнище и наводненията ще доведат до загуба на крайбрежни зони. Изменението на климата може също косвено да влияе на туризма, по-специално чрез увеличаване недостига на ресурси (прясна вода) и нарастващото търсене на енергия, например за климатизация.

По този начин климатичните промени пораждат различни краткосрочни и дългосрочни заплахи за туризма в България, въпреки че по-високите температури по-рано и по-късно през годината може да направят страната по-привлекателна в извън-пиковия сезон (между силния и слабия сезон).

Сектор транспорт

Основните видове транспорт в България, по отношение на инфраструктурата и услугите, са автомобилният и железопътният, следвани от водния и въздушния. Автомобилният транспорт е безусловно най-важният вид - с леки автомобили и автобуси са превозени 96 процента от пътниците, следван от железопътния транспорт, чийто дял е едва 3,6 процента (по брой пътувания).

Най-значимите предишни въздействия върху инфраструктурата от метеорологичните събития в България са резултат от наводнения и свлачища. Най-уязвими са Републиканската пътна мрежа и общинската транспортна инфраструктура (улици, пътища и инфраструктура за обществен градски транспорт). Въпреки че няма изчерпателни данни за всички подотрасли на транспорта, по оценки средногодишните разходи за увредена транспортна инфраструктура в резултат на свързани с климата бедствия, са от порядъка на 115-135 милиона лева. Това не включва социалните разходи, като загуба на човешки живот или въздействия върху цялостната икономика, причинени от тези щети.

Сектор градска среда

Градското население в България е 75% от общия брой жители на България. Въпреки прогнозите за общия спад на населението, градското население се очаква да достигне до 81 процента от общото население до 2050 г. Тази концентрация в градовете създава натиск върху земята, инфраструктурата и услугите и излага повече хора на рискове от бедствия поради по-голямата концентрация на уязвими групи.

Анализът на минали и настоящи метеорологични събития показва, че българските градове са изпитали средно годишно повишаване на температурата и увеличен брой дни с интензивни валежи, често придружени от бури или градушка и свързани с нарастващ брой наводнения, които са причинили значителни щети през последните години. Сред екстремните метеорологични събития наводненията и свлачищата са причинили най-големи финансови щети през периода 2010–2015 години.

Съществува широк спектър от вероятни взаимосвързани въздействия в градските райони от бъдещи климатични събития. Те включват увреждане на сгради и градска инфраструктура, последици за здравето, застрашени ключови услуги, включително доставка на храна и електрическа енергия, намалена подвижност и достъпност и стрес във водоползването, както и повишен финансов натиск върху общините за поддръжка на инфраструктурата и за средства и персонал за спешна помощ. Изменението на климата ще има по-голямо въздействие в големите градове. По-уязвими към екстремните климатични събития ще бъдат централните градски райони с по-висока плътност, интензивен трафик, намалени зелени и открити пространства и стара инфраструктура с ограничен капацитет. Екстремните метеорологични събития също ще засегнат значително по-уязвимите групи, включително тези, които живеят под линията на бедността, в бедните стандартни жилища, бездомните, възрастните и болните.

Сектор води

Водният сектор, както е дефиниран тук, включва управлявани водни системи (водоснабдяване и канализация, хидромелиорация, хидроенергия и промишлена употреба) и естествени водни системи. Общите дългосрочни годишно-възобновяеми водни ресурси на България възлизат на 21.3 км³, от които 20.4 км³ се отчитат като повърхностни води и 0.9 км³ като нетни подземни водни ресурси. Районът, покрит от повърхностни сладководни тела, обхваща близо 2000 км², което е по-малко от 2 процента от територията на страната. Въпреки че България има относително добри сладководни ресурси в сравнение с други европейски страни, те са неравномерно разпределени в цялата страна и по сезони.

Очаква се изменението на климата да има значителен ефект върху хидрологията на реките. За някои райони на басейново управление общият годишен дебит се очаква да намалее с около 10 процента до 2030 година. Значителни изменения се очакват при сезонното разпределение на оттока на реките. Докато през зимата и пролетта ще има увеличение, летният и есенният дебити на речните потоци се очаква да намалят. Наличието на подпочвени води не се очаква да се промени съществено.

Всички разгледани сектори в Националната стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие на Република България са силно взаимозависими. Мерките в един сектор могат да повлияят в редица други сектори. По тези причини процесът за адаптиране и предприемане на мерки не могат да са изолирани. Между адаптирането към изменението на климата и устойчивото развитие на територията съществува широка връзка, затова мерките, свързани с изменението на климата са интегрирани и цялостно адаптиране, намаляване на въздействието и ранно предупреждение.

Законодателство

След присъединяването на България към Европейския съюз (ЕС) на 1 януари 2007 година контекстът на политиката за климата в страната се променя съществено, тъй като освен с международните ангажименти по Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата (РКОНИК) и Протокола от Киото (ПК), тя е съобразена с действащото и новоприетото европейско законодателство в тази област. За периода 2008-2012 години политиката и законодателството на България, свързани с изменението на климата, се хармонизират с тези на ЕС и Националният план за действие по изменение на климата (НПДИК) не е актуализиран, докато трае този процес.

В изпълнение на ангажиментите на България, произтичащи от пълноправното членство в ЕС в този период са предприети следните мерки:

- въведени са разпоредбите на Директива 2003/87/ЕО за установяване на схема за търговия с квоти за емисии на парникови газове в рамките на Общността;
- разработен и одобрен от Европейската комисия е Национален план за разпределение на квоти на емисии парникови газове;
- предприети са стъпки за въвеждане на новоприетото законодателство на ЕС в областта на климата (законодателния пакет „Климат и енергетика“), както и на законодателството за включване на авиационния сектор в Схемата на Общността за търговия с квоти на емисии (Директива 2008/101/ЕО);
- през 2010 година е преразгледана и ревизирана Националната система за инвентаризация на парниковите газове, с оглед подобряване на отчетността съгласно насоките на РКОНИК и изискванията на европейското законодателство;
- създадена е и функционираща Схема за зелени инвестиции, чрез която се финансират проекти, водещи до намаляване на емисиите парникови газове.

След приемането на Плана за действие от Бали през 2007 година политиката за изменение на климата в глобален мащаб също се променя съществено, съобразно динамиката на международните преговори за постигане на ново глобално споразумение по климата, което да обхване всички големи (включително т.нар. „нововъзникнали“) икономики, както и на споразумение за режима на управление на политиката по климата след първия период на задължения по Протокола от Киото. В рамките на международните преговори от 2007 година насам България участва като пълноправен член на ЕС, т.е. съобразно общата, съгласувана позиция на Съюза в тези преговори.

Вторият национален план за действие по изменение на климата (НПДИК) се прилага в периода 2005-2008 години и очертава законодателната рамка и институционалната структура, необходими за осъществяване на политиката по изменение на климата в България. Изпълнението на Втория план е свързано с прилагането на пакет от съгласувани действия, които са в съответствие с международните задължения, поети от България, по РКОНИК и ПК, както и с Програмата по изменение на климата на Европейския съюз. Действието на този план е продължено до 2012 година.

Предвид глобалния характер на процесите, свързани с изменението на климата, политиката на България в областта се определя, от една страна, от международните ангажименти, поети от страната с ратифицирането на Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата и Протокола от Киото, и от друга – от европейското законодателство в тази област.

На 22 април 2016 година 175 страни, сред които и България, подписаха Парижкото споразумение за климата, което безспорно бележи исторически пробив – след

дългогодишни преговори, страните стигнаха до извода, че единственият отговор са споделените действия за намаляване емисиите на парникови газове, поставяйки глобална цел за ограничаване на глобалното затопляне до 2 градуса Целзий и визия за амбициозна цел от 1.5 градуса.

Министерство на околната среда и водите провежда цялостната държавна политика по ограничаване изменението на климата, подпомагано от Национален експертен съвет по изменение на климата като консултативен орган. За прилагането и изпълнението на ангажиментите на страната, произтичащи от международното, европейско и национално законодателство в областта на изменението на климата е структурирана Дирекция „Политика по изменение на климата“.

България участва активно в общите усилия за смекчаване на изменението на климата и адаптация към вече настъпилите промени. От 2014 година действа Законът за ограничаване изменението на климата. Изпълнява се третият национален план за действие по изменението на климата, изготвена е Национална стратегия за адаптация. България участва успешно в Европейската схема за търговия с емисии на парникови газове със 127 инсталации на територията на страната. Заедно с останалите държави-членки на Европейския съюз, България ще изпълнява обща цел за намаляване на емисиите на парникови газове с най-малко 40% до 2030 година с приемането на Рамката за политиките по климат и енергетика до 2030 година. В Закона за опазване на околната среда също има клаузи, отнасящи се до климатичните промени.

Трети национален план за действие по изменение на климата

Основната стратегическа цел на Трети национален план за действие по изменение на климата (НПДИК) е да очертае рамката на действие в борбата с изменението на климата за периода 2013-2020 години и да насочи усилията на страната към действия, водещи до намаляване отрицателното въздействие на климатичните промени и изпълнение на поетите международни ангажименти.

Представените в НПДИК секторни политики и мерки са формулирани по начин, който да отговаря на основната цел на Плана – намаляване на парниковите газове в България и изпълнение на действащото европейско законодателство в областта на изменение на климата. Обособени са приоритетни оси за развитие на дадения сектор и съответните мерки към всяка приоритетна ос. Те са обобщени за всеки един от секторите, като общият ефект от прилагането им е отразен в представените по-горе сценарии и прогнози за емисиите на парникови газове до 2020 година. Мерките са групирани в две направления –

такива с измерим ефект върху намалението на парниковите газове и мерки с косвен ефект, при които също се постига намаление на емисиите, но то е по-трудно измеримо.

Най-голям дял в общите емисии на парникови газове в страната има **сектор „Енергетика“**, което определя и неговата първостепенна важност за изпълнение на националните цели за намаляването им. Производството на електрическа и топлинна енергия от въглища допринася за над 90% от емитираните парникови газове в сектора, където е съсредоточен и основният потенциал за намаление на емисии. Политиките и мерките за намаляване на емисиите на парниковите газове в този сектор са групирани в 5 приоритетни оси:

Приоритетна ос 1: По-чисто производство на електрическа енергия от съществуващите въглищни централи;

Приоритетна ос 2: Преход към по-нисковъглероден електроенергиен микс;

Приоритетна ос 3: Системата за централно топлоснабдяване – инструмент за нисковъглеродна енергетика;

Приоритетна ос 4: Ускорено навлизане на децентрализирано производство на енергия;

Приоритетна ос 5: Развитие на нисковъглеродни мрежи за пренос и разпределение на електрическа енергия и природен газ.

Сектор „Бит и услуги“ се характеризира с тенденция на нарастване на емисиите на парникови газове, което е обусловено от повишаване стандарта на живот и респективно – увеличено енергийно потребление на домакинствата. Мерките в този сектор са насочени предимно към повишаване на ЕЕ и използването на ВЕИ.

Особено значим сектор с изключително голям потенциал за намаление на емисии е **сектор „Отпадъци“**. Секторът се явява един от главните източници на парникови газове в три основни направления – емисии от депониране на отпадъци, третиране на отпадъчни води и изгаряне на отпадъци. Мерките са съсредоточени основно в подсектора „Депониране на отпадъци“, който е с най-голям дял в нивата на емисии.

Важността от предприемане на мерки в **сектор „Транспорт“** се обуславя от факта, че той е един от най-големите емитери на ПГ, бележеш постоянен растеж, но до голяма степен пренебрегван до скоро по отношение на влиянието му върху изменението на климата. Най-значителни емитери на парникови газове са личните автомобили, следвани от тежкотоварните. В тази връзка основните мерки в сектора са насочени към оптимален баланс в използването потенциала на различните видове транспорт и са обособени в четири приоритетни оси:

- намаляване на емисиите от транспорта;

- намаляване на потреблението на горива;
- диверсификация на превозите;
- информиране и обучение на потребителите.

Мерки за ограничаване на климатичните промени, за адаптиране и намаляване на риска от бедствия в община Кюстендил

Изменението на климата е глобален проблем, за преодоляването на който са необходими глобални действия на всички нива (държавно, регионално и местно) – от страна на правителства, бизнес и всеки един от нас индивидуално. Изборът е наше право и задължение – да действаме и да се възползваме от възможностите на ниско-въглеродното развитие или да сме бездейни свидетели на променящия се живот на планетата, която ще оставим в наследство на поколенията след нас.

Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие на Република България задава рамка за действия за адаптиране към изменението на климата (АИК) и приоритетни направления до 2030 година, като идентифицира и потвърждава необходимостта от действия за АИК както за цялата икономиката, така и на секторно ниво.

Със заложените в ПИРО Кюстендил приоритети и мерки общината предвижда адаптиране към климатичните промени и намаляване ефекта от тях в следните области:

- човешко здраве;
- градоустройство;
- енергетика;
- управление на води;
- околна среда;
- транспорт;
- управление на отпадъци;
- селско стопанство;
- туризъм.

Сектор	Цел	Мярка
Човешко здраве	Повишаване информираността сред населението и МСП	
	Осигуряване на превантивни мерки	
	Мерки за намаляване на въздействието на климатичните промени върху здравето	
	Подобряване на условията за масов спорт и спорт на открито	
	Създаване на нови зелени зони за отдих	
	Подобряване на уличната инфраструктура	
	Подобряване на ВиК инфраструктурата	
Градоустройство	Повишаване информираността сред населението	
	Подобряване на комуникацията със заинтересованите страни за измененията на климата и адаптирането към тях	
	Създаване на нови зелени зони за отдих на населението	
	Подобряване на уличната инфраструктура	
	Подобряване на ВиК инфраструктурата	
	Подобряване на достъпността и свързаността	
	Повишаване информираността в областта на туристическите услуги	
Туризм	Подобряване на туристическите услуги	
	Поддържане на съществуващи и създаване на нови велоалеи и екопътеки	
Енергетика	Повишаване информираността сред населението и	

Сектор	Цел	Мярка
Управление на води	МСП	
	Устойчиво прилагане на мерки за ЕЕ	
	Насърчаване внедряването на ВЕИ	
	Управление на адаптирането към измененията на климата	
	Подобряване на ВиК структурата	
	Управление на околната среда	
Околна среда	Поддържане на биологичното разнообразие	
	Адаптиране към измененията на климата	
	Поддържане на съществуващи и създаване на нови зелени зони	
Транспорт	Повишаване информираността в областта на транспорта	
	Мерки за транспортно обслужване на населението	
	Подобряване на пътната инфраструктура	
	Подобряване на достъпността и свързаността	
Управление на отпадъци	Повишаване на информираността на населението	
	Повишаване на екологичната култура	
	Увеличаване на дела на разделното събиране на отпадъци	
Селско стопанство	Подобряване на селскостопанските практики за адаптиране към изменението на климата	
	Подобряване и защита на горските ресурси	
	Повишаване информираността в селскостопанския сектор	

Сектор	Цел	Мярка
	Повишаване на екологичната култура	

Ресурсна осигуреност

Ресурсите за реализацията на плана включват само прогнозни средства за реализацията на ключовите за развитието на общината мерки и дейности, които разширяват възможностите за инвестиции и мобилизират допълнителни ресурси в публичния и частния сектор.

Не се очаква индикативната финансова таблица да покаже еднозначно реалния обем финансови ресурси за инвестиции, текущи разходи, средства, получени като безвъзмездни помощи, субсидии (трансфери) или друг вид публични и частни средства и разходи, които ще бъдат осъществени на територията на община Кюстендил и ще допринасят за развитието ѝ през периода до 2027 година.

Следва да се има предвид, че общата сума на финансовите ангажименти по отделните приоритети може да претърпи промени според степента на изпълнение на приоритетите, промените в пазарните и обществени условия, конкретно възникващи ситуации в страната и Европейския съюз, както и появилите се необходими от преразпределение между отделните приоритети след обосновани промени според процедурите на приложимото законодателство.

Предвидимите източници за финансиране на мерките и проектите по плана са:

Местни публични източници: общински бюджет, общински или други местни публични фондове и сметки (бюджетни и извънбюджетни);

Външни публични източници: Републикански бюджет, Структурни фондове и Кохезионен фонд на ЕС, фондове на ЕС в областта на земеделието – Общата селскостопанска политика, Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони, други източници – банки, фондове, фондации и др.

Частни финансови източници: средства от частни банки, фондове, инициативи и др.

Действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО

Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО Кюстендил цели осигуряването на ефективно изпълнение на плана с оглед постигане на целите за интегрирано устойчиво местно развитие и ефикасно разходване на ресурсите за реализация на планираните дейности и проекти.

Предмет на наблюдението и оценката е изпълнението на целите и приоритетите на плана на основата на резултатите от подготовката и изпълнението на мерките и проектите, включени в Програмата за реализация на плана, и на база на определените индикатори за наблюдение и оценка.

Основната дейност по наблюдението на изпълнението на ПИРО Кюстендил е изготвянето на **ежегодни доклади**, които се публикуват на страницата на общината. Те служат за изготвяне на **междинен доклад и окончателен доклад** за изпълнение, които също се публикуват на страницата на общината, а също така и като основа за актуализация. Докладите се изготвят от общинската администрация.

Междинният доклад следва да се изготви до края на 2024 година, а **окончателният** – до края на 2028 година. Докладите се обсъждат и приемат от общинския съвет.

Типът на индикатора, който ще се прилага към съответен приоритет или цел зависи от конкретиката на формулираните цели, приоритети и мерки в съответния ПИРО. Най-общо индикаторите за продукт измерват напредъка по отношение на приоритетите и мерките, а индикаторите за резултат – по отношение на целите. Въпреки това е възможно за даден приоритет да се формулира както индикатор за продукт, така и индикатор за резултат. Индикаторите за резултат се формулират само по отношение на целите. Индикаторите за продукт могат да измерват и постигането на мерките, но не е задължително да се формулират за всяка отделна мярка, дейност или проект – включването на индикатори по отношение на мерките зависи от конкретната ситуация.

Използваният метод за разработване на индикаторите за наблюдение и оценка на ПИРО е т.н. **SMART** – акроним от английски думи за определяне на ясни цели, чрез които да се очакват и конкретни резултати.

- **S** (Specific) – целта трябва да е специфична;
- **M** (Measurable) – целта трябва да е измерима;
- **A** (Achievable) – целта трябва да е постижима;
- **R** (Realistic) – целта трябва да е реалистична;
- **T** (Timely) – целта трябва да има някакъв срок.

В цялостния процес на наблюдение и оценка при спазване на принципа за партньорство участват общинският съвет, кметът на общината, кметовете на кметства и кметските наместници, общинската администрация, социалните и икономическите партньори, неправителствените организации, представителите на гражданското общество в общината.

Наблюдението на плана се осъществява в съответствие с разпоредбите на ППЗРР. Кметът на общината организира наблюдението на изпълнението на ПИРО чрез създаване на екип за разработване на годишните доклади.

Окончателният доклад включва последваща оценка за изпълнението на плана:

1. оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите;
2. оценка на общото въздействие;
3. оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
4. изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

За създаване на аналитичната част на ПИРО са използвани основно данните на НСИ, Дирекция Бюро по труда, ИСУН 2020, както и такива от общината и те служат като базови стойности за следващите 7 години. Източниците на информация за изпълнението на ПИРО Кюстендил следва да бъдат избрани по същия начин - независими и надеждни.

Индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО за периода 2021-2027 години. трябва да са посочени в матрица на индикаторите (**Приложение № 3**). За да се осигури необходимата информация за процеса на наблюдение за всеки индикатор е посочена мерната единица, в които ще се измерва, източниците на информация, периодичността на събирането на данните, базовата стойност за отчитане на изменението на индикатора, както и целевата стойност, планирана да се постигне до края на периода.

Индикатори за продукт

Индикаторите за продукт се отнасят до наблюдението и оценката на изпълнението на определените приоритети и/или мерки за развитие на общината. По някои от приоритетите те могат да се отнасят за предвидени или изпълнявани конкретни проекти с важно значение за развитието на територията на общината. Дефинираните индикатори са количествено измерими и осигуряват обективност по отношение на оценките и изводите за конкретните постижения при реализацията на приоритетите и постигнатото пряко въздействие в съответната област.

Индикатори за резултат

Индикаторите за резултат отчитат изпълнението на стратегическите цели и имат значение за цялостната оценка на ефективността на избраната стратегия и политика за устойчиво интегрирано местно развитие за съответния период. Степента на въздействие се отчита с количествено и/или качествено измерими индикатори, а в някои случаи – с качествени оценки

относно достигнатата степен в социалното, икономическото и инфраструктурното развитие на общината и приноса на това развитие за общото развитие на региона.

Предварителна оценка на основание чл.32 от ЗРР

За разработването на ПИРО, по преценка на кмета на общината, може да се извърши предварителна оценка на плана съгласно чл. 32 от ЗРР. В този случай предварителната оценка е неразделна част от съдържанието на ПИРО.

Тя се осъществява успоредно с разработването на ПИРО и съдържа оценка за социално-икономическото въздействие на плана върху развитие на общината и евентуално екологична оценка по реда на Закона за опазване на околната среда. Екологичната оценка оценява доколко стратегията за развитие на общината, определена с плана, съответства на стратегията за опазване на околната среда и на критериите за ефективност на политиката за опазване на околната среда. Успоредно с работата по разработване на ПИРО кметът на общината уведомява МОСВ/съответната РИОСВ за разработването му и ако това бъде изискано, възлага извършване на екологична оценка (ЕО) и оценка за съвместимост (ОС). Средствата за финансирането както на оценката за социално-икономическото въздействие на плана, така и на екологичната оценка, се осигуряват заедно с тези за изработване на плана. Изготвянето им се извършва от независими експерти, при спазване на изискванията на ЗОП, ЗООС и ЗБР. Това не отменя задължението за инвестиционните проекти за проектните идеи и проектите, включени в ПИРО, да се извършват законово установените екологични оценки, респ. ОВОС, за всеки проект поотделно.

Заклучение

Съгласно чл. 26 от Правилника за прилагане на ЗРР планът за интегрирано развитие на община Кюстендил се актуализира при наличие на някое от следните обстоятелства:

- при съществени промени на икономическите и социалните условия в общината;
- в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
- при съществени промени в национални или секторни стратегии, концепции и програми, влияещи върху изпълнението на плана.

Актуализация на програмата за реализация на плана може да бъде извършвана периодично въз основа на изводите и препоръките в годишните доклади за наблюдение с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението му и постигане на целите и приоритетите за развитие. Периодичната актуализация на програмата за реализация и

приложенията към нея се извършва с цел включване на нови мерки, дейности, проекти или източници на финансиране. Така например, в случай на възникнала възможност за включването на допълнителни ресурси – средства от оперативните програми за периода 2021-2027 години или от други национални или донорски проекти и програми, при актуализацията на програмата за реализация могат да бъдат идентифицирани допълнителни проектни идеи, които да бъдат финансирани с допълнителните ресурси. Допълнителни мерки, дейности и проекти или проектни идеи се включват в програмата или приложенията към нея само чрез обосновка на приноса им към постигането на целите и приоритетите на плана при спазване на принципа на интегриран подход.

При актуализацията на програмата за реализация в нея задължително следва да се включат и следните видове проекти/проектни идеи, за които е доказан приноса към постигането на целите и приоритетите на плана:

- Всички проектни идеи, които общината е включила след 2020 година в процеса по актуализиране и допълване на инвестиционната си програма по Приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020, които не са включени в ИПГВР 2014-2020 до финалното му отчитане;
- Всички проекти, предвидени за финансиране изцяло с финансови инструменти по Приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 след 2020 година, за които Междинното звено е издало положително становище за съответствие с ИПГВР, които не са включени в ИПГВР 2014-2020 до финалното му отчитане;
- Други идентифицирани след 2020 година проекти/проектни идеи за градско развитие, които са финансирани със средства от ЕСИФ 2014-2020, които не са включени в ИПГВР 2014-2020 до финалното му отчитане.

Изготвеният актуализиран ПИРО се приема при условията и по реда за изработване и приемане на плана.

Използвани източници на информация

- Закон за регионалното развитие, Обн., ДВ. бр. 50 от 30 май 2008 г.;
- Правилник за прилагане на ЗРР, Обн., ДВ. бр. 70 от 7 август 2020 г.;
- Методически указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г., МРРБ месец март 2020 г.;
- Закон за туризма, Обн., ДВ. бр. 30 от 26 март 2013 г.;
- Закон за административно-териториалното устройство на Република България (ЗАТУРБ), Обн., ДВ бр. 63/1995 г.;
- Закон за водите, Обн., ДВ бр. 67/1999 г.;
- Закон за закрила и развитие на културата, Обн., ДВ бр. 50/1999 г.;
- Закон за защитените територии, Обн., ДВ бр. 133/1998 г.;
- Закон за местното самоуправление и местната администрация, Обн., ДВ бр. 77/1991 г.;
- Закон за опазване на околната среда, Обн., ДВ бр. 91/2002 г.;
- Закон за регионалното развитие, Обн., ДВ бр. 50/2008 г.;
- Закон за управление на средствата от европейските структурни и инвестиционни фондове, Обн., ДВ бр. 101/2015 г.;
- Правилник за прилагане на закона за териториално и селищно устройство, Обн., ДВ, бр.21/09.03.1999 г.;
- Закон за чистотата на атмосферния въздух, Обн., ДВ бр. 45/28.05.1996 г.;
- Закон за енергията от възобновяеми източници, Обн., ДВ бр. 35/03.05.2011 г.;
- Закон за устройство на територията, Обн., ДВ бр. 1/2001 г.;
- Закон за биологичното разнообразие, Обн., ДВ, бр. 77 от 9.08.2002 г.;
- Закон за управление на отпадъците, Обн., ДВ бр. 86/30.09.2003 г.;
- Закон за енергетиката, Обн., ДВ бр. 107/09.12.2003 г.;
- Закон за енергийната ефективност, Обн., ДВ бр. 35/15.05.2015 г.;
- Актуализирана Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012–2030 г.);
- Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г.;
-
- Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г. и Актуализация на НКПР от 2019 г.;
- Социално-икономически анализ на районите в Република България, МРРБ 2019 г.;

- Интегрирана териториална стратегия за развитие на ЮЗР 2021-2027 г.;
- Регистър на защитените зони в България, ИАОС;
- НСИ;
- НСИ ИНФОСТАТ;
- Програма за развитие: България 2030, МС;
- Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и план за действие;
- Трети национален план за действие по изменение на климата за периода 2013-2020 г., МОСВ;

Приложения

Приложение 1:	Мерки в програмата за реализация на ПИРО Кюстендил 2021-2027
Приложение 1А:	Индикативен списък на важни за общината проекти;
Приложение 2:	Индикативна финансова таблица;
Приложение 3:	Матрица на индикаторите;
Приложение 3а:	Списък на общите индикатори;
Приложение 4:	Органограма на общинската администрация;
Приложение 5:	Програма за развитие на туризма.